

Vang Lung je izdisao, izdisao u svojoj maloj, mračnoj, starinskoj kući od naboja, usred svojih polja, izdisao u sobi u kojoj je spavao kao mladić, izdisao na istoj postelji na koju je legao prve bračne noći. Ta je soba bila čak manja nego jedna kuhinja u velikoj kući u gradu, koja je takođe bila njegova. A u toj kući sada su živeli sinovi njegovi i sinovi njihovi. Ali Vang Lung je bio srećan što umire ovde usred svojih polja, u staroj kući svojih očeva, u ovoj sobi grubih, neobojenih stolova i klupa, pod plavom pamučnom zavesom oko postelje, jer se umreti moralo.

Znao je da mu je došlo vreme da umre i gledao je svoja dva sina kraj sebe, znao je da oni čekaju njegovu smrt, kucnuo je njegov čas. Sinovi su najмили dobre lekare iz grada. A ovi su došli sa svojim iglama i travama, dugo su starcu merili bilo, zagledali jezik, i na kraju krajeva pokupili su svoje le-kove i pri polasku rekli:

— Godine su tu i niko ne može sprečiti tok njegove smrti!

Tada je Vang Lung čuo šapat dvojice sinova, koji su došli u zemljanu kuću da budu s njime sve dok ne umre. Mislili su da je starac utonuo u san, ali ih je on slušao dok su jedan drugome ozbiljno govorili:

— Moramo poslati na jug po trećeg sina, našeg brata.

A drugi je sin odgovorio: -Tko zna kud on luta s generalom. Kome služi.

Kad je Vang Lung to čuo, znao je da se spremaju za njegov pogrebi

Pored postelje stajao je njegov mrtvački sanduk, koji su mu sinovi kupili i tu postavili da ga uteše. To je bio ogroman predmet, istesan od velikog stabla gvozdenog drveta. Kovčeg je tako ispunjavao malu sobu da se moralo oko njega obilaziti i gurati, a koštao je skoro šest stotina srebrnjaka, ali čak ni Vang Drugi nije gundao zbog tolikog izdatka, iako mu je obično novac prelazio preko prstiju tako polako da mu je retko iz šake izlazio više nego što je zahvatio, Njegovi sinovi nisu žalili to srebro, jer je Vari» Lung nalazio duboku utehu u tom divnom sanduku, a s vremena na vreme, kad bi osetio malo snage u sebi, pružao je slabu, žutu ruku da opipa crno, uglačano drvo. Unutra je bio još jedan sanduk, izelačan kao žuta svila. Ta dva kovčega ulazila su jedan u drugi kao duša u telo. Takav je to sanduk bio da bi svakog čoveka utešio.

Ali, i pored svega toga, Vang Lung nije izdahnuo tako lako kao njegov otac.

Istina je da je duša desetak puta bila spremna da ga napusti, ali uvek mu se snažno, staro telo bunilo što će biti ostavljeno, pa su mu' se dani dužili. A kad je počela borba između tela i duše, Vang Lung se plašio tog proganjanja koje je osećao u sebi. Uvek je on bio više telo nego duša, snažan i požudan čovek za života; nije mogao lako da se liši tela, pa kad se duša iskradala, plašio se i plakao promuklim, zadihanim glasom, cvi-leo bez reci kao dete.

Kad god bi tako zaplakao, njegova mlada milosnica Kruškov Cvetak, koja je dan i noć sedela pored niega, pružala bi mladalačku ruku i milovala mu staru'ruku, a sinovi bi se požurili da ga uteše opisujući mu sprovod koji će mu spremi.

Pričali su mu i pričali šta sve nameravaju da učine. Stariji sin bi svoje veliko

telo, obučeno u svilu, sagnuo prema malom, starom čoveku na izdisaju, koji je drhtao, i vikao mu na uvo:

— Imaćemo povorku dužu od milje. Svi ćemo biti tu da žalimo za tobom: tvoje žene će plakati i naricati, kao što je to običaj, i tvoji sinovi i tvojih sinova sinovi u belim konopljanim odećama žalosti, i svi seljaci i svi zakupci s tvoje zemlje. Nosiljka za tvoju dušu ići će prva, a u njoj tvoja slika, koju će nacrtati jedan umetnik. Za njom će sledovati tvoj veliki, veleepni kovčeg, u kome ćeš ti ležati kao car, u novim haljinama koje smo spremili za tebe. Zakupili smo izvesne pokrove od skerleta i zlata, da ih ra-razastremo preko kovčega dok bude nošen kroz ulice grada, kako bi ga svi videli.

I tako bi on vikao sve dok mu lice ne pocrveni i dah ne zastane, jer je bio vrlo debeo. A kad bi se ispravio da odahne, Vang Lungov drugi sin bi nastavio priču. Bio je to mali, žuti, žilavi stvor, unjkavog, pištavog i jedva čujnog glasa:

— Biće i sveštenika, koji će ti molitvama otpratiti dušu u raj. Doći će svi najmljeni tužbenici i nosači u crvenim i žutim odećama. Oni će nositi stvari koje smo spremili za tebe kad budeš samo duh. Spremili smo u velikoj dvorani dve kuće od hartije i trske, jedna liči na ovu od naboja, a druga na onu u gradu. Ispunjene su nameštajem, slugama, robovima, nosiljkom za dušu i konjem, sve od hartije, i ostalim što ti je potrebno. Tako je to dobro napravljeno i boja lepo pogođena da se zaklinjem, kad ih budemo zapalili na tvom grobu i poslali za tobom, neće biti tako smirene duše kao tvoja. A sve će te stvari biti nošene na tvom pogrebu da ih svi vide. Mi ćemo se moliti da bude lepo vreme za sahranu! Starac je, neizmerno dirnut, prošaputao:

— Nadam se da će ceo grad biti tamo!

— Naravno, ceo grad — viknuo je glasno najstariji sin i velike blede ruke opručio širokim pokretom. — Obe strane ulica biće pune sveta, koji će izaći da vidi sahranu, jer takvog pogreba nije bilo još od onih dana kada je kuća Hvang bila na vrhuncu.

— Ah — uzdahnuo je Vang Lung i toliko bio utešen da je još jednom zaboravio da umre. Zapao je u jedan od svojih naglih, lakih dremeža.

Ali ni takva uteha nije mogla većito trajati. I dođe čas, rano u zoru šestog dana, kada se završi umiranje starčevo. Sinovi su bili iznureni čekajući taj trenutak, jer nisu bili naviknuti na tegobe skućenog života u kući kao što je ova, u kojoj nisu ži-veli od svoje mladosti. Iznureni od očeva duga umiranja, otišli su da spavaju u malo unutrašnje dvorište, koje je Vang Lung odavno sagradio, još u ono vreme kad je uzeo prvu milosnicu, Lotosov Cvetak, u ono doba kad je bio u naponu snage. Kad su sinovi krenuli u prvi mrak, kazali su Kruškovom Cve-tku da ih zovne ako otac opet počne naglo da umire, pa su otišli na otpočinak. Na postelju, za koju je Vang Lung nekada mislio da je tako divna i na kojoj je tako vatreno voleo, legao je sad njegov najstariji sin i žalio se kako je tvrda i rasklimatana, tužio se što je soba mračna i zatvorena, dok je napolju proleće. Ali čim je legao, zaspao je teško, a od ubrzanog disanja čulo se hrkanje iz debelog grla. Vang

Drugi je ležao na divanu od bambusovine, naslonjen uza zid, i spavao lako i oprezno kao mačka.

Ali Kruškov Cvetak uopšte nije spavala. Čelu je noć probdela nepomično kao što je to ona znala, bez pokreta, na maloj bambusovoj klupici, tako niskoj da joj je lice bilo blizu starčevog. Držala mu je svojim mekim dlanovima suvu, staru ruku. Toliko je bila mlada da bi Vang Lungu mogla biti kći. Ali od neobične strpljivosti koja joj se ogledala na licu nije izgledala mlada. Sve što je radila, činila je sa savršenom izvežbanom istrajnošću, koja ne odgovara mladosti. Tako je sedela pored starca koji je uvek bio vrlo pažljiv i ponašao se prema njoj kao otac, više nego iko drugi, sedela je tako i nije plakala. Gledala je nepomično u njegovo samrtničko lice, sat za satom, gledala je kako spava snom nepomičnim i dubokim kao smrt.

Iznenadno, u one rane sate kad je noć najmračnija, baš pre nego što zora zarudi, Vang Lung otvori oči. Osećao se slabo. Izgledalo mu je da duša već napušta telo. Zakolutao je malo očima i video Kruškov Cvetak kako sedi kraj njega.

Toliko je bio malak-

sao da je počeo da se plaši. Govorio je šapćući, dok mu se dah zaustavljao u grlu i prolazio kroz zube:

— Dete, je li to smrt?

Devojka je videla njegov strah i rekla mirno, prirodnim glasom:

— Ne, ne, gospodaru moj, tebi je bolje, ti ne umireš!

— Jesi li sigurna? — prošapta starac ponovo, utešen njenim jednostavnim glasom, i prikova raz-rogačene oči na njeno lice.

A Kruškov Cvetak, kad vide šta mora da dođe, oseti da joj srce udara jače i brže, podiže se i naže nad starcem i reče istim, običnim glasom:

— Jesam li te ikada prevarila, gospodaru moj? Gledaj, tvoja ruka, koju držim, tako je topla i jaka. Mislim da ti je svakog časa sve bolje. Tebi je tako dobro, gospodaru moj. Ne treba da se bojiš, ne boj se ničega, tebi je bolje, tebi je bolje

...

Tako ga je ona umirivala, neprestano ponavljala kako mu je dobro, grejala mu ruku, a on je ležao, smeškao se na nju, oči mu se mutile i kočile, usne stezale, a sluh naprezao da uhvati njen nepromenjeni glas. A kad je devojka uvidela da on zbilja umire, sasvim se primakla, podigla glas i govorila:

— Tebi je bolje, tebi je bolje. Nije to smrt, gospodaru moj, nije to smrt.

Tako ga je hrabrila sve do trenutka kad je počeo skupljati poslednji otkucaj srca, zahvaljujući njenom glasu, sve do trenutka smrti. Ali nije mogao mirno da izdahne. Iako je umro s utehom, ipak je, kad mu se duša otkidala, njegovo pritešnjeno telo skočilo kao od besa, a ruke i noge poletele tako jako da se koščata stara ruka odbila uvis i udarila Kruškov Cvetak dok se nad njim naginjala. Dobila je udarac pravo u lice. Zbog žestokog šamara stavila je ruku na obraz i promrljala:

— Jedini udarac koji si mi ikad dao, gospodaru moj!

Ali on nije odgovarao. Devojka je pogledala i videla kako starac leži koso. Videla je kako je poslednji dah izleteo brzo i Vang Lung ostao nepomičan. Ispravila mu je tad udove, dodirujući ih lako i nežno, i prekrila ih pokrivačem, puna strahopoštovanja. Svojim finim prstima mu je zaklopila iskolačene oči, koje je više nisu posmatrale, a zatim se za trenutak zagledala u osmejak, koji je, razvučen, lebdeo još na njegovom licu kad mu je rekla da ne umire. Kad je sve to završila, znala je da mora zovnuti njegove sinove. Ali opet sede na nisku klupicu. Bila je svesna da mora pozvati sinove. Uze ruku koja ju je udarila, položi glavu na nju i pusti nekoliko suza bez glaska, dok je još sama. Čudno je bilo to njeno srce, tužno po prirodi svojoj. Nikad nije mogla da plače i da ga olakša kao druge žene, jer joj suze nikad nisu donosile utehu ... Stoga nije dugo sedela, već se podiže i pozva oba brata. Rekla im je:

— Ne treba da se žurite, jer je već mrtav!

Oni se odazvaše na njen poziv i požuriše. Iza-đoše obojica, stariji u svilenim donjim haljinama, izgužvanim u snu, i s raščupanom kosom. Pravo su otišli ocu. On je ležao kako ga je Kruškov Cvetak ispravila. Sinovi su buljili u njega kao da ga nikad ranije nisu videli. Izgledalo je kao da ga se sad pribojavaju. Tad najstariji sin počeo šaputati, kao da je neki stranac u sobi:

— Je li umro lako ili teško?

A Kruškov Cvetak odgovori mirnim glasom:

— Umro je, i ne znajući da umire, tiho, bez glasa, kao u snu.

Tad drugi sin reče:

— Leži kao da spava i izgleda da uopšte nije mrtav!

Dok su ova dva sina gledala neko vreme mrtvog oca, činilo se da ih je spopao neki nejasan strah, jer je otac ležao tako strašan. Kruškov Cvetak je naslutila rihovu bojazan i rekla:

— Mora se još mnogo za njega učiniti!

Tad se oba čoveka prenuše i bi im milo što ih je devojka podsetila na stvarnost. Stariji brat popravi brzo svoje haljine, ^p^e rukom preko čela i reče hrapavim glasom:

— Zaista, moramo se postarati za pogreb!

10

I obojica požuriše napolje, zadovoljni što izlaze iz kuće u kojoj je njihov otac ležao mrtav i ukočen.

II

Jednog dana je Vang Lung, pre nego što je umro, naredio sinovima da mu kovčeg s telom ostave u kući od naboja sve dok ga ne spuste u njegovu zemlju. Ali su sinovi, dolazeći da pripreme sahranu, našli da je vrlo zamorno toliko daleko ići od svojih kuća. A kad su se setili da četrdeset i devet dana valja taj put prelaziti pre očeve sahrane, učinilo im se da ne moraju sad da ga poslušaju, jer je mrtav. Zbilja, imali su neprilika s više strana, jer su se sve-štenici iz gradskog hrama žalili što moraju tako daleko ići da poju. Čak i ljudi koji su dolazili da operu i obuku Vang Lungovo telo, da mu stave svilenu pogrebnu odeću, da ga

polože u kovčeg i ovaj najzad zapečate, tražili su dvostruku nadnicu, toliko mnogo da se Vang Drugi sav užasnua.

Dva brata se pogledaše preko kovčega i obojica isto pomisliše. Mrtvi starac više ne može govoriti. Zato pozvaše zakupce sa zemlje i kazaše im da Vang Lunga odnesu u dvorište u kome je živeo u velikoj kući. A Kruškov Cvetak, iako je bila protiv toga, nije uspjela da ih ubedi. Kad je videla da su joj reci uzaludne, rekla je mirno:

— Mislila sam da jadna luda i ja nikada više nećemo ući u veliku kuću, ali ako on tamo odlazi, i mi moramo s njime!

Povela je ludu, najstariju Vang Lungovu kćer, sad ženu u godinama, ali još uvek budalasto dete, kakva je bila celog života. One su išle iza Vang Lungovog sanduka, seoskim putem. Luda je hodala smejući se, jer je dan bio lep i topao, pun proleća, a sunce sijalo jasno.

Tako je Kruškov Cvetak otišla ponovo u dvorište u kome je nekad živela s Vang Lungom, u ono isto dvorište u kome ju je Vang Lung prigrabio jednog dana dok mu je još krv tekla snažno i pomam-

lino, čak i pod stare dane — kad je ostao osamljen u velikoj kući. Ali dvorište je sad bilo mirno. Na svim vratima velike kuće bili su izlepljeni znaci od crvene hartije, da bi se pokazalo da je tu žalost, a na glavnim vratima, otvorenim prema ulici, zalepljena je bela hartija — znak smrti. Kruškov Cvetak je provodila dane i spavala pored mrtvaca.

Jednog dana, dok je ona tako čučala kraj Vang Lunga u kovčegu, neka služavka je došla na vrata dvorišta. Po njoj je Lotosov Cvetak, Vang Lungova prva milosnica, poručila da mora doći da oda poštu svom mrtvevn gospodaru.

Kruškov Cvetak je bila dužna da odgovori lepom rečju. To je i učinila, iako je mrzela Lotosov Cvetak, svoju staru gospodaricu. Samo se podigla i čekala, kadeći oko kovčega.

Krušov Cvetak je tada prvi put videla Lotosov Cvet od onog dana kad je Lotosov Cvet doznala šta je Vang Lung učinio i kad mu je poručila da više ne želi da vidi Kruškov Cvetak, jer je toliko bila ljuta što je u svoje odaje doveo devojkicu koja joj je bila robinja od rođenja. Lotosov Cvet je bila zbog toga strašno ljubomorna i gnevna, ali se pravila da se nje ne tiče da li Kruškov Cvet postoji ili ne. Ali je, uistini, bila radoznala. A pošto je Vang Lung umro, rekla je Kukumavki:

— Lepo, starac je sad mrtav, a ona i ja nemamo više zašto da se svađamo. Idem da vidim kako sada izgleda.

I tako se, sva izvan sebe od radoznalosti, odge-gala iz dvorišta, naslanjajući se na robinje. Izabrala je vreme kad je bilo rano za sveštenike da poju oko kovčega. Ušla je u sobu u kojoj je Kruškov Cvetak čekala stojeći. Ponela je sa sobom cveće i tamjan, običaja radi. Naredila je jednoj od robinja da to zapali kraj kovčega. Dok je robinja ispunjavala zapovest, Lotosov Cvet nije mogla oka skinuti s Kruškovog Cvet-ka. Pakosno je buljila u nju da vidi kako se pro-menila

i kako je ostarela. Ali, iako je Lotosov Cvet nosila belu obuću žalosti i haljine tuge, lice joj nije tugovalo, već je viknula Kruškovom Cvetku:

12

— Isto si ono bledo stvorenje kakva si vazda bila! Ništa se nisi promenila. Ne znam prosto šta je mogao u tebi da vidi. — Tešilo je pakosnicu što je Kruškov Cvetak bila mala, bez rumenila i naročite lepote.

A Kruškov Cvetak je stajala pored kovčega, pognute glave. Stajala je bez reci. Srce joj se ispunilo tolikom mržnjom da se poplašila. Prezirala je samu sebe što može da bude toliko zla i tako jako da mrzi — čak i svoju staru gospodaricu. Ali Lotosov Cvet nije bila stvor koji može dugo zadržavati svoju staračku pažnju na mržnji. I pošto se nagledala do mile volje Kruškovog Cvetka, obazrela se na sanduk i promrmljala:

— Lepu su gomilicu srebra za ovo dali sinovi, zaklinjem se. — Zatim se s mukom podigla, pošla i počela pipati drvo, da bi ga procenila.

Ali Kruškov Cvetak nije mogla da otrpi taj gadni dodir stvari koju je ona čuvala tako nežno. Iznenadno, oštro viknu:

— Ne diraj ga!

A svoje male pesnice stište na grudi i napući donju usnu.

Na ovo se Lotosov Cvetak nasmeja i uzviknu:

— Šta, još uvek si ljuta na mene?

I ponovo se nasmejala, pomalo zajedljivo; zatim je sela i gledala kako svece gore i curi vosak. Pošto ju je i to brzo zamorilo, ustala je i izašla iz dvorišta. Ali, gledajući radoznalo unaokolo, ugleda jednu ludu gde sedi na suncu i viknu:

— Šta, zar je ovo biće još živo?

Na ove reci Kruškov Cvet stade pored lude. Mržnja joj još više ispuni srce, tako da se jedva savladavala. A kad Lotosov Cvet izađe, ona se uputi napolje, nađe parče tkanine i poče vredno brisati mesta na Vang Lungovom kovčegu gde je Lotosov Cvet stavila svoju ruku. A ludi je dala mali, slatki kolač. Devojka ga uze, sva radosna, jer se nije tome nadala. Jela je kolač i uzvikivala od veselja. Kruškov Cvetak je tužno posmatrala jadnicu nekoliko trenutaka, pa najzad reče uzdahnuvši:

13— Ti si sve što mi je ostalo od onog koji je uvek bio pažljiv prema meni i smatrao me nečim višim od robinje.

Ali luda je jela kolač, jer nije znala da govori niti je razumevala šta joj se kaže. Tako je Kruškov Cvet provodila dane do sahrane. To su bili vrlo mirni časovi u dvorištu, osim onih trenutaka kad su sveštenici poj ali, jer čak ni sinovi Vang Lunga nisu dolazili blizu njegova kovčega, sem ako im je to dužnost nalagala. Svet se u kući nekako nelagodno i poplašeno osećao zbog zemaljskih duhova koje u sebi ima svaki mrtvac. A kako je Vang Lung bio snažan i pohotljiv čovek, nije se moglo očekivati da će ga njegovih sedam duhova lako napustiti. Oni to nisu zbilja ni uradili, jer je izgledalo da je kuća puna novih i neobičnih šumova. Služavke su vriskale kad bi noću u posteljama osetile da ih ledeni vetar obuhvata i diže im kosu uvis. Ili su čule nelagodno kucanje na rešetkama, ili bi iz ruku

neke kuvarice lonac bio izbačen, ili bi činija ispala iz ruku robinje, dok je stajala i služila.

Kada su sinovi i njihove žene čuli za ovakve razgovore služinčadi, silom su se srnej ali tom glupom sujeverju, ali su se i sami osećali nelagodno. A kad Lotosov Cvet saznade za te priče, uzviknu:

— Uvek je bio starkelja! Kukumavka je dodavala:

— Uvek je bio matora prznica!

Jedino se Kruškov Cvetak nije bojala. Provodila je dane sama s mrtvim Vang Lungom, isto onako kao za njegova života. Tek kada bi videla sveštenike u žutim odeždama, dizala bi se i odlazila u svoju sobu. Tamo je sedela i slušala njihovo tužno poja-nje i sporo dobovanje doboša.

Malo-pomalo oslobađalo se sedam zemaljskih duhova od mrtvacu, a svakog dana glavni sveštenik jp dolazio sinovima Vang Lunga i govorio:

— Još jedan duh je izišao iz njega!

I sinovi su ga nagrađivali srebrom svaki put kad bi dolazio da im to kaže.

14

Tako su dani prolazili, sedam puta po sedam, i približavalo se vreme pogrebu. Ceo je grad već znao koji je dan vrač odredio za sahranu jednog tako velikog čoveka kao što je bio Vang Lung. A toga dana, usred proleća, na domaku leta, majke su gonile decu da brže doručuju, da ne bi dangubile i zakasnile da vide ono što se imalo vi-deti. Ljudi u poljima nisu toga dana obrađivali zemlju. U radnjama su kalfe i šegrti pravili planove kako će zauzeti mesta i videti prolazak pratnje. Jer su svi u celom ovom kraju poznavali Vang Lunga kao čoveka koji je nekad bio siromah, čovek zemljoradnik kao i svi drugi, i kako se obogatio, osnovao kuću i za sobom ostavio bogate sinove. Svaki siromašni čovek je težio da vidi pogreb, jer je svakome to bila stvar za razmišljanje: kako je jedan puki siromašak, kao i sam što je, umro bogat. To je davalo povoda tajnom nadanju svakom siromašku. I bogataši su že-leli da vide taj prizor, jer se znalo da su Vang Lun-govi sinovi bogati, pa je zato svaki bogat čovek morao odati poštovanje tom velikom starom mrtvom čoveku.

U Vang Lungovoj kući toga dana je bilo trke i galame, jer nije bila laka stvar lepo pripremiti tako veliku pratnju. Vang Najstariji je bio zbunjen svim onim što je trebalo da uradi, a pošto je bio glava kuće, morao je sve da pregleda. Imao je za dužnost da vidi da li su znaci žalosti kod stotine ljudi prikačeni kako odgovara položaju svakog pojedinca i da li su iznajmljene nosiljke za gospođe i decu. Bio je pometen, ali ipak i ponosit svojom važnošću, jer su mu svi prilazili trčeći, klanjali se i pitali šta da rade s ovim i s onim. On je bio toliko uzrujan da mu je znoj tekao niz lice kao usred leta, a uznemiren pogled padao na drugog brata, koji je tu mirno stajao. Ta njegova mirnoća potajno je ljutila Vanga Nastarijeg, pa je uzviknuo:

— Prepusti sve meni, jer nisi u stanju da vidiš ni da li su ti žena i deca obučena i tužna lica!

Na ovo je Vang Drugi odgovorio jedva primet-nim ruganjem, ali vrlo učtivo:

15— Zašto mi drugi da se petljamo kad si ti zadovoljan samo onim što sam učiniš? Mi znamo dobro, moja žena i ja, da ništa drugo ne bi zadovoljilo tebe i tvoju gospođu, pa želimo prvo tebi da ugodimo!

Tako su se čak i na pogrebu sinovi Vang Lunga peckali, ali je to bilo delom i zbog toga što su obojica bili krišom uznemireni, jer im treći brat još nije bio stigao, pa su jedan drugog krivili za to zadoc-njenje. Stariji brat mlađeg, da nije glasonoši dao dovoljno novaca, jer je ovaj imao daleko da putuje da bi našao onog koga je tražio; a drugi brat starijeg, da je za dan-dva zadocnio da pošalje glasonošu.

Samo je jedno stvorenje toga dana bilo spokojno u celoj velikoj kući. To je bila Kruškov Cvetak. Ona je sedela u haljinama tuge od bele kudeljne tkanine, koje su bile nižeg stepena žalosti nego odeća koju je Lotosov Cvet nosila. Sedela je ona mirno i čekala kraj Vang Lunga. Obukla se rano, a namestila je i ludu još ujutru, iako jadnica nije imala pojma šta se događa, već se stalno smejala i pribojavala čudnih haljina na sebi, tako da je pokušavala i da ih skine. Ali Kruškov Cvetak dade kolač ludi i pobrinu se da jadno stvorenje ima svoje parče crvene tkanine, da se igra, i tako je umiri.

A Lotosov Cvet nikad nije bila tako smetena kao toga dana, jer nije mogla da se smesti u nosiljku za pogreb, toliko je bila debela. Sedala je u sve nosiljke redom koje su donosili i vikala, jer joj nijedna nije bila dobra. Bunila se zašto se prave sad takve male i uzane stolice. Plakala je i bila sva izvan sebe od straha da neće moći da uzme učešća u pratnji jednog tako velikog čoveka kao što je bio njen muž. A kad je videla ludu, obučenu u haljinu žalosti, gnev je na njoj iskalila.

Vikala je i žalila se Vangu Najstarijem:

— Šta? Zar će i ovo čudo ići na pratnju?

Tvrdila je da luda treba da ostane kod kuće jednog tako velikog dana.

Ali je Kruškov Cvet rekla blago i odlučno:

16

— Ne! Moj gospodar je rekao da nikad ne napuštam ovo njegovo jadno dete. To je zapovest koju mi je ostavio. Ja znam da je smirim, jer me sluša i naviknuta je na mene. Mi nikome nećemo smetati.

Vang Najstariji je pustio da stvar ide svojim tokom, jer je i suviše bio rastrzan mnogim stvarima koje je trebalo svršiti, i saznanjem da stotine ljudi čeka da pratnja otpočne. Uvidevši njegovu zbunjenost, nosači nosiljki upotrebili su priliku i zatražili da im se više plati. A ljudi koji su nosili kovčeg žalili su se da je suviše težak i da je daleko porodično groblje. Napoličari i besposličari iz grada preplavili su dvorišta i svugde stajali, bez ikakva posla, zijajući u sve što se moglo videti. Povrh toga, bilo je još jedno zlo. Gospođa Vanga Najstarijeg stalno je zvoo kala svome mužu i žalila se da stvari nisu dobro uređene, tako da je usred te gužve Vang Najstariji jurio naokolo i znojio se kao retko kad. Iako je vikao do promuklosti, niko ga nije mnogo zarezivao.

Niko ne bi znao reći da li bi se ili ne završio pogreb toga dana. Ali se dogodila najnesrećnija stvar. A to je bio iznenadni dolazak s juga Vanga Trećeg. Stigao je

u poslednjem trenutku. Svi su blenuli u njega i čudili se kako se izmenio, jer je ostao odsutan od kuće deset godina. Ukućani ga nisu videli otkako je Vang Lung priveo sebi Kruškov Cvetak. Mladić je toga dana ostavio kuću neobično uzrujan i nikako se više nije vraćao. Otišao je kao divlji, visoki i ljutiti dečak; njegove crne obrve nabirale su mu se iznad očiju, otišao je s mržnjom prema ocu. A sada se vraćao kao čovek, najviši od trojice braće, i toliko izmenjen da ga niko ne bi poznao da nije bilo njegovih dveju namrgođenih obrva i stisnutih zuba. Ušao je krupno koračajući u ratničkoj odori, ali to nije bilo odelo običnog vojnika. Kaput i čak-šire bili su od fine mrke tkanine; na kaputu pozlačena dugmad, a o kožnom pojasu nosio je i sablju. Iza njega su marširala četiri vojnika s puškom o ramenu, četiri vojnika snažnog izgleda, sem jednog ra-sečene usne, ali i taj je bio prav i jak kao i ostali.

2 Sinovi

17Kad su vojnici prošli čvrstim korakom kroz velika vrata, zavlada tišina umesto nereda. Svi se glasovi i lica okrenuše da vide Vanga Trećeg. Svi su ćulali, jer je on izgledao tako silan i vičan naređivanju. Išao je snažnim, dugim korakom kroz gomilu napoličara, sveštenika i besposličara, koji su sa svih strana navalili da vide nešto zanimljivo. I uzviknu jakim glasom:

— Gde su mi braća?

Neko je već bio otrčao i javio dvojici braće da im je treći brat stigao i ovi izadoše, ne znajući kako da ga dočekaju: da li s poštovanjem ili — kao mlađeg brata koji je pobegao od kuće. Ali kad su braća videla kako je obučen i — četiri snažna vojnika iza njega, koji su po njegovoj naredbi stali mirno, obojica brzo postadoše učtivi, toliko učtivi, kao prema strancu. Klanjali su se i uzdisali teško, jer je to bio dan tuge. Tada se i Vang Treći pokloni duboko i kako valja svojoj starijoj braći, pa se obazre naokolo i reče:

— Gde mi je otac?

Na to ga braća odvedoše u unutrašnje dvorište gde je Vang Lung ležao u svom kovčegu ispod sker-letnog pokrivača izvezenog zlatom. Vang Treći je naredio vojnicima da ostanu u dvorištu i sam je ušao u odaju. Čim je Kruškov Cvetak začula topot čizama u dvorištu, brzo pogleda ko dolazi. A kad ga spazi, naglo okrete lice ka zidu i tako ostade.

Ali, ako je Vang Treći uopšte video devojkicu ili je primetio, to nije pokazivao. Poklonio se pred kovčegom i zatražio haljine od konoplje, koje su bile spremne za njega. A kad ih je navukao, videlo se da su suviše kratke, jer braća nisu mislila da je tako visok. Ipak je obukao odeću, zapalio dve nove svece koje je sa sobom doneo i zatražio svežeg mesa, da ga prinese kao žrtvu pored kovčega svoga oca.

Kad je sve to bilo svršeno, poklonio se tri puta do zemlje pred svojim ocem i zakukao kako valja:

„Ah oče moj." Kruškov Cvet je istrajno držala lice prema zidu i nije se nijednom okrenula da vidi šta se događa.

Čim je Vang Treći završio što mu je bila dužnost, digao se i rekao brzo nekoliko reci:

— Nastavimo, ako je sve spremno!

Tada se dogodi čudna stvar. Umesto pometnje i vike ljudi koji su se svuda drali jedan na drugog, zavlada tišina i spremnost da se sluša. Izgledalo je da je prisustvo Vanga Trećeg i njegova četiri vojnika unelo reda, jer kad su nosači ponovo počeli da se žale Vangu Najstarijem, do maločas tako odlučno, glasovi im sad postadoše molećivi i mekani, a reci umerene. I pored te promene, ipak, Vang Treći nabra veđe i prostreli ljude pogledom, tako da im glasovi popustiše i umuknuše. A kad reče: — Vršite svoj posao i budite sigurni da ćete biti pravilno nagrađeni u ovoj kući — oni začutaše i upu-tiše se nosiljkama, kao da je bilo neke čarolije u vojnicima i njihovim puškama.

Svaki čovek ode na svoje mesto i, najzad, veliki kovčeg bi iznesen u dvorište.

Konopci od ku-delje se obviše oko njega, a motke debele kao mlado drvo dođoše ispod kovčega, i nosači podmetnuše ramena pod njih. Bila je i jedna nosiljka za dušu Vang Lunga. U nju su stavili neke njegove stvari, lulu na koju je pušio godinama, odelo koje je nosio i sliku za koju su najmili jednog umetnika da ga naslika kad je bio bolestan, jer nikada ranije nije bio slikan.

Istina, slika nije imala sličnosti s Vang Lungom. Ličila je na sliku nekog starca u dubokim godinama, ali ipak umetnik je dao sve od sebe. Nacrtao je velike zaliske i obrve i dodao mnoge bore koje starci ponekad imaju.

Tako je pratnja krenula, a žene počele kukati i naricati. Najviše se čula Lotosov Cvet. Razmrsila je kosu, spremila novu belu maramicu da tare jedno, pa drugo oko. Plakala je i duboko naricala:

— Ah, ti koji si bio moja uzdanica, otišao si, otišao si...

Svugde duž ulice stajao je svet u gustim gomilama, zbijen, da vidi Vang Lunga kad krene na poslednji put. A kad je narod ugledao Lotosov Cvet, počeo je žamor odobravanja. Govorilo se:

2*

m

»i

19— Ona je žena na svom mestu. Žali dobrog čoveka koji je preminuo.

Neki su se opet divili što vide tako krupnu i debelu gospođu kako glasno nariče s toliko buke, pa su pričali: — Ala je on morao biti bogat kad je bio u stanju da je ovoliko uhrani! — I zavideli su Vang Lungu na njegovom vlasništvu.

A žene sinova kukale su svaka prema svojoj prirodi. Gospođa Vanga Najstarijeg plakala je što je mogla umerenije, dodirujući oči, s vremena na vreme maramicom, jer nije bilo pristojno da plače kao Lotosov Cvet. A milosnica njenog muža, lepa, debeljušna devojka, privenčana tek pre godinu i nešto više, gledala je na svoju gospođu i zaplakala bi tek kad bi i ova započinjala. Žena sa sela Vanga Drugog je i zaboravila da plače, jer je ovo bilo prvi put da je ljudi na ramenima nose kroz ulice. Nije mogla plakati, pošto je zverala oko sebe na stotinu lica ljudi, žena i dece koji su se gurali o zidove i zakr-čivali vrata od

kuće. Kad se prisećala da treba plakati, stavljala je ruku na oči, ali je virila kroz prste, videla sve i opet se zaboravljala.

Još iz davnih vremena se govorilo da se sve žene koje plaču dele u tri vrste. Ima ih koje podižu glas, kojima kaplju suze, i to se može nazvati naricanjem; ima žena koje glasno kukaju, ali bez suza, što se zove dranje; ima ih, najzad, kojima suze idu, ali ne puštaju ni glasa: to je plakanje. Od svih žena koje su pratile kovčeg Vang Lunga, njegovih milosnica, žena njegovih sinova, njegovih služavki, robinja i najmljenih tužbalica, samo je jedna zaista plakala: to je bila Kruškov Cvetak. Sedela je u nosiljci, navukla zavesu da je niko ne bi video, i tu je tiho plakala bez glasa. Čak, kad je veličanstven pogreb bio svršen, a Vang Lung ležao pokriven zemljom, i kad su kuće, sluge i životinje od hartije i trske bile spaljene, kad je i tamjan zapaljen a sinovi se poklonili, tužbenici otplakali što su bili dužni i primili nagrade, kad je sve bilo svršeno i zemlja nagomilana na novi grob, kad niko nije više naricao, jer je sve bilo svršeno i potrebe nije bilo da se i

20

dalje tuguje — čak i tada je Kruškov Cvet plakala tiho, na svoj način.

Nije htela da ide u kuću u gradu. Uputila se u zemljanu kućicu, a kada ju je Vang Najstariji stao nagovarati da pođe s njima u veliku kuću i da tamo živi s porodicom, pa makar dok se nasleđe ne podeli, ona je odmahнула glavom i rekla:

— Ne, onde sam s njim najduže živela, tu sam bila najsrećnija i on mi je ostavio ovo jadno dete da se staram o njemu. Luda će smetati gospodarici, ako se vratimo, a ona ni mene ne voli, tako ćemo mi ostati u staroj kući moga gospodara. Ne treba da se brineš o nama. Ako mi je nešto potrebno, javiću ti, a meni treba vrlo malo. Onde ćemo biti bezbedne sa starim napoličarom i njegovom ženom. Tako ću se starati o tvojoj sestri i ispuniti naređenje koje mi je gospodar ostavio.

— Dobro, ako toliko želiš! — rekao je Vang Najstariji, kao da mu to nije pravo. Ali je bio zadovoljan, jer je njegova gospođa bila protiv lude, govorila je kako ona ne bi smela da živi u dvorištima, naročito kad ima bremenitih žena. A kad je Vang Lung umro, izvesno je bilo da će Lotosov Cvet biti još bešnja nego što bi se usudila za njegova života. Tako bi bilo još više nevolja. Zato je dozvolio Kruškovom Cvetku da radi po svojoj želji. Ona je uzela ludu za ruku i odvela je u zemljanu kuću, gde je negovala Vang Lunga pod stare dane. Tu je živela, starala se o jednoj ludi i jedino išla do Vang Lungova groba.

Zaista je jedino ona često posećivala grob, jer je Lotosov Cvet dolazila samo u ono određeno vreme kad udovice, pristojnosti radi, moraju da idu na grob muža. Trudila se da izabere baš one trenutku kad bi je svet mogao da vidi kako ispunjava svoje dužnosti. Ali Kruškov Cvetak je išla krišom i često, kad god bi joj se srce ispunilo tugom i osamljenošću. Gledala je da niko ne bude blizu. Odlazila je u vreme kad je svet u kući, kad spava preko noći, ili je zaposlen i daleko na svojim poljima. U tim osam-

21 Ijenim časovima uzimala bi ludu i izlazila Vang Lun-gu na grob. Ali tamo nije jecala. Ne! Već je naslanjala glavu na njegov grob. Ako bi s vremena na vreme pomalo i zaplakala, nije davala glasa, osim što bi jednom ili dva puta prošaptala:

— Ah, gospodaru i oče moj, jedini oče koga sam ikada imala!

III

Iako je taj moćni stari veleposednik ležao mrtav u grobu, nisu ga mogli zaboraviti, jer su sinovi tri godine morali žaliti oca. Najstariji Vang Lungov sin, koji je sad bio glava porodice, najmarljivije je pazio da se sve ispunjava po propisu. A kad nije bio siguran kako valja nešto učiniti, išao je da pita svoju ženu, jer je detinjstvo proveo kao seljačić. Odrastao je usred polja u selu pre nego što mu se otac obogatio, pukim slučajem i svojom veštinom, i kupio veliku kuću u gradu za sve svoje. Kad bi najstariji sin išao krišom svojoj ženi nekog saveta radi, ona mu je odgovarala hladno, kao da ga prezire zato što ne zna ništa. Ipak mu je pažljivo objašnjavala, jer nije htela da se osramoti u kući.

— Ako je ploča u kojoj živi njegova duša postavljena u veliku dvoranu, onda pripremi osvećenu hranu u činiju ispred ploče, da bi se naša tuga na taj način izrazila ...

Govorila mu je kako sve treba da bude. A Vang Najstariji ju je slušao, odlazio od nje i izdavao naredbe. Tako se pripremalo odelo za drugu žalost za sve njih, tkanina kupljena i krojači najmljeni. Tri sina su morala sto dana da nose belu obuću, a posle toga mogli su da obuku cipele bledosive boje ili neke druge, bez života. Nisu smeli da nose nikakvo svileno odelo, ni oni, ni sinovi im, niti žene, sve dok tri godine ne prođu i ne načini se konačna ploča kao mesto pokoja Vang Lungove duše, dok se ona

22

ne ispiše i stavi na prvo mesto između ploča njegova oca i njegova dede.

Tako je Vang Najstariji naređivao. Haljine žalosti za svakog čoveka, ženu i unuka bile su spremne, kako je i kazao. Sad je već podigao glas i za-povedno govorio kad god bi otvarao usta, pošto je bio glava kuće. Sedao je, po svom pravu, na najviša mesta, kada se nalazio u bilo kojoj sobi sa svojom braćom. Njegova dva brata su slušala, onaj drugi krivio svoja mala, uzana usta, kao da se u sebi smeje, pošto se potajno osećao pametnijim od svog starijeg brata, jer mu je Vang Lung za života poverio da se stara oko zemlje. Samo je on znao koliko ima zaku-paca i koliko se novca može očekivati ovog leta s polja. To poznavanje poslovanja davalo mu je iz-vesno preimućstvo nad braćom; tako je bar izgledalo u njegovim očima. Vang Treći slušao je naredbe svog starijeg brata kao čovek koji je naučio da prima zapovesti kad je to potrebno činiti. Ali, ipak, slušao je kao neko ko se u srcu ne pokorava svemu tome i jedino želi da ode daleko.

Istina je bila da su sva tri brata žudela da što pre dođe čas kad će se nasledstvo podeliti, jer je svaki od njih potajno imao po neku nameru zbog koje je želeo da mu se njegovo da. Ni Vang Drugi, ni Vang Treći nisu voleli da zemlja dospe

potpuno pod vlast starijeg brata, tako da oni od njega moraju zavisiti. Svaki je brat maštao na svoj način: najstariji je hteo da zna koliko će dobiti i da li će mu to biti dovoljno ili ne za domazluk, za njegove dve žene, za brojnu decu i za tajna uživanja, kojih se nije mogao lišiti. Drugi brat je, opet, imao velike radnje, a novac je uzajmljivao, pa je želeo nasleđe kako bi se obogatio. A treći brat je bio tako čudnovat i miran da niko nije znao šta namerava. Njegovo mrko lice ništa nije govorilo. Ali je i on bio nespokojan. Moglo se jedino videti da želi da ode, mada niko nije znao šta će da radi sa svojim delom. Niko se nije usuđivao da ga to pita. On je, istina, bio najmlađi, ali su ga se svi bojali. Svaki sluga, čovek i devojka dva puta bi brže potrčali kad bi ih on zovnuo nego što bi učinili kome

23drugom. A najsporije su išli Vangu Najstarijem, i pored sveg njegovog jakog i zapovednog glasa.

Vang Lung je umro poslednji od svoje braće i rođaka, jer se vrlo dugo i požudno držao života. Niko od njegovih vršnjaka nije bio ostao, osim onog rođaka, litalice, pokvarenog vojnika. Braća nisu znala gde je on, jer je bio mali kapetan u nekoj hordi litalica, pola vojnika, a pola razbojnika. Oni su se priklanjali generalu koji im najbolje plati ili su ratovali za svoj groš kad im se učinilo najbolje za pljačkanje. Tri brata su bila zadovoljna što ne znaju gde je rođak njihova oca, a jedino bi ih više obradovalo kad bi čuli da je mrtav.

Pošto nisu imali nijednog starijeg rođaka, morali su, po običajnom pravu, da pozovu nekog bogatog čoveka iz susedstva da im podeli nasledstvo u prisustvu poštenih i ispravnih građana. Razgovarajući jedne večeri ko bi to mogao biti, Vang Drugi reče:

*

— Niko nam nije bliži, nikome ne možemo više verovati, stariji moj brate, nego Liju, trgovcu žitom, kod koga sam učio zanat kao kalfa, a čija je kći tvoja gospođa. Zamolimo ga da nam podeli nasledstvo, jer je on čovek koga svi poštuju, čovek dovoljno bogat da ne bude zavidiživ.

Kad je Vang Najstariji to čuo, u sebi je bio nezadovoljan što se prvi nije toga setio, pa je odgovorio važno:

— Želim da ne budeš tako brz, brate, jer sam baš spremao predlog da pozovemo oca majke mojih sinova da nam učini tu uslugu. Ali, pošto si ti to rekao, neka bude i zamolimo ga. Ipak, hoću da podvučem da sam baš ja bio spreman da to kažem. Ti se uvek istrčavaš u razgovoru među nama.

Uz ovaj ukor stariji brat je mrko pogledao Van-ga Drugog i teško zadisao svojim debelim, otombo-ljenim usnama. A Vang Drugi je stisnuo usta kao da bi hteo da se nasmeje, ali to nije učinio. Tada Vang Najstariji baci brzo pogled u stranu prema najmlađem bratu i zapita:

24

— A kako tebi izgleda, moj mali, mlađi brate? A Vang Treći pogleda kao i obično nadmeno, polusanjivo i reče:

— Meni je svejedno. Ali ma šta učinili, svršite brzo!

Vang Najstariji se podiže kao da hoće da ugodi bratu, iako, otkako je došao u srednje godine, nije mogao ništa brzo da svrši bez pometnje. Čak i kad bi žurno koračao, izgledalo je da ima suviše ruku i nogu.

Stvar se najzad uredila. Trgovac Liju pristao je, jer je poštovao Vang Lunga kao razborita čoveka. Braća su takođe pozvala i one susede koji su im dovoljno odgovarali po položaju, pozvali su i neke velike ljude iz grada, bogate i imućne građane. Svi su se ti ljudi okupili određenog dana u velikoj dvorani Vang Lungove kuće. Svaki je zauzeo mesto prema svom položaju.

Kada je trgovac Liju pozvao Vang Drugog da položi račune o zemlji i novcu koji treba podeliti ti, ovaj se diže i spusti hartiju na kojoj je bilo sve napisano u ruke Vanga Najstarijeg, a ovaj je predade trgovcu Liju, i starac je primi. Prvo je rastvorio velike naočari od tuča i stavio ih na nos, a zatim počeo da mrmlja izveštaj za sebe. Svi su čekali u tišini, dok nije završio. Tada je sve ponovo pročitao glasno, da bi svi okupljeni ljudi u velikoj dvorani znali da je Vang Lung, na dan svoje smrti, bio gospodar silnog broja ari zemlje, sve u svemu više od osam stotina. Retko je ko u tim krajevima ikada čuo, čak od onog vremena kad je kuća Hvang bila na svom vrhuncu, da toliko zemlje spada pod jedno ime, pa ni pod jednu porodicu. Vang Drugi je sve to znao i pravio se ravnodušan, ali drugi nisu mogli da se uzdrže, već su davali oduške divljenju, ma koliko se mnogo trudili da im lica izgledaju ozbiljna i mirna, kako je zahtevala pristojnost. Samo, Vang Trećeg kao da se sve to ništa nije ticalo. Sedeo je kao i obično. Činilo se da su mu misli negde na drugom mestu. Nestrpljivo je očekivao da se deoba svrši, kako bi mogao otići kud ga je srce vuklo. Osim te

25kuće su pripadale Vang Lungu, ona seoska u poljuv i ova velika, stara gradska kuća kupljena na smrti gospodara kuće Hvang, kad je ta porodica počela da se raspada i sinovi rasturaju. Osim kuća i zemlje, bilo je novca pozamljenog ovde-
onde, i para u trgovini žitom, i punih torbi srebra koje su ležale skrivene, tako da je samo to blago iznosilo polovinu vrednosti zemlje. Ali pre nego što se moglo podeliti nasledstvo među braćom, bilo je izvesnih pitanja koja je valjalo resiti. Osim sitnih potraživanja nekoliko zakupaca i trgovaca, najvažniji su bili zahtevi dveju milosnica koje je Vang Lung za života uzeo: Lotosovog Cveta, koju je iz jedne čajdžinice doveo zbog njene lepote i strasti, da bi zadovoljio svoju muževnost kad mu je postala odvratna njegova žena sa sela; i Kruškovog Cvetka, koja je bila robinja u njegovoj kući kad ju je prihvatio da mu olakša stare dane. Postojale su njih dve, nijedna mu nije bila prava žena, ali obe su mu bile milosnice. A ženi te vrste se ne može mnogo zameriti ako se odluči da izabere drugog kad joj gospodar umre, naravno ako nije suviše stara. Tri brata su znala da moraju da hrane i oblače milosnice, ako ne budu htele da odu. Imale su prava da ostanu u kući porodice dokle god su žive. Lotosov Cvet, zaista, nije mogla da pređe nekom drugom čoveku, pošto je bila stara i debela. Ona će, začelo, biti srećna da i dalje udobno živi u dvorištima kuće. I to je bilo tačno, jer

kad ju je trgovac Liju pozvao, ona se podiže sa sedišta blizu vrata, nasloni se na dve robinje i, brišući suze rukavima, otpoče tužnim glasom:

— Oh, onaj koji me je hranio otišao je. Kako mogu da mislim na drugog i kud da idem? Već sam u godinama. Potrebno mi je malo da jedem i da se obučem. Dajte mi nešto vina i duvana, da olakšam svoje tužno srce. A sinovi moga gospodara su plemeniti.

Tada je trgovac Liju, koji je zaista bio toliko dobar koliko su i drugi mislili, pogleda blago. Nije

26

se sećao njene prošlosti, gledao ju je samo kao ženu dobrog čoveka, i rekao je s poštovanjem:

— Govorila si pristojno i odmereno, jer je pokojnik bio plemenit gospodar. To sam od svakoga čuo. Određujem ovo: davaće ti se dvadeset srebrnjaka mesečno i možeš da živiš u svom dvorištu. Imaćeš sluškinje i robinje, hranu i nekoliko komada tkanina godišnje, povrh svega toga.

Ali, kad je Lotosov Cvetak to čula, a slušala je pažljivo da bi uhvatila svaku reč, prešla je pogledom od jednog do drugog sina, pobožno sklopila ruke i počela piskavim glasom preklinjati:

— Svega dvadeset? Šta? Svega dvadeset? Jedva ću tim kupiti slatko meso koje mi je potrebno, jer sam vrlo probirljiva na jelu. Nikad nisam jela gadnu i običnu hranu.

Na ove reci je stari trgovac skinuo naočari, zagledao se u nju zapanjen i progovorio hladno:

— Dvadeset srebrnjaka mesečno je mnogo i za čitavu porodicu. Polovina od toga bi bilo dovoljno u mnogim kućama, i to ne siromašnim, kad gospodar umre. Tad je Lotosov Cvet počela ozbiljno da plače. Nije više bilo kod nje izveštačenosti. Tugovala je za Vang Lungom, kao nikad dotle. Povikala je:

— Oh, samo da me nisi ostavio, gospodaru moj! Bačena sam u stranu, a ti si otišao daleko. Ne možeš me spasti!

Žena Vanga Najstarijeg je stajala tu blizu, iza zavese. Razmakla je tkaninu i počela davati svome mužu znake da je takvo držanje Lotosovog Cveta nepristojno pred tolikim dostojanstvenim ljudima. Ona je bila u takvom strahu da se Vang Najstariji vrpeljio na stolici, pokušavajući da je ne vidi, ali u tome nije uspeo. Najzad se podigao i viknuo glasno, natkrilivši dreku Lotosovog Cveta:

— Gospodine, dajmo joj malo više, da bismo nastavili posao!

Ali Vang Drugi to nije mogao podneti, već je ustao sa svog mesta i uzviknuo:

27— Ako će joj se dati više, neka to isplati moj brat iz svog dela, jer je zbilja istina da je dvadeset srebrnjaka mno^o, i više nego mnogo, čak i njoj za kockanje.

Ovo je rekao, jer otkako je Lotosov Cvet počela stariti, sve više je u njoj rasla strast za kockanjem. I sve vreme kad nije jela ili spavala, provodila je za

kockom. Ali žena Vanga Najstarijeg se još više zgra-nu i poče davati upadljive znake svom mužu da mora odbiti ovaj predlog. Ona mu zašaputa glasno:

— Deo se mora dati udovici pre nego što se nasledstvo podeli. A koliko je ona bliža nama nego njima?

Na to nastade pometnja. Stari, dobrodušni trgovac je gledao u nedoumici sve redom, a Lotosov Cvet ni za časak nije prestajala da zapomaže, tako da su svi ljudi bili zbunjeni takvom zbrkom. To bi dugo trajalo da se nije Vang Treći naglo podigao, sav ljutit lupio svojim tvrdim i kožnim čizmama o kamenu pod i dreknuo:

— Ja ću dati! Šta je to malo srebra? Ovo mi je dojadilo!

Ove reci su izgledale kao zgodan izlaz iz neprilike, a žena Vanga Najstarijeg reče:

— On to i može da učini, jer je samac. Nema da se brine o sinovima kao mi. Vang Drugi se nasrne jao, slegnuo malo ramenima i razvukao usne kao da je u sebi govorio:

— Šta me se tiče ako je neko toliko budalast da se žrtvuje za drugog!

Stari trgovac je bio vrlo zadovoljan. Uzdahnuo je, izvadio maramicu, obrisao lice, jer je bio čovek koji živi u mirnoj kući, nenaviknut na žene kao Lotosov Cvet. A ona bi nastavila još dugo da kuka da nije bilo nečeg strogog u recima Vanga Trećeg, pa se zato predomislila, iznenadno je prestala da larma i sela je, zadovoljna onim što je postigla. Iako je pokušavala da otombolji usta i napravi se ožalošćena, brzo je na to zaboravila i počela slobodno da zvera u ljude. S tanjira, koji je kraj nje držala jedna robinja, uze seme od lubenice i poče ga grickati svojim još jakim i belim zubima, i pored poznih godina. Bila je zadovoljna. Tako je rešeno pitanje Lotosovog Cvet. Tada stari trgovac pogleda unaokolo i reče:

— A gde je milosnica? Vidim ovde napisano njeno ime!

To je bila Kruškov Cvetak. A niko se od njih nije ni brinuo da i ona bude tu. Svi su gledali po velikoj dvorani. Poslali su robinje u dvorište za žene, ali devojke nije bilo u kući. Tada se Vang Najstariji seti da je zaboravio da je pozove. Zato je hitno poslao po nju. Čekalo se čitav sat i više, dok nije stigla. Služio se čaj, ljudi su očekivali i šetali, i najzad se ona pomoli, s jednom služavkom, na vratima dvorane. Ali kad je pogledala unutra i videla sve te ljude, nije htela da uđe. A čim je opazila vojnika, izašla je u dvorište. Na kraju je stari trgovac morao izići za njom napolje. On je devojkju gledao plemenito, nikako pravo u lice, da je ne bi zbunio. Video je da je još u mladosti, još mlada žena, vrlo bleđa, i lepa, pa joj reče:

— Gospođo, vi ste toliko mladi da vam niko ne može prebaciti što vam život još nije završen. Ima dosta srebra da vam se odvoji, lepa svota, i vi možete otići u svoju kuću i venčati se s nekim dobrim čovekpm, ili učiniti što vam je po volji. Ali se ona nije nadala takvim recima i pomisn da će je nekud poslati. Nije ništa razumela i uzviknula je glasom kolebljivim i slabim od straha:

— Oh, gospodine, nemam kuće, nikog nemam osim lude mog mrtvog gospodara. On mi je nju ostavio i nemamo kud da idemo. Oh, gospodine, mislila sam da možemo da živimo u kući od naboja. Mi jedemo vrlo malo i potrebne su nam samo pamučne haljine, jer otkako mi je gospodar umro, nikad više neću poneti svilu, nikad sve dok živim. Nikome nećemo smetati u velikoj kući.

Stari trgovac se vrati u dvoranu i sa čuđenjem zapita najstarijeg brata:

— Ko je ta luda o kojoj govori?

A Vang Najstariji odgovori kolebljivo:

28

29— To je neko bedno stvorenje, jedna naša sestra, koja od detinjstva nije pri zdravoj pameti. Otac i majka nisu dozvoljavali da gladije i da se zlopoti, kao što se obično čini s takvim stvorenjima, kako bi im se ubrzao kraj, pa je tako ona ostala živa i do danas. Otac je naredio ovoj svojoj ženi da se stara o njoj. Pa ako milosnica neće da se uda, dajmo joj nešto srebra i neka živi kako hoće, jer je blage prirode i istina je da nikome neće smetati.

Na ove reči prodera se iznenada Lotosov Cvet:

— Ne treba njoj toliko mnogo, jer je bila u ovoj kući obična robinja, naviknuta na najgora jela i pamučne haljine, sve dok moj gospodar nije pod stare dane pošao za njenim bledim licem. Bez sumnje mu se i ona sama ulagivala, a što se tiče one budale, ukoliko pre umre, utoliko je bolje.

Ovo Lotosov Cvet reče, a kad je Vang Treći ču, pogleda je tako strašno da ona zadrhta i okrenu glavu od njegovih crnih očiju.

Vojnik uzviknu:

— Neka se i ovoj da kao i onoj staroj. I to ću ja isplatiti!

Ali Lotosov Cvet se bunila, iako se nije usuđivala da kaže glasno, već je promrmljala:

— Nije pravo da se starija i mlada milosnica podjednako cene. A ona mi je bila i robinja.

Mrmrljala je tako i izgledalo je da će opet početi da galami, a kad stari trgovac to primeti, reče što je brže mogao:

— Istina, istina! Zato određujem dvadeset i pet srebrnjaka starijoj i dvadeset mlađoj!

Izađe napolje i reče Kruškovom Cvetku:

— Idite natrag u svoju kuću i živite u miru, gospođo, jer možete da radite šta hoćete, a imaćete dvadeset srebrnjaka mesečno!

Tada mu Kruškov Cvet lepo zahvali iz sveg srca. Njene male blede usne su podrhtavale, a telo se treslo, jer nije znala šta će se s njom dogoditi. S olakšanjem je čula da može živeti kao do sada i da će biti ostavljena na miru.

30

Kada su ove stvari raspravljene i odluka doneta, ostali posao nije bio težak. Stari trgovac je bio spreman da podeli zemlju, kuće i srebro na četiri jednaka dela, dva za Vanga Najstarijeg kao glavu kuće, jedan Vangu Drugom i jedan Vangu Trećem, kad odjednom treći sin uzviknu:

— Nisu mi potrebne zemlja i kuće! Dosta mi je bilo njiva kad sam bio mali i kad je otac od mene hteo da napravi zemljoradnika. Nisam ženjen, pa šta ću da radim s kućom? Dajte mi, braćo moja, deo u srebru. A ako moram da dobijem kuću i zemlju, onda ih kupite, braćo moja, od mene i ostavite mi srebro!

Oba starija brata ostadoše zapanjena kad su ovo čula, jer da li je iko video čoveka koji traži nasleđe u srebru? Ono tako lako može da se izmakne i iščezne bez ikakvog traga; ko je ikada čuo za čoveka koji neće da ima kuću i zemlju?

Stariji brat reče ozbiljno:

— Ali, brate moj, nijedan dobar čovek u celom svetu ne ostaje neženja celog života, pa ćemo ti pre ili posle mi naći ženu, jer nam je otac, čija je to dužnost bila, preminuo, i tad će ti biti potrebne kuća i zemlja.

A drugi brat odgovori jasno:

— Ma šta ti uradio sa svojim delom zemlje, mi ti ga nećemo kupiti, jer je u mnogim porodicama bilo neprilika kad je neko uzeo svoj deo nasleđstva u novcu, a posle došao da prosjaci plaćujući da je bio prevaren sa zemljom. Srebro se potroši, a jedini dokaz je parče hartije, koje može svako da napiše. Ili su dokaz gole reci, a to nije nikakav dokaz. Ne! Pa ako se baš čovek tako nisko i ne spusti, uradiće to njegovi sinovi i sinovi njegovih sinova, a to znači razdor među pokolenjima. Ja velim da se zemlja mora podeliti. Ako želiš, staraću se za tvoju zemlju i slaću ti prihod od nje svake godine, ali svoje nasleđe ne možeš dobiti u srebru.

Mudrost ovih reci sve je zapanjila. Iako je vojnik ponovo rekao mucajući: — Neću kuću ni zemlju — niko ovog puta nije obraćao mnogo pažnje

31 na njega, već jedino što stari trgovac radoznalo zapita:

— Šta će ti toliko mnogo srebra? Vojnik na ovo odgovori grubim glasom:

— Imam jedan razlog!

Ali niko nije znao šta on misli. Malo posle, stari trgovac odredi da se srebro i zemlja podele. A ako vojnik zbilja ne želi svoj deo ove lepe gradske kuće, može dobiti i staru kuću od naboja u selu, koja, istina, malo vredi jer je napravljena od zemlje s njiva uz malo truda. Trgovac je odredio, osim toga, da dva starija brata imaju uvek u pripravnosti novac za venčanje Vanga Trećeg. To je i tako bila dužnost starije braće kad otac umre.

Vang Treći je sedeo bez reči i slušao. A kad je sve bilo rešeno i podeljeno kako valja prema zakonima, sinovi Vang Lunga prirediše gozbu onima koji su morali da sede i slušaju deobu, ali se oni sami još nisu veselili niti nosili svilene odeće, jer im žalost još nije bila završena.

Tako su bila podeljena polja na kojima je Vang Lung proveo ceo život. Zemlja više nije pripadala njemu, već sinovima, osim onog malog delića na kome je ležao. To je bilo jedino njegovo. Na tom malom, skrovitom mestu krv njegova i kosti njegove topile su se i tonule u utrobu zemlje. Sinovi njegovi činili su što su hteli s površinom zemlje, ali je on ležao duboko u njoj, imao je još uvek svoj deo i niko mu ga nije mogao oteti.

IV

Vang Treći je jedva čekao da se nasljedstvo po-deli. I čim je bilo gotovo, spremio se sa svoja četiri čoveka da krene ponovo u one krajeve iz kojih je došao. Kad je Vang Najstariji video ovu žurbu, bio je iznenađen i rekao je: — Šta? Zar nećeš čekati da prođu bar tri godine žalosti za našim ocem pre nego što nastaviš svoj posao?

32

— Kako mogu čekati još tri godine? — odgovorio je vojnik vatreno, a svoje mrke i kurjačke oči uperio na brata dok je govorio. — Biću tako daleko od tebe i ove kuće da ljudi neće znati šta radim. A nikoga se ne tiče čime se bavim, ako svet i čuje o tome.

Na ove reci Vang Najstariji pogleda radoznavo brata i zapita ga kao u čudu:

— Šta to tebe tišti?

Tada Vang Treći, koji je baš pritezao sablju o kožni pojas, zastade. Gledao je svog starijeg brata, debelog, mlitavog čoveka, puna i otomboljena lica, bucmastih i opuštenih usana, tela zarasla u ljigavo, blede salo. Prste je držao rastavljene, a ruke su mu bile kao u žene — mekane od sala, s dugim i belim noktima, ružičastih, mekanih i debelih dlanova. Kad je Vang Treći video sve to, okrenu pogled u stranu i reče prezrivo:

— Kad bih ti rekao, ne bi razumeo. Dovoljno je da ti kažem da se moram brzo vratiti, jer me tamo čekaju oni koje treba da predvodim. Dosta je kad znaš da imam pod svojom komandom ljude spremne da izvrše moja naređenja.

— A jesi li dobro plaćen za to? — pitao je Vang Najstariji, čudeći se i ne uviđajući bratovu zajedljivi-vost, jer je sebe smatrao privlačnim čovekom.

— Ponekad sam plaćen, a ponekad nisam! — odgovori vojnik.

Vang Najstariji nije mogao zamisliti da neko nešto čini a da ne bude plaćen, pa zato reče:

— Čudnovat je to posao koji ne donosi ništa ljudima. Kad bih bio vojnik kao ti i kapetan ljudima kojima zapovedam, pa mi neki general koman-dovao i ništa ne plaćao, otišao bih drugome.

Ali vojnik nije odgovorio. Imao je nameru da nešto učini pre nego što pođe.

Otišao je i našao drugog brata i rekao mu u poverenju:

— Nemoj da zaboraviš da isplatiš onoj mlađoj gospođi mog oca ceo njen deo. Pre nego što mi pošalješ srebro, odvoji onih njenih pet srebrnjaka svakog meseca.

3 Sinovi

33Drugi brat je razrogačio oči i kako nije bio čovek takvog kova da lako razume poklanjanje tolikog srebra, rekao je:

— Zašto joj daješ toliko mnogo?

Vojnik je odgovorio nekako čudno užurbano:

— Ona mora da se stara i o onoj ludi. Izgledalo je da ima još nešto da kaže, ali nije

hteo dalje govoriti. Dok su četiri vojnika vezivala stvari u zavežljaj, bio je vrlo nestrpljiv. Toliko je bio nespokojan da se odšetao do gradske kapije i pogledao

tamo gde je otac ležao i dizala se kuća od naboja, sada njegova. Sve on to nije želeo.

— Mogao bih otići da je jednom vidim, kad je već moja! — promrmljao je. Ali duboko uzdahnu, glava mu klonu i vrati se gradskoj kući. Izvede zatim svoja četiri čoveka i pođe brzo. Bio je zadovoljan što odlazi, jer kao da je osećao neku moć svog starog oca nad sobom, a on je bio čovek koji nije trpeo ničiju vlast. Tako isto su i druga dva brata želela da se oslobode svoga oca. Najstariji brat je žudeo da proteknu tri godine žalosti, žudeo je da starčevu ploču ukloni u malo udubljenje u velikoj dvorani, gde su čuvane i druge ploče, jer dokle god ona bude stajala u dvorani, izgledalo je kao da Vang Lung motri na svoje sinove. Da, njegov duh je bio tu, sedeo je na ploči, posmatrao svoje sinove. Najstariji njegov sin čeznuo je da bude slobodan, da uživa u svojim zadovoljstvima i da očevo blago troši po miloj volji. Sve dok je ploča tu, nije mogao da se maši kese i uživa, iako je hteo. Trebalo je da prođu te godine žalosti, za koje se vreme ne pristoji sinu da bude suviše veseo. Tako je nad ovim lenim čovekom, čije su misli stalno bile upravljene na tajna uživanja, starac još uvek imao strogu vlast. I drugi sin je imao svoje planove, žudeo je da proda neka polja, jer je računao da proširi svoje poslovanje sa žitom i kupi radnje trgovca Lija, koji je ostareo, a čiji se sin dao na nauke i nije voleo trgovinu svog oca. S tako razgranatim poslovima Vang Drugi bi mogao da izvozi žito iz te oblasti čak

34

u okolne strane zemlje. Ali je izgledalo malo vero-vatno da će se ti planovi ostvariti dok još žalost traje. Tako je Vangu Drugom preostalo samo da se uzdržava i strpljivo čeka. Govorio je malo i tek bi, kao slučajno, pitao svog brata:

— Kad prođu ovi dani žalosti, šta ćeš raditi sa svojom zemljom? Hoćeš li je prodati ili ćeš učiniti s njom što drugo?

A stariji brat bi, tobož nemarno, odgovorio: ■— Za sada još ne znam. O tome skoro nisam ni razmišljao, ali mislim da ću zadržati dovoljno zemlje da se ishranimo, pošto nemam posla kao ti, a u ovim godina teško mogu početi nešto novo.

— Ali imaćeš muke sa zemljom — odgovorio je brat. — Ako hoćeš da budeš zemljoposjednik, moraš obilaziti napoličare, moraš sam meriti žito. A ima još mnogo drugih dosadnih stvari koje jedan posed-nik mora da radi, ako hoće uopšte da sebi obezbedi život. Što se mene tiče, ja sam te stvari radio za oca, ali ih sada za tebe neću moći svršiti zbog svojih poslova. Svu ću zemlju prodati osim one najbolje, a srebro ću uložiti pod visok interes, pa ćemo videti ko će se brže obogatiti, ti ili ja.

Vang Najstariji je ove reci primio s velikom zavišću, jer je znao da mu je potrebno mnogo novaca, više nego što je imao, pa ojađeno reče:

— Pa lepo, videću. Možda ću više prodati nego što sam mislio i novac dati na interes kao ti, ali još ću videti.

Nesvesno su braća spuštala glas kad su govorila o prodaji zemlje, kao da su se bojala da će ih stari čovek još moći čuti pod zemljom.

Tako su ova dva brata čekala s nestrpljenjem da tri godine prođu. I Lotosov Cvet je takođe imala iste želje i gundala, jer se nije pristojalo da za te tri godine nosi svilene haljine, već je morala odeću žalosti savesno da oblači. Grdila je, jer su joj pamučne haljine dosadile, pa je mogla samo krišom ići na gozbe i provoditi se sa svojim društvom. Lotosov Cvet je pod stare dane počela da se veseli s pet-šest starih gospođa iz drugih imućnih kuća. Te stare žene

3*

35išle su u svojim nosiljkama od ove do one kuće da se kockaju, piruju i ogovaraju. Nijedna od njih nije imala nikakvih briga, jer sad više nisu mogle da rađaju decu, a muževi su im se, ukoliko su bili živi, okrenuli mlađim ženama.

Tim starim gospođama Lotosov Cvet se često žalila na Vang Lunga i govorila: — Cvet svoje mladosti prinela sam tome čoveku, a Kukumavka će vam reći kakva sam izvanredna lepotica bila, da se uverite da je istina. I sve sam to njemu žrtvovala. Živela sam u njegovoj kući od zemlje, nisam videla grad sve dok se nije dovoljno obogatio, prešao ovamo i kupio ovu kuću. Nisam se žalila, nisam. Bila sam spremna da ga zadovoljim svakog časa, a on je uzeo jednu moju robinju, jedno bledo stvorenje, koje sam iz milošte držala, jer je izgledala toliko slaba da mi nije bila ni od kakve vajde. A pošto je starac umro, dobivam svega ovo nekoliko tričavih komada srebra za sve te svoje muke!

I tad bi ova ili ona gospođa uzimala udela u njenom jadikovanju i svaka se pravila da ne zna da je Lotosov Cvet bila obična pevačica u čajdžinici. Poneka bi i uzviknula:

— Ah, takvi su svi muškarci! Čim naša lepota mine, oni zveraju za drugom, iako našu lepotu krvnički troše sve dok ne orone!

I sve su se slagale u dvema stvarima: da su svi muškarci pokvareni i sebični, a one same najveće paćenice među svim ženama, jer su se toliko mnogo žrtvovala. Kad bi se složile u tim činjenicama i svaka pokazala kako je baš njen gospodar bio najgori, s pohlepom su se odavale ždranju i istrajno kockale. Tako je Lotosov Cvet provodila dane. A pošto je sluškinji pripadalo što gazdarica zaradi na kockanju, ili jedan deo toga, Kukumavka je nagonila gospodaricu na takav život.

Ali Lotosov Cvet je ipak žudela da jednom ti dani žalosti minu, kako bi mogla da skine svoje pamučne haljine, ponovo obuče svilu i zaboravi da je Vang Lung uopšte živio. I zaista, osim izvesnih dana

36

kad je pristojnosti radi morala da mu ide na grob i tamo plače, kad je i porodica izlazila da zapali harti-je i tamjan za pomen mu duši, ona inače nije mislila o njemu. U te dane morala je da oblači odeće žalosti još ujutru, a skidala ih je tek uveče. Zato je jedva čekala da se svega toga otrese, kako ne bi više uopšte morala misliti na njega.

Jedino Kruškovom Cvetku dani žalosti nisu izgledali dugi. Odlazila je, kao i uvek, i oplakivala na grobu u poljima. Odlazila je kad nikoga nije bilo tamo da je vidi kud ide i kako tuguje.

Dok su dva brata čekala da prođe žalost, morali su da žive zajedno u velikoj kući, i oni, i njihove žene, i njihova deca. Nije to bio lak život zbog neprijateljstva njihovih žena. Supruge Vanga Najstarijeg i Vanga Drugog toliko su žučno jedna drugu prezirale da su i braća morala da trpe zbog toga, jer žene nisu mogle svoj bes da zadrže za sebe, već je svaka izlivala svoj jad mužu, kad se nađe s njime nasamo.

Žena Vanga Najstarijeg govorila mu je svojim učtivim, naduvenim načinom: — Čudnovata je to stvar da nikad ne mogu da uživam dužno poštovanje koje mi priliči u ovoj kući u koju si me doveo. Mislila sam, dok je starac živeo, da moram trpeti, jer je on bio tako prost i nezalica da sam se stidela pred rođenom decom kad bi videla kakvog dedu imaju. To sam podnosila, jer mi je to bila dužnost da činim. A sad je on mrtav i ti si glava porodice. Starac nije primećivao kakva je žena tvoga brata i kako se prema meni ponaša, jer je bio tako glup i neobrazovan. Međutim, ti, pametan čovek, to vidiš, a ipak ništa ne preduzimaš da naučiš pameti onu ženu. Ona me omaložava svakog dana, ta propala seljanka, koja je, uz to, i bezbožna.

Tad bi Vang Najstariji zagundao u sebi. Trudeći se što je mogao više da sačuva strpljenje, upitao bi ženu:

— A šta ti ona govori?

— Nije stvar u onome što kaže — odgovorila bi gospođa hladno, jedva pomičući usne, ne podižući

37niti spuštajući glas — već u onome što čini. Kad ja uđem u sobu u kojoj je ona, pravi se kao da je u takvom poslu da ne može da se dignu i ustupi mi mesto. Toliko je zadržala u licu i toliko bučna da ne mogu da je podnesem čim otvori usta, čak ne mogu da je trpim ni kad samo prođe pored mene.

— Lepo, onda ja jedino mogu da odem svome bratu i da mu kažem: „Tvoja je žena suviše rumena, suviše glasna, pa majka mojih sinova ne može da je takvu trpi“ — odgovorio je Vang Najstariji, klimajući glavom i tražeći lulu u pojasu haljine. Osećao je da je rekao nešto dobro. Čak se usudio da se malo i nasrne je. Gospođa nije bila od one vrste žena koje su brze na odgovoru. I mnogo puta, zaista, nije mogla da uzvрати odmah kako bi želela. Jedan od razloga zbog kojih je mrzela svoju jetrvu bio je i taj što je ta seljanka imala oštar, peckav jezik, doduše i prost. Pre nego što bi varošanka završila govor koji se spremala da izgovori polako i dostojanstveno, seljanka bi je namigivanjem i brzo ubačenom rečju učutkala i napravila tako smešnom da su robinje i služavke koje su tu stajale i sve čule bivale primorane da se brzo okreću u stranu kako bi sakrile osmehe. Ali bi se ponekad neka mlada služavka okrenula dockan i prsnula u smeh ne mogavši da se uzdrži, a za njom bi i druge to isto činile, pa je gospođa bila izvan sebe od besa, prezirući iz sveg srca seljanku.

Kad je Vang Najstariji ono rekao, žena ga je oštro pogledala, u nedoumici da li joj se i on ruga. On je sedeo zavaljen u trščanoj stolici, smešći se pomalo. Ona se ispravila, ispršena i hladna na tvrdoj drvenoj stolici, na koju je uvek sedala, sklopila je oči, skupila usne i rekla:

— Znam vrlo dobro da me i ti mrziš, gospodaru moj. Mrziš me otkad si doveo ono prosto biće u kuću. Kamo sreće da nikad nisam napustila očev dom. Da! Želela bih da se sva posvetim bogovima i negde stupim kao kaluđerica. Samo da mi nije dece, to bih i učinila. Sva sam se predala da izgradim ovu tvoju

38

kuću, da stvorim od nje nešto više od obične seljačke jazbine, ali ti mi nisi rekao hvala!

Dok je to govorila, pažljivo je rukavima brisala oči, a zatim je ustala i otišla u svoju sobu. Uskoro je Vang Najstariji čuo kako glasno čita neku budističku molitvu. Ta gospođa je poslednjih godina našla utočišta među kaluđericama i sveštenicima. Postala je vrlo predana u svojim dužnostima prema bogovima. Provodila je dosta vremena u molitvama i pobožnim pesmama, a kaluđerice su često dolazile da je pouče. Ponosila se što je u stanju da jede vrlo malo mesa, iako se nije držala baš strogo zaveta. A sve je to radila u bogataškoj kući u kojoj nema potrebe za takvom pobožnošću, kao što, recimo, siromašak mora da se posveti bogovima svoje bezbedno-sti radi.

Tako je i sada, kao i uvek kad bi se naljutila, počela glasno da se moli u svojoj sobi. Kad je Vang Najstariji to čuo, skrušeno se počea po glavi i uzdahnu, jer je zbilja bilo istina da mu ta njegova gospođa nikako nije opraštala što je uveo drugu ženu, lepu, jednostavnu devojkicu, koju je jednog dana video na vratima kuće nekog siromašnog čoveka. Se-dela je na maloj stolici pored korita u kome je prala rublje. Bila je tako mlada, tako divna da je Vang Najstariji na nju dva ili tri puta bacio pogled u prolazu, a prošao je više puta. Njen otac je vrlo zadovoljno pristao da je pusti u kuću jednog takvog bogataša, a Vang Najstariji mu je dobro platio. Devoj-ka je bila toliko skromna da se Vang Najstariji čudio kad je novu ženu dobro upoznao kako je uopšte bacio oko na nju, jer je bila skrušena da se čak strašno bojala prve gospođe. Bila je stvor bez ženske preke naravi. Kad bi je ponekad Vang Najstariji zvao da mu dođe u sobu, ona bi oborila giavu i kolebala se:

— A hoće li mi gospođa dozvoliti noćas?

A ponekad bi se Vang Najstariji, videći je onako bojažljivu, razbesneo i zaricao da će uzeti neku dobru, snažnu, prgavu zloću, koja se neće bojati svoje gospodarice. Drugi put bi, opet, mrmljao i mislio da

39 je ovako ipak bolje, jer je imao mir u kući među ženama, pošto je video da mlađa pokorno sluša svoju gospodaricu i neće mnogo oko njega da se mota kad je ova blizu.

Ipak, iako je ovo donekle zadovoljavalo gospođu, ona nije prestajala da prebacuje Vangu Najstarijem, prvo zbog toga što je uopšte uzeo drugu ženu, a zatim, kad je to već učinio, zašto je uzeo siromašno stvorenje. A Vang Najstariji

je podnosio gospođu i još pomalo voleo devojkicu zbog njenog lepog detinja-stoglica. Činilo mu se da je najviše obožava baš kad je gospođa najžučnije ogovara. Tako je samo krišom i lukavstvom uspevao da dođe do devojkice koja je bila njegova. Kad bi se ona plašila da mu dođe na poziv, odgovarao joj je:

— Dođi slobodno, jer je ona i suviše oronula da bih je uznemiravao noću.

Zbilja je njegova gospođa imala hladno srce. Bila je sva radosna kad joj je vreme rađanja prošlo. Otada joj je Vang Najstariji ukazivao dužno poštovanje.

Preko dana bi joj u svemu popuštao, a to je činila i devojkica, ali noću je mladica dolazila k njemu. Tako je imao mir u kući sa svojim dvema ženama.

Još uvek se svađa sa snahom nije mogla lako resiti. I žena Van ga Drugog žalila se svome mužu:

— Sita samo onog stvorenja bela lica, žene tvoga brata. Ako ne preduzmeš nešto da se naša dvorišta odele od njihovih, osvetiću se jednoga dana i izgr-diću je na ulici. Zbog toga će umreti od sramote, jer najviše strepi da joj se neko ne pokloni dovoljno duboko kad uđe u sobu. Ja sam isto toliko dobra koliko i ona, a možda još i više, pa ipak sam zadovoljna što ne ličim na nju, a ti na onu veliku debelu budalu, makar ti on bio i stariji brat.

Vang Drugi i njegova žena dobro su se slagali. On je bio mala rasta, žute puti i miran čovek. Voleo je svoju ženu, jer je bila snažna, krupna i požudna srca, voleo ju je, jer je bila prepredena i dobra domaćica. Novac je teško trošila. Otac joj je bio seljak i nije bila naviknuta na udoban život. A kad ga je

40

imala, nije se pokvarila kao što bi neke druge žene učinile, samo je tražila jednostavnu hranu i radije je nosila pamučne haljine od svilenih. Jedina joj je mana bio jezik, i suviše spreman za ogovaranje, a povrh toga volela je da toroče i sa sluškinjama.

Istina je bila da je ukućani nisu mogli nazivati gospođom, jer je volela da pere, riba i radi sama. Ipak je bila žena jednog gospodara. Ali nije imala potrebe za mnogo služinčadi. Držala je samo po jed-nu-dve služavke sa sela, prema kojima se ponašala kao drugarica. I to joj je jetrva prebacivala, što se ne ponaša prema služavkama kako valja, već ih smatra sebi ravnim i tako bruka porodicu. A to su služavke pričale služavkama, pa je starija gospođa čula kako se devojkice njene jetrve hvale svojom gazdaricom, da je plemenitija od nje, da im daje slatkiše što ostanu posle ručka i komadiće tkanine za obuću, naravno kad je dobro raspoložena.

Ali je opet sušta istina bila i to da se gospođa pokazivala nemilosrdna prema služavkama, prema svima odreda, pa i prema sebi samoj. Nije izlazila kao njena jetrva, koja je svuda trčala u iznošenim i dotrajanim haljinama, neočešljane kose, iscepanih donova i iskrivljenih potpetica, iako joj noga nije bila mala. Gospođa ne bi nikad sela kao seljanka i dojila dete s potpuno obnaženim grudima.

I zbilja, zbog tog dojenja je i dolazilo do svađe među njima. I ta prepirka je najzad naterala braću da nađu puta i načina miru u kući. Dogodilo se jednoga dana da je gospođa pošla do kapije da sedne u svoju nosiljku, jer je bio rođendan

nekog boga koji je imao hram u gradu, pa je krenula da mu prinese žrtvu. Izlazeći na ulicu, na vratima je ugledala seljanku golih grudi kao u robinje. Dojila je najmlađe dete i razgovarala s prodavcem od koga je kupovala ribu za ručak.

Bio je to strašno prost prizor i gospođa ga nije mogla podneti. Počela je gorko da prebacuje svojoj jetrvi:

— Zaista je velika sramota videti ženu koja bi trebalo da je gospođa u ovoj velikoj kući da čini ta-

41kve stvari koje bih ja teško dozvolila i jednoj svojoj robinji...

Ali njen spori i spokojni govor nije mogao da poremeti seljanku, i ova joj uzvratila:

— Ko ne zna da se deca moraju doжити? I ne stidim se što imam sinove za dojenje i grudi odakle ih hranim!

I umesto da pristojno zakopča svoj kaput, ona pobedosno podiže dete i stavi ga na drugu dojku. Kad se začuo njen razgalamljeni glas, gomila se počela skupljati da vidi svađu, žene su istrčale iz kuhinja i dvorišta, brišući uz put ruke, a seljaci koji su tuda prolazili spustili su korpe na zemlju kako bi uživali u prepirci.

Ali, kad je ugledala ta opaljena i prostačka lica, gospođa nije mogla da ih podnese, već je otpustila nosiljku za taj dan i odgegala se natrag u svoje dvorište, jer joj je sve zadovoljstvo bilo upropašćeno. Seljanka nikada nije osetila gađenje prema majci koja doји, jer je uvek gledala kako majke hrane decu gde god stignu. Ko može reći da dojka nije jedino sredstvo da se dete umiri kad plače? Zato je seljanka osula grdnje na svoju jetrvu na tako veseo način da je gomila vrištala od smeha i bila dobro raspoložena zbog toga prizora.

Tada je jedna gospođina robinja, koja je tu iz radoznalosti stajala, otišla svojoj gospodarici i po-verljivo ispričala šta je seljanka rekla, a na kraju je prošaputala:

— Gospođo, ona kaže da vi toliko dižete nos da ste mom gospodaru napravili pakao od života; ona kaže da se on čak ne usuđuje ni svoju malu milosnicu da ljubi dok vi to ne dozvolite, a i onda samo onoliko koliko vi kažete. Gomila se na to smejala.

Gospođa je na ove reci prebledela i spustila se naglo na stolicu kraj stola u glavnoj sobi i sela, a robinja je opet dotrčala i rekla bez daha:

— Šad je kazala da se vi više brinete za popove i kaluđerice nego za rođenu decu, a dobro se zna kakvim se tajnim gresima takvi stvorovi zanimaju.

42

Na ovo nevaljalstvo gospođa se podigla. Nije više mogla to da otrpi. Rekla je robinji da naredi vrataru da odmah dođe. Robinja je istrčala napolje sva uzbuđena i zadovoljna, jer nije bilo svakog dana ovakve buke, i dovela je vratara. To je bio jedan stari oronuli radnik koji je nekada živeo na Vang Lungovoj zemlji i kad je ostareo, pošto se pokazao na radu poverljiv, a nije imao sina da ga hrani, bilo mu je dozvoljeno da pod stare dane čuva vrata. Išao je pun straha pred gospođu, kao što su svi činili. Klanjao se pred njom i ostao oborene glave dok mu je ona govorila svojim zapovedničkim glasom:

— Pošto je moj gospodar u čajdžinici i ništa ne zna o ovom nepristojnom događaju i pošto njegov brat nije tu da nadgleda svoju kuću, ja moram da izvršim svoju dužnost i neću dozvoliti da prost svet zija u naša vrata, i moraš ih zatvoriti. Ako moja jetrva ostane napolju, neka joj to bude, a ako te pita koti je naredio da zatvoriš kapiju, ti reci da sam to ja učinila. Razumi da me moraš poslušati.

Starac se poklonio ponovo i izišao bez reci i učinio je sve kako mu je bilo naređeno. Seljanka je još uvek bila ispred kapije i ogromno je uživala dok se gomila smejala, pa nije ni primetila da se vrata polako zatvaraju iza nje, sve dok se nisu skoro sasvim zaklopila. Tada je stari vratar proturio glavu i promuklo šapnuo:

— Hej, gazdarice!

Ona se tada okrenu, spazi šta se događa, jurnu, rastvori vrata i utrča unutra, s detetom na grudima. Zatim dreknu na starca:

— Ko ti je naredio da me zaključaš, ti stara psino?

A stari seljak odgovori ponizno:

— Naredila mi je gospođa. Kazala je da zaključam kapiju, jer ne želi da ima gužvu ispred vrata. Ali ja sam vas viknuo, da biste to znali.

— A jesu li ovo njena vrata, je li? I hoće li mi se zaključati vrata moje rođene kuće?

43 Tako grdeći, seljanka je upala u dvorište svoje jetrve.

Gospođa je ovo bila predvidela, pa je otišla u svoje sobe i zaboravila vrata.

Predala se molitvama. Iako je seljanka kucala i lupala snažno o vrata, nije joj pomagalo. Samo je čula ravnomerno i jednoliko mrmljanje molitve.

Braća su o tome čula još iste noći svaki od svoje žene, a kada su se sreli na ulici idućeg jutra na putu za čajdžinicu, pogledala su jedan drugog ispod oka. Mlađi brat reče s prikrivenim osmehom na licu:

— Naše žene će od nas stvoriti neprijatelje, a to mi ne možemo dozvoliti. Bolje da ih rastavimo. Ti uzmi dvorišta koja imaš i kapija u glavnoj ulici biće tvoja. Ja ću ostati u svojim dvorištima i otvoriti jedna vrata u sporednoj ulici i ona će biti moj izlaz. Tako ćemo moći mirno nastaviti život. Ako se naš treći brat kadgod vrati kući, može da uzme odaje u kojima je otac živeo, a ako prva milosnica umre, onda će mu se dodati i njeno dvorište.

Vang Najstariji je preko noći više puta čuo od svoje gospođe svaku reč o onome što se dogodilo. Toliko ga je pritesnila žena da se ovog puta zakleo da neće biti blag i popustljiv. Ne! Sad se resio da učini ono što priliči glavi porodice kad gospodaricu kuće toliko izazove žena koja joj je potčinjena i dužna da joj odaje poštovanje. A kad je sad čuo šta je mlađi brat rekao, setio se kako je bio pritešnjen. prošle noći i počeo neodlučno da prebacuje bratu: |

— Tvoja žena se vrlo rdavo pokazala onako govoreći pred običnim svetom. Ne može se olako preći preko toga. Treba da je izbiješ jednom ili dva puta. Ja zahtevam da je izmlatiš.

Vang Drugi je zatreptao sitnim, ostrim očima i počeo da urazumljuje brata:

— Ti i ja, brate moj, muškarci smo. Znamo kakve su žene i kako su i najbolje među njima neznalice i proste. Ljudi ne mogu da se mešaju u ženske poslove i mi razumemo jedan drugog, brate moj, mi, muškarci. Tačno je da se moja žena ponašala kao luda, ali ona je seljanka i ništa više od toga. Kaži

44

svojoj gospođi da sam to rekao i da joj šaljem izvi-njenje u ime svoje žene. Izvinjenja ništa ne staju. A onda, razdvojimo naše žene i decu i imaćemo mira, brate moj. Nas dvojica se možemo sretati u čajdži-nici i tamo raspravljati o zajedničkim poslovima, a u kući ćemo odvojeno živeti.

— Ali, ali... — rekao je Vang Najstariji, mucajući, jer nije mogao tako brzo i lako da misli kao njegov brat.

Vang Drugi bio je mudar i odmah uvideo da brat ne zna kako da zadovolji svoju gospođu, pa reče brzo:

— Pazi, moj stariji brate. Reci ovako svojoj gospođi: „Odsekao sam kuću mlađeg brata od nas i više te niko neće uznemiravati. Tako sam ih kaznio!" Stariji je brat bio zadovoljan. Smejao se i trljao debele, blede ruke i govorio:

— Postaraću se, postaraću se ... A Vang Drugi je rekao:

— Zvaću zidare još odmah danas.

Tako je svaki zadovoljio svoju ženu. Mlađi je rekao:

— Neće ti više smetati ona licemerka, ona gorda varošanka. Kazao sam starijem bratu da više neću da živim pod istim krovom s njom. Ne, ja hoću da budem gospodar u svojoj kući i zato ćemo se raz-deliti. Neću više biti pod njegovom petom, a ti nećeš morati da juriš na njen mig i poziv.

A stariji je otišao do svoje gospođe i hvalisao se glasno:

— Sve sam uredio i dobro sam ih kaznio. Možeš da umiriš svoje srce. Kazao sam svome bratu, kazao sam mu: „Bićeš odsečen od moje kuće, i ti i tvoja žena. Mi ćemo uzeti dvorišta pored velike kapije, a ti moraš da probiješ jedna sporedna vratanca na put koji vodi prema istoku. Tvoja žena neće više smetati mojoj. Ako ta tvoja hoće da visi na vratima i doji svoju decu kao krmača prasiće na ulici, nas neće brukati!" To sam učinio, majko mojih sinova; odmaraj se, jer nije potrebno više da je vidiš.

45 Tako su oni zadovoljili svoje žene na način da se svaka od njih osećala kao pobednica, a za drugu smatrala da je potpuno ponižena. Dva brata posta-doše bolji prijatelji nego što su ikada bili, a svaki se smatrao vrlo pametnim čovekom i dobrim poznavaoцем žena. Čeznuli su da se dani žalosti što pre svrše, kako bi se jednog dana sreli u čajdžinici i razgovarali o prodaji zemlje koje su želeli da se oslobode.

Prodoše tri godine u tom jednolikom očekivanju i dođe vreme kad se žalost za Vang Lungom mogla da završi. Bi izabran jedan dan iz kalendara, a ime toga dana je imalo slovo koje je odgovaralo kraju žalosti. Vang Najstariji pripremio je sve za obrede svršavanja žalosti. Razgovarao je sa svojom gospođom i ona je, opet, dobro znala šta treba da se učini, rekla mu je sve, i on je tako učinio.

Sinovi i njihove žene i svi oni koji su bili bliski Vang Lungu i nosili odeću žalosti za te tri godine obukli su se u svilu vesele boje, a žene u crveno. Preko tih haljina stavili su odeću od konoplje koju su dotle nosili, i izašli izvan gradske kapije, kao što je bio običaj u tom kraju. Tamo je bila složena gomila novca u zlatu i srebru za dušu. Svešte-nici su stajali spremni i zapalili hartiju. Pri svetlosti vatre, oni koji su nosili crninu za Vang Lungom skinuli su je i ostali u haljinama veselih boja.

Kad su obredi bili gotovi, rođaci su otišli kući i čestitali jedan drugom što su dani žalosti prošli, a zatim se poklonili pred novom pločom koja je bila napravljena za Vang Lunga, jer je stara bila spaljena. Ispred ploče stavili su vino i žrtvu od kivanog mesa. Ta nova ploča je sad postala stalna, a bila je napravljena, kao sve stalne ploče, od finog, tvrdog drveta. Bila je postavljena u jedan mali, drveni kov-čežić. Kad je ploča dovršena, obojena je vrlo skupim crnim lakom, a sinovi Vang Lunga pronašli su najčuvenijeg čoveka u gradu da na tabli napiše ime Vang Lunga i nešto istinito o njegovoj duši.

Nije bilo učenijeg čoveka od sina starog Konfu-čijevog poznavaoaca, koji je nekad bio njihov učitelj, i koji je u ranoj mladosti išao da polaže carinski

46

ispit. Istina, on je pao na ispitu, ali ipak je bio uče-niji od onih koji uopšte nisu išli na polaganje. Sve svoje znanje predao je sinu, a i taj je sin bio poznavalac Konfučija. Kad je ovaj dobio poziv da izvrši tako visoki zadatak, došao je lepršajući haljinom, koračajući kao što čine učenjaci. Nosio je naočari nisko, na kraju nosa. Čim je stigao, seo je za sto kraj ploče, pošto se pred njom poklonio onoliko puta koliko je potrebno. Zatim je razgrnuo duge rukave, pripremio svoju vrlo dobru i oštru četkicu od kamilje dlake i počeo da piše. I četka i staklo s tušem bili su novi. Kad je došao do poslednjeg slova natpisa, zastao je za trenutak, očeknuo, zatvorio oči i razmišljao kako bi mogao da obuhvati celu Vang Lun-govu dušu u krajnjem potezu poslednje reci.

Razmišljajući tako neko vreme, došlo mu je na pamet ovo: „Vang Lung, čija su bogatstva tela i duše bila od zemlje.” Kad je promislio o ovome, učinilo mu se da je pronašao suštinu Vang Lungovog bića, kako bi se njegova duša čvrsto držala uz ploču. Umočio je četku u crveni tuš i počeo poslednji potez na tabli.

Kad je to bilo svršeno, Vang Najstariji je uzeo očevu ploču obema rukama i pažljivo je odneo. Svi su išli u gomili za njim i stavili je u sobicu gde su visile ostale ploče, ploče dva stara seljaka, oca i dede Vang Lunga. Njihove ploče bile su u toj bogatoj kući, a oni nikad za života nisu mogli ni da pomisle da će imati ploče kakve se samo za bogataše prave. A ako su ti starci i mislili šta će biti s njima posle smrti, mogli su samo da pretpostave da će im imena neki slabo učen čovek napisati na komadiću hartije, koji će se zalepiti na zemljani zid njihove kuće u polju i tamo ostati za kratko vreme dok se ne iscepa. Kada se Vang Lung preselio u kuću u gradu, napravio je ploče za svoja dva pretka, kao da su i oni tu živeli, iako niko nije znao da li se tu nalaze ili ne njihovi duhovi.

Tu je bila stavljena i Vang Lungova ploča. Kad su sinovi učinili ono što im je bila dužnost, zatvorili

47su vrata i izašli napolje. U srcima svojim radovali su se.

Sad je bilo slobodno da se pozivaju gosti, da se priređuju gozbe i da bude veselo.

Lotosov Cvet je obukla haljine od svetle plave svile s cvetićima, suviše žive za

jedno ogromno i staro stvorenje. Ali, niko je nije opominjao znajući ko je ona.

Tako su se svi veselili. Dok su se provodili, zajedno su se srne-jali i pili vino.

Vang Najstariji je neprestano vikao, jer je voleo velike vesele skupove.

— Ispijte svoje čaše, da im vidimo dno.

Pio je toliko mnogo da je od vina izbila po njemu zatvorencrvena boja i

zajapurila mu obraze i oči. A njegova gospođa, koja je bila odeljena sa ženama u

drugom dvorištu, čula je da je na putu da se napije, pa je poslala jednu služavku

do njega da mu kaže: — Nije nimalo lepo tako se rano napiti na gozbi kao što je

ova. — Zato se on trgnuo.

Čak je i Vang Drugi bio veseo toga dana i nije gundao. Upotrebio je priliku i

krišom razgovarao s nekim gostima da li žele da kupe njegovu zemlju. Potajno

je raširio glas na sve strane da ima dobre njive od kojih hoće da se rastane. Tako

je prošao dan, a svaki je brat bio zadovoljan, jer je prekinuo omču koja ga je

vezivala sa starim čovekom u zemlji.

Ali, bio je jedan stvor koji nije s njima pirovao. Kruškov Cvet se izvinila

govoreći: — Ona o kojoj se staram nešto je manje dobro sa zdravljem nego

obično i molim da mi oprostite. — Pošto za njom baš niko ne bi ni žalio, Vang

Najstariji je javio da, ako ne želi, ne mora doći na gozbu. Jedino ona nije toga

dana skinula crninu, belu obuću, niti belu vrpcu kojom je vezivala kosu oko

punde. Isto tako nije skinula znake žalosti ni sa lude. Dok su se drugi veselili,

ona je činila ono što je najviše volela. Uzela je ludu za ruku i odvela je do Vang

Lungovog groba, i tu sela. Dok se luda igrala, zadovoljna što je kraj stvora koji

se o njoj stara, Kruškov Cvetak je sedela i posmatrala zemlju. U malim zelenim

njivama, poredanim kosimice i popreko, koje su se slivale u

48

jednu celinu, zemlja se pružala nekoliko milja, sve dokle je pogled Kruško vog

Cvetka mogao dopre ti. Ovde-onde stajala je ili se pokretala plava tačka. To se

neki seljak naginjao nad prolećnom pšenicom. Tako se i Vang Lung jednom

sagibao nad plodovima svoje zemlje kad je na njega došao red da bude njen

vlasnik. Kruškov Cvet se sećala kako je on pod stare dane žudeo za onim

vremenima kad se ona nije još bila ni rodila; kako je volelo da joj priča o tim

godinama, kako je bio naviknut da ore ovu njivu ili zaseje onu drugu.

Tako je to vreme minulo i tako je taj dan prošao za porodicu Vang Lunga. Ali

njegov treći sin nije došao kući čak ni toga dana. Gde je bio, tamo je i ostao.

Zaneo se u svoj život, odeijen od svih ostalih.

V

Kao što se grane nekog starog drveta granaju iz snažnog stabla i idu u širinu i

razvijaju se jedna od druge, pružajući se svaka na svoju stranu, mada im je koren

isti, tako je bilo i sa tri Vang Lungova sina. Najjači i najuporniji od sve trojice bio je Vang Treći, Vang Lungov najmlađi sin, koji je bio vojnik u južnim oblastima.

Onoga dana kada je Vang Treći dobio vest da mu otac umire stajao je ispred jednog hrama izvan grada u kome je njegov general živeo. Ispred toga hrama bio je komad gole zemlje i Vang Treći je ve-žbao vojnike i učio ih ratnim veštinama i položajima koje treba zauzimati u borbi. Tim se bavio kad je glasonoša njegove braće došao u trku, teško dišući, gotovo bez daha, jer je važna bila poruka koju je nosio. Zadihano je rekao:

— Gospodine i naš treći gospodar, vaš otac, stari gospodar, umire!

Vang Treći nije imao nikakve veze s ocem od onog dana kada je, u nastupu gneva, pobjegao od kuće, jer je njegov otac uveo u svoje dvorište, već

4 Sinovi

49sasvim star, jednu mladu devojk, odgajenu u kući, zvanu Kruškov Cvet.

Vang Treći nije znao da je voli sve dok nije čuo šta je otac učinio. Iste noći otrčao je u očevo dvorište. Celog je dana, otkako je čuo šta se dogodilo, lupao glavom i bio toliko obuzet razmišljanjem da je uleteo u dvorište u kome je otac sedeo s devojkom, utrčao je u sobu iz tople pomrčine letnje noći, i tu je sedela ona, tiha i bleđa. U tome trenutku je bio svestan da bi je mogao voleti. Kako je bio nagle naravi, pravo more gneva, koje nije mogao obuzdati, uzburkalo se u njemu. Znao je da bi mu srdžba još više porasla i rasprsla srce kad bi ostao.

Jurnuo je iz očeve kuće. Kako je uvek žudeo za pustolovinama, sanjao da postane junak pod ratnom zastavom, potrošio je sve srebro što je imao, otputovao na Jug što je dalje mogao i stupio u službu kod jednog generala koji se tada bio proslavio u nekoj pobuni. Vang Treći je bio tako snažan, visok i žestok momak, lice mu je bilo tako mračno i namrgođeno, a usne stisnute preko velikih, belih zuba, da ga je general odmah primetio i zaželeo da ima pored sebe.

Unapredio je Vanga Trećeg vrlo brzo, mnogo brže nego što je bio običaj. Do ovoga je došlo nešto zbog toga što je Vang Treći bio miran i pouzdan mladić, pa je general stekao poverenje u njega, a nešto i zato što je imao tako žestoku i ljutitu narav. Kad bi se razbesneo, nije se bojao da ubija niti da se izlaže opasnostima da pogine. A malo ima tako hrabrih najamnika. Osim toga, došlo je i do jednog ili dva rata, a u takvim vremenima vojnici brzo napreduju. Tako je bilo i s Vangom Trećim. Ljudi iznad njega ginuli su ili gubili položaje, pa ga je general sve više i više unapređivao, dok se mladić nije uzdigao od običnog vojnika do kapetana, zapovednika nad mnogim vojnicima. Taj je položaj imao kad je krenuo očevoj kući.

Kad je Vang Treći čuo šta je glasonoša imao da kaže, otpustio je ljude i pošao preko polja sam, i glasonoša je išao na rastojanju iza njega. Bilo je rano proleće, isti onakav dan kao kad mu je otac, Vang Lung, pošto bi došao k sebi od uživanja, izlazio

i nadgledao njive, uzimao motiku i prekopavao zemlju između redova pšenice. Iako nigde nije bilo nikakvog znaka novog života ni- za jedno oko, sem njegovo, Vang Lung je video bujanje i promenu, video je da mu zemlja obećava nove žetve. On je sada bio mrtav, a Vang Treći nije mogao zamisliti umiranje u jednom takvom danu.

I Vang Treći je na svoj način osećao proleće. Isto onako kao što je otac, uznemiren, izlazio na svoju zemlju i Vang Treći je svakog proleća postajao uzbuđen i razmišljao o svom cilju, da ostavi starog generala, otpočne rat za svoj račun i vrbuje ljude voljne da priđu pod zastavu koju on bude podigao u svoje ime. Svakog mu je proleća izgledalo da to može da postigne, da mora to da postigne. Iz godine u godinu razmišljao je kako da ostvari taj san.

Ta zamisao postajala je njegov san i pregnuće. Ovog proleća toliko se razvila da je odlučio da je mora i ispuniti, jer nije više dalje mogao podnositi život koji je vodio pod komandom starog generala.

Istina je bila da je Vang Treći bio vrlo neprijateljski raspoložen prema starom generalu. Kad je došao prvi put pod njegovu zastavu, general je bio jedan od onih koji su digli pobunu protiv pokvarenog vladara. Taj je general bio još prilično mlad, pa je govorio o ustanku, kako je to divna borba i kako se svi hrabri ljudi moraju boriti za dobru i pravednu stvar. Imao je uzbudljiv glas i reci su mu lako letele sa jezika. Znao je veštinom ljude namamiti i izazvati jača osećanja nego što ih je sam imao, mada oni koji su ga slušali nisu to znali.

Kad je Vang Treći prvi put čuo te poštene reci, bio je dirnut, jer je bio prostosrdačan. Zakleo se u sebi da će služiti tom generalu, jer se on bori za pravednu stvar. Iskreno srce Vanga Trećeg bilo je ispunjeno tom dužnošću.

Međutim, iznenadilo ga je kad je pobuna završena, general se vratio iz svojih ratova i zauzeo ovu bogatu rečnu dolinu kao mesto svoga stanovanja. Iznenadilo je Vanga Trećeg kad je video toga čoveka, koji je bio junak u borbama, kako se lakomo posvećuje uživanju i provodu, i ni-

51 je mu mogao oprostiti što se tako zanemario. Na neki čudnovat način izgledalo je Vangu Trećem da je bio opljačkan ili lišen nečega, iako nije znao čega. I od toga razočaranja došla mu je prva misao da napusti generala kome je nekad iskrena srca služio u ratu i da sam nastavi svojim putem.

Tih godina stari general je gubio vlast iz ruku. Bio se olenio, živio je od nerada i nije više ratovao. Pustio je da se ugoji, jeo je najbolje meso svakog dana i pio vina iz stranih zemalja, koja su grizla čoveku želudac — toliko su bila jaka.

Nije više govorio o ratu, već mu se ceo razgovor vrteo oko toga kako je kuvar napravio sos od neke morske ribe, ili kako je drugi kuvar neko jelo tako divno zabiberio da bi i kralj bio zadovoljan. A kad bi starac pojeo sve što je stigao, ostajalo mu je da se posveti jedinom zanimanju za koje je znao — ženama. Imao je više od pedeset žena i bilo mu je veliko zadovoljstvo da pribavlja žene svih vrsta. Tako je doveo jednu čudnu ženu vrlo bele kože, očiju boje lišća i kose kao konoplja. Nju je kupio od nekuda za lepe pare. Ali se nje i plašio, jer je imala toliko mnogo zloće u sebi da je kiptela od neke ljutnje. Mrmljala je nešto za sebe

svojim čudnim jezikom, kao da baca čini. Ali je ipak to zabavljalo starog generala. Mogao se hvaliti da ima čak i takvu jednu među svojim ženama. Pod komandom takvog generala kapetani su slabili, postajali nemarni. Pijančili su, lokali i živeli od naroda. Generala i njegove ljude ceo svet je mrzeo iz dna duše. Ali mladi i hrabri ljudi postajali su nestrpljivi i gušili se od nerada. A kako se Vang Treći držao odvojeno od svih nasilnika, i živio čistim životom, ne gledajući čak ni žene, ti mladi ljudi se, jedan po jedan, obrnuše k njemu, grupa za grupom, bratstvo za bratstvom. Pitali su se među sobom: j — Da li je on taj koji nas može iz ovoga izvesti? I oni obrnuše svoje poglede prema njemu, nadajući se.

Ali je nešto ipak Vanga Trećeg sprečavalo da ostvari svoj san. Nije imao novaca, jer otkako je napustio očevu kuću, nije mogao ništa više očekivati

52

osim plate koju je dobijao od starog generala svakog meseca. Često ni to nije primao, jer ponekad general nije imao da isplati svoje ljude, naročito otkada mu je bilo tako mnogo potrebno za sebe samoga. Pedeset žena u kući muškarca su grabljive. Takmičile su se jedna s drugom koja će imati bolji nakit i haljine, koja će više izvući suzama i maženjima od tog starog čoveka, svoga gospodara. Zato je Vangu Trećem izgledalo da nikada neće ostvariti ono čemu se nadao, sem ako neko vreme ne postane razbojnik, a njegovi vojnici pljačkaška horda, kao što su to mnogi u njegovom položaju činili. A kad se bude dovoljno napijačkao, mogao bi da čeka na neki srećni rat i pogodi se s nekom državnom ili kojom drugom vojskom, kako bi mu bilo oprošteno i on ponovo primljen u državnu službu.

Ali, biti razbojnik bilo je protiv njegovog uverenja, jer mu je otac bio pošten čovek, ne od one vrste koji se lako odaju pljačkanju za vreme gladi ili rata. Zbog toga se Vang Treći morao boriti još nekoliko godina i čekati na zgodnu priliku. Jer je on o tome sanjao toliko dugo da je to postala stvarnost. Bio je potpuno ubeđen da je samo nebo odredilo njegovu sudbinu, iako je o tome sanjario. I ostalo mu je samo da čeka dok ne kucne njegov čas i ugrabi priliku.

On nije bio čovek strpljive naravi, a osim toga mu je i mržnja koju je njegova duša počela osećati prema toj južnoj oblasti u kojoj je živio skoro onemogućila čekanje. Žudeo je da ode odatle u svoju pokrajinu na Severu. On je bio čovek sa Savera, a bilo je dana kad je jedva mogao progutati svakodnevni beli pirinač koji su ti južnjaci voleli, i kad je čeznuo da zari je svoje velike, snažne zube u tvrdo parče pšeničnog hleba u kome se nalazi struk luka. Da, glas mu je postajao čak grublji i glasniji nego što je u prirodi bio, jer je iz dna duše mrzeo ugladenu, ljigavu uslužnost tih ljudi s Juga, koji su bili toliko učtivi da su morali biti pokvareni, jer je protiv prirode biti uvek blag. Vang Treći je mislio da svi okretni ljudi moraju biti bez srca. Da, često je te južnjake mrko gledao, prezirao ih je, jer je želeo

53 da bude u svojoj rođenoj zemlji, gde su ljudi visoki, kao što muškarcima i priliči, a ne mali majmuni kao ti južnjaci, u rođenoj zemlji, gde je govor kratak i

jednostavan, a srca odlučna i poštena. Pošto je Vang Treći imao tako naprasitu narav, ljudi su ga se bojali. Plašili su se njegovih crnih namrgođenih obrva i stisnutih usana. Zbog takvih usta i dugih belih zuba dali su mu nadimak Vang Tigar.

Često se u noći, u svojoj maloj sobi, Vang Tigar preturao po tvrdoj i uzanoj postelji i tražio puta i načina da ostvari ono o čemu je sanjao. Znao je da će dobiti svoje nasledstvo kad njegov stari otac izdah-ne. Ali starac nije umirao, a Van Tigar je često škripao zubima i mrmljao:

— Starac će preživeti moje najbolje godine, biće suviše kasno da postanem velik ako on uskoro ne umre. Ali je toliki pokvarenjak da skoro neće um-reti.

I najzad je ovog proleća doterao dotle da se odlučio da radije i pljačka, ma koliko bio neraspoložen za to, nego da i dalje čeka. I tek što se na to resio, došla je vest o očevom umiranju... Kad je to čuo, pošao je da se seta preko polja, srce mu se napinjalo i lupalo u grudima, jer je video put koji se pružao pred njim, put određen i prav kojim je trebalo da ide. Da nije bio po prirodi tih čovek, vikao bi od radosti, jer je tako to bilo veliko olakšanje što nije morao da bude razbojnik. Iznad svih drugih misli bila mu je ova: sudbina ga nije prevarila, a sa na-sleđem je mogao postići sve što želi, dakle, nebo ga je čuvalo. Iznad svih drugih misli bila je ova: sada je mogao pružiti prvi korak na pravom i beskrajnom putu svoje sudbine, jer je znao da je predodređen da bude velik.

Ali niko nije video to uzbuđenje na njegovom licu. Niko ništa nije video na tom ljutitom licu bez promena; majka mu je dala pouzdan pogled, snažna usta, izgled nečega kao stena čvrstog u suštini samoga bića. Ništa nikom nije rekao, već je otišao u svoju sobu i pripremio se za daleki put na Sever. Naredio je da pođu s njime četiri pouzdana čoveka

54

iz njegove čete. Kad je završio te neznatne pripreme, čvrstim korakom je otišao do velike kuće, u gradu koju je general upotrebljavao kao svoj stan. Poslao je jednog stražara da ga prijavi. Ovaj se vratio i javio da može ući. Tada je Vang Tigar stupio unutra, naredivši ljudima da ga čekaju ispred vrata. Uputio se u sobu u kojoj je stari general završavao ručak.

Starac je bio nagnut nad jelom, a dve su ga žene dvorile. Bio je neopran i neobrijan, s raskopčanim i širokim kaputom, jer, otkako je ostareo, voleo je da ide neumiven, neobrijan i nije se brinuo za izgled, kao u mladosti. U svoje vreme bio je sasvim prost i običan radnik, koji jedino nije voleo da radi, već se odao razbojništvima. Ali ipak je bio dobrodušan, veseo starac, nemaran u govoru. Uvek je ljubazno pozdravljao Vanga Tigra i poštovao ga, jer je mladić obavljao sve one poslove za koje general nije mario otkako se ugojio i ostareo. I zato, kad je Vang Tigar ušao, odao dužnu poštu i rekao: „Došao je čovek i javio da mi otac umire i braća čekaju na mene da ga sahranimo“, stari general se lako ispravio i rekao: — Idi, sine moj, i izvrši dužnost prema ocu, a zatim se vrati. — Potom poče da pretura po pasu, da ga opipava, pa najzad izvuče pregršt novca i reče: — Evo ti ovaj poklon i nemoj mnogo da se umaraš na putovanju.

Posle toga se duboko zaveli u stolicu i naglo uzviknu da mu je nešto zapalo u šuplji zub. Jedna od njegovih žena izvuče dugu, tanku srebrnu iglu iz kose i dodade mu je. Tako se on zaposli i zaboravi Vanga Tigra.

Tako je Vang Tigar otišao očevoj kući i s nestrpljenjem, koje se u njemu kuvalo, čekao dok se nasledstvo ne podeli, kako bi opet požurio u svet. Ali nije hteo da ostvari svoj plan dok žalost ne prođe. Ne, on je bio čovek od reda. Odlučio se da ispuni svoju dužnost i zbog toga je čekao. Ali, sada mu je bilo lako da čeka, jer mu je ostvarenje sna najzad bilo obezbeđeno. Proveo je tri godine, marljivo pripremio sve pojedinosti, štedito srebro, odabirao i pazio na ljude koji će poći za njim.

55Otkako je stekao ono što mu je bilo potrebno, o ocu više nije mislio sem onoliko koliko grana može da se seća stabla iz koga je izrasla. Samo toliko je mislio na oca, jer je bio čovek čije su obične misli bile duboka korena i ograničene. U njegovoj glavi bilo je mesta samo za jednu misao, u srcu mesta samo za jednu osobu. To lice je sada bio on sam. Nije imao drugih snova osim svog vlastitog sna.

Sada je taj san još više razgranao. Za ono vreme dok je plandovao u dvorištima svoje braće video je nešto što braća imaju, a čega je on lišen. Zavideo im je na tome blagu. Nije bio pakostan zbog njihovih žena, njihovih kuća ili bogova, niti zbog bogataškog izgleda i poštovanja koja su im ljudi ukazivali. Ne, zavideo im je samo na jednome, a to je što su imali sinove. Buljio je u te dečake svoje braće. Gledao ih je kako se igraju, svađaju i galame. Iznenadno mu je palo na pamet, prvi put u životu, da bi i on želeo da ima sina. Zbilja, bilo bi vrlo dobro za jednog ratnika da ima sina, jer je samo rođena krv potpuno verna čoveku. I zato je želeo da ima sina.

Ali, pošto je o tome malo duže razmišljao, potisnuo je tu želju u sebi, bar zasad, jer nije bio za njega čas da gubi vreme sa ženama. Prema njima je osećao kao neki prezir. Činilo mu se da bi mu svaka bila samo smetnja na početku njegovog poduhvata. Nije hteo da ima makar koju ženu, koju bi posle ostavio i ne bi je ni smatrao za suprugu, jer, kad bi se oženio u nadi da će dobiti sina, želeo bi pravog sina od prave žene. Za sada se odrekao te svoje nade, ostavio je da mu leži u srcu, za daleku budućnost.

VI

Dok se Vang Treći pripremao da najzad napusti Jug, Vang Drugi je jednoga dana rekao svom najstarijem bratu:

— Ako imaš slobodnog vremena sutra ujutru, dođi u čajdžinicu u Ulici purpurnog kamena, da razgovaramo o dvema stvarima.

56

Kad je Vang Najstariji čuo šta mu brat kaže, začudio se u sebi. Znao je, doduše, da treba razgovarati o prodaji zemlje, ali nije znao o čemu će još govoriti s bratom, pa zato reče:

— Začelo ću doći, ali o kojoj ćemo drugoj stvari da razgovaramo?

— Dobio sam čudno pismo od onog našeg trećeg brata — odgovorio je Vang Drugi. — Pošto sam nema svoje dece, traži nam slobodne sinove, koliko god ih imamo, jer se sprema na veliki pothvat. Potrebni su mu ljudi njegove krvi.

— Naše sinove? — ponovi Vang Najstariji, za-prepašćen.

Velika usta su mu bila otvorena od čuđenja, a oči piljile u brata.

Vang Drugi klimnu glavom:

— Ne znam šta s njima hoće, ali dođi sutra, pa ćemo o tome razgovarati.

I učini pokret kao da hoće da produži svojim putem, jer je zaustavio brata na ulici, vraćajući se iz svoje trgovine žitom.

Ali Vang Najstariji ništa nije mogao brzo da svrši. Uvek mu je trebalo dugo da razmišlja, pa je zato i rekao, pošto je bio vesele naravi tih dana otkako je počeo da živi po svojoj volji:

— Nije teško imati i vlastite sinove! Moramo mu naći ženu, brate!

Pa je zažmirio i napravio prepredeno lice, kao da se sprema da izvali neku dobru šalu. A na to se Vang Drugi slabo nasmešio i rekao hladno:

— Ne izlazimo svi tako lako nakraj sa ženama kao ti, stariji brate.

A posle ovih reci je pošao, jer nije bio raspoložen da pusti Vanga Najstarijeg da produži prazan razgovor, dok stoje na ulici, gde svet prolazi tamo--ovamo, i može da zastane i oslušne šta se govori.

Tako su se idućeg jutra dva brata sreli u čaj-džinici. Našli su jedan sto u uglu odakle se moglo sve videti šta treba da se vidi, ali gde drugi ljudi nisu mogli lako čuti ono što su oni jedan drugom imali da kažu. Seli su na svoja mesta; Vang Najsta-

57riji na unutrašnje sedište. To je bila počast na koju je imao pravo. Zatim je pozvao slugu, a kad je ovaj došao, poručio je jela, slatkih toplih kolača i neku vrstu slanog mesa koje ljudi jedu ujutru da ogreju želudac, poručio je krčag toplog vina i još nekog drugog mesa koje se jede da se vino staloži na dno želuca, kako mu se ne bi toplina razlila po telu, pa se tako čovek napio rano ujutru. Poručivao je Vang Najstariji takve stvari da bi zadovoljio prohteve, jer je bio oblaporan na sve što je dobro za jelo. Vang Drugi je sedeo, slušao i najzad se promeškoltio na stolici, poplašen, jer nije znao da li će ili ne morati da plati svoj deo od svega toga, pa najzad uzviknu:

— Ako je sve to meso i hrana za mene, brate, nije mi potrebno, jer sam umeren čovek i malo jedem, naročito ujutru.

Ali Vang Najstariji velikodušno reče:

— Ti si danas moj gost i ne moraš se brinuti, jer ja plaćam.

Tako je umirio brata. A kad je meso došlo, Vang Drugi je jeo što god je više mogao, pošto je bio gost. Imao je jednu naviku koje se nije mogao osloboditi. I pored sveg bogatstva, nije prestajao da štedi gde god je mogao, i dobro mu je dolazio svaki džabaluk. Dok su drugi ljudi davali slugama stare haljine i stvari koje više ne žele, on to nije mogao da čini, već ih je krišom slao starinaru i prodavao za nešto malo para. Zato je i sad, pošto je bio pozvan, morao da se najede što je više mogao, iako je bio mršav čovek, uzana želuca. Ali se upinjao i

jeo sve što je mogao, kako bi ostao sit bar dan-dva. Bilo je to čudno, jer nije bilo potrebe da to čini.

Tako se ponašao ovog jutra. Braća su jela, nisu govorila, već neprestano žvakaJa. Dok su čekala da sluga donese novo jelo, sedela su bez reci i gledala po čajdžinici, jer je vrlo rđavo za čovekovu volju za jelom ako se o poslovnim stvarima počne razgovor dok se jede, pošto se tada želudac zatvara.

Iako oni to nisu znali, u tu istu čajdžinicu je, davno i davno, došao jednom i njihov otac Vang Lung, i u njoj pronašao Lotosov Cvetak, pevačicu, koju je posle uzeo sebi za milosnicu. Za Vang Lun-ga je to mesto izgledalo savršeno, čarobna divna kuća, sa slikama lepих žena na svilenim trakama, koje vise niz zidove. Ali je ovoj dvojici njegovih sinova ta čajdžinica bila sasvim obično mesto. Nikad nisu ni sanjali šta je ona bila za njihovog oca, ni kako je u nju došao skrušen i posramljen, običan seljak među varošane. Dvojica njegovih sinova sedeli su sad u svilenim haljinama i gledali mirno naokolo. Ljudi su znali ko su oni, pa su se užurbano dizali i klanjali kad bi braća pogledala na njihovu stranu. Sluge su se žurile da ih usluže, a sam gazda kuće prišao je za slugom koji je nosio krčage toplog vina i rekao:

— Ovo je vino iz novootvorenih krčaga. Svojom sam rukom razbio, u vaše ime, glinene pečate!

I tako se nekoliko puta raspitivao da li im je sve po volji.

Takvi su bili ti sinovi Vang Lunga, iako je u jednom udaljenom uglu još uvek visila svilena traka na kojoj je bila naslikana Lotosov Cvet, mala de-vojka s lotosovim pupoljkom u majušnoj ruci. Nekada je to Vang Lung gledao, a srce mu jako lupalo u grudima i pamet se mutila. Ali je on sad već mrtav, a Lotosov Cvet ostala onakva kakva je i bila, na traci koja je visila pocrnela od dima i uprskana upljuvcima muva, i niko je nije gledao niti pomislio da upita: „Ko je ona skrivena lepotica u uglu?“ Niko! A ta dva čoveka nisu ni sanjala da je to Lotosov Cvet, da je ona ikad tako izgledala.

Sedeli su oni tu, poštovani od svih, i jeli. Iako se Vang Drugi upinjao iz sve snage, nije mogao da ide ukorak sa starijim bratom. Kad se već najeo da pukne, Vang Najstariji je motao i dalje, pio vino, mljackao punim ustima ukusno vino, ponovo jeo, dok se nije oznojio, a lice mu postalo kao namazano uljem. Kad se i on najzad najeo, zavalio se u sedište. Sluge donesoše ubruse, iscedene u toploj vodi, i braća obrisaše glave, vratove i ruke. Zatim sluge od-nesoše meso što je ostalo i mutljag od vina, obrisaše koske i mrve sa stola, pa prinesoše svež, zeleni čaj. I sad su braća bila spremna za razgovor.

58

59Bilo je već jutro u jeku. Čajdžinica je bila puna ljudi njihovog položaja, koji su od kuća otišli da mirno jedu daleko od svojih žena i dece, a kad završe s jelom, da razgovaraju s prijateljima, zajedno srču čaj i prepričavaju poslednje novosti. Jer, nema mira ni za jednog čoveka u kući u kojoj su žene i deca. One se deru i zovu decu, a ova galame i plaču, pošto im je takva priroda. Ali ova čajdžinica je bila mirno mesto u kome se mogao čuti živ žagor ljudskih glasova

koji su se sa svih strana uzdizali u prijatnom razgovoru. Usred ovog spokoja, Van Drugi izvadi jedno pismo iz svojih uzanih nedara, istrže hartiju iz omota i spusti je na sto ispred brata.

Vang Najstariji ga uze, ishraknu se, zakašlja se glasno i poče čitati, mrmljajući usnama. Pošto je Vang Tigar napisao reci uobičajenog pozdrava, nastavljao je dalje. Slova su bila slična njemu, prava i crna. Snažno ih je ispisivao četkicom: „Pošaljite mi svaki gram srebra koji možete, jer mi je sve potrebno. Ako hoćete da mi pozajmite srebra, ja ću vam vratiti s velikim interesom onoga dana kad postignem što sam sebi stavio u zadatak. Ako imate sinove iznad sedamnaeste godine, pošaljite mi ih takođe. Podići ću ih, podići više nego što vi možete i da sanjate, jer su oko mene potrebni ljudi moje krvi, u koje mogu imati poverenja u velikom poduhvatu.”

Vang Najstariji je čitao ove reci i gledao svog brata, a brat mu je odvrćao pogledom. Tad Vang Najstariji reče, čudeći se:

— Da li ti je ikad rekao nešto drugo osim da je u vojsci nekog generala s Juga? Čudno je to da nam ništa ne govori šta će raditi s našim sinovima. Ljudi nemaju sinove da ih bacaju u nešto, a ni sami da ne znaju u šta.

Sedeli su neko vreme u tišini i pili čaj. I jedan i drugi su mislili da je zbilja luda stvar slati sinove kao guske u maglu, i jedan i drugi su zavidljivo mislili o recima: „Podići ću ih visoko”, ali je i jedan i drugi pomišljao u sebi, pošto već ima više sinova

60

dovoljno odraslih, da jednoga bar može žrtvovati za ovakvu priliku. Tad Vang Drugi reče oprezno:

— Ti imaš sinove koji su prešli sedamnaestu!

— Da, imam dva sina iznad sedamnaest godina. Mogao bih poslati drugog sina, jer se još nisam resio šta da radim s njim. Život im je lak u kući kao što je moja. Stariji ne treba da ide od kuće, jer je moj naslednik, ali bih mogao poslati mlađega.

Na to Vang Drugi reče:

— Moje najstarije dete je devojčica, a iza nje dolazi jedan sin. Tog bih mogao da pošaljem, mislim da bih toga mogao poslati, jer tvoj najstariji sin ostaje kod kuće da sačuva porodično ime.

Posle toga su obojica začutili, razmišljajući o svojoj deci, koliko ih ima i koliko vrede ti mladi životi za njih. Vang Najstariji je sa svojom gospođom rodio šestoro dece, ali od toga je dvoje umrlo u detinjstvu, a imao je i jedno dete od milosnice. Ali ona je opet bila trudna, i za mesec-dva trebalo bi da rodi. Ta deca sva su bila zdrava, osim trećeg sina. Njega je jedna robinja ispustila kad mu je bilo svega nekoliko meseci, tako da mu se grba napravila na leđima. Glava mu je bila suviše velika za telo, pa ju je zavlačio u grbu kao kornjača u oklop. Vang Najstariji je zvao mnoge lekare, čak je i jednoj boginji u hramu obećao odeždu ako mu isceli dete, mada inače nije verovao u takve stvari. Ali sve je bilo

uzaludno, jer je dete moralo da nosi svoj teret do smrti. A oca je jedino još tešilo to što boginji nije dao haljinu, jer nije ništa ni učinila za njega.

Vang Drugi je imao sve u svemu petoro dece, tri sina, a najstarije i najmlađe dete bile su devojčice. Ali mu je žena još bila držeća i, bez sumnje, rađa-, nJe J°j j°š nije bilo završeno, jer je bila tako snažna da je izgledalo da će rađati i u zrelih godinama.

Bilo je, dakle, tačno da se od sve te dece mogao žrtvovati sin-dva. O tome je svaki brat razmišljao. Najzad, Vang Drugi podiže oči i reče:

— Kako da odgovorim našem bratu?

Vang Najstariji počeo oklevati. On nije bio čovek koji se brzo odlučuje, jer se mnogo godina oslanjao

61samo na odluke svoje gospođe, pa je naređivao ono što mu je ona govorila.

Vang Drugi je to znao, pa reče mudro:

— Da li da odgovorim da ćemo poslati po jednog sina, a ja, sa svoje strane, što god više mogu srebra?

Vang Najstariji je bio zadovoljan što je brat tako rekao, pa izjavi:

— Tako je, učini to, brate moj, odlučimo se. Ja ću rado poslati jednog sina, jer mi je kuća toliko puna plačljive deriščadi, i one odraslije dece što dižu galamu, da se evo, zbilja, zaklinjem da nemam ni jednog trenutka mira. Poslaću svog drugog sina, a ti svog najstarijeg. A ako se nešto neprijatno dogodi, ostaje mi najstariji sin da se stara za porodično ime.

Tako je bilo rešeno i braća nastaviše da piju čaj još neko vreme. Pošto su se odmorili, počeoše da govore o zemlji i koje njive da prodaju. Dok su tako obojica sedeli i zajedno šaputali, jasno se setiše onog dana kad su prvi put govorili o prodaji zemlje. Otac im je bio već u godinama, a oni nisu znali da starac ima toliko snage da se može privući iza njih i prislušivati šta govore na jednoj njivi kraj kuće od zemlje. On je to, međutim, učinio, a kad ih je čuo: „Prodajmo zemlju“, uzviknuo je sav gnevan:

— Rđavi, leni sinovi!... Prodajete zemlju? Toliko je bio ljut da bi pao da ga nisu pridržali sa strane.

A da bi ga utešili, jer je bio suviše star, pa nije smeo mnogo da se ljuti, obećali su mu da nikad neće prodati zemlju:

— Ne, ne, mi nikad nećemo prodati zemlju! Ali, iako su mu se zarekli, smeškali su se jedan

na drugog iznad njegove klonule, staračke glave, zamišljajući već unapred dan kad će se u tom cilju sastati.

Iako su ovoga dana pohlepno želeli da skupe novac na gomilu, još uvek je u njima bilo jako se-ćanje na starog pokojnika. Nisu zato mogli tako lako govoriti o prodaji zemlje kao što su zamišljali.

Svaki se u svom srcu pomalo ustezao i mislio da je starac ipak bio u pravu.

Svaki je bio odlučio da ne proda odjednom svu zemlju. Ne, neće je prodati.

Teška vremena mogu doći i, ako poslovi krenu nagore, uvek će imati dovoljno

zemlje da ih hrani. Jer, u ovakva vremena niko nije mogao biti siguran da neće jednog dana izbiti rat ili da neki razbojnički vođa neće zauzeti oblast za neko vreme, pa je bilo bolje imati nešto što se ne može izgubiti. Ali obojica behu pohlepni za velikim interesima koje će im doneti srebro kad prodaju zemlju, tako da su ih te želje razdirale. Tad reče Vang Drugi:

— Koje ćeš njive prodati?

Vang Najstariji odgovori, uzdržljivo oprezan:

— Pa znaš, ja nemam poslova kao ti. I jedino mi preostaje da budem veleposednik. Zato ne smem da prodam sve, već samo onoliko zemlje koliko će biti dovoljno da imam novca pri ruci.

A na to će Vang Drugi:

— Hajdemo na zemlju da pregledamo šta sve imamo, gde su njive i kako leže, pa i one udaljene i usamljene komade. Naš stari otac je bio tako lakom da je u svojim zrelim godinama kupovao svu zemlju koja je bila jevtina u doba gladi. Imamo zemlje na sve strane. Neke su njive velike svega po nekoliko koraka. Ako hoćeš da budeš veleposednik, zgodnije će biti da ti sva zemlja bude zajedno, pa ćeš je lakše nadgledati.

Ovo je obojici izgledalo dobro i razumno, pa se digoše, pošto je Vang Najstariji platio za ono što su pojeli i popili i dao napojnicu slugama. Izašli su napolje, prvo Vang Najstariji, a dok su prolazili, ljudi su se u čajdžinici dizali sa svih strana i klanjali se, kako bi svima pokazali da se poznaju s tako visokim ljudima iz grada. A što se tiče braće, stariji je svima slobodno i lako klimao glavom i smešio se, jer je voleo te počasti, ali mlađi je išao oborena pogleda, uzvrćao je pozdrave malo i brzo i nikoga nije gledao, jer se bojao da bi ga neko, ako bi se pokazao i suviše ljubaznim, mogao zaustaviti, odvući u stranu i zatražiti mu novac na zajam.

62

63 Tako su braća izašla na svoju zemlju. Mlađi je usporio hod, da bi išao ukorak sa starijim bratom, koji je bio debeo, težak i nenaviknut na pešačenje. Već je na gradskoj kapiji bio umoran, pa su pozvali dva čoveka koji su stajali s nasamarenim magarcima za iznajmljivanje. Braća obodoše životinje i iza-đoše kroz kapiju.

Ceo dan su proveli na zemlji, a u podne su se zaustavili u jednoj mehani kraj puta, da jedu. Išli su daleko, do na svaku udaljenu njivu, pažljivo pregledali zemlju, i motrili šta su uradili zakupci. A ti ljudi su bili pred njima ponizni i zabrinuti, jer su im došli novi gospodari, i Vang Drugi je beležio svaki komadić koji je pogodan za prodaju. Odlučili su da prodaju sve njive trećeg brata, osim ono nekoliko oko zemljane kuće. Braća su se prećutno složila da ne prilaze tamo blizu, a nikako prema brežuljku, ispod velikog urminog drveta, gde je otac ležao.

Pri smiraju dana ponova su se približili gradu na umornim životinjama. Kod kapije su sišli i platili ljudima koliko je bilo pogodeno. I goniči su bili umorni, pošto su iza životinja trčali celog dana, pa su molili za nešto više nego što je

rečeno, jer su zbog toliko dalekog putovanja i dugog trčanja sasvim po-cepali obuću. Vang Najstariji bi im i dao, ali Van Drugi nije hteo, već je rekao: — Ne, dao sam vam pravednu nagradu, a mene se ne tiče šta je s vašom obućom.

Odlazio je dok je to govorio i nije ni hajao za mrmljanje ljudi, koji su psovali. Tako braća stigoše do svoje kuće, tu se rastadoše, pogledavši jedan drugog kao ljudi koji imaju zajednički cilj, a Vang Drugi reče:

— Ako si voljan, pošljimo sinove od danas za sedam dana, a ja ću ih tamo sam odvesti.

Vang Najstariji klimnu glavom i uđe umoran kroz svoja vrata, jer nikad dotle u životu nije svršio toliki pcsao za jedan dan. Mislio je kako je težak život veieposednika.

64

VII

Određenog dana je Vang Drugi rekao svom bratu:

— Ako je tvoj drugi sin spreman, i moj je ta-kođe. Odvešću ih sutra u zoru u onaj južnjački grad u kome je naš brat, predaću mu ih, pa neka radi s njima šta hoće.

Tog istog dana je Vang Najstariji, dok je leška-rio, pozvao sebi svog drugog sina, dobro ga je osmotrio, kakav je i da li je sposoban za dužnost koja mu je namenjena. Dečak je došao na poziv i stao pred oca, očekujući. Bio je to dečak mala rasta, veoma nežan i slab, nimalo lep, vrlo bojažljiv i plašljiv kao zec. Ruke su mu drhtale i znojio se po dlanovima. Stajao je pred ocem, nesvesno uvijao drhtave ruke, a glavu je spustio, ali je svaki čas krišom bacaog pogled na oca i ponova obarao oči.

Vang Najstariji ga je gledao neko vreme. Prvi put ga je video samog, a ne sa ostalom decom, pa iznenada, onako zamišljen, reče:

— Bolje bi bilo da si ti najstariji sin, a najstariji sin na tvome mestu, jer bi njemu više priličilo da bude general. Izgledaš tako slab da ne znam bi li mogao uzjahati konja.

Na ove reci dečak naglo pade na kolena, počeo da krši drhtave ruke i da preklinje oca:

— Oh, oče, mrzim i samu pomisao da budem vojnik. Mislio sam da ću biti učenjak, jer toliko volim svoje knjige! Oh, oče moj, ostavi me kod kuće, s tobom i majkom. Neću čak od tebe tražiti ni da idem u neku školu, ne, već ću sam čitati, i učiti koliko god bolje mogu. Nikad te neću ni za šta uznemi-ravati ako me ne pošalješ od kuće da budem vojnik.

Iako bi se Vang Najstariji mogao zakleti da nikome ništa nije rekao o toj stvari, ipak se to nekako proćulo. A, u stvari, Vang Najstariji ništa nije mogao da zadrži za sebe. Bio je takav čovek da mu se i nesvesno iskradala po neka misao. Zakleo bi se da nikome ništa nije kazao, ali je rekao svom najstarijem sinu, rekao je svojoj milosnici u noći i kazao je

5 Sinovi

65i samoj ženi, da, zbilja, morao je to da učini, da bi dobio od nje pristanak. Tako je gospođi lepo predstavio stvar da je pomislila da će joj sin odmah postati general.

Pristala je, iako je, ipak, mislila da on nije dovoljno dobar za to. Ali je najstariji sin, koji je bio pametan dečak i znao više nego što bi se i moglo pomisliti po njegovom bezazlenom i krotkom izgledu, zbog čega su ljudi mislili da ništa ne vidi, mučio svog mlađeg brata, grdio ga i govorio:

— Bi ćeš običan vojnik i moraćeš da pratiš onog našeg divljeg strica.

Taj mlađi sin Vanga Najstarijeg bio je doista takvo stvorenje da bi odjurio da povraća kad bi samo video zaklano pile. Jedva je uopšte i podnosio meso, jer je imao slab želudac. Kad je čuo šta mu brat govori, bio je izvan sebe od straha i nije znao šta da radi. Nije mogao u to da veruje, ćelu noć nije spavao, ali mu ništa drugo nije preostalo već da čeka dok ga otac pozove. I zato se sad bacio pred oca i stao ga preklinjati za milost.

Ali kad je Vang Najstariji video sina kako kleči i moli, naljutio se, jer nije bio čovek milostiv i dobroćudan kad je imao vlast u rukama. Dreknuo je i lupnuo nogom o popločani pod:

— Ići ćeš; jer je to takva prilika da je ne možemo odbiti. Ide i tvoj brat od strica, i treba da budeš zadovoljan. Kad sam bio mlad, od srca bih se radovao takvoj sreći. Ali mi se nije ukazala. Ne! Poslali su me na Jug ni zbog čega. Ali sam i tamo ostao malo, jer mi je majka umrla, a otac me pozvao kući. Nikad nisam ni pomislio da mu se usprotivim. Nikad ni u srcu ne bih bio toliko drzak. Ne, ja nisam imao prilike da postanem veliki zahvaljujući visokom položaju kakvog strica.

Tad Vang Najstariji naglo uzdahnu, jer mu je sinula misao kako bi se proslavio da se njemu ukazala takva prilika kao njegovom sinu, kako bi otme-no izgledao u vojničkom koporanu, ukrašenom zlatom, na velikom konju za borbu. Jer je zamišljao da generali tako izgledaju; video je sebe velikog, de-

66

belog čoveka kakav treba da bude general. Ponovo je uzdahnuo i pogledao svog malog, jadnog sina i rekao:

— Želeo bih da pošaljem boljeg sina od tebe, istina je, ali nemam nijednog u tim godinama osim tebe. Najstariji ne može da napušta kuću, jer je moj glavni naslednik i buduća glava porodice, tvoj mlađi brat je grbav, a onaj još manji, dete. Zato moraš ti ići i ne pomaže ti sve to plakanje.

Na to se diže i brzo izađe iz sobe, da ga ovaj njegov sin ne bi više gnjavio.

Ali sin Vanga Drugog nije bio takav dečak. Bio je to veseo, bujan deran. U trećoj godini je imao boginje.

Ožiljci od boginja su mu ostali na licu, tako da su ga svi, pa čak i roditelji, zvali „rošavko" umesto pravim imenom. Kad ga je Vang drugi pozvao i rekao mu:

„Uvij svoje haljine u zavežljaj, jer sutra ideš sa mnom na Jug, pošto ću te predati tvom stricu vojniku", dečak je skočio uvis od radosti i počeo juriti svud unaokolo. Bio je to deran uvek voljan da vidi nešto novo i da se posle time hvali.

Ali, njegova majka podiže pogled s lonca u kome je nosila uglja za malu, zemljanu peć kraj kuhinjskih vrata i, pošto ranije o tome nije čula, povika glasno:

— Zašto trošiš srebro za put na Jug?

Vang Drugi tad ispriča sve. Ona je slušala i uzbuđivala se, ali joj se za to vreme pogled nije skidao s jedne služavke koja je čupala pile. Gledala je da ne bi devojka krišom uzela džigericu ili nesnesena jaja iz kokoške. Zato je jedva i čula reci svoga muža, koji je govorio:

— U pitanju je nekakav poduhvat i ne znam šta misli kad kaže da će vaspitavati mladića, a mi imamo i drugih sinova da nastave moj posao, a ovaj jedini ima dovoljno godina za vojnika. Osim toga, i moj brat šalje jednog sina.

Kad je žena čula poslednje reci, pribrala se i brzo odgovorila:

67— Ako treba sinove dovesti na velike položaje, moramo poslati naše, jer ću inače neprestano morati slušati jetrvu kako o svom sinu priča da je junak. Zbilja, ovaj naš sin treba da se posveti tome pozivu, jer je već odrastao i vrlo prepreden. A kao što kažeš, imamo druge za radnju!

Tako je Vang Drugi idućeg dana poveo oba dečaka, sa stvarima. Sin Vanga Najstarijeg imao je kovčeg od svinjske kože i držao se nekako naduveno, iako su mu oči još bile crvene od plača. Oklevao je i gledao da li mu sluga kako treba nosi kovčeg, i da ga slučajno ne okrene, pa da se knjige u njemu ne ispreturaju. Ali sin Vanga Drugog nije imao knjiga, već je nekoliko svojih odeća zavezao u veliku plavu pamučnu maramu i sam je nosio. Trčao je i pričao o svemu što je zapazio. Bio je čist i svetao prolećni dan, po gradskim ulicama se videlo puno ranih plodova s polja. Svet je živo kupovao i prodavao. Za rošavog dečaka to je značilo dobru godinu i lep dan. Polazio je na put na koji nikad nije išao, a majka mu je to jutro skuvala jelo koje voli, pa je bio vrlo veseo zbog svega toga. A drugi dečak je išao bez volje, polako i bez reci. Oborio je glavu i jedva gledao svoga brata od strica. S vremena na vreme bi ovlažio blede usne, koje su mu bile vrlo suve.

Tako je Vang Drugi putovao s dva dečaka i razmišljao o svojim poslovima, jer on nije bio čovek koji mnogo mari za decu. Stigli su, najzad, severno od grada, do mesta gde se ulazilo u vatrena kola. Vang Drugi je dao novac i svi su ušli. Međutim, sin Vanga Najstarijeg osećao se mnogo posramljen, jer je stric kupio najjeftinija mesta, smatrajući da su dovoljno dobra za ova dva dečaka. Tako je taj mladić morao da ide u kola u kojima je običan svet se-deo i zaudarao na crni luk, a pamučne haljine su bile neoprane i smrdele na sirotinju. Imućni dečak se usred takvog sveta našao u dobroj plavoj svili. Nije se usuđivao da se žali, jer se bojao stričevog prekora. Ostalo mu je jedino da zauzme svoje mesto i spusti kovčeg između sebe i jednog običnog seljaka. Moleći-

68

vo je gledao slugu, koji ga je sada morao napustiti, ali se nikako nije usuđivao da ma šta kaže.

Vang Drugi i njegov sin izgledali su malo prikladnije za tu sredinu, jer je Vang Drugi to jutro obukao pamučnu haljinu, pošto mu se činilo da je bolje da ne izađe pred brata suviše dobro obučen, kako ne bi izgledao bogatiji nego što jeste. Ni njegov sin nije imao svilene odeće. Majka mu je izatkala jaku pamučnu haljinu, sašila je dovoljno široku i dugu da bi je mogao nositi i kad poraste. Vang Drugi pogleda svog sinovca i reče mu u nekoliko reči:

— Ne valja ceo dan putovati u tako lepom ode-lu kao što je tvoje. Bolje skini tu svilenu haljinu, savi je i stavi u sanduk. Možeš da sediš u donjoj haljini i tako ćeš sačuvati odelo.

Ali na to dečak promrmlja:

— Imam još boljih haljina, a ovu nosim svakog dana kod kuće.

Ipak nije smeo a da ne poslušaj, pa se podiže i učini što je stric naredio.

Tako su putovali ceo dan. Vang Drugi je gledao polja i gradove kraj kojih su prolazili i divio se svemu što je video, a njegov sin je uzvikivao kad bi spazio neku novu stvar. Želeo je da okusi sveže kolače kod prvog prodavca, pri zastoju, ali mu otac nije dozvoljavao. Drugi dečak je sedeo bled i bojažljiv. Bilo mu je muka, jer su kola brzo jurila. Sagnuo je glavu na kovčeg obložen kožom i celog dana ništa nije rekao. Odmahnuo je glavom čak i na hranu.

Putovali su i morem dva dana u maloj i prenatrpanoj lađi. Tako su najzad stigli u grad u kome je trebalo da bude onaj koga su tražili. Vang Drugi je najmio kolica i stavio dečake u jedna, a sam seo u druga. Čovek koji je vukao dečake žalio se na dvostruki teret, ali mu je Vang Drugi objasnio da su to deca, a ne ljudi, a jedan od njih je čak bleđi i mršaviji nego obično, zbog morske bolesti. Čovek se najzad zadovoljio kad je Vang Drugi posle cenkanja platio malo više, ali ne onoliko koliko se obično plaća. Kolica su dospela pred kuću u ulici čije je ime 69 Vang Drugi kazao. A kad su stala, on je izvukao pismo sa grudi i uporedio adresu sa slovima napisanim na kući. Bila su ista.

Tad izađe iz svojih kolica i naredi deci da to isto učine. Opet se prepirao s nosačima, jer kuća nije bila toliko daleko kako su oni rekli, pa im je platio nešto malo manje od pogođenog. Uzeo je sanduk za jedan kraj, a dečaci za drugi, i tako su krenuli kroz veliku kapiju, pored koje su stajala dva kamena lava.

Kraj jednog od tih lavova stajao je vojnik i viknuo:

— Zar vi mislite da možete proći kroz kapiju kako vam tek padne na pamet?

Skinuo je pušku s ramena i udario kundakom o kaldrmu. Bio je tako strašan i osion da sva trojica zinuše u njega. Sin Vanga Najstarijeg počeo da drhti. Čak se poplaši i rošavi dečak, jer nikad dotle nije stajao tako blizu puške.

Tad se Vang Drugi požuri da iz nedara izvadi bratovo pismo, predade ga vojniku, da bi ga ovaj razgledao, i reče:

— Mi smo ta trojica o kojoj se govori u tom pismu, a evo i dokaza.

Ali vojnik nije znao čitati, pa pozva drugog vojnika. Ovaj je došao, gledao ih neko vreme, saslušao ponovo ćelu priču i uzeo pismo. Ni on nije znao čitati i, pošto je pismo razgledao, odneo ga je nekuda u kuću. Posle dugog vremena izađe napolje, pokaza palcem unutra i reče:

— Istinito je pismo. Oni su rođaci kapetanovi i neka uđu!

Oni ponovo podigoše sanduk i prodoše pored kamenih lavova, iako je čovek s puškom namrgođeno i još uvek podozrivo gledao za njima dok su išli za drugim vojnikom. Ovaj ih je vodio kroz kojekakvih deset dvorišta, od kojih je svako bilo puno dokonih vojnika. Neki su jeli ili pili, neki sedeli goli na suncu i trebali vaši iz odela, neki, opet, ležali i hrkali. Tako su stigli u unutrašnju kuću. U glavnoj sobi se-deo je Vang Tigar i čekao ih za stolom. On je nosio

70

dobro mrko odelo od neke grube tkanine, koje se zakopčavalo tucanom dugmadi sa nekakvim znakom. Kad je Tigar video da dolaze njegovi rođaci, brzo se podigao, naredio vojniku koji ga je služio da donese vina i mesa, pa se bratu poklonio. I Vang Drugi se poklonio i naredio dečacima da to isto učine. Zatim su svi seli za sto po starešinstvu, na najviše mesto Vang Drugi, a zatim Vang Tigar, a dečaci niže od njih, na sedišta sa strane. Tad je jedan sluga doneo i nalio vino, a kad je to završio, Vang Tigar je pogledao dečake i iznenadno promuklo rekao:

— Onaj snažni deran dobro izgleda, mada nisam siguran da li ima pameti iza tog rošavog lica. Liči mi na lakrdijaša. Nadam se da to nije, stariji brate, jer ne volim mnogo smeha. Je li on tvoj? Vidim da mljacka kao njegova majka. A ovaj drugi? Da li je to najbolje što mi je mogao da pošalje najstariji brat?

Kad je stric ovo rekao, bleđi dečak se još više pokunji. Na gornjoj usni izbi mu hladan znoj. On podiže ruku i obrisa se, gledajući sumorno dole. Ali Vang Tigar je produžavao da dečake seče pogledom svojih nepomičnih crnih očiju, tako da i rošavi dečak, obično spreman na sve, nije znao kud da se okrene, već je bežao pogledom, klimao nogama i sisao prst.

Tada se Vang Drugi počeo izvinjavati:

— Tačno je da su ovo dva jadnika, brate moj, i mi smo ožalošćeni što nismo imali prilični je dečake da zadovolje tvoju dobrotu. Ali, brate moj, najstariji sin je glavni naslednik, a sin iza ovog ovde je grbav. Ovaj rošavi je moj najstariji sin, naredni sin je dete. Pa su zato ova dvojica najbolje što zasad imamo.

Pošto je Vang Tigar dovoljno video kako dečaci izgledaju, naredio je jednom vojniku da ih odvede u pobočnu sobu, neka tamo jedu. Nisu smeli da se vrate dok ne budu pozvani. Vojnik ih je izveo, ali sin Vanga Najstarijeg je bacio bojažljiv pogled na svog strica. Kad je Tigar video kako se dečak koleba, podviknu mu:

71— Zašto se tako vučeš?

Dečak zastade i reče slabim glasom:

— Zar mi neće dati moj kovčeg?

Vang Tigar pogleda sanduk, obložen dobrom svinjskom kožom i reče prezrivo:

— Uzmi ga, ali ti neće biti ni od kakve koristi, jer ćeš skinuti te haljine i dobiti valjano odelo koje vojnici nose. Ljudi ne mogu da se bore u svilenjoj odeći.

Dečak poblede kao ilovača i izađe napolje, a braći, ostadoše nasamo.

Di go je vremena Vang Tigar ćutao, jer nije bio ćovek koji prića samo lepog ponašanja radi. Najzad ga Vang Drugi zapita:

— O ćemu tako duboko misliš? Da li nešto o našim sinovima?

A Vang Tigar odgovori polako:

— Ne! Razmišljam kako većina ljudi mojih godina ima sinove koji rastu. To mora biti utešna slika za jednog ćoveka.

— Zašto? Pa i ti bi ih mogao uskoro imati ako se brzo oženiš — odgovorio je Vang Drugi, smešćeci se malo. — Nismo dugo vremena znali gde se nalaziš, a ni otac nije znao gde si, pa te nije oženio kao što je trebalo da učini. Ali moj brat i ja rado ćemo tu dužnost obaviti, spremiti i novac ako ti zatreba za venćanje.

Vang Tigar odbi odlučno taj predlog i reće:

— Izgledaće ti ćudno kad ti kađem da ne podnosim žene. Neobićna je to stvar, ali ja nisam imao nijednu ženu...

Tu zasta u reci, jer je sluga ušao s mesom.

Kad su se braća na jela, sluge odnele tanjire i poslužile ćaj, Vang Drugi je bio spreman da zapita svog brata šta želi da učini sa svim svojim srebrom i tim dećacima, ali nije znao kako da zapoćne. Ali pre nego što se mogao setiti, Vang Tigar naglo reće:

— Mi smo braća. Ti i ja se razumemo. Znaj da zavisim od tebe.

Vang Drugi srknu malo ćaja, pa odgovori obazrivo i meko:

72

— Možeš zavisiti od mene, jer smo braća, ali vo-leo bih da znam kakav ti je cilj, kako bih znao šta treba da ti učinim.

Vang Tigar se naže napred i poće šaputati. Recu su mu jurile brzo, a dah, slićan toplom vetru, zapljuskivao je uvo Vanga Drugog:

— Imam verne ljude oko sebe, više od stotine. Svi su oni siti ovog starog generala. I meni je dojadiao, žudim za svojom domovinom i ne želim više da vidim ove male žute južnjake. Da, ja imam odane ljude. Kad im budem dao znak, izmarširaće u gluvo doba noći. Krenućemo na Sever, gde su planine, otići ćemo daleko na Sever i tamo se utaboriti, kako bi dali otpora ako stari general poće za nama. Ali on se, možda, neće pokrenuti, jer je jako ostareo i toliko sav utonuo u jelo, piće i ženskinje, a najbolji i najsnažniji njegovi ljudi se nalaze meću mojom stotinom vojnika, ne s Juga, već iz odlučnijih i hrabrijih plemena. Vang Drugi je uvek bio krotak i miran ćovek, obićan trgovac. Ako je i ćuo da se negde vodi rat, nikakve veze s ratovanjima nije imao, osim što su za vreme jedne pobune vojnici bivakovali u kući njegova oca. Pojma nije imao kako ratovi poćinju i kako se vode. Znao je samo, kad je rat blizu, da cene žitu skaću, a ako se udaljuje, onda cene ponovo padaju. Nikad ranije nije bio tako blizu pripremanju jednog rata, koji će voditi ćlan njegove porodice! Svoja tanka usta je razjapio, sitne oći raširio i uzvratio šapatom:

— Ali kako ti ja mogu pomoći, ja, miran ćovek?

— Ovako — rekao je Vang Tigar, a šapat mu je bio tutanj gvožđa o gvožđe. — Moram imati mnogo srebra, sve svoje srebro. Moram pozajmiti od tebe po najmanjem interesu što god mi možeš više dati, dok se ja ne okučim.

— Ali kakvu mi zalogu daješ? — zapitao je Vang Drugi bez daha.

— Ovu — nastavio je Vans Tigar. — Ti ćeš mi pozajmiti koliko mi je potrebno, a uzimaću i ono

73što će mi zemlja donositi dok ne skupim moćnu vojsku, te se nastanim negde severno od naše pokrajine i postanem gospodar cele oblasti. A kad osvojim taj kraj, obogatiću se i proširiti svoje zemlje. Sve ću se više uzdizati, kad budem vodio rat za ratom... Zastao je. Kao da se bio zagledao u budućnost, da sneva o nekoj budućoj pokrajini, kao da je jasno vidi pred sobom. A Vang Drugi je čekao i više nije mogao izdržati:

— A kad će to biti? Vang Tigar se naglo diže:

— Kad od mene ne bude bilo većeg čoveka u celom narodu!

— Šta ćeš onda biti? — pitao je, zapanjen, Vang Drugi.

— Biću ono što želim — uzviknu Vang Tigar. Crne obrve odjednom namršti i lupi dlanom o

sto, da Vang Drugi odskoči od treska. Tako su gledali jedan drugog.

Bila je to najčudnovatija stvar o kojoj je Vang Drugi ikada čuo. On nije bio čovek koji sneva velike snove. Njegova najveća želja bila je da sedne noću pored svojih trgovačkih knjiga, da gleda šta je prodao te godine i razmišlja na koji će pouzdan način proširiti svoju radnju. A sad je sedeo i zurio u brata, mrkog i čudnovatog, očiju svetlih kao u tigra, a prave crne obrve stajale su kao zastave iznad očiju. Dok je buljio tako u brata, Vang Drugi je počeo da se zbunjuje, počeo je da se boji. Nije se usuđivao ništa da kaže čime bi brata ohladio, jer je bilo nekog luđačkog izraza u njegovom pogledu, pogledu toliko silnom da je Vang Drugi u svom škrtom srcu morao osetiti snagu toga čoveka, svoga brata. Ali još uvek je bio oprezan, nije mogao odstraniti svoje večito nepoverenje, pa se zato suvo nakašljao i rekao blago:

— Ali šta ja imam od svega toga, šta mi svi imamo? I kakvu zalogu dobijam ako ti pozajmim srebro?

Vang Tigar odgovori nadmeno i upravi pogled na brata:

74

— Misliš li ti da ću ja zaboraviti svoje kad se uzdignem? I zar niste vi moja braća i vaši sinovi moje braće sinovi? Jesi li ikada čuo o nekom silnom ratniku koji nije podizao svoju kuću zajedno sa svojom zvezdom? Zar za tebe ništa ne znači biti brat — jednog kralja?

I pogledom je prodro u bratove oči. Odjednom Vang Drugi poče malo-pomalo da veru je recima svoga brata, istina nerado, jer je to bila najčudnija priča od svih koje je čuo. Najzad reče iskreno:

— Daću ti u najmanju ruku ono što je tvoje i što budem mogao uštedeti, ako se ti zbilja budeš mogao toliko proslaviti, mada, bez sumnje, ima mnogo ljudi koji se ne uspinju tako visoko kao što zamišljaju.

Odjednom neka vatra suknu iz očiju Vanga Tigra. On sede, stisnu zube i odgovori:

— Vidim da si obazriv!

Glas mu je bio čvrst i hladan, da se Vang Drugi malo poplaši, pa poče da se izvinjava:

— Ja imam porodicu i mnogo male dece, a majka mojih sinova još nije stara i vrlo je plodna. O svima njima treba da vodim računa i da se staram. Ti si neženja i ne znaš šta je sve potrebno onima koji od tebe zavise, za hranu, za odelo, a sve to poskupljuje svake godine.

Vang Tigar je slegnuo ramenima, okrenuo se i podvukao nemarno:

— Zbilja, ja to ne znam. Ali me čuj! Svakog meseca ću ti slati svog poverljivog čoveka i ti ćeš ga poznati po zečijoj usni. Daćeš mu onoliko novca koliko je u stanju da ponese. Prodaj moju zemlju što bolje i brže možeš, jer će mi biti potrebno hiljadu srebrnjaka mesečno.

— Hiljadu! — dreknuo je Vang Drugi, a glas mu presahnuo, oči ispale kao u luđaka, od iznenađenja. — Pa kako ćeš potrošiti taj novac?

— Imam stotinu ljudi koje treba hraniti, odeva-ti i još oružje kupovati. Pre nego što povećam vojsku, moram nabaviti puške, ako ih ne budem mogao brzo da zaplenim — govorio je Vang Tigar. Ali se

75odjednom razbesne: — Nećeš me više zapitkivati o ovom ili onom! — grmeo je i treskao rukom o sto.

— Znam šta treba da radim, znam da moram imati srebro dok se ne okučim i postanem gospodar cele oblasti. Tad ću oporezovati narod, hoću! Ali sad moram imati srebra! Ne napuštaj me, pa ćeš i ti imati izvesnu nagradu. Ako me izneveriš, zaboraviću da smo iste krvi!

Dok je izgovarao te poslednje reci, uneo se sasvim bratu u lice. A Vang Drugi, gledajući te strašne oči, zaštićene teškim crnim obrvama, brzo se povuče, zakašlja i reče:

— Naravno da ću ti učiniti. Ja sam tvoj brat. A kada ćeš početi?

— Kad možeš da prodaš moju zemlju? — pitao je Tigar.

— Žetva pšenice će stići za nekoliko meseci — govorio je Vang Drugi polako, razmišljajući i kolebajući se, jer je bio ošamućen od svega što je čuo.

— Tad će ljudi da daju novac — dodao je Tigar

— a ti možeš prodati nešto pre nego što se zaseje pi-rinač, bez sumnje!

To je bilo tačno i Vang Drugi se nije usuđivao da protivureči svom čudnom bratu, jer ga se bojao. Znao je da mora urediti stvar. Zato se diže i reče:

— Ako je takva preša, moram odmah da se vratim i vidim šta mogu da učinim, jer se žetva brzo potroši, a ljudi ponovo ostaju bez para. Pored toga su premoreni od rada na njivi koju sad moraju da zaseju, pa im kupovanje nove zemlje ne izgleda na svom mestu.

Nije hteo da ostane duže kod brata, jer je želeo da ode iz toga mesta u kome su bili tako žestoki ljudi, i gde se puške i ratno oružje videlo na sve strane. Ostao je još samo koliko da ode u susednu sobu, gde su dečaci bili poslani. Oni su sedeli

na klupi za malim, neobojenim stolom, na kome je bila hrana, meso što je ostalo od onog kojim je Vang Tigar ponudio svoga brata. Ali je to, ipak, ovde bilo i suviše dobro za te dečake. Sin Vanga Drugog je slatko jeo meso, prinevši činiju do samih usta. Ali

76

drugi dečak je bio nežan i naviknut na bolja jela nego na ono što je iza drugih ostajalo, pa je jeo malo pirinča svojim štapićima, a meso nije ni dotaknuo. Tad oseti Vang Drugi neku čudnu tugu što ostavlja dečake, a naročito svoga sina. Pitao se jednog trenutka da li ne bi bila sreća ako povede sina sa sobom. Ali je bio zagazio i nije mogao da spreči što je već počelo, pa zato reče veselo:

— Vraćam se! Jedina mi je poruka za obojicu da slušate u svemu svog strica, jer ste vi sad njegov, a on je žestok i nestrpljiv čovek i neće vam opraštati. Ali, ako budete poslušni i činili sve što on kaže, možete se uspeti na položaje o kojima i ne slutite. Budućnost leži pred vašim stricem.

Tad se brzo okrenu izađe, jer nije mogao laka srca napustiti sina. Bilo mu je teže nego što je mislio, a da bi se utešio, šaputao je u sebi:

„Ovakva prilika se ne pruža svakom dečaku. Lepa ga budućnost čeka. Ipak neće biti običan vojnik, već neke vrste činovnik, ako poduhvat uspe.”

Bio je rešen da učini sve što može samo da bi se bratova zamisao ostvarila.

Makar zbog svog sina mora da uradi sve što može.

Ali bleđi dečak Vanga Najstarijeg počeo da plače kad je video da mu stric odlazi. Ridao je naglas, pa Vang Drugi požuri napolje. Ali ga je plač proganjao. Žurio se da stigne što pre do lavova, da više ne bi čuo taj jecaj.

VIII

Počeo je taj čudni poduhvat zbog koga bi duša Vang Lunga, da nije bila u nekoj dalekoj zemlji, na-terala telo da se digne iz zemlje u kojoj je počivalo, jer je on za svoga života više od svega mrzeo rat i vojnike, a sad se njegova dobra zemlja prodavala u tu svrhu. On je tu počivao, počivao mirno, a nikoga nije bilo da odvrati te njegove sinove od njihovih zamisli. Nikog nije bilo osim Kruškovog Cvetka, a ni ona dugo vremena nije znala šta braća čine. Dva starija brata su se plašila njene odanosti njihovom ocu, pa su zato krila svoje planove.

Jer, kad je Vang Drugi došao kući, pozvao je Vanga Najstarijeg u čajdžinicu, kako bi mogli da govore na miru. Tu su ispijali čaj i razgovarali. Ali ovog puta Vang Drugi je izabrao jedan tajni, skriveni ugao, bez prozora ili vrata ni na jednom zidu. Sedeli su tako da su mogli videti ko im se približava. Naginjali su glave na sto, govorili šapatom, namigivanjem i isprekidanim rečenicama. Tako je Vang Drugi ispričao svom bratu šta Vang Tigar sprema. Ali je njemu samom, otkako je došao kući i nastavio uobičajenim životom, zamisao brata vojnika sve više i više izgledala san, neostvarljiv san. Najstariji je brat gutao svaku reč. Njemu se, međutim, činilo da je to divna stvar, koja će se lako izvesti. Taj ogromni, detinjasti čovek zbilja se uzbuđivao dok je pred njega izlagana zamisao, jer je već sebe zamišljao, u beskrajnom maštanju, kao — kraljevog

brata! On je bio slabo učen čovek, a još manje bistar, a osim toga, rado je gledao pozorišne komade! Video je mnoge stare igre u kojima se govorilo o delima drevnih i opevanih junaka, koji su u početku bili obični ljudi, a docnije hitrinom svog oružja, duhom i lukavstvom ispeli se toliko visoko da su osnovali dinastije. Sebe je on sad već gledao kao brata jednog takvog čoveka. I još nešto više, kao starijeg brata jednog takvog čoveka! Oči su mu blistale, promuklo je šaputao: — Uvek sam govorio da naš brat nije nalik ni na jedno drugo dete! Ja sam taj koji je molio oca da ga odvede sa zemlje, da mu najmi učitelja, da ga nauči onome što jedan sin veleposednika treba da zna. Bez sumnje, on neće zaboraviti šta je stariji brat učinio za njega. On bi bio obično pseto na očevoj zemlji da nisam to uradio za njega.

Gledao se, zadovoljan sobom. Gladio je preko velikog trbuha bogatu svilenu haljinu purpurne boje, razmišljao je o svom drugom sinu i slavi cele porodice, o sebi kao plemiću; nema sumnje da bi to postao kad njegov brat bude kralj. A Vang Drugi, koji je bio sve nepoverljiviji otkako je došao kući i srna-

78

trao taj užasni poduhvat kao zamisao suviše daleku od ovog mirnog grada, odjednom je postao pakos-tan kad je čuo mišljenje svog starijeg brata. Svoju rođenu opreznost nazvao je lakomstvom, a u sebi je mislio:

— Moram biti pažljiv, za slučaj da se obistini i trunka onoga što moj mlađi brat smišlja, da se o-stvari i deseti deo onoga o čemu sneva. Moram biti spreman da delim s njim i takav uspeh. Ne bi trebalo da se suviše odmičem!

A glasno je rekao:

— Ja ga moram snabdevati srebrom i bez mene ne bi mogao ništa postići. On mora imati sve što mu je neophodno dok ne pobedi, a kako ću to skupiti, ni sam ne znam. Na kraju krajeva, ja sam slabo imućan čovek i teško da me smatraju za bogataša oni najbogatiji. Prvih nekoliko meseci izdržaću, prodajući njegovu zemlju, a posle možemo prodati i ne-Što naših njiva, ti i ja. Ali šta ćemo raditi ako on za to vreme ne pobedi?

— Pomagaću ga, pomagaću ga — govorio je užurbano stariji brat.

U tom trenutku je mislio da niko drugi i ne bi mogao učiniti više za svog mladog brata nego što je on u stanju.

Oba čoveka su se užurbano digla, gonjena obostranom lakomošću. Vang Drugi reče:

— Hajdemo na zemlju još jednom, da je sada prodamo.

I ovoga puta su se oba brata, kad su izišla na zemlju, setila Kruškovog Cvetka i nisu se približavali kućici od zemlje. Zajahali su na dva najmljena magarca, koji su stajali pored svojih gazda u gomili na gradskoj kapiji. Tako su braća krenula uzanim stazicama između njiva, a čuvari magaraca, mladi dečaci, trčali su za njima, udarali životinje po sapi-ma i vikali da se brže kreću. Braća su išla na sever daleko od one kuće od naboja i njivice. Magarac ispod Vanga Drugog išao je lako, ali onaj drugi je klecao na tankim nogama pod ogromnom težinom Vanga Najstarijeg, jer je taj čovek svakog meseca

79bivao sve deblji, tako da je bilo jasno da će za narednih deset godina ili nešto više postati čudo za grad i okolinu. To se moglo zaključiti po tome što je Vang Najstariji tek prevalio četrdeset i pet godina, a bio je strašno pun oko pasa, dok su mu obrazi vi-sili, debeli kao bedra. Zato su braća morala da se ravnaju prema pretovarenoj životinji, ali su ipak dobro napredovala. Toga dana su posetili sve zakupce koji su bili na njivama ranije označenim za prodaju. Vang Drugi je pitao svakog onog koji je obrađivao zemlju da li hoće da je kupi, pa ako je pristajao, raspitivao se kad će je kupiti i za koje vreme može da je ispiati. Ostvarilo se ono što je bilo odlučeno da se učini. Vang Tigru je bilo poLicno siebro, pa su mu braća prodala najveći odvojeni komad zemljišta, najudaljeniji od grada. Tu zemlju je obrađivao jedan seljak, imućan i dobar čovek, koji je skromno počeo kao radnik na Vang Lungovoj zemlji. Venčao se s jednom robinjom iz gradske kuće, jakom, poštenom, ali pomalo brbljivom ženom, koja je mnogo radila, a istovremeno rađala i decu. Gonila je muža da dirin-dži više nego što bi on hteo. Zato su se bogatili i svake godine su sve više uzimali Vang Lungove zemlje pod najam, dok nisu skupili veliki broj ari pod sobom, pa su morali da unajmljuju ljude da im pomažu u radu. Ali su još stalno radili, jer su bili štedljiv i čuvaran bračni par.

Toga dana su braća došla tome čoveku i Vang Najstariji ga zapita:

— Imamo više zemlje nego što želimo, potrebno nam je srebra da ga uložimo u druge poslove, pa ako hoćeš da kupiš te njive koje obrađuješ, prodaćemo ti ih. Seljak razrogači okrugle oči, nalik na volovske. Usta mu se razjapiše, a gornja vilica se ispolji. Najzad progovori vrskavim glasom, jer je tako bio rođen i nije mu bilo pomoći:

— Nisam ni sanjao da je vaša kuća spremna da već prodaje svoje njive, pošto znam kako je stari čovek, vaš otac, čvrsto bio vezan za zemlju.

80

Vang Najstariji je napućio debelu usnu, pogledao ozbiljno i odgovorio:

— I pored sve ljubavi za zemlju, ostavio nam je vrlo težak teret. Moramo se starati o njegovim dve-ma milosnicama, a nijedna od njih nije naša majka. Ona starija voli dobra vina i fina jela i kocka se svakog dana, a nije dovoljno bistra da svaki put zaradi. Novac sa zemlje pristiže polako i zavisi od ćudi neba. A kuća kao naša mora široke ruke da troši novac, jer bi bilo neprilično i nedostojno nas, očevih sinova, kad bismo dozvolili da naša porodica izgleda siromašno, jadno i da živi bednije nego dok se otac brinuo o nama. Zbog toga moramo prodati nešto zemlje, da bismo mogli živeti.

Ali Vang Drugi se vrpeljio, kašljao i mrgodio dok je brat držao svoj blagorečivi govor. Izgledalo mu je da je brat za dlaku pametniji od luđaka, jer kad se primeti da je čovek voljan da proda zemlju, onda ce-na ide dole. Zato se požuri da kaže za svoj račun:

— Ali, mnogi se raspituju o našoj zemlji, jer je svima poznato u ovim krajevima da je naš otac kupovao dobre zemlje i da su najbolje u ovom kraju. Ako ti nećeš

da otkupiš njive koje si uzeo pod najam, brzo nam javi, jer ima drugih koji čekaju na nju.

Taj seljak izbačene vilice voleo je zemlju koju je obrađivao, znao je svaku stopu, svaki komadić kako leži, kako se mora navodnjavati da bi rodilo. Bilo je potrebno baciti dosta dobrog đubreta na zemlju, ne samo balegu svoje stoke i izmet svoje porodice, već je seljak odlazio u grad i čak odande donosio korpe smeća. Često se rano dizao u zoru da bi mogao obaviti taj posao. Sad se sećao svih tih smrdljivih tereta i znoja kojim je natapao tu zemlju. Činilo mu se zbilja užasno da sve to sada pređe u ruke nekog drugog čoveka. Zato je i rekao, kolebajući se:

— Još nisam pomišljao da ja postanem vlasnik zemlje. Mislio sam da će biti vreme za kupovinu kad mi odraste sin. Ali, ako se sada prodaje, ja ću videti šta mogu učiniti. Javiću vam sutra, dok razmislim. A koja je cena?

6 Sinovi

81 Braća su se pogledala, a Vang Drugi je brzo rekao, pre nego što bi stariji brat mogao da progovori, jer se bojavao da ovaj ne ponudi zemlju suviše jeftino.

— Cena je pravedna i umerena. Pedeset srebrnjaka za šestinu ara.

To je bila visoka cena, suviše visoka za zemlju toliko udaljenu od grada, više nego što bi se mogla platiti. Svi su to znali, ali je ovo bio početak cenjka-nja. A seljak tad odgovori:

— Toliku cenu ja ne mogu platiti, ovako siromašan, ali ću odgovoriti sutra, dok se razmislim.

A Vang Najstariji postade lakom za novcem i reče:

— Veća ili manja cena neće nam pokvariti posao.

Ali Vang Mlađi baci na brata ljutit pogled i cim-nu ga za rukav, da ne bi odvalio još neku glupost, a zatim ga povede kući. Seljak je vikao za njima:

— Doći ću sutra, dok se promislim.

Ovo je on rekao samo zato što je morao da razgovara sa svojom ženom, a pred ljudima bi izgledao papučić kad bi pristao na onu cenu koju žena odredi, pa je zato to rekao da bi spasao ugled.

Idućeg dana, pošto je razgovarao preko noći sa ženom, seljak je otišao u grad gde su dva brata ži-vela. Prepirao se i cenjkao s njima, kao što se Vang Lung nekad u toj istoj kući pogađao za zemlju Hvan-ga, u istoj kući, koja se isitnila i raspršila, a od nje ostale samo ove opeke i kamen. Najzad su se pogodili za trećinu manje od onog što je Vang Drugi rekao. To je bilo dobro plaćeno, a seljak je pristao, jer mu je žena rekla da toliko da, ako ne bude mogao dobiti zemlju za manje. A kad je njiva prodata, seljak je rekao:

— Kako hoćete da naplatite cenu, u srebru ili žitu?

Vang Drugi odgovori brzo:

— Pola u srebru, a ostatak u žitu.

Ovo je rekao s namerom da uzme žito i da ga proda kad bude vreme i tako da i sam zaradi nešto srebra na njemu. Svog brata ne bi ništa opljačkao.

jer je on trgovac po zanimanju, pa može jednom ili dva puta žito da prometne, a zarada će mu pripasti za trud. Ali seljak je odgovorio:

— Ne mogu da skupim toliko mnogo srebra. Daću vam trećinu u srebru, trećinu u žitu, a treću trećinu obećavam od iduće žetve.

Tad Vang Najstariji zakoluta očima na svoj gospodski način, lupi nogom o pod, zaškripa stolicom na kojoj je sedeo u velikoj dvorani i reče:

— A otkud nam ti možeš reći kakvo će sunce biti iduće godine, kakve će kiše padati i možemo li mi znati da ćemo dobiti svoje?

Seljak je stajao skrušen pred ovim bogatim va-rošanima, svojim gospodarima. Oblizao je zube pre nego što je počeo da govori:

— Mi sa zemlje uvek smo u milosti neba, pa ako nećete da delite mogućnu štetu, morate opet uzeti zemlju kao zalogu.

Tako su se najzad pogodili. Trećeg dana je seljak doneo srebro, ne odjednom već u tri maha, svakog puta zamotano u plavo sukno, skriveno u nedri-ma.

Svakog puta je polako vadio srebro, lice mu se skupljalo kao da ga bolovi razdiru. Jedva je spuštao blago na sto, kao da ga tuga mori. Tako se držao, jer sa tim srebrom odlazile su mnoge godine njegova života, mnogi kilogrami njegove puti, toliko snage njegove kičme. Skupio je sve svoje zalihe žita, gde god ih je bilo, pozajmio sve što je mogao. A sve je to stekao jedino čemernim, jadnim životom.

Ali braća su videla samo srebro. Pošto su stavila svoj pečat na priznanicu, a seljak uzdahnuo i otišao, viknuo je Vang Najstariji s prezirom:

— Taj seljački narod samo galami i dere se kako živi tako teško, a malo zarađuje. Ali svaki bi od nas bio rad da zarađuje srebro kao ovaj čovek. Nije mu bilo teško. To smem da kažem. Pošto svi ovoliko srebra nagomilaju sa zemlje, zaklinjem se da ću posle ovog pritegnuti svoje zakupce.

Zagrnuo je duge svilene rukave, protrljao blede ruke, uzeo srebro i pustio da mu klizi niz debele prste, načičkane prstenjem kao u žene. Ali Vang Drugi

6*

83pokupi novac. Vang Stariji neraspoloženo je posma-trao dok je Vang Drugi brzo i vesto odbrajao srebro po desetinama, iako je bilo već jednom dobro izbrojano. Zatim ga je sabrao po desetinama, uvio što je bolje mogao u hartiju, kao što činovnici rade. Vang Najstariji je preko volje gledao kako srebro nestaje, pa je zavidljivo rekao:

— Zar sve moramo da mu pošaljemo?

— Treba da mu pošaljemo — rekao je Vang Drugi hladno — videći bratovu pohlepost. — Moramo mu sada poslati, jer će inače njegov plan propasti. Uzeću žito i prodati, tako da budem pripravan za onaj dan kad njegov poverljivi čovek dođe.

Ali svom bratu nije rekao da će žito da prometne jednom ili dva puta, a Vang Najstariji nije poznavao te trgovačke lopovluke, pa mu je jedino ostalo da uzdiše i gleda kako srebro odlazi. Pošto je brat već bio otišao, on je još ostao za stolom, osećajući se nekako tužno i jadno, kao da je opljačkan.

Kruškov Cvetak možda nikada i ne bi čula šta se dogodilo, jer je Vang Drugi bio krajnje oprezan i nije davao nikakvog znaka o onome što radi, čak ni kad je u određeno vreme nosio Kruškovom Cvet-ku njen mesečni iznos srebra. Dvadeset i pet srebrnjaka nosio je devojci svakog meseca, kao što je Vang Tigar naredio. Kad joj je prvi put odneo, ona mu je rekla svojim mekim glasom:

— Ali, otkud i ovih pet srebrnjaka, jer znam da mi je dato svega dvadeset. I ovo mi je mnogo, a primam ga jedino ovog jadničeta radi, deteta mog gospodara. Ali za tih pet srebrnjaka nisam ni čula.

Na ovo Vang Drugi odgovori:

— Uzmi ih, jer je moj mlađi brat rekao da treba da ih primaš. To mu se odbija od dela.

Ali kad je Kruškov Cvet ovo čula, odbrojala je pet srebrnjaka na stranu što je brže mogla, kao da se bojala da će je to srebro opržiti, pa reče:

— Ne treba mi I Ništa mi ne treba osim onog što mi sleduje.

U početku je Vang Drugi mislio da je nagovori da primi, ali mu odjednom sinu kakvoj je opasnosti

84

izložen pozajmljujući novac za poduhvat svoga brata. Setio se svih muka i nevolja za koje nije primao ni prebijene pare. Setio se svih mogućnosti da poduhvat i propadne. Kad je o svemu tome razmislio, pokupio je srebro koje je ona stavila na stranu, turio ga u nedra svoje haljine i rekao tihim, slabim glasom:

— Možda je ovako i bolje, jer ona starija ima isto toliko. A istina je da ti je potrebno malo manje. To ću reći svom bratu.

Ali kad je video kakve je naravi Kruškov Cvetak, namerno nije hteo da joj kaže da kuća u kojoj živi pripada trećem sinu, jer je svima njima dobro bilo što je tu ona živela s ludom. Zatim je otišao, a s Kruškovim Cvetkom nikad više nije govorio. Osim ovakvih slučajnih sastanaka zbog ovog ili onog, ona nikoga nije vidala iz velike gradske kuće.

Ponekad je, istina, sretala Vanga Najstarijeg kad bi, na početku godišnjih doba, prolazio tuda; u proleće da izmeri seme za zakupce, što je inače dužnost veleposednika, iako on to nije sam činio, već je dizao nos i stajao gospodski, a merenje je vršio čovek koga bi za to najmio. Ili je izlazio na njive pre žetve, da proceni koliko će zemlja dati, da bi tako znao da li ga zakupci lažu ili ne kad počnu kukati, svaki put, da je godina rđava, da je bilo suviše mnogo ili suviše malo kiše.

Tako je on izlazio na zemlju svega nekoliko puta godišnje i svakog se puta znojio, topio od vrućine i ljutio zbog tog svog rada. Kad bi sreo Kruškov Cvetak, promrmljao bi nešto umesto pozdrava, naravno ako bi je video. Ona mu se klanjala kako valja, ali je, kad god bi mogla, izbegavala razgovor s njime, jer se on toliko bio užirio da je krišom piljio u sve žene.

Ipak je držala da se njive ne prodaju, jer je vidala Vanga Najstarijeg da obilazi zemlju i Vanga Drugog da nadgleda svoje njive i zemlju trećega brata. A

nikome ni na pamet nije padalo da joj nešto kaže. Ona nije bila žena s kojom se moglo lako torokati, jer se držala odmereno i učtivo prema 85svima, osim prema deci. Ona je zbilja bila dobra prema svima, ali baš zbog toga svi su je se i bojali. Nije imala nikakvih drugarica osim što se u poslednje vreme upoznala s nekim kaluđericama koje su živele u obližnjem manastiru, mirnoj zgradi od sivih opeka, zaklonjenoj redom zelenih vrba. Ona je rado primala te kaluđerice kad bi dolazile da je uče svojoj trpeljivoj veri. Slušala ih je, razmišljala kad odu, jer je želela da nauči nekoliko molitvi, kako bi ih čitala za dušu Vang Lunga.

Tako, možda, ona ne bi nikada ni doznala o prodaji zemlje da nije te iste godine kad je seljak kupio zemlju mali grbavi sin Vanga Najstarijeg išao za ocem na izvesnom rastojanju, dok je ovaj pregledao njive. Otac to nije primetio.

Taj dečak je bio vrlo čudnovat stvor i nije ličio na drugu decu iz dvorišta velike kuće. Majka ga je mrzela od trenutka kad se rodio, iz nekog nepoznatog razloga, možda zbog toga što nije izgledao zdrav i lep kao ostala njena deca ili, opet, što je bila već sita rađanja, pa ga je mrzela pre nego što se i rodio. Zbog te njene mržnje odmah ga je dala jednoj robinji, dojkinji. Ali ga ni ta robinja nije volela, jer su joj odneli njeno rođeno dete zbog tuđega. Ona je govorila da mali ima i suviše pametne oči za svoje godine, a te oči zlo izgledaju na njegovom detinjem licu. Pričala je da je i pun zlobe, pa je namerno grize kad sisa. Jednom je tako i cik-nula, držeći ga na grudima, i ispustila ga na kameni pod dvorišta u kome je sedela ispod jednog drveta. Kad su ukućani dotrčali i zapitali šta se dogodilo, rekla je da ju je mali ugrizao za dojku sve do krvi. Izvadila je dojke, pokazala ih, i zbilja su krvarile.

Otada je dete raslo zgrbljeno. Izgledalo je da mu sva snaga odlazi u veliku grbu na leđima. Svi su ga zvali Grbavko, pa su ga čak i roditelji tako nazivali. Kada su videli kakav je sinji kukavac, a pošto su imali drugih sinova, nisu se o njemu ni starali. Nije morao da uči slova ili nešto drugo, pa je dečak rano svikao da se sklanja ljudima s očiju, a naročito je bežao od dece, jer su se ona zverski 86

rugala njegovom teretu. Šunjao se ulicama ili šetao daleko po poljima, ćopajući s teškim tovarom na svojim leđima.

Jednoga dana, za vreme žetve, krišom je pošao za ocem. Izbegavao je njegov pogled, jer je dobro znao koliko je rđavo raspoložen u danima kad mora da obilazi zemlju. Tako je pratio oca sve do kuće od naboja. Vang Najstariji je prošao dalje za svoje njive, a mali grbavko se zaustavio da vidi ko to sedi na pragu te kuće.

Bila je to jadna Vang Lungova luda. Sedela je kao i uvek na suncu, sad već debela žena, jer je bila blizu četrdesete; sede su joj se pojavljivale u kosi. Ali ona je ostala jadno dete. Sedela je, kreveljila se i držala svoje parče tkanine. Grbavko se začudio, jer je nikad ranije nije video, pa se na svoj zloban način počeo rugati i kreveljiti. Odjednom joj je zabio nokte ispod nosa, da je jadno stvorenje kriknulo.

Kruškov Cvetak je istrčala napolje da vidi šta se dešava. A kad je dečak nju video, otrčao je, hram-ljući, u senku jednog bambusovog grma. Odatle je virio kao kakva mala divlja životinja. Ali Kruškov Cvetak je opazila ko je to, pa se nasmešila svojim tužnim i blagim osmehom, a iz nedara je izvukla mali slatki kolač, jer je uvek takve poslastice nosila da umiri ludu kad bi iznenada postala tvrdoglava od neke nepoznate zloće i ne bi htela da je sluša. Taj je kolač Kruškov Cvetak pružila grbavicu. On je prvo buljio, a najzad se izvukao, zgrabio kolač i odmah ga strpao u usta. Tako je devojka smirila dete, pa je ono prišlo i selo pored nje na klupu kraj vrata. Kad je ona videla kako je taj jadni dečak iskrivljen, kako mu lice izgleda malo i paćeničko pod velikim teretom na leđima, a oči duboke i pune tuge, nije znala da li je dete ili čovek, jer je bio tako malen. Kruškov Cvetak mu je stavila ruku na grbu i upitala ga glasom punim sažaljenja:

— Reci mi, mali brate, jesi li ti sin najstarijeg gospodara ili ne, jer sam čula da ima jedno dete nalik na tebe?

87Dete je zbacilo njenu ruku, odmahnilo glavom kao da hoće da ode. Ali ona ga je tešila, dala mu drugi kolač, smešila se i rekla:

— Čini mi se da oko usta imaš crte koje liče na crte mog pokojnog gospodara. A on sad leži tamo ispod urminog drveta. On mi mnogo nedostaje i želela bih da češće dolaziš, jer si sličan njemu.

Prvi put se dogodilo da je grbavku neko tako nešto rekao, prvi put je neko pozeleo da ga vidi, jer je on bio naviknut, iako je bio sin bogatog čoveka, da ga braća guraju u stranu, pa da su čak i same služavke nemarne prema njemu i poslednjeg ga služe, jer su znale da se majka ne brine za njega. Gledao je tužno Kruškov Cvetak, usne su mu počele drhtati i naglo je briznuo u plač, iako nije znao zašto je to učinio. Govorio je kroz suze:

— Voleo bih da me nisi naterala da suzim. Ne znam zašto plačem ...

Tad ga je Kruškov Cvet pomilovala rukom po grbi. Iako dečko nije bio u stanju to da kaže, osetio je najsladi dodir u svom životu. Ali Kruškov Cvetak ga nije sažaljevala. Gledala ga je kao da su mu leđa prava i jaka kao kod drugih dečaka. Posletoga, gr-bavko je često dolazio u kuću od naboja, jer se niko nije brinuo šta on radi i kud ide. Dolazio je iz dana u dan sve dok mu se duša nije sasvim slila s Kruškovim Cvetkom. Ona se s njime pametno ponašala. Pravila se da se oslanja na njega i da joj je potrebna njegova pomoć oko lude. Pošto niko dotle nije tražio nikakvu uslugu od dečaka, ovaj je postajao mirniji i narednih meseci je mnogo zla iščezlo iz njegove prirode.

Da nije bilo tog dečaka, Kruškov Cvetak možda nikad i ne bi saznala da je zemlja prodana. Ni sam dečak nije znao da joj je to kazao, jer je, obično, pričao o svemu što mu je na pamet dolazilo. Brbljao je o ovom, o onom i tako istrtilja jednog dana:

— Imam brata koji će biti veliki vojnik. I moj stric će jednom postati slavan general, a moj brat uči kod njega da postane ratnik. Sric će mi postati

i kralj jednog dana, a tada će mi brat biti njegov glavni kapetan, jer sam čuo da majka to priča.

Kruškov Cvetak je sedela na klupi kraj vrata kad je dečak to rekao. Pogledala je preko polja i rekla mirnim glasom:

— Zar je tvoj stric tako veliki čovek? — Zastala je malo i ponovo rekla: — Više bih volela da nije vojnik, jer je to strašno zanimanje.

Ali dečak je uzviknuo, hvališući se:

— On će biti najveći general i vojnik, samo ako bude hrabar i dobar junak. To je najveličanstvenija stvar u životu. I mi ćemo svi biti veliki s njime. Svakog meseca otac i drugi stric šalju mom stricu--vojniku srebro, dok ne dođe vreme da se proslavi. Jedan ogroman čovek zečje usne dolazi po srebro. Ali jednog dana će nam se ono vratiti, jer sam čuo kad je otac tako rekao majci.

Kad je Kruškov Cvet to čula, pojavila se u njoj neka čudna, nejasna sumnja.

Razmišljala je malo i blago zapitala dečaka, kao da to nije ništa važno, kao da pita iz radoznalosti:

— Čudi me odakle toliko srebra dolazi? Da li ga tvoj drugi stric pozajmljuje iz svoje radnje?

A grbavko je odgovorio nevino, ponosit što i to zna:

— Ne, oni prodaju zemlju moga dede. Vidim svakog dana seljake kako dolaze, vade zavežljaje iz grudi, odvezuju ih, u njima srebro šija kao zve-zde, gledam dok pada na sto u očevoj sobi. Video sam to više puta; pustili su me da tu stojim, jer me niko ne poštuje.

Tad se Kruškov Cvet tako brzo podigla da je mali dečak zinuo od čuda, jer se ona obično polako kretala. Međutim, devojka se brzo pribra i reče što je blaže mogla:

— Baš sam se setila da nešto treba da svršim. Hoćeš li da paziš na moju ludu dok se ne vratim? Samo u tebe imam poverenja.

Dečak se osetio gord i zaboravio je šta je rekao. Sedeo je pored lude i ponosito je držao za kraj od kaputa, dok se Kruškov Cvetak spremala da pođe.

89Kruškov Cvet ga je gledala dok je oblačila crni kaput, pre nego što je krenula brzim koracima preko polja. Bilo je nečega tužnog u tim jadnim stvorenjima, pa se ona čak i u ovolikoj žurbi zaustavila za trenutak da ih pogleda. Srce joj se steglo, a usne razvukle u tužan i nežan osmejak. Ali se požurila, jer ako bi i dalje gledala s ljubavlju to dvoje, a sad nikog drugog osim njih nije volela, gnev u njenom srcu bi mogao iščeznuti. A uviđala je da to nije obična ljutnja, pa nije imala mira dok ne ode, pronađe braću i vidi šta su zbilja uradila s dobrom zemljom koja im je od oca ostala, sa njegovom zemljom, za koju ih je molio da je sačuvaju za dalja poko-lenja.

Ona je žurila preko polja uzanim stazama. Bila je sama. Niko se nije mogao primetiti na ovim stranputicama, ovde-onde videla se u daljini samo prilika kakvog čoveka u plavom pamučnom odelu kako se naginje nad zemljom. Pred ovim prizorom suze su joj navrele u oči, kao što je često bio slučaj u po-slednje vreme, jer se sećala kako je Vang Lung imao običaj da ide tim istim stazama,

kako je voleo zemlju, kako se ponekad zaustavljao, uzimao pregršt crnice i krunio je među prstima i kako je nikako i nikome nije hteo izdati pod zakup za više od godinu dana, da bi ostala njegova. A sad su se tu našli njegovi sinovi da je prodaju i otimaju od njega.

Jer, iako je Vang Lung bio mrtav, on je za Kruškov Cvet živeo. Njoj se činilo da mu duša uvek luta preko tih njiva. Bila je uverena da on sigurno zna da su zemlju prodali. Kad god bi hladan vetar naglo pomilovao Kruškov Cvetak po licu, danju ili noću, ili bi se vetrić kraj drumova digao u kovitlac, oni vetrići kojih se drugi boje, jer su vrlo tajanstveni, a ljudi pričaju da to prolaze duhovi, kad god bi je hladni vetar pomilovao, ona bi podigla lice i nasmešila se. To je činila zato što je verovala da je to možda duša starog čoveka koji je bio prema njoj kao otac i više nego rođeni otac koji je svoju ćerku prodao.

90

Osećajući njegovo prisustvo, ona je žurila preko polja, lepih i plodnih, jer nije bilo gladi već dugo, a i ove godine je neće biti. Polja su ležala berićetna, a visoka, za žetvu još zelena pšenica se povijala. Prolazila je pored jednog takvog polja, a mali se vetar podiže iz žita i zanjiha ga. Ono poleže, slično srebru, jedva toliko kao da ga je ruka pomilovala. Devo j ka se nasrne ja i začudi kakav je to vetar. Razmišljala je o njemu trenutak-dva, a on utonu u pšenicu, sada već opet nepomičnu.

Kad je stigla do gradskih vrata, gde su prodavci raširili voće, sagnula je glavu i oborila pogled. Nijednom nije podigla oči da se susretne s nekim tuđim pogledom. Niko na nju nije obraćao pažnju, jer je bila mala, mršava i ne više mlada kao ranije. Onako obučena u crninu, lica bez belila i rumenila, ona nije bila žena koju ljudi zagledaju. Tako je išla. Da je iko i pogledao u njeno mirno blede lice, ne bi ni pomislio da se duboki gnev krije u njemu. Bila je spremna na gorko prebacivanje i junačila se za taj trenutak.

Dospevši do vrata velike kuće, prošla je ne objavljujući svoj dolazak. Na pragu je sedeo, klimajući glavom, stari vratar, razjapljenih zjala, u kojima su se videla, raštrkana, tri njegova jedina zuba. Starac se trgnuo kad je prošla, ali je poznade i klimu glavom. Otišla je kao što je i odlučila pravo u kuću Vanga Najstarijega. Iako ga je mrzela iz dna duše, ipak je mislila da će njega laske dirnuti nego lakomo srce Vanga Drugog. Znala je takođe da je Vang Najstariji retko kad namerno neljubazan, znala je da je, iako luckast, ponekad široka srca. Mogao je biti i dobar, ako mu razgovor ne priči-njava mnogo neprijatnosti. Ali se Kruškov Cvet bojala uzanih očiju drugog sina.

Ušla je u prvo dvorište. Tu je lenčarila jedna robinja, lepa devojka koja je zamakla za oko jednom sluzi, koji je tobož čekao na nešto u dvorištu. Kruškov Cvetak reče robinji, učtivo kao i uvek:

— Dete, reci gospodarici da sam došla poslom do nje i pitaj je hoće li da me primi?

91 Posle smrti Vang Lunga, gospođa Vanga Najstarijeg bila je ljubaznija prema Kruškovom Cvet-ku, i daleko se prijatelj skije ophodila prema njoj nego ikad

prema Lotosovom Cvetu, jer je ova bila vrlo prosta i raskalašna u recima, a Kruškov Cvetak nikad nije tako govorila. U poslednje vreme, kad bi se srele na nekoj zajedničkoj porodičnoj svečanosti, gospođa bi obično rekla Kruškovom Cvetku:

— Ti i ja smo, ipak, bliže jedna drugoj nego svima ostalim, jer su oči naših srca lepše i finije.

A poslednji je put kazala:

— Dođi mi na razgovor o onome što kaluđerice i sveštenici govore o bogovima. Ti i ja smo jedine pobožne u celoj kući.

Ovo je kalala zato što je saznala da Kruškov Cvetak sluša monahinje iz manastira kraj kuće od naboja. Zato je Kruškov Cvetak sad nju i tražila. Lepa robinja se uskoro pojavila, zverajući naokolo da li je još tu mladi sluga.

— Moja gospođa je rekla da uđete i sednete u veliku dvoranu, a ona će doći čim završi onoliko molitvi koliko ima zrna na brojanicama, jer se zave-tovala da to čini svako jutro.

Tako je Kruškov Cvetak ušla i sela na jedno sklonjeno mesto u velikoj dvorani. Desilo se baš toga dana da se Vang Najstariji dockan probudio, jer je prošle noći bio na gozbi u jednoj dobroj krčmi u gradu. Bila je to bogovska večera, s najboljim vinima, a iza stolice svakog gosta bila je najmljena po jedna divna pevačica, da uliva vino za gosta, da mu peva, da ga zanima i čini sve ostalo što bi gost pozeleo od nje. Vang Najstariji se provalio od jela i popio više nego obično. Njegova pevačica je bila izvanredno vrckavo stvorenje. Nije joj bilo više od sedamnaest godina, ali je tako bila prepredena u svojoj ženskosti kao da je imala desetogodišnje iskustvo s muškarcima. Vang Najstariji je dobro pio, pa se čak ni ovog jutra nije sećao svega što se dogodilo prošle noći. Ušao je u dvoranu, smešeći se, zevajući i protežući se, jer nije odmah ugledao da ima nekoga tu. Doduše, ovog jutra nije

92

mogao dobro ni da gleda, jer se u sebi smeškao i mislio o devojčiči, o njenim malim, hladnim prstićima kako klize pod njegov kaput iza vrata, dok se on s njom igra. Razmišljajući o tome, odlučio je da se raspita kod prijatelja, sinočnjeg domaćina, gde devoj-ka živi i kojoj javnoj kući pripada. Hteo je da je pronađe i vidi kako izgleda.

Tako je on glasno zevao, teglio ruke iznad glave i udarao se po butinama da bi se razbudio. Leno se vukao velikom dvoranom u svilenim donjim haljinama, bosih nogu, na koje je natukao svilene papuče. Odjednom mu pogled pade na Kruškog Cvetak. Zbilja, ona je tu stajala, prava i spokojna, kao senka, u svojoj haljini, ali je podrhtavala, jer je mnogo mr-zela tog čoveka. On je bio toliko zaprepašćen što je tu vidi da je naglo opustio ruku, prekinuo zevanje i zinuo u nju, pa kad je video da je to doista ona, zbunjeno se nakašljao, ali je ipak rekao dovoljno pažljivo:

— Nije mi niko rekao da ovde ima nekog. Da li moja gospođa zna da ste vi tu?

— Zna, poslala sam robinju da joj javi! — odgovorila je Kruškov Cvetak i poklonila se.

Kolebala se i mislila u sebi: „Bolje je da govorim odmah, da mu kažem šta mi na srcu leži.”

Počela je da govori sve brže i brže nego što je želela. Reciproci su jurile i sustizale jedna drugu: — Došla sam da govorim sa Najstarijim Gospodarom ... Toliko sam utučena ... Ne mogu da verujem ... Moj gospodar je govorio: „Zemlja se ne sme prodavati!” A vi je prodajete, znam da je prodajete.

Kruškov Cvetak je osećala da je neko neobično rumenilo obliva po obrazima; toliko je bila ljuta da se jedva uzdržala od plača. Ugrizla je usnu, podigla oči i pogledala Vanga Najstarijega, iako ga je toliko mrzela da je to jedva učinila. A pogledala ga je jedino Vang Lunga radi. Videla je kako je debeo i žut. Njegov mrski vrat bio je razgolićen, jer mu kaput nije bio zakopčan. Kako mu je samo meso visilo ispod očiju, kako su mu usne dahtale na punom, debelom, bledom licu! Kad je on ugledao taj njen pro-

93dirući pogled, zbunio se, jer se strašno plašio gneva žena. Okrenuo se u stranu i napravio se kao da zakopčava kaput iz pristojnosti. A preko ramena je užurbano rekao:

— Ta vi ste to čuli neko sokačko prepričavanje. Vi ste to sanjali...

Tada je Kruškov Cvetak viknula tako oštro kako je niko dotle nije čuo:

— Ne, ne sanjam. Čula sam to s usana stvora koji istinu govori. — Nije htela da kaže ko joj je rekao, da ne bi taj čovek izmlatio svog grbavog sina, pa je zato prećutala dečakovo ime i nastavila: — Čudim se sinovima moga gospodara, kako ga ne slušaju. Iako sam slaba i bezvredna, moram da govorim i da vam kažem da će se moj gospodar za ovo osvetiti. On nije tako daleko kao što vi mislite. Njegova duša još uvek luta po njegovoj zemlji. A kad vidi da je ona prodana, naći će načina da se osveti sinovima koji se ne pokoravaju svome ocu. To je rekla na tako čudnovat način, očiju raširenih i strogih, a tihi glas joj postade tako hladan i nizak da neka jeza prođe Vanga Najstarijega. On je bio plašljiv čovek i pored svog velikog rasta. Niko ga ne bi mogao naterati da ide sam noću po groblju i krišom je verovao u mnoge priče o duhovima. Iako se lažno i glasno smejavao, u duši je verovao u takve stvari. Zato, kad je Kruškov Cvetak ovo rekla, odgovorio je užurbano:

— Samo smo malo prodali, samo smo malo prodali od onog što pripada mome mlađem bratu. Njemu je potreban novac, jer šta će vojniku zemlja? Obećavam vam da se više neće prodavati!

Kruškov Cvetak je otvorila usta da odgovori na ovo, ali je u tom trenutku ušla gospođa Vanga Najstarijega. Ona je bila neraspoložena i ljuta na svog gospodara, jer je čula kako je došao pijan i kako uz put razgovara sa služavkama. Kad ga je sad videla, pogledala ga je popreko, tako da se on užurbano nasmejavao. Poklonio se nemarno kao da ništa nije bilo, ali je ipak krišom posmatrao ženu. Bio je zadovoljan što je Kruškov Cvetak tu, jer je gospođa

bila i suviše gorda da bi ga grdila pred drugim. Postao je govornjiv i pravio se kao da hoće da vidi je li topao čajnik na stolu. Rekao je:

— Evo majke mojih sinova. Da li je čaj dovoljno topao za nju? Nisam još jeo i baš sam krenuo do čajdžinice da popijem tamo čaj. Idem svojim putem i neću vas uznemiravati, jer znam da gospođe imaju da kažu jedna drugoj stvari koje nisu za muškarce.

Smejući se kiselo i prazno, osećajući se nelagodno zbog ženine nadute hladnoće i oštrih pogleda kojima ga je prostreljivala, on se poklonio i požurio napolje, a meso mu se treslo.

Gospođa nije ništa rekla dok je on tu bio, već je sela, prava kao strela, malo odmaknuta od naslona, jer se nikad nije htela naslanjati. Tako je čekala dok joj muž ne ode. Ona je zaista izgledala savršena gospođa. Nosila je kaput od glatke svile plavosive boje. Kosa joj je bila očešljana, umotana i namazana uljem, iako je bilo tek podne, doba kad se većina gospođa tek meškojli u postelji i pruža ruku za prvi gutljaj čaja.

Dakle, kad je videla da joj je gospodar otišao, duboko je uzdahnula i rekla svečano:

— Niko ne zna kakav je moj život s ovakvim čovekom. Žrtvovala sam mu i mladost i lepotu. Nikad se nisam žalila, ni kad sam morala da rađam, čak ni kad sam mu tri sina rodila, čak ni kad je uzeo devojčuru iz naroda, devojku koju bih mogla najmiti za služavku. Sve sam to morala da trpim od njega, jer nisam bila nimalo naviknuta na takve rdave postupke kakve on čini.

Uzdahnula je, a Kruškov Cvetak je videla da je, i pored sveg pretvaranja, zbilja tužna, pa odgovori:

— Svi mi znamo kakva ste vi dobra žena. Čula sam od kaluđerica da ste naučili molitve mnogo brže nego ijedna svetovna sestra koju su one ikada poučavale.

— Zar zbilja to kažu? — uzviknula je gospođa, veoma zadovoljna.

95Zatim je počela da priča koje molitve čita, koliko puta na dan, i kako će se jednog dana zareći da neće jesti nikakvo meso; kako se događa nama svima smrtnima da ozbiljno mislimo o budućnosti, jer postoji samo raj i pakao kao utočište svih duša, dok opet ne otpočne mučni život, pa dobri dobivaju nagrade, a tako isto i rdavi svoje.

Tako je blebetala, a Kruškov Cvetak je samo napola slušala, a drugom polovinom svojih misli pitala se da li može verovati u ono što je taj čovek rekao kad je obećao da više neće prodavati zemlju. Bilo joj je teško da u to poveruje. Odjednom se osećila mnogo umorna, pa se, ugrabivši trenutak kad je gospođa ućutala da otpije malo čaja, digla i blago rekla:

— Gospođo, ne znam koliko vam vaš gospodar poverava svoje poslove, ali ako ga možete ponekad podsetiti na poslednju želju njegovog oca, da se zemlja ne prodaje, moliću vas da to i vičinite. Moj gospodar je radio celog svog života da skupi tu zemlju, da bi mu sinovi u stotom pokolenju imali zdravu osnovu, pa

nije, naravno, dobro da se zemlja već u ovom kolenu prodaje. Molim vas za vašu pomoć!

Gospođa dosad zbilja nije čula koliko je zemlje prodato, ali se pravila da nema ničega što ona ne zna, pa je odgovorila ubedljivo:

— Ne treba da se plašite da ću dozvoliti svome gospodaru da učini nešto što ne valja. Ako je nešto zemlje i prodato, otišao je samo jedan udaljeni komad, koji pripada onom trećem bratu, zato što on ima nameru da postane general, da nas sve uzdigne, pa mu je i potrebnije srebro od zemlje.

Kad je Kruškov Cvetak ponovo čula isto objašnjenje, osetila se unekoliko umirenom. Mislila je da mora biti tačno što po drugi put čuje, pa je otišla prilično utešena. Poklonila se i oprostila mirnim glasom, odajući svaku poštu gospođi, tako da je ova ostala srećna i zadovoljna sobom. A Kruškov Cvet se vratila u kućicu od zemlje.

Vang Najstariji je našao brata u čajdžinici u koju je pošao. On je tu ručao, a Vang Najstariji se

96

teško spustio za sto kraj koga je brat sam sedeo, i piskavo mu rekao:

— Čini mi se da ljudi nikad neće moći biti slobodni od čantranja žena. I kao da ja nemam dovoljno muke u svojoj kući! Morala je doći i ona poslednja žena moga oca da mi kaže kako je čula da se zemlja prodaje. Tražila je da joj obećam da se više neće ništa prodavati.

Vang Drugi pogleda svog brata, a glatko, mršavo lice mu se malo osmehnu:

— Baš te briga šta ta priča! Neka priča! Ona je poslednja u očevoj kući i nema prava ni na kakvu vlast. Ne obraćaj pažnju na nju; ako ti opet spomene zemlju, pričaj s njom o svemu, samo ne o zemlji. Pomeni ovo, pomeni ono, ali stavi do znanja da ne bere tuđu brigu, jer nema nikakva prava. Treba da bude zadovoljna što je hranimo svakog me-seca i dozvoljavamo da stanuje u onoj kući.

U tom trenutku je sluga došao s računom. Vang Drugi ga je pregledao, brzo ga u glavi sračunao i našao da je u redu. Izvadio je onoliko novčića koliko je bilo potrebno. Plaćao je sporo kao da se buni što račun nije nekako pogrešno ispaao.

Zatim se malo pokloni bratu i izađe napolje, a Vang Najstariji ostade sam.

Uprkos onome što rnu je brat govorio, osećao je neku nelagodnost dok je sedeo s njime. U čudu se i s nekim strahom pitao šta li je Kruškov Cvetak mislila kad je rekla da starac nije daleko iako je mrtav. Dok je o tom razmišljao, postajao je sve ne-spokojniji, pa najzad pozva slugu. Poručio je retko i lepo jelo — rakove, kako bi se zabavio i zaboravio na ono što mu se nije sviđalo.

IX

Dva ili tri puta Vang Treći je slao svog poverljivog čoveka braći i dva ili tri puta je ovaj svome kapetanu donosio srebro. Prtio je blago na leđima, uvijeno u plavu tkaninu. Izgledalo je kao da mu je

7 Sinovi

97jedini zavežljaj sa stvarima. On sam je bio obučen u stari plavi kaput i čakšire. Na nogama je imao samo sandale od slame. Ko god bi na putu sreo ovog čoveka

kako gacka kraj drumca po prašini s teretom u zavežljaju na grbači, ne bi ni sanjao da nosi toliko srebra na leđima, i niko ne bi rekao da ne liči na sasvim običnog čoveka. A da se neko setio i pažljivije ga promotrio nego obično, spazio bi da se mnogo znoji pod tako malim teretom. Ali niko ga nije tako zagledao, jer je bio jadno obučen, a lice mu je bilo obično i prosto, nalik na stotine drugih koja se sreću svakog dana; samo ga je rasečena usna izdvajala od ostalih ljudi. Pa ako bi neko i bacio pogled na njega, za koji trenutak, činio je to samo u čudu zbog strašne usne i dva zuba koja su rasla kroz pukotinu ispod nosa.

Tako je poverljivi čovek bezbedno donosio srebro svome kapetanu. A kad je Vang Tigar primio priličnu količinu, zakopao je blago ispod svog šatora.

Trebalo je da potraje tri meseca dok ne postane svoj gospodar i odredi dan kad će se krenuti za svoj račun. Krišom je izdavao naredbe ljudima koji su bili pripravnici da pođu s njime; naredio im je da se jednog dana posle žetve pirinča, pre nego što hladnoća dođe sa Severa, u noći kad ne bude bilo meseca sve do zore, a i tad će se pojaviti sav zamumljen, svi ti ljudi izvuku iz svojih postelja. Tako su napustili zastavu starog generala pod kojim su služili.

Sve u svemu stotina ljudi se išunjala te mračne noći. Svaki se čovek digao u potpunoj tišini, savio pokrivač i zavezao ga na leđima, uzeo pušku, ako je imao, ili ukrao susedovu ako je mogao a da ga ne probudi, jer to nije bilo lako. Običaj je bio da svaki vojnik spava na svojoj pušci, tako da bi se ako bi ga neko pokrenuo da je uzme, odmah probudio i nadao dreku, jer je puška bila skupocena stvar i mogla se kupiti samo za gomilu srebra. Ljudi su poneki put krali puške i prodavali ih, kad bi mnogo izgubili na kocki ili kad više meseci ne bi bili plaćeni zato što nije bilo rata, ili kad ne bi bilo

98

pljačkanja, pa onda ni srebra. I, doista, kad bi neki vojnik izgubio pušku, smatralo se za pravu nesreću, jer su se puške izrađivale u dalekim i tuđim krajevima sveta. Te noći su ljudi koji su se iskradali uzeli što su mogli više pušaka, ali nisu mogli više da pokupe od dvadeset komada, jer su vojnici spavali vrlo oprezno. Ipak, dvadeset pušaka je lep broj i Vang Tigar je mogao da dobije još dvadeset vojnika.

Tih stotinu vojnika bili su najjači i najbolji ljudi pod zastavom starog generala. To su bili najhrabriji i najodaniji borci, najbezobzirniji i najveštiji među mladim vojnicima koje je imao. Bilo ih je malo s Juga. Skoro svi su došli iz divljih oblasti u unutrašnjosti, gde su ljudi hrabri, neobuzdani i ne plaše se pogledati smrti u oči. Ti su ljudi bili sasvim lako pridobijeni ponositim pogledima i visokim rastom Vanga Tigra. Divili su se njegovoj ćutljivosti, njegovim naglim nastupima gneva i divljine, svi su mu se divili, jer nije bilo ničeg za obožavanje u debelom starom generalu, koji se toliko otomboljio da se ni na konja nije mogao popeti, sem ako bi ga dva čoveka podigla i stavila mu noge preko sedla. Doista, nije bilo ničega u njemu što bi rasplamtelo mladog čoveka, pa su zato i bili spremni da ga napuste i pođu za jednim novim junakom.

Svaki čovek je na dati znak krenuo sa svojom puškom i konjem, ako ga je imao, u gluvo doba te noći. A znak je bio tri lake ćuške svakom čoveku po desnom obrazu. Tad je vojnik morao odmah da ustane, pričvrsti municiju o pojas, uzme, ako je imao, pušku, uzjaše na konja ili dođe pešice na jedno mesto u plitkoj udolici, koja je ležala na vrhu planine, pet milja odatle. Tu se nalazio jedan stari hram, napušten od svih osim jednog isposnika, pomerene pameti, koji je živeo u ruševinama, ma koliko mu one bile rđav zaklon. Tu su imali svi da se sklone dok Vang Tigar od njih ne stvori vojsku i povede u mesto koje izabere.

U hramu je Vang Tigar već sve pripremio. Još nekoliko dana ranije poslao je tamo svog vernog

99čoveka i rošavog sinovca. Oni su u krčazima odneli vino u hram, nekoliko svinja i nešto živine, a čak su uterali tri debela vola u prazni podrum u kome su nekad živeli nekakvi sveštenici. To je Vang Tigar kupio od seljaka iz okoline. Kao plemenit čovek, platio je sve što je uzeo i nije hteo, kao što čine izvesni vojnici, da otima od sirotinje i ne plaća ništa. Ne, imao je on svog poverljivog čoveka, koji je sve plaćao po punoj ceni, pa je stoka bila odagnana u planinu u hram, a rošavi dečak ostao je da je tu čuva.

Poverljivi čovek je kupio i tri velika kazana, i jedan po jedan odneo u planinu, noseći ih na glavi. Postavio ih je na mala ognjišta, koja je sagradio od starih opeka u razrušenom hramu. Vang Tigar više ništa nije hteo kupovati, jer je imao nameru da odatle ode što god brže može na Sever, u neko skrovito mesto gde bi bio u bezbednosti od starog generala. A opet nije želeo ni da bude blizu severne prestonice, da se ne bi suviše brzo sukobio s državnom vojskom, koja je preduzimala pohode protiv takvih ratnika kakav je Vang Tigar nameravao da postane. Ipak se tih opasnosti nije plašio, jer je bes starog generala bio kratkog veka. A što se tiče države, dogodilo se baš da je tad jedna dinastija izumrla, a nova nije dolazila na njeno mesto. Tako je država bila slaba, razbojništvo je cvetalo, a ratnici su se ogorčeno borili za najviša mesta i ništa ih nije moglo u tome zadržati.

U taj je hram Vang Tigar došao jedne mračne noći, a sa sobom je poveo bledog sina Vanga Najstarijeg. Za njega je bilo prilično pitanje šta da radi s tim bojažljivim i slabačkim mladićem. Rošavi dečak uživao je u poduhvatu i veselo je pošao da svrši što mu je bilo naloženo, ali onaj drugi se sklonio, pa je Vang Tigar dreknuo na njega da pođe za njim.

Mladić se izvukao, dršćući pred stricem. A kad ga je Vang Tigar obasjao zapaljenom buktinjom, video je da je dečak sav u znoju, pa mu prezrivo viknu: — Zašto se znojiš kad ništa nisi radio?

100

Ali Tigar nije čekao odgovor. Odjahao je u noć, a dečakovi drhtavi koraci su ga pratili.

Na prevoju, na vrhu planine, odakle vodi put prema razrušenom hramu, Vang Tigar je seo na jednu stenu, a dečaka poslao u hram da se okrepi. Tu je ostao sam, čekajući da vidi koliko će te noći pod njegovu zastavu doći ljudi koji su

obećali. Oni su dolazili raspevani, poredani dvojica po dvojica, u grupama po osam i deset. Vang Treći je uživao što vidi svakog pojedinog i dovikivao je: — Došli ste, došli ste, plemeniti, dobri drugovi!

Kad god bi začuo korak onih koji su hitali da mu se približe penjući se uz dotrajale stepenice hrama, podizao bi buktinju, raspaljivao je, a svetlost je obasjavala lica. Radovao se što vidi ovog ili onog dobrog čoveka među onima koji su došli. Tako se okupilo stotinu ljudi. Vang Tigar ih je prebrojao i, pošto su svi došli koji su obećali, naredio je da se zakolju volovi, tako isto i živina i svinje. Ljudi su se lakomo prihvatili te dužnosti, jer dobra mesa nisu jeli već dugo i dugo. Neki su podložili peći i rasplamteli vatru, a drugi doneli vodu iz planinskog potoka koji je proticao blizu. Jedni su zaklali stoku, odrali je i isckli na komade, očerupali živinu, na-takli je na zašiljene ražnjeve od zelenih grana koje su sasekli sa drveća oko hrama i sve to ispekli na vatri.

Kad je sve bilo gotovo, jelo su prostrli na raz-f.'šeno kamenito uzvišenje, po kome je korov bujao između ploča. U sredini je stajao stari, veliki gvozdeni žrtvenik, viši od čoveka, ali se raspadao u crvenu prašinu, toliko je bio star. Uto je već i svanulo. Mlado sunce se razlilo po ljudima. Od hladnog planinskog vazduha vojnici su izgledneli, pa se oku-piše uz smeh i šalu, onako gladni, oko mesa koje se pušilo. Svi su jeli i grabili se, radost se raširila na sve strane, jer je svima izgledalo da je otpočeo drugi i bolji život pod vodstvom novog zapovednika, mladog i hrabrog, koji će ih odvesti u nove zemlje, gde ima hrane, žena i svega što je potrebno pohotnom čoveku.

101 Kad su svi vojnici utolili prvu glad, a pre nego što su se drugi put prihvatili, razbijeni su glineni pečati na krčazima. U času svakog čoveka je nato-čeno vino. Pilo se, smejalno, vikalo. Vojnici su dovikivali jedan dragom da piju u zdravlje ovog, u zdravlje onog, ali najviše ih je nazdravljalo svome novome vođi.

Iz senke bambusovog grmlja, jadni zapanjeni isposnik je posmatrao vojnike, izvan sebe od čuda. Mrmljao je nešto u sebi, jer je mislio da su đavoli. Gledao ih je kako požudno žderu i loču, a voda mu je pošla na usta kad je video kako zubima kidaju toplo meso. Nije se usuđivao da izađe napolje jer nije znao kakve su to sotone što su tako iznenadno došle u tu mirnu udolicu u kojoj niko drugi osim njega nije živeo za poslednjih trideset godina, a za to vreme je obdelavao malo zasejane zemlje, tek toliko da se prehrani. Dok je tako blenuo, jedan od vojnika, sit i pijan, bacio je oglodanu volovsku but-nu kost na ivicu žbuna. Isposnik ispruži izmršavelu ruku, zgrabi kosku i hitro je odvuče u gustiš. Prineo je kost ustima i počeo je glodati i sisati. Drhtao je čudnovato, jer meso nije jeo već tolike godine, pa je čak zaboravio i njegov divan ukus. Zato je morao da sisa i oblizuje kosku, iako je u sebi gundao, jer je i pored sveg uzbuđenja bio svestan da čini greh.

Kad se pojelo sve što je bilo spremljeno, a ostaci razbacani po dvorištu, Vang Tigar je hitro skočio na ogromnu kornjaču od kamena koja je stajala sa strane, malo iznad uzvišenja, u podnožju velike i stare kleke. Ta je kornjača obeležavala grob neke slavne ličnosti. Nekada davno je još nosila veliku kamenu ploču, na

kojoj su se veličale vrline pokojnika, ali je drvo u svom neukrotivom rastenju odgurnulo ploču i najzad je oborilo na zemlju. Kiše i vetrovi su obrisali slova, a drvo je i dalje nastavljalo svoj rast.

Na tu je kornjaču Vang Tigar skočio, zastao malo i bacio pogled na sve svoje ljude. Gordo je stajao, s rukom na balčaku sablje, a nogu je stavio na kornjačinu glavu. Pogledao je vojnike namrgo-

102

đeno, nabrao veđe, a očima se vao i prodirao. Tako je posmatrao te svoje ljude, a srce mu je raslo, raslo od ponosa, sve dok mu nije izgledalo da će prsnuti. U sebi je razmišljao:

„Ovo su moji ljudi, zakleti da pođu sa mnom i u vatru i u vodu. Moj čas je kucnuo!”

Odjednom se razdra, a gordi glas mu, u tišini šume, odjeknu u dvorištima razrušenog hrama:

— Dobra braćo, pogledajte ko sam ja. Isto što i vi! Otac mi je orao zemlju, a i ja sam s nje. Ali sudbina je htela da se uzdignem iznad obrađivanja zemlje, kao dečak sam pobeo od kuće i pridružio se vojnicima pobune pod vodstvom starog generala.

Nastavio je:

— Dobra braćo, u prvo vreme snevao sam o plemenitim ratovima protiv nekog pokvarenog vladara, jer je stari general govorio da se zato ratovi i vode. Ali njegova je pobeda bila suviše laka. Postao je onakav kakvim ga svi znamo. Više nisam mogao da služim takvom čoveku. A pošto sam se uverio da pobuna koju je on predvodio nema onakav cilj kakav sam zamišljao, pošto sam se uverio koliko su vremena pokvarena, i kako se svaki čovek bori za sebe, sudbina mi je naložila da moram pozvati sve dobre junake, nezadovoljne i neplaćene u vojsci starog generala; da moram povesti sve te ljude da svijuju sebi gnezdo gde nema lupeštva. Nije potrebno da vam govorim da nema plemenitih upravljača. Narod stenje pod svirepostima i pritiskom onih koji bi trebalo da se ponašaju kao očevi prema deci. Tako je bilo u drevnim vremenima, čak i pre pet stotina godina, kad su se dobri i hrabri junaci udruživali da kazne bogataše i zaštite sirotinju. I mi ćemo to učiniti! Pozivam vas, hrabri i dobri junaci, da pođete za mnom! Zakunimo se da ćemo zajedno i kroz oganj i kroz vodu!

Tako je stajao, govorio jakim i dubokim glasom, zažarenih očiju, bacajući pogled na sve strane, po ljudima koji su čučali na kamenju ispred njega. Obrve su mu se čas skupljale a čas širile kao razvijene zastave, menjajući mu iz trenutka u trenutak

103 izgled lica. Kad je prestao da govori, svi su ljudi poskakali i razlegao se silan poklik:

— Zaklinjerno se da ćemo hiljadu godina verno služiti svoga kapetana!

Tad je jedan vojnik, duhovitiji nego ostali, viknuo piskavirno, visokim glasom:

— Gledajte, ljudi, gledajte! Liči na tigra crnih obrva ... Gledajte ...

Vang Tigar je tako doista i izgledao: vitak, visok, sporih pokreta; lice usko pri dnu, široko kod jabučica, čelo visoko; oči divlje, oprezne i svetle. A iznad očiju, duge crne obrve, koje su padale dole i zaklanjale oči, tako da je izgledalo, kad bi ih skupio, kao da oči vire i svetlucaju iz neke pećine. A kad bi podigao obrve, činilo se da mu oči iskaču ispod njih, da se čelo lice naglo otvara, kao da je tigar skočio.

Svi se ljudi veselo nasmejaše, prihvatiše poklik i uzviknuše:

— Ha, Tigar! Ha, Tigar Crnih Obrva!

A jadni zapanjeni isposnik nije znao šta treba da znači taj poklik o tigrovima u udolici. Istina je da je bilo tigrova koji tumaraju tim brdima. Njih se bojao više od svega. Kad je čuo ove snažne poklike, obazreo se u žbunju levo-desno, otrčao i sakrio se u malu, jednu odaju iza hrama, u kojoj je spavao. Stavio je tešku polugu preko vrata, odšunjao se do postelje, navukao ćebe u prnjama preko glave i tu drhtao, plakao i kajao se što je okusio onoga mesa.

Ali Vang Tigar je imao i tigrovsku opreznost. Znao je da su teškoće tek otpočele i da mora dobro promisliti pred čime se nalazi. Pustio je ljude da se ispavaju, kako bi se od vina sasvim istreznili. Dok su oni spavali, pozvao je tri čoveka za koje je znao da su vesti i okretni vojnici. Naredio im je da se preruše. Jedan je sa sebe skinuo sve osim iscepanih čakšira. Vang Tigar mu je naredio da se namaze blatom i prljavštinom kao što rade prošnjaci kad krenu u prošnju po selima oko grada u kome je stari general bio ulogoren. Taj je čovek imao za dužnost da čuje i vidi sve što može, da dozna da li je stari

104

general spreman da ih progoni. Drugoj dvojici je naredio da odu na tržište i kupe u nekoj zalagaonici seljačke haljine, korpe i obramicu, da nabave povrće i zelen i odnesu u grad, pa neka tamo probušaju i čuju šta ljudi pričaju i da li govore šta se dogodilo i šta očekuju, pošto su najbolji vojnici odbegli od starog generala. Na ždreću klanca Vang Tigar je postavio odanog čoveka s rasečenom usnom da motri okolinu svojim ostrim pogledom, pa, ako vidi neki pokret makar samo i nekolicine ljudi, da odmah dotrči bez oklevanja i javi mu to.

Kad je to bilo svršeno i verni ljudi otišli, a drugi se otreznili od vina, Vang Tigar je izvršio smotru. Zabeležio je četkicom na hartiji broj svojih ljudi, koliko ima pušaka, koliko municije, kakvo je odelo vojnika, kakva im je obuća, dobra ili ne za dugi marš. Naredio je ljudima da prolaze pored njega. Pažljivo je posmatrao svakog čoveka i našao da ih ima sto osam, dobrih i snažnih ljudi, bez dva njegova de-čaka. Među njima nije bilo nijednog suviše starog, sem nekoliko bolesnih, ne računajući tu vojnike sa čmičkom, svrabežom i drugim sitnim oboljenjima, koja se ne mogu smatrati kao bolesti. Dok su tako ljudi polako prolazili pored njega, svi su buljili i zijali na znake koje je stavljao na hartiju, jer su svega dvojica ili trojica od njih znali čitati i pisati. Još su se više divili Vangu Tigru, jer je, osim ratne vesti ne, bio i toliko mudar da je mogao četkicom da zabeleži znake na komadu hartije, a posle da pogleda na njih i da zna šta znače.

Vang Tigar je našao da, pored tih svojih ljudi, ima i sto dvadeset pušaka, a svaki čovek pune fišek-lije. Osim toga, Vang Tigar je imao osamnaest sanduka metaka, koje je krišom odneo iz generalove zalihe, jer je tamo imao pristupa. Te sanduke je slao jedan po jedan po svom poverljivom čoveku, koji ih je donosio i slagao iza oronulog Bude u hramu, jer je tu krov bio najbolji i najmanje prokišnjavao, a kip je zaklanjao municiju od kiše koja bi prodirala kroz otvorena vrata.

105Što se tiče odela, vojnici su dovoljno bili utopljeni sve dok ne dođu zimski vetrovi. A svaki je čovek imao i pokrivač za spavanje.

Vang Tigar je bio potpuno zadovoljan onim što je imao. Bilo je ostalo dovoljno hrane još za tri dana. On je nameravao da se kreće noću što brže može prema novim oblastima na Severu. Čak i da nije mrzeo te južnjačke krajeve, morao bi da ode na neko drugo mesto, jer je stari general bio postao toliko ravnodušan da se za više od deset poslednjih godina nije ni pomicao iz svog grada. Živeo je od naroda, oporezujući ga teško i više nego što je mogao podneti. Uzimao je i danak u žitu, sve dok narod nije toliko osiromašio da se od njega više ništa nije moglo isisati, pa je zato Vang Tigar morao tražiti bogatije krajeve.

Tigru nije bila ni namera da se bori sa starim generalom oko tog komadića prezadužene zemlje. Imao je nameru da krene prema oblastima nedaleko od svoga doma, jer su se odatle pružale planine prema severozapadu, gde bi mogao da skloni svoje ljude. Ako bi ga i suviše mnogo proganjali, mogao bi se povući u još neprolaznije krajeve, u oblasti gde su planine neprohodne, a narod divljački. Ratnici retko idu tamo, osim kad se odaju pljačkanju ili kad se povlače. Ali nije Vang Tigar sad mislio o povlačenju. Ne! Vangu Tigru je izgledalo da mu je otvoren put pobede i ostajalo mu je samo da bude bez straha, da se bori i stvori sebi veliko ime u zemlji. Svojoj veličini nije postavljao nikakve granice.

Kad su se uhode vratile, ovo su donele:

— Svugde se priča da se stara košnica podelila i novi roj odvojio. Narod je poplašen, jer priča da je strašno isceden, žali se da zemlja ne može hraniti dva razbojnička tabora!

A onaj što je bio prosjak, rekao je:

— Ja sam se vukao oko starog logora, namazan blatom i prljavštinom, pa me niko nije mogao prepoznati. Slušao sam i gledao, prošeci milostinju. Ceo je logor izvan sebe, stari general se dere, ciči, naređuje ovo-ono, povlači ta naređenja i izdaje druga. Sav je

106

izvan sebe od zbunjenosti i ljutnje, a lice mu je kao krv crveno i naduveno.

Toliko sam bio drzak da sam došao blizu njega. Čuo sam ga kako viče: „Nisam ni sanjao da će ta sotona crnih obrva učiniti takvo iznenađenje. Verovao sam mu vrlo mnogo. Da, i svet još priča da su ti severnjaci pošteniji nego mi! Uh, što bih natakao na ovu moju pušku prokletog hulju, huljinog sina!" A svaka mu je druga reč da njegovi ljudi treba da se late oružja, da nas progone i sa nama zametnu bitku!

Čovek je zastao, nasmejao se. Bio je to onaj isti vojnik što je voleo da pravi šale svojim piskavim glasom. I sada je govorio neprestano povisujući svoj kreštavi glas, a kroz blato na licu mu se video osmejak!

— Ali nisam video da se ijedan vojnik pokrenuo!

Vang Tigar se malo nasmeši, ali ozbiljno. Znao je da se nema čega bojati, jer generalovi vojnici nisu bili plaćeni godinu dana, a ostali su kod njega zato što su mogli da lenčare i jedu. Ali ako treba da se bore, moraju biti dobro plaćeni. A Vang Tigar je znao da stari general, kad dođe do toga razgovora, neće pristati da im plati, već će mu se posle dan-dva gnev stišati, umiriće se i vratiti ženama, a vojnici će spavati na suncu, buditi se za ručak i opet padati u san.

I tako se Vang Tigar okrenu prema Severu, znajući da se nema koga bojati.

X

Tri dana je Vang Tigar dozvolio svojim ljudima da se časte. Jeli su sve što su stigli, ispijali krčage vina sve do dna. A kad su se najeli kao nikad za poslednjih nekoliko meseci, kad su se nabokali do guše, kad su se ispavali do mile volje, probudili su se snažni, orni za svađu, i požudni. Dugo godina je Vang Tigar živeo među vojnicima, upoznao je dobro kakvi su to ljudi, znao je da upravlja njima, snažnim, običnim stvorovima s malo znanja, umeo je da 107im zapazi raspoloženje i da ga dobro upotrebi, bio je vest da izvede da tim ljudima izgleda kao da imaju slobodu, ali da ih on, ipak, sve drži u uzdama svoje volje. Zato, kad je video da mu ljudi lako zapadaju u svađu, da prete jedan drugom zbog svake sitnice, recimo što se neko zapleo i pao preko noge drugog, ispruženog u snu; kad je primetio da su neki počeli da misle o ženama i žude za njima, znao je da je došao čas: nova, naporna borba mora se otpočeti.

On je tada ponovo skočio na staru kornjaču od kamena, prekrstio ruke na grudima i viknuo:

— Noćas, kad sunce zađe iza ivice ravnih polja u podnožju planine, mi moramo poći na put ka našim rođenim zemljama. Neka se svaki čovek razmisli. Pa ako još uvek sanja o povratku u život ždra-nja i spavanja pod komandom starog generala, neka se vrati, jer ga neću ubiti. Ali ako neko od onih koji krenu noćas sa mnom pogazi zakletvu koju smo položili, probošću ga ovom svojom sabljom. Izgovarajući ove poslednje reci, Vang Tigar je isukao sablju tako brzo kao što munja sine kroz oblak. Upravio je sablju na ljude koji su ga slušali. Oni su bili toliko zbunjeni da su padali jedan na drugog i gledali se zapanjeni. Vang Tigar je stajao, čekao i oštro posmatrao sve ljude. Dok je on tako čekao, petorica starijih ljudi, kolebajući se, gledali su jedan u drugog i u oštru, blistavu sablju koju je Vang Tigar ispružio prema njima. Digli su se bez reci i odvukli niz planinu. Više ih niko nije video. Vang Tigar je posmatrao kukavice kako odlaze, a sablju je i dalje držao nepomično. Najzad je uzviknuo:

— Ima li još koga?

Mukla tišina je vladala među ljudima i dugo vremena se niko ne pomače.

Odjednom se jedna mala pogrbljena prilika pomoli na kraju gomile i požuri da

iščežne. To je bio sin Vanga Najstarijeg. Ali kad je Vang Tigar video ko je to, dreknuo je:

— Ne možeš ti, mlada budalo! Tvoj otac te je meni dao i ti nisi slobodan!

108

Govoreći ovo, vratio je sablju u nožnice. Mrmljao je prezrivo:

— Neću ovaj dobar čelik da prljam u takvoj bleđoj krvi. Ne! Tako ću te išibati, kao što se samo deca bičuju!

Čekao je sve dok dečak nije ponovo stao, pognute glave kao i uvek. Tad grubo reče:

— Neka bude kao što sam naredio. Uzmite puške, pričvrstite obuću, ponesite svoje stvari, jer ćemo noćas silan put preći. Noću ćemo ići, a danju spavati, tako da svet i ne zna da idemo kroz zemlju. Ali kad god dođemo u oblast nekog ratnika, kazaću vam njegovo ime, pa ako vas neko upita ko ste, a vi ćete mu morati odgovoriti: „Četa smo lutalica koja je došla da se priključi gospodaru ovih zemalja.”

A kad je sunce zašlo, a ipak ostalo još malo svetlosti dana iako su zvezde već bile izašle, a nije bilo meseca, ljudi su užurbano ispunili klisuru, svaki čovek natovaren svojim denjkom i puškom u ruci. Suvršene puške Vang Tigar je razdelio samo onim ljudima koje je najbolje poznao i imao poverenja u njih, jer je među njegovim vojnicima bilo ljudi koji nisu još iskušani, a on je pre mogao žrtvovati čoveka nego pušku. Oni koji su imali konje sveli su ih niz planinu, a u podnožju brda, pre nego što su krenuli drumom, Vang Tigar je zastao i rekao promuklo:

— Niko ne sme stati dok ja ne kažem. Veći za-stanak nećemo napraviti sve do zore, u nekom selu koje ja odredim. Tamo ćete moći jesti i piti, a ja ću platiti trošak.

Kad je to rekao, skočio je na konja, visoku alatu životinju, krupnih kostiju i duge grive, vrlo jaku i izdržljivu. Taj konj je bio iz mongolskih ravnica. A te noći konj je morao biti neumoran, jer je Vang Tigar poda se stavio mnoge kilograme srebra koje je nosio. Ono što sam nije mogao uzeti dao je svojim vernim ljudima, a manje količine nekim drugim vojnicima, jer kad bi se neko i podao iskušenju koje svakog čoveka može da obuzme, velika količina ne 109bi bila izgubljena. Ali, iako je to živinče bilo snažno, Vang Tigar mu nije dozvoljavao da ide svom silinom. Ne, on je bio plemenita srca, zauzdavao je konja i zadržavao ga da ide korakom, imajući u vidu ljude koji nisu imali konje i morali su da pešače. Sa svake strane uz njega jahala su dva njegova nećaka na magarcima koje im je kupio. A kratke magareće noge teško su stizale hod njegova konja. Oko trideset njegovih ljudi bili su na konjima, a ostali su išli pešice. Vang Tigar je podelio konjanike na dva dela. Polovina je išla napred, polovina pozadi, a pešaci su ostali u sredini.

Tako su išli kroz mirnu noć, prelazili milju za miljom, a Vang Tigar je izdavao naređenja kad se mogu malo odmoriti i opet nastaviti. Ljudi su bili durašni, nisu se žalili, pratili su Tigra, jer su od njega mnogo očekivali. I on je bio zadovoljan

s njima. Zaklinjao se, ako ga ne izdaju, da ih ni on neće izneveriti. A onoga dana kada postane moćan, neće zaboraviti nijednog svog druga iz prvih dana. Dok ih je tako posmatrao i razmišljao o tome kako zavise od njega, kako imaju u njega poverenja, kao deca prema onom ko se o njima stara, dok ih je tako gledao, u srcu mu se budila nežnost prema tim ljudima, jer je on bio čovek koji je mogao samo kri-šom biti tako milostiv. Bio je pažljiv prema svojim vojnicima i dozvoljavao im da se i ponekad malo duže odmore, kad bi se bacili na komadić zemlje pokriven travom ili ispod smreka koje rastu oko grobova.

Tako su putovali više od dvadeset noći, a danju su se odmarali u selima koja je određivao Vang Tigar. Ali pre nego što bi ušli u selo, on bi se postarao da dozna ko je gospodar tog kraja. A ako bi ga neko i zapitao čija je to četa, Vang Tigar je uvek imao spreman i brz odgovor na jeziku.

Ipak je u svakom selu narod počinjao gorko da se tuži čim bi ugledao ko dolazi, jer nije znao koliko će te lualice-vojnici ostati, šta će tražiti za jelo ili kakve će žene zahtevati. Ali tih prvih dana Vang Tigar je vrlo oštro izdavao naredbe, držao je čvrsto

110

uzdu nad svojim ljudima, a naročito zato što je sam u svom rođenom srcu imao neku čudnu hladnoću prema ženama, pa je postajao ljut ako bi drugi ljudi mnogo mislili na njih. Govorio bi:

— Mi nismo razbojnici i pljačkaši, niti ja razbojnički vođa! Ne, ja ću isklesati sebi samo dobar put do slave. Pobićemo veštinom u oružju, plemenitim sredstvima, a ne pljačkajući narod. Ono što vam je potrebno, morate kupovati, a ja ću plaćati. Vi ćete dobivati svoje plate svakog mesea. Ali ne smete dodirnuti nijednu ženu, osim ako je voljna i naviknuta da spava s ljudima za novac. Idite njima samo kad zbilja morate. Ali pazite da ne odete onima koje su suviše jevtine i nose sa sobom gadne boleštine i rasipaju ih oko sebe. Čuvajte se takvih žena. Ako čujem da je ijedan od mojih ljudi na nepošten način uzeo neku čestitu ženu ili devicu, toga ću ubiti pre nego što bude imao vremena da kaže šta je učinio.

Dok je Vang Tigar ovo govorio, svaki je zasta-jao, slušao i promišljao, jer su to pretile ove svetlu-cave oči ispod obrva. Dobro su znali ti ljudi da se, i pored sveg dobrog srca, kapetan nije bojao i da ubije čoveka. Mladi su mrmljali od divljenja, jer im je zbilja u mladosti Vang Tigar izgledao junak. Oni su uzviknuli: „Ha, Tigre! Ha, Tigre Crnih Veda!" I tako su oni maršovali sve dalje i zaustavljali se po njegovom naređenju. Svaki čovek se pokoravao Van-gu Tigru, a onaj koji i nije, krio je to dobro.

Bilo je mnogo razloga zbog kojih je Vang Tigar izabrao da se nastani u krajevima nedaleko od svoje kuće. Jedan je bio i taj što je želeo da bude blizu svoje braće, kako bi bio pouzdan da će dobivati srebro koje će mu oni neko vreme davati dok sam ne bude mogao da nametne svoje poreze. Ovako je bio miran da mu razbojnici neće opljačkati srebro dok ne stigne do njega. Štaviše, ako doživi nagao i veliki poraz, kao što se može dogoditi svakom čoveku protiv

koga se nebo okrene, mogao bi se skloniti među svoje, jer je njegova porodica bila tako velika i bogata da bi tu bio u bezbednosti. Zato je stalno i listrajno išao putem prema gradu u kome su njegova braća živela.

Ali, uoči dana kad su stigli nadomak tome gradu, Vang Tigar je postao nestrpljiv zbog ljudi, jer su zaostajali pri maršovanju. A kad bi pala noć i on naređivao da krenu, oni su se polako dizali.

Čuo je kako neki mrmljaju i žale se. Jedan je rekao:

— Bogami, ima boljih stvari nego slava. I ne znam da li smo dobro učinili što smo krenuli za ovakvim divljim i strašnim čovekom.

A drugi je dodao:

— Bolje je imati vremena za spavanje i da ti ne otpadaju noge od umora, pa makar imao i manje za jelo!

Istina je bila da su se ljudi strašno premorili, jer nisu bili naviknuti na ubrzano hodanje, pošto je poslednjih godina stari general živeo kao mekušac, pa se ta lenost prenela i na njegove ljude. A znajući kako su ti vojnici strašne neznalice, Vang Tigar ih je u sebi psovao što se ovako žale kad su na domaku severnih zemalja, dok je on uživao u Severu i bio sav srećan što će moći da kupi crni pečeni hleb, da omiriše ponovo jaki crni luk. Zaboravljao je da su to još tuđe stvari za njegove ljude. Verni čovek sa rasečenom usnom rekao mu je krišom jedne noći oko ponoći, dok su se odmarali ispod jedne smreke:

— Vreme je da im dozvolimo da se negde odmore tri-četiri dana, da se pogoste i dobiju još po koji srebrnjak.

Vang Tigar je skočio na noge i uzviknuo:

— Pokaži mi tog čoveka koji govori o tome. Ja ću mu opaliti metak u leđa.

Ali je poverljivi čovek povukao Vanga Tigra u stranu i mirno prošaputao:

— Nemoj, ne govori tako, kapetane moj. Obuzdaj svoj gnev. Ovi vojnici su kao deca. Oni će pokazati takvu snagu da nećeš ni sam verovati, samo ako bi imali nade za malo radosti u skoroj budućnosti, čak i za tako malu nagradu kao tanjir mesa, krčag novog vina ili dan odmora i kockanja. Njima

112

pamet nije mnogo posoljena, kapetane moj, i oni ne gledaju ispred sebe dalje od jednog dana.

Dok je poverljivi čovek ovako govorio, Vang Tigar je stajao na slaboj mesečini, jer je opet bio pun mesec. Morali su da marširaju, a Vang Tigar je bio besan što putuju po videlu. Vang Tigar je poverljivi čoveka više puta iskušavao i znao je da voli istinu i ima dobro srce. Nije u njemu gledao čoveka rasečene usne, već mu je samo video dobro, obično mrko lice i verne, pokorne oči. Verovao mu je. Da, Vang Tigar je verovao tom čoveku, iako nije znao ko je, jer taj stvor o jebi ništa nije govorio. A ako bi ga baš skolili s pitanjima, uzvratilo bi:

— Rodom sam iz daleka mesta. Kad bih vam i rekao koje je to mesto, ne biste ga znali, jer je toliko udaljeno.

Ali pričalo se da je izvršio nekakav zločin. Govorilo se da je imao divnu ženu, lepu devojkicu, koja mu nije mogla gledati lik, pa je uzela ljubavnika. A čovek je

zatekao ljubavnike, ubio ih i pobegao. Da li je ova priča bila tačna ili ne, niko nije znao, ali se taj čovek zbilja pribio uz Vanga Tigra još u početku, jedino iz razloga što je ovaj bio tako nagao i lep, pa je ta lepota izazivala divljenje jednog, unaka-ženog čoveka. A Vang Tigar je osećao samilost prema tom čoveku. Cenio ga je više no ostale svoje ljude, jer ga je taj čovek pratio samo iz one čudne svoje ljubavi koja nije tražila naknadu, sem da je blizu njega, a ne iz razloga da nešto zaradi ili zauzme kakav položaj. Zato se iskreno oslonio na tu nakazu i uvek slušao šta mu je govorio. I ovog puta je video da je čovek u pravu, pa je otišao do mesta gde su mu ležali ljudi, mrtvi od umora, ispod smreke. Vang Tigar je govorio blaže nego što je želeo:

— Dobra braćo, već smo blizu mog grada, nedaleko od sela u kome sam rođen. Poznajem svaki put i svaku stazu u ovom kraju. Bili ste hrabri i neumorni za sve ove dane i zato ću vam sad spremi nagradu. Vodicu vas u sela oko mog seoceta, ali ne u svoje selo, jer je to naš narod i ne bih želeo da ih

8 Sinovi

113uvredim. Kupicu stoku i zaklati, a tako isto i svinje, patke i guske. I piće ćete imati, a ovde je najbolje vino u ovoj pokrajini. Jako je to vino, od koga se lako opija. I svaki čovek dobiće još po tri srebrnjaka kao nagradu.

Ljudi se razveseliše, podigoše, nasmejaše i krenuše još iste noći do grada, predoše ga, a Vang Tigar ih odvede u jedno seoce iza svoga. Tu se zaustavio, izabrao još četiri seoceta i smestio svoje ljude. Ali to nije učinio onako bezobzirno kako to neki ratnici rade. Sam je odlazio u sela kad dimovi počnu da se provlače kroz vrata, jer je tad vreme vatri za doručak. Nalazio je kmetove i govorio im učtivo:

— Srebrrom ću platiti za sve. Niko od mojih ljudi neće ni pogledati ni jednu vašu ženu koja ne bi bila slobodna za njega. Ali morate uzeti k sebi dvadeset i pet ljudi.

Ali, i pored sve te učtivosti, stariji seljaci su bili utučeni, jer su im ratnici mnogo puta obećavali i obećavali, ali kasnije nisu ništa plaćali. Gledali su nepoverljivo Vanga Tigra, gladili brade i mrmljali na svojim pragovima. Najzad su zatražili dokaza tvrdoj veri Vanga Tigra.

Vang Tigar je velikodušno vadio srebro, jer su to bili njegovi zemljaci i stavljao ponešto unapred u šaku svakog seoskog poglavara. A svojim ljudima je govorio u poverenju, pre nego što bi ih pustio:

— Treba da imate na umu da su svi ovi ljudi bili prijatelji moga oca. Ovo je moja zemlja i moj narod što vidite okolo. Govorite ljubazno i ne uzimajte ništa bez para. Ako ijedan od vas pogleda na ženu koja nije javna, ubiću ga.

A njegovi ljudi, videći koliko je prek, glasno su mu obećali, uz mnogo masnih psovki na svoj račun ako propuste da urade što im je rekao. A kad su svi bili smešteni i za sve hrana spremljena, Vang Tigar je dao dovoljno srebra da omekša srca seljaka. Kad je sve svršio, pogledao je na svoja dva nećaka i rekao im veselo, jer je zbilja bio raspoložen što je ponovo u svom zavičaju:

— Deco, vaši roditelji će biti zadovoljni što vas vide, zaklinjem se. I ja ću se odmarati za ovih sedam dana, jer je rat pred nama.

Okrenuo je zatim konja prema istoku, prošao bez zaustavljanja pored kuće od naboja, jer naročito nije hteo da prođe blizu, a dva nećaka su ga pratila na magarcima. Tako su se približavali gradu, prošli ponovo kroz staru kapiju i došli pred dom. Prvi put posle mnogo meseci bleđa radost se pojavi na licu Vanga Najmlađeg i on se požuri da uđe u kuću.

XI

Sedam dana i sedam noći proveo je Vang Tigar u velikoj kući u gradu, a braća su ga gostila i pre-dusretala kao nekog počasnog gosta. Četiri dana i četiri noći je presedeo on u dvorištima starijeg brata. Vang Najstariji se trudio što je više mogao da stekne naklonost svog mladog brata. Ali je umeo da mu pruži samo one stvari koje su njemu samom priči-njavale zadovoljstvo. Zato je iz večeri u večer vodio Vanga Tigra s gozbe na gozbu. Odlazio je s njim u čajdžinice, gde ima pevačica i svirača na flauti, vodio ga je u pozorište. Ali se činilo da Vang Najstariji više gosti sebe nego svog brata, jer je Vang Tigar bio čudan čovek. Nije jeo više nego što mu je bilo potrebno da utoli glad. A tad bi prestajao i sedeo u miru, dok su drugi žderali. Nije ni pio više nego koliko mu je prijalo. I, doista, sedeo je za postavljenim stolovima, oko kojih su se ljudi veselili, jeli i pili sve dok se ne bi oznojili od silnog ždranja, bili primorani da poskidaju haljine i rublje, a neki čak izlazili napolje i povraćali što su dotle pojeli, samo da bi mogli s uživanjem jesti i dalje. Ali Vang Tigar se nije mogao pokolebati ni najlepšim čorbama, ni najfinijim mesom morskih zmija, koje se skupo prodaju jer su retke i teško se love. Nisu ga mogle namamiti ni druge đakonije, niti slatkiši od voća, niti ušćereno

8*

115 lotosovo seme, ni med, pa ni ostale stvari koje ljudi obično jedu i kad su im prepuni trbusi.

Iako je odlazio sa starijim bratom u čajdžinice, gde ljudi idu da se igraju i zabavljaju sa ženama, Vang Tigar je sedeo ukrućen i trezan. Sablja mu je visila o pojasu, nije hteo da je olabavi, već je sve posmatrao svojim crnim očima. Nije izgledao nezadovoljan, ali nije bio ni očaran. Činilo mu se i da ne pravi razlike u lepoti glasa i lica pojedinih pevačica, iako su ga neke zapazile, žudele za njegovom mrkom snagom i lepim izgledom, tako da su se oko njega svim silama trudile, prilazile mu, čak ga dozivale svojim malim rukama i bacale mu duge, čež-njive i malaksale poglede. Ali on je sedeo na svom mestu, ozbiljan i hladan, i gledao unaokolo. Usne su mu pokazivale odlučnost kao i uvek. Ako bi štogod i rekao, bile bi to reci na koje lepe žene nisu naviknute. Govorio bi:

— Ovo mi pevanje liči na kreštanje sojki!

A kad mu se jedno malo, meko stvorenje, nabe-ljeno i napućeno, zagledalo pravo u oči i zapevalo svoju pesmicu, on je uzviknuo: — Muka me hvata od svega ovog!

Podigao se zatim i izišao napolje. A Vang Najstariji je morao da krene za njim iako mu nije bilo po volji da napusti tako dobru zabavu.

Istina je bila da je Vang Tigar od majke nasle-dio štedljivost u recima, tako da ništa ne bi rekao što nije trebalo da se kaže. A kad bi progovorio, reci bi mu bile gorke i istinite, da su se ljudi posle jednog ili dva razgovora s njime plašili kad mu se usne pokrenu.

Tako je on govorio i onog dana kada je gospođa Vanga Najstarijega poževela da dođe do njega, da ga zabavi i kaže mu koju dobru reč o svom drugom sinu. Ušla je jedno poslepodne u sobu u kojoj je Vang Tigar pio čaj, a Vang Najstariji je sedeo za malim stolom i srkao vino. Približavala se sitnim koracima, s mnogo skromnosti i propisno oborenim pogledom. Najzad se pokloni, nasmeši se malo, samo tek toliko da pogleda ljude, iako je Vang Najstariji,

116

videći da dolazi, brzo obrisao lice i nalio sebi času čaja umesto vina, koje je grejao u kalajisanom krčagu. Ona je ušla žalostivo, teturajući se na malim nogama. Sela je na niže sedište, koje joj je po pravu pripadalo, iako se Vang Tigar podigao i pokretom pokazao da sedne na više sedište. Ali gospođa je odgovorila, namerno slabim i finim glasom, kao što je činila uvek sem kad bi se razljutila:

— Ne, ja znam svoje mesto, devere moj, jer sam slaba i bezvredna žena. Ako ja to i zaboravim, moj muž nastoji da me podseti, jer vidim da drži toliko mnogo žena koje su bolje i vrednije od mene.

To je rekla i bacila kosimice pogled na Vanga Najstarijega, tako da ovoga obli lak znoj i on reče slabim glasom:

— Gospođo, kad sam ja uopšte ...

I počeo lupati glavu da li u poslednje vreme nije bilo nečega naročitog o čemu bi ona mogla rđavo da čuje. Tačno je bilo da je našao i posećivao mladu i maznu pevačicu. Ona ga je tako mnogo zadovoljila na gozbi jedne noći da je počeo da je posećuje i plaća određenu količinu srebra. Nameravao je da je smesti u neki stan kao što ljudi čine kad neće da imaju i tu nevolju da još jednu ženu strpaju u svoja dvorišta, a ipak žele da zadrže devojkicu za sebe, makar za neko vreme. Ali on to još nije bio učinio, jer je bila živa devojčina majka, debeli stari gad, i ona nije pristajala na cenu koju joj je Vang Najstariji za kćer davao. Zato je i mislio da o tome gospođa nije mogla još ništa čuti, jer stvar nije bila svršena. Obrisao je ponovo lice rukavom, pogledao mimo nje i s mukom popio čaj u velikim gutljajima.

Ali gospođa ovoga puta nije mislila o njemu, već je nastavljala i ne obazirući se na njegovo mrmljanje:

— Kazala sam sebi: ma koliko bila ponizna i obična žena, ipak sam majka svog deteta, pa moram doći da se zahvalim svome deveru za sve što je učinio za našeg bezvrednog drugog sina. Iako moja hvala ne znači ništa za čoveka kakav ste vi, ipak mi je zadovoljstvo da obavim što mi dužnost nalaže.

117A to činim i pored svega tereta i nepoštovanja koje moram trpeti.

Ovde je bacila još jedan pogled na svog gospodara, a on počeo da se češe po glavi i budalasto pogleda ženu. Ponovo se oznojio, jer nije znao šta hoće da kaže, a onako debeo, svačemu se smejao. Ali je ona nastavljala:

— To su reci moje zahvalnosti, devere moj. Mada su bezvredne, ipak dolaze iz iskrena srca. A što se tiče mog sina, hoću da kažem samo ovo: ako ima ijednog dečaka vrednog tvoje milosti, on je najplemenitiji, najbolji i najmiliji od svih. Kakvu samo pametnu glavu ima! Ja sam mu majka, pa iako se kaže da majke uvek vide samo najlepše u svojoj deci, ipak ću još jednom reći da smo ti dali najboljeg sina koga moj gospodar i ja imamo.

Za sve to vreme Vang Tigar je sedeo i gledao u nju kao što je uvek činio kad bi mu neko govorio, posmatrao ju je tako čudnovato da čovek nije znao da li sluša šta mu se govori ili ne, sve dok nije grubo i otvoreno odgovorio:

— Ako je tako, snaho moja, žao mi je mog brata i vas. Vaš sin je najplašljiviji, najgori dečak koga sam ikada video. Želje mu nisu veće od prohteva bele kokoške. Voleo bih da ste mi dali svog najstarijeg sina. On je dobar, poslušan deran, mogao bih ga slomiti i stvoriti od njega silnog, jakog čoveka, poslušnog samo meni i nikom drugom. Ali ovaj vaš sin stalno plače i čini mi se kao da svugde za sobom nosim lonac koji curi. Nema izgleda da će se od njega nešto napraviti, jer ne vredi ništa, pa prema tome ni od njega ništa neće biti. Oba sina moje braće su me razočarala: vaš dečak je tako mek i bojažljiv da svu pamet prosipa na suze, a drugi je dobar, svega željan i dovoljno okoreo za život, ali je kao muva bez glave, voli svoj smeh, pravi je lakrdijaš, a ja ne znam dokle takav stvor može da ode. Baš je to strašna stvar što nemam svoga sina da ga upotrebim kad mi je potreban.

Šta bi gospođa mogla da odgovori na ovakve reci, ne zna se, jer je Vang Najstariji počeo drhtati.

118

Znao je da joj niko dotle nije tako otvoreno govorio. Jako crvenilo joj je zapljusnulo lice i zinula je da oštro odgovori.

Ali pre nego što joj se glas pretvorio u reci, njen najstariji sin je naglo izišao iza jedne zavese, iza koje je slušao, i brzo viknuo:

— Oh, pusti me da idem, majko moja... Hoću da idem ...

Stajao je pred njima, odlučan i lep u svojoj mladosti. Pogledom je brzo prelazio s lica na lice roditelja. Imao je na sebi svetloplavu haljinu boje paunovog repa, kakve mladi gospodari vole da oblače, i obuću od inostrane kože. Na ruci je nosio prsten od smaragda, a kosa mu je bila ošišana po najnovijem načinu, zabačena i zaglađena mirišljivim uljem. Bio je bleđ kao i svi dečaci u gospodskim kućama, koje niko ne tera da rade i da se peku na suncu. Ruke su mu bile meke kao u žene. Ipak je bilo nečeg odlučnog u njegovom pogledu i pored sve te le-pote i bleđila. Imao je dobar, nestrpljiv pogled. Kad bi se zaboravljao, nije se kretao leno, jer se nije prisećao da je moda među mladićima iz grada da budu leni i nemarni prema svemu. Ne, on je doista mogao postići

ono za čim je sad žudeo. Lenost mu je bila zbačena, i pokazivao se pun vatre i želje.

Ali njegova majka oštro viknu:

— To je najveća budalaština za koju sam ikad čula, jer si ti najstariji sin i, posle oca, glava porodice. Kako te onda možemo pustiti da ideš u ratove, pa čak i u okršaje u kojima možeš biti i ubijen? Mi za tebe ništa nismo štedeli. Davali smo te u sve škole u ovom gradu, najmili smo učene ljude da te vaspitaju. Toliko te mnogo volimo da te čak nismo pustili na Jug u školu, pa kako ti onda možemo dozvoliti da ideš u rat?

A kad je videla da Vang Najstariji mirno sedi, oborene glave, rekla je oštro:

— Gospodaru moj, hoću li ja sama da podnosim sav ovaj teret?

A tad Vang Najstariji slabo odgovori:

119— Majka ti je u pravu, sine. Ona je uvek u pravu, i mi te ne možemo stavljati na kocku.

Ali je mladi čovek, iako je imao skoro devetnaest godina, počeo da udara nogom o pod, da plače i besni. Otrčao je napolje, udarao glavom o gornju gredu na vratima i vikao:

— Otrovaću se ako ne budem mogao činiti ono što hoću!

Tad se roditelji digoše, uzbuđeni, a gospođa do-zva slugu mladog gospodara.

Kad taj čovek utrča, u velikom strahu, ona mu naredi:

— Odvedi dete na neko mesto za zabavu, rasonodi ga i gledaj da se odi juti.

A Vang Najstariji se požuri da izvadi pregršt srebra iza pojasa i poče nagovarati sina da to primi:

— Uzmi ovo, sine moj, pa idi i kupi sebi što voliš. Potroši srebro na kocku ili radi s njime što hoćeš.

U početku je mladić gurao novac i pravio se da mu takve utehe nisu potrebne, ali ga je sluga umirivao i preklinjao, tako da je posle nekog vremena deran uzeo srebro, tobož preko volje. A zatim, bacakajući se i dalje i preteći da će otići sa svojim stricem, dozvolio je da ga sluga odvede.

Kad je sve to bilo svršeno, gospođa utonu u stolicu, pobožno uzdahnu i prošaputa:

— Ostala mu je takva narav. Nismo znali kako da ga ukrotimo. Njega je mnogo teže obučiti nego onog sina koga smo vama dali.

Vang Tigar je sedeo ozbiljno i gledao šta se sve događa. Najzad reče:

— Lakše je učiti onoga ko ima volje nego onog ko je nema. Od ovog dečaka bih mogao stvoriti nešto kad bih ga uzeo. Sav mu taj bes dolazi otud što nije bio sputavan.

Ali gospođa je suviše trpela da bi mogla još i ovo podneti. Nije htela podneti da se kaže da joj sinovi nisu dobro vaspitani. Zato se otmeno podigla, poklonila i rekla:

— Bez sumnje vas dvojica imate mnogo štošta da kažete jedan drugom!

A zatim je izašla.

Tad je Vang Tigar pogledao svog najstarijeg brata s dubokim sažaljenjem. Ništa nisu govorili neko vreme, samo je Vang Najstariji počeo ponovo da pije vino, ali sad bez ikakve volje. Debelo lice mu je bilo puno tuge. Najzad, progovori pametnije no obično, duboko uzdahnuvši pre toga:

— Ima jedna stvar koja me muči. Žena se mnogo kvari, poslušna je i savitljiva dok je mlada, a kad joj godine dođu, postaje sasvim druga osoba, počinje toliko da gundā, tolike neprilike čoveku da pravi, lišava se svakog razuma, tako da čovek od toga poludi. Ponekad se zaklinjem da ću se čuvati svih žena, jer verujem da će i ona druga naučiti sve te pakosti. Sve su one na isti kalup! Pogledao je zatim brata s čudnom zavišću, očima punim tuge kao u velikog deteta, pa sumorno rekao:

— Ti si srećan, srećniji nego ja. Ti nemaš žena, ti nemaš zemlje. A ja sam dvostruko vezan. Spetljan sam tom prokletom zemljom koju mi je otac ostavio. Ako joj se ne posvetim, ništa nećemo od nje imati, jer se prokleti narod u ovom kraju sav pretvorio u razbojnice i udružio protiv veleposednika, ma koliko oni bili pravični i dobri. A što se tiče mog nadzornika — zar se ikad čulo da je pošten čovek postao nadzornik?

Žalosno je napućio usne, uzdahnuo, pogledao opet brata i rekao:

— Da, ti si srećan. Ti nemaš zemlje i nisi vezan, ni za jednu ženu.

A Vang Tigar odgovori s najvećim prezirom:

— Ja ne poznajem nijednu ženu!

Bio je zadovoljan kad su ta četiri dana prošla, te je mogao preći u dvorište Vanga Drugog.

Kad je Vang Tigar ušao u kuću drugog brata, mogao se doista diviti koliko se ta kuća razlikuje od one druge, kako je puna zdravog raspoloženja, i pored galame i svađe dece. A sva ta buka i dobro raspoloženje rasli su i okretali se oko žene-seljanke

120

121 Vanga Drugog. Bila je ona bučno i naprasito stvorenje. Kad bi govorila, glas joj je zvonio po kući, jer je bio grub i snažan. Ali je bar desetak puta preko dana gubila živce, i tucala deci glavu o glavu. Za-mahnula bi rukama, većito zasukanim iznad lakata, i po nekom detetu raspalila takav šamar da se kuća ispunjavala drekom i kuknjavom od jutra do večeri. A i svaka sluškinja je bila isto toliko bučna kao i gazdarica. Ali je i pored sve svoje grubosti bila i nežna. Zgrabila bi neko dete u prolazu i zabila nos u debeljušni mu vrat. Iako je štedela svaku paru, kad bi joj neko dete zatražilo groš da od nekog pro-davca kupi komadić šećerleme, čašu kakvog toplog slatkog pića ili štapić nataknutih gloginja umočenih u šećer, ona bi se uvek mašila u svoja sitna nedra i vadila groš. Kroz tu bučnu i punu života kuću Vang Drugi se kretao miran i ozbiljan, pun tajnih planova. Uvek je svima ukućanima bio zadovoljan, a on i njegova žena živeli su vrlo srećni.

I prvi put je baš tih dana Vang Tigar potisnuo malo u stranu svoje maštanje o slavi. I dok su mu se ljudi odmarali i gostili, on je živeo u bratovoj kući. Bilo je

nečega što je voleo u domu Vanga Drugog. Sad mu je bilo jasno zašto mu je onaj drugi nećak izišao iz ove kuće veseo i nasmejan, i zašto je onaj drugi nećak bio plašljiv i bojažljiv. Osećao je slogu između Vanga Drugog i njegove žene, osećao je da su i deca srećna. Iako se ona nisu često prala, iako se sluškinje o njima nisu mnogo starale, sem da li su nahranjena i uveče u postelji, svako dete je iz celog tog jata bilo veselo, a Vang Tigar ih je po-smatrao s nekim čudnim osećanjem u srcu. Bio je tu i jedan dečkić od pet godina. Njega je Vang Tigar najviše gledao, jer je to dete bilo najdeblje i najlep-še. Vang Tigar ga je zavoleo. Ali kad bi ispružio ruku prema detetu ili mu ponudio groš, dete bi se odjednom uozbiljilo, stavilo prst u usta, zagledalo se u grubo lice Vanga Tigra i pobeglo, klimajući glavom. A Vanga Tigra je, ma koliko pokušavao da se nasmeši i zaboravi ćelu stvar, to odbijanje bolelo kao da je dečak odrastao čovek.

122

Tako je Vang Tigar čekao da prođe tih sedam dana. Ovo odmaranje, tako retko u njegovom životu, učinilo je da je više razmišljao negoli obično. Kad je video te dve kuće pune dece, ponovo se osetio ne-srećnim što nema sina da mu produži potomstvo. Počeo je tako pomalo da razmišlja i o ženama, jer je prvi put živeo slobodno u kući u kojoj je bilo žena, sluškinja, mladih robinja, koje su trčale tamo-amo. Jednom ga je obuzelo neko slatko uzbuđenje kad je ugledao vitku služavku, leđima okrenutu njemu, koja je svršavala neki posao. Setio se da je nekada Kruškov Cvetak tako izgledala u tim dvorištima, još dok je bio dečak. A kad se devojka okrenula i on joj video lice, stara zbunjenost ga je obuzela. I, doista, taj pečat je stajao udaren na prve izlive njegove mladosti, pa bi mu pri pogledu na bilo koju ženu srce nekako zastajalo, a on se okretao.

Ipak je od toga lenčarenja i nejasne strasti postajao uznemiren. Jedno poslepodne pomislio je da ode i oda poštovanje Lotosovom Cvetu, jer je u njenim dvorištima minulih dana najčešće viđao Kru-žkov Cvetak, pa je imao tajnu želju da ponovo razgleda te sobe i dvorište. Otišao je do Lotosovog Cvetu pošto joj je prvo poslao slugu da najavi dolazak. Lotosov Cvet se podigla od stola za kojim se kockala sa prijateljicama, starim gospođama iz drugih kuća. Ali on nije hteo dugo da sedi. Ne! Bacio je pogled po toj sobi, sećao se, a odjednom je zažalio što je uopšte i došao, podigao se, postao nestrpljiv i nije više hteo da ostane. Ali Lotosov Cvet nije ra-zumela lutanje njegovih pogleda, pa je uzviknula:

— Ostani, imam zašecerena isiota u krčagu, slatkog lotosovog korenja i drugih stvari koje mladi ljudi vole! Još nisam zaboravila kakvi su mladići. I pored sve svoje debljine i godina, pamtim kakvi ste vi!

Stavila mu je ruku na rame, nasmejala se debelim glasom i namignula. On je odjednom omrznu, uozbilji se, pokloni, izvini i izađe brzo. Ali je čuo kikot starih žena koje su se kockale, i on ga je pratio kroz dvorište.

123Ni poseta tom dvorištu nije pomogla. Mašta mu je bila još nemirnija. Da bi se rastreznio, počeo je misliti kako je njegov život vrlo daleko od ovoga tu,

mislio je da mora krenuti svojim putem čim bude posetio očev grob. To mu je bila i dužnost da učini, naročito pre nego što pođe u rat.

Zato je idućeg jutra, šestog dana, rekao Vangu Drugom:

— Ostaću još samo koliko da zapalim malo tamjana na očevom grobu, jer će se inače moji ljudi ole-niti i omekšati, a pred nama se nalazi dug i mučan put. Šta imaš da mi kažeš o novcu koji mi je potreban?

A Vang Drugi je odgovorio:

— Ništa drugo već da ću ti davati svakog me-seca koliko smo se dogovorili.

Ali mu Vang Tigar nestrpljivo viknu:

— Budi ubeđen da ću ti jednog dana vratiti što si mi pozajmio! A sad idem na očev grob. Ti gledaj da oba dečaka budu spremna, neka se ne opijaju i neka se ne pre jedu večeras, jer krećemo sutra u zoru.

Pošao je na grob, želeći u sebi da ne povede sina najstarijeg brata, ali nije znao kako da ga odbije, jer bi to izazvalo zavist između dva starija brata. Uz put je uzeo malo tamjana iz slagališta u kući i uputio se na očev grob.

Otac i sin su još za života bili vrlo daleki jedan drugom, čak je i detinjstvo Vang Tigra bilo čemerno, jer mu je Vang Lung naređivao da ostane na selu, pa je odmalena omrznuo zemlju. Mrzeo je nju i sad, dok se približavao kućici od naboja. Iako je u njoj proveo detinjstvo, nije je voleo, jer mu je nekad bila zatvor i činilo mu se tad da nikad neće ni biti slobodan. Nije se približavao kućici, već je kružio oko nje i kroz mali šumarak se primakao brdašcu na kome su se nalazili grobovi njegove porodice.

Približujući se brzim korakom, začuo je blago mrmljanje, nalik na plakanje.

Začudio se ko to plače

124

na grobu, jer je znao da se Lotosov Cvet kocka. A bilo mu je dobro poznato da to ona ne bi mogla ni da bude. Zato je usporio hod, sasvim se primakao i provirio kroz granje. Ugledao je najčudnovatiji prizor u svom životu. Kruškov Cvetak je naslonila glavu na očev grob, skupila se na travi, kao što čine žene kad plaču i misle da su same, da bi se site isplakale. Nedaleko od nje sedela je njegova luda sestra, koju nije video već mnogo godina. Iako joj je kosa bila sva seda, a lice malo i zbrčkano, sedela je na jesenjoj sunčevoj svetlosti, igrala se komadićem crvene tkanine, savijala je, presavijala, i smejala se gledajući kako sunce probija materiju. A za kaput ju je verno držao, mali, iskrivljeni, grbavi dečak, kao što čine deca kad ih neko koga vole zamoli da poslušaju nešto.

Mališan je lice puno tuge bio okrenuo prema ženi koja je plakala. Usta su mu bila napućena, spreman da i sam brižne u plač zbog njene tuge.

Vang Tigar je stajao tu, skamenjen od iznenađenja. Slušao je Kruškov Cvet kako tuguje svojim mekim glasom. Izgledalo je da joj plač dolazi iz dubine duše. Više nije mogao da podnosi taj prizor. Sav svoj stari gnev prema ocu još jednom je osetio i nije mogao da ga savlada. Bacio je tamjan na zemlju, okrenuo se i otišao brzo, duboko uzdišući uz put, iako nije bio svestan šta je uradio.

Jurio je preko polja i znao je da mora da se udalji od tog mesta, te zemlje — te žene — morao je da se posveti svome poslu. Išao je natrag po žestokom jesenjem suncu, koje je jasno i svetio padalo preko polja, ali on to nije video, nije primećivao lepotu.

U zoru je uzjahao svog alatog konja, koji je nemirno poskakivao u jutarnjoj svežini. Kopita su mu snažno udarala o kaldrmu, a i rošavi dečak, pošto se dobro najeo za doručak, bio je na svom magarcu, pa zajedno pođoše do vrata Vanga Najstarijeg, po drugog dečaka. Ali ne potraja ni trenutak, kad jedan sluga istrča iz kapije i onako u trku viknu:

125— Da grozne stvari! Da užasnog prokletstva na ovoj kući!

I odjuri nekuda.

Vang Tigar postade još nestrpljiviji zbog ovoga, pa dreknu:

— Kakvo prokletstvo? Prokletstvo je što će sunce skoro izaći, a ja još nisam na svom putu.

Ali se sluga nije obazirao. Tad Vang Tigar opsova krupno i viknu na rošavog dečaka:

— Ovaj prokleti deran, tvoj brat od strica, samo mi je teret i uvek će to i biti. Idi, nađi ga i reci da odmah dođe, jer ga neću povesti.

Rošavi dečak kliznu za tren oka s malog, starog magarca, a Vang Tigar nešto sporije sjaha s konja, uđe u kapiju i predade vrataru uzde. Ali još nije ni koraknuo unutra, a dečak je već bio napolju, bled kao smrt, zadihan kao da je oprčao gradske zidine. Teško je šaputao:

— On više nikad neće doći. Obesio se, mrtav je!

— Šta ti to pričaš, magarče mali! — dreknu Vang Tigar i odjuri u bratovu kuću.

Tamo je doista vladala puna pometnja. Ljudi, žene, služavke, svi su se bili skupili oko nečega u dvorištu. Kroz vrevu i metež čulo se glasno jauka-nje jedne žene. To je naricala dečakova majka. Vang Tigar ih sve odgurnu, a u sredini gomile stajao je Vang Najstariji. Njegovo debelo lice je bilo žuto kao užegla mast, sve umrljano suzama. Držao je na rukama telo svog drugog sina, pomagali su mu i neki ljudi. Dečak je ležao ispružen, u dvorištu, pod svet-lim jutarnjim nebom, mrtav, a glava mu je visila niz očevu ruku. Obesio se o pojas za gredu u sobi u kojoj je spavao sa starijim bratom. Ovaj ništa nije pri-metio sve dok se nije probudio, jer je čvrsto spavao posle vina i malo veselja prošle noći. Kad se prenuo u praskozorje i video da se nešto klati, mislio je u prvi mah da je neko odelo. Čudio se zašto tu visi, ali kad je ponovo pogledao, ciknuo je i tako razbudio kuću.

126

A Vang Tigar je, pošto mu je jedan čovek ispričao šta se dogodilo, a još desetak pomagali u priči, stajao i gledao tog mrtvog sina, čudno se oseća-jući. Sad ga je pomalo i žalio, kao nikad dok je bio živ. Mrtav, bio je vrlo mali i mršav. A Vang Najstariji podiže oči, ugleda brata i zaceni se od plača:

— Nikad nisam ni sanjao da će ovo dete pre izabrati smrt nego poći s tobom. Mora biti da si s njime rđavo postupao, pa te je toliko omrznuo. Sreća tvoja što si mi brat, inače bi, inače bi...

— Ne, brate — odgovorio je Vang Tigar blaže nego što je imao običaj. — Nisam rđavo postupao prema njemu. Imao je čak i magarca, dok su drugi išli pešice. Nisam ni slutio da ima toliko hrabrosti da umre. Mogao sam ipak od njega nešto načiniti da sam znao da ima snage da umre.

Stajao je Tigar i zurio neko vreme. Vreva ojača kad se onaj sluga koji je bio otrčao pojavi s vraćem, sveštenicima, njihovim dobošima i svima ljudima čija je dužnost da se nađu u slučaju ovakve neočekivane smrti. Sav uzbuđen, Vang Tigar se sklonio i ostao sam u sobi.

Pošto je počekaio neko vreme i učinio sve što brat treba da uradi u ojađenoj kući, uzjahao je konja i otišao. Ali, putujući, sve je tužniji bivao. Bio je primoran da se pribira i stalno priseća kako nikad nije tukao dečaka, niti zlo prema njemu postupao na bilo koji način. Niko nije ni slutio da je dečak toliko očajan da će sebi oduzeti život. Vang Tigar je mislio da je samo nebo tako odredilo, a to ne može da izmeni nijedan čovek, jer život svakog pojedinca zavisi od neba. Tako je sam sebe nagnao da zaboravi sliku bledog dečaka, kome glava visi preko očeve ruke. Vang Tigar pomisli:

— Možda ni sinovi nisu blagoslov!

Kad se tako utešio, osetio se bolje, pa blagonaklono uzviknu rošavom dečaku:

— Hajde, derane, dug je put pred nama! Moramo ubrzati!

127XII

Vang Tigar je udario konja bičem od ispletene kože i dozvolio životinji da pusti svu snagu, tako da je pojurila preko polja kao da je na krilima. Bio je to pravi dan da se otpočne tako veliki poduhvat kao ovaj Vanga Tigra. Nebo je bilo bez ijednog oblačka, duvao je svež, hladan vetar, pun snage, savijao je trane, bacao se na njih, otkidao im suvo lišće, po-izao prašinu s drumova i kovitlao je preko pokošenih pšeničnih njiva. U srcu Vanga Tigra se dizala neka bezobzirnost, slična ovom vetru. Namerno je zaobišao kuću od naboja i napravio veliki krug oko kraja u kome je Kruškov Cvetak živela. Svom je srcu govorio:

— Sva je prošlost završena! Gledam samo ka svojoj veličini i svojoj slavi!

Tako je otpočeo dan, a sunce se rodilo puno, ogromno i bleštavo s ivice polja.

Vang Tigar ga je gledao ne trepćući. Činilo mu se da mu samo nebo stavlja svoj pečat ovakvim jednim danom kako bi ostvario slavu, jer mu je slava bila predodređena.

Rano ujutru se primakao zaseocima u kojima su se nalazili njegovi ljudi. Verni čovek s rasečenom usnom izašao mu je u susret i rekao:

— Vrlo je dobro, moj kapetane, što si došao, jer su ljudi odmorni i siti.

Pobesneće ako ostanu i dalje na ovakvoj slobodi.

— Okupi ih, onda, čim završe jutarnji obed — uzviknuo je Vang Tigar. — Krenimo, kako bismo još sutra stigli na pola puta do naše zemlje.

Vang Tigar je u kući Vanga Drugog dugo razmišljao o tome koje će zemlje zauzeti. Razgovarao je sa svojim bratom, koji je bio obazriv i pametan. Činilo im se obojici da su zemlje baš na samoj granici susedne oblasti vrlo dobre za tu svrhu i najbolje koje se mogu zauzeti. Ti krajevi su dosta daleko od doma Vanga Tigra, pa, ako nastupi i najgore, neće guliti kožu svom rođenom narodu; ali ipak i dovoljno blizu da može naći utočišta među svojim ako u ratu propadne. Osim toga, ta oblast je bila dosta bli-

128

zu da mu se i srebro koje mu je bilo potrebno dok se ne ugnezdi moglo lako donositi, bez velike opasnosti od razbojnika. A same te zemlje bile su nadaleko čuvene, jer tamo glad nije tako često besnela. Neki krajevi su se nalazili na visini, a neki u nizini, a bilo je i planina koje su mogle da služe za povlačenje i skrivanje. Povrh svega, prolazio je tuda i jedan drum, koji je bio najkraći put između Severa i Juga za putnike koji su tamo i amo putovali. Ti putnici su se mogli oporezovati carinom i pravom prolaza. Tu su bila i dva-tri velika grada, i jedan mali, tako da Vang Tigar nije morao zavisiti samo od naroda koji obrađuje zemlju. Ovaj kraj imao je još jednu vrednost. Najbolju pšenicu je slao na tržište u za-menu za vino, pa narod nije bio mnogo siromašan.

Postojala je samo jedna smetnja pored svih tih dobrih strana: nad tim krajevima već je upravljao jedan ratnik, i njega je Vang Tigar morao da otera ako bi hteo da uživa u punoj meri, jer nema oblasti dovoljno bogate da bi mogla izdržavati dva ratnika. Šta je taj ratnik, ko je on, koliko je jak — Vang Tigar nije znao, jer ništa pouzdano nije mogao doznati od braće, sem da su slušali da se zove Leopard, jer ima čudno čelo, koje mu koso leži, kao u leoparda. On je vladao nemilosrdno nad narodom, tako da su ga svi mrzeli.

Zato je Vang Tigar znao da će morati krišom otići u te zemlje, a nikako da se pojavi onako u gomili i galami. Morao je ići pritajeno, morao je raz-deliti ljude u male odrede, tako da izgledaju kao bezopasne čete vojnika u bekstvu. Trebalo je naći kakvo utočište u nekoj planini, da bi odatle mogao ispitati zemlju preko svojih poverenika i tako utvrditi s kakvim se ratnikom ima da bori i od koga ima da otme zemlje za koje je smatrao da mu ih je sudbina odredila. Kako je smerao, tako je i učinio. Kad se svaki na jeo i ugrijao vinom na hladnom vetru koji se mešao s toplinom sve jačeg sunca, i pošto se pobrinuo da se sve plati, zapitao je seljake:

9 Sinovi

129— Da li su moji ljudi uradili u vašim kućama nešto što nisu smeli?

Seljaci su odgovorili slobodno:

— Nisu ništa! O, kad bi svi vojnici bili takvi! Vang Tigar je bio zadovoljan, naredio je ljudima

da se udalje izvan sela i onda im je, okupivši ih oko sebe, govorio o zemlji u koju je trebalo da ih odvede:

— To su najbolje zemlje nadaleko, a imamo da se borimo samo protiv jednog ratnika. Ima tako jakih vina u tom kraju kakva vi nikada niste ni okusili.

Kad su ljudi ovo čuli, uzviknuli su od radosti i zagalamili su:

— Vodi nas tamo, kapetane naš. Mi žudimo za takvim zemljama.

Tada im Vang Tigar odgovori, smešeći se svojim sumornim osmehom:

— Nije to tako prosto, jer moramo ispitati kolika je snaga ratnika koji tim zemljama upravlja. Ako on ima više ljudi nego mi, moramo naći načina da ih odvučemo od njega. Svaki od vas mora biti uhoda, da sve vidi i sve čuje. Niko ne sme znati zašto smo došli, ni šta spremamo. Ja ću prvi otići da vidim gde bismo mogli da napravimo tabor, a moj verni čovek s rasečenom usnom ostaće na granici, u jednom malom selu, zvanom Dolina Mira. Živeće tamo u jednoj krčmi, o kojoj sam slušao. To je poslednja krčma u seoskom sokaku, a na njoj visi znak vinar-ske radnje. On će tu na vas čekati i saopštiće vam ime mesta gde budem naredio da se sastanemo. Vi ćete se razbiti sve po trojica, petorica, sedmorica i pravićete se kao da ste begunci. Ako vas iko pita kud idete, zapitajte ga sa svoje strane gde se nalazi Leopard, pošto ste pošli da mu se pridružite. Svakome ću dati po tri srebrnjaka za hranu, dok se po-nova ne nađemo. Ali jednu stvar hoću da kažem svakom čoveku. Ako mi dođe do ušiju da je ijedan od mojih ljudi povredio nedužnog čoveka ili pogledao ženu koja nije slobodna za njega, neću pitati koji je taj, već ću za njega ubiti dvojicu.

Tad jedan vojnik zapita:

130

— Ta, kapetane moj, zar nikad nećemo smeti činiti što je vojnicima dozvoljeno?

A Vang Tigar dreknu na njega:

— Kad ja izdam naređenje, onda ćete biti slobodni! A vi se još niste za mene borili. Hoćete li nagrade za pobeđe kad još nije ni bilo boja?

Čovek umuknu i poplaši se, jer se dobro znalo da Vang Tigar ima vrlo preku narav, brzu sablju i da nije od onih koje može dirnuti kakva duhovita reč ili prigodna rečenica. Ali su svi znali da je pravedan, a ljudi koji su išli za njim bili su dovoljno dobri da znaju šta je pravo. Istina je da se još nisu borili. Zato su bili pripravnici da čekaju sve dok budu hranjeni, imaju krov nad glavom i primaju platu.

Vang Tigar ih je posmatrao dok su se razbijali u gomilice. A kad su se razdelili, izdao im je plate iz zalihe srebra koju je imao, pa je s rošavim dečakom na magarcu i poverljivim čovekom rasečene usne, na mazgi koju je kupio u jednom seocetu, krenuo prema severozapadu.

Kad je Vang Tigar stigao do granice kraja o kome je slušao, nagnao je svog alata da se popne na široki i visoki grob nekog bogataša, koji se tu nalazio. S toga mesta gledao je u daljinu. Bila je to najlepša zemlja koju je ikada video. Pružala se pred njim, valjajući se niskim brežuljcima i širokim, plitkim dolinama, koje su se već pomalo zelenele od mlade ozime pšenice. Prema severozapadu, bregovi su se dizali u strme planine, stenovite, koje su se ocrtavale na svetlom nebu. Kuće su bile raštrkane u mala sela i zaseoke; bile su to male, dobre kućice, koje se lako ne raspadaju. Mnoge od njih su imale krovove tek prekrivene slamom od ovogodišnje žetve. Bilo je čak i nekoliko kuća od opeke i sa cre-

pom. U svakom obližnjem dvorištu, koje se moglo videti, stajali su plastovi slame. Slušao je udaljeno kokodakanje kokošaka koje su snele jaja. S vremena na vreme, vetar je donosio odlomke pesme koju je neki seljak pevao obrađujući zemlju. Bila je to vrlo lepa zemlja, a Tigru je srce skakalo od radosti što je toliko divna. Ali nije imao nameru da kroz nju pro-

9*

131đe obučen u vojničko odelo, na svom alatu konju, pa da se na taj način priča o ratu suviše rano širi u narodu. Ne! On je gledao naokolo i smerao da zaobilaznim putem dospe do planine, gde bi se mogao sakriti zajedno sa svojim ljudima, i raspitivati se o snazi neprijatelja još pre nego što bi iko doznao da je ovde.

U podnožju niskog brega na kome se nalazio taj visoki grob i mnogi drugi grobovi bilo je malo selo, ono o kome je govorio svojim ljudima. Imalo je samo jednu ulicu, dugu osminu milje. Vang Tigar je upravio konja tuda i prošao kroz selo, s dvojicom ljudi iza sebe. Bilo je jutarnje doba, kad se seljaci vraćaju u kolibe. Seoska čajdžinica je bila puna ljudi koji su pili čaj ili jeli pecivo od pšeničnog brašna ili heljde. Na zemlji pored njih su ležale naslagane korpe, ispražnjene na trgovima. Pogledali su začuđeno kad su začuli topot kopita na ulici i gledali otvorenih usta dok je Vang Tigar prolazio. I on ih je pogledao, da bi video kakvi su to ljudi. Bio je vrlo zadovoljan što dobro izgledaju: mišićavi, mrki, dobroćudni i dobro uhranjeni. I mislio je u sebi da je doista dobru zemlju izabrao, kad ona može da othranjuje ljude kao što su ovi. Ali ih je Vang Tigar samo pogledao i prošao, ne praveći se važan, kao da je neki namernik koji putuje u drugi, udaljeni grad.

Na kraju ulice je bila krčma o kojoj je ranije čuo. Kazao je svojim pratiocima da ga pričekaju napolju, a on je zaustavio konja, sjahao, odgurnuo za-vesu na vratima i ušao u krčmu. Nikoga unutra nije bilo. Bila je to mala soba sa svega jednim stolom. Vang Tigar je seo i udario dlanom o sto. Jedan de-čak je istrčao, a kad je video kakav ljut čovek tu sedi, pobegao je natrag ocu, koji je i vodio krčmu. Čovek je izišao napolje, obrisao sto iscepanom kece-ljom i ljubazno rekao:

— Goste moj plemeniti, kakvo vino želite?

— A kakvo imaš? — zapitao je Vang Tigar. Krčmar mu je odgovorio:

132

— Imamo sveže vino koje se pravi u ovom kraju. To je najbolje vino i lađama se raznosi po celom svetu, a mislim čak i caru u prestonicu.

Na ovo se Vang Tigar malo prezrivo nasmeja:

— Zar u ovom malom selu niste čuli da sad baš nemamo više cara?

Izraz velikog straha se ukaza na čovekovom licu i on prošapta:

— Ne, nisam čuo! Kad je umro? Da li su mu silom oteli presto? Ako je to tačno, ko je onda novi car?

Vang Tigar se čudio ovolikom neznanju, pa je opet odgovorio sa pomalo prezira:

— Još nemamo novog cara!

— Pa ko onda nama upravlja? — pitao je čovek sav zapanjen, kao da je neočekivano pala na njega neka nova nesreća.

— Vreme je novih ratova — odgovorio je Vang Tigar. — Ima mnogo vladara, pa se ne zna ko će zauzeti najviši položaj. Takva su vremena da svaki čovek može upotrebiti priliku da se uzdigne do slave.

To je glasno rekao, a slavloljublje, koje je bilo njegov životni deo, naglo ga zanese i on viknu u svom srcu: „A što ne bih ja mogao biti taj čovek?" Ali glasno ništa nije kazao; samo je sedeo za malim nebojenim stolom i čekao da mu se donese vino.

A kad je čovek doneo krčag vina, videlo mu se na ozbiljnom licu da je mnogo uznemiren. Rekao je Vangu Tigru:

— Vrlo je rđava stvar kad nemamo cara, jer to znači imati telo bez glave. I to predskazuje ratove na sve strane, a nema ko da nas vodi. Rđava je to stvar što ste mi rekli, moj plemeniti goste. I više bih voleo da mi niste to kazali, jer neću sada moći da zaboravim. Ponizan stvor kao ja neće biti u stanju da to izbije iz glave. Ma koliko da je mirno naše selo, pla-šiću se svakog dana šta će se sutra dogoditi. Oborenog pogleda je čovek ulivao toplo vino u času. Ali Vang Tigar nije odgovorio, jer su mu misli bile negde na drugom mestu, a ne uz ovog jadnog stvora. Nalio je opet vino i popio ga brzo. Ono mu

133se širilo kroz krv, toplo i jako, osećao je kako mu se penje u obraze i muti mu glavu. Jedva da je popio nekoliko časa tog vina, ali je platio za sve, čak i jednu više, koju je odneo svom vernom čoveku sa zečjom usnom. Ovaj je bio vrlo zadovoljan tom pažnjom. Uzeo je času obema rukama i srknuo u slast, mljackajući kao pas, a zatim je zavalio glavu i ulio vino u grlo, jer mu je gornja usna slabo pomagala, pošto je bila rasečena.

A tad se Vang Tigar vrati u krčmu i zapita krčmara:

— Pa ko onda vlada u ovom kraju?

Čovek se obazre levo-desno. Nikoga nije bilo blizu, pa je rekao tihim glasom:

— Nekakav razbojnički vođ, zvani Leopard. Najsvirepiji od svih zlih ljudi. Svaki od nas mora da mu plaća porez, inače se stušti na nas sa svim svojim huljama, kao jato grabljivica, i očerupa nas do gole kože. Svi mi iz sveg srca želimo da ga se otresemo!

— A zar baš nikog nema ko je njime zadovoljan? — pitao je Vang Tigar i seo kao da je nešto rekao što ga se nimalo ne tiče. A da bi izgledao još bezazleniji, naredio je: — Donesi mi lonac blagog zelenog čaja. Vino me prži u grlu kao vatra.

Čovek je doneo čaj i produžio da priča:

— Niko nije zadovoljan, plemeniti moj goste. Mi bismo se ■ žalili onima iznad nas kad bi bilo neke koristi. Jednom smo išli u najviši sud našeg kraja, gde živi glavni upravnik ove oblasti. Ispričali smo mu naš slučaj, tražili da pošalje vojnike, da uzme vojsku od onog ko je iznad njega, kako bi zajedno oterali ovog čoveka koji nas ugnjetava. Ali, gospodine, ti vojnici što su tad došli bili su

strašno svirepi ljudi. Živeli su u našim kućama, uzimali nam kćeri, jeli što god su hteli, ništa nisu plaćali, i postali teret koji nismo mogli da snosimo. A osim toga, bili su takve kukavice da su pobjegli čim su namirisali bitku, pa su razbojnici postajali sve drskiji. Posle smo mi otišli i molili upravnika da odvede svoje vojnike iz našeg kraja. I on je najzad to i učinio. Ali, to je bila strašna stvar, jer su mnogi vojnici prešli u službu

134

kod razbojnika, izgovarajući se da već dugo nisu plaćeni, pa sad moraju od nečega da žive. Bilo nam je gore nego ranije, jer svaki vojnici ima pušku, koju sa sobom nosi gde god pođe. Pa kao da ni to nije bilo dovoljno, taj naš upravnik, koji živi u sedištu sreza, poslao nam je svoje poreznike i udario težak namet na nas, na ljude, na zemlju, na trgovce, jer je, pričao je, država zbog nas bila izložena troškovima da nas zaštiti, pa sad mi moramo da platimo. Dobro mi njega poznajemo i znamo da je država — njegova lula opijuma. Otada nismo tražili nikakvu pomoć, pristavši radije da toliko i toliko plaćamo svakog prazničkog dana Leopardu, jer ga tako ipak držimo u izvesnim granicama. To se još može pod-neti dok glad ne počne da pustoši. Na žalost, imali smo toliko mnogo dobrih godina da će nam uskoro nebo poslati jednu rđavu godinu, a mora biti da nas čeka još i mnogo drugog zla.

Ćelu ovu priču Vang Tigar je slušao pažljivo, ispijajući čaj. Tada opet zapita: — A gde Leopard živi?

Krčmar uze Vanga Tigra za rukav, odvede ga do malog prozora prema istoku i pokaza krivim kažiprstom, umazanim vinom:

— Tamo, pozadi, nalazi se planina s dva vrha i zove se Planina dvostrukog zmaja. Između ta dva vrha se nalazi dolina, a u toj dolini razbojnički tabor. To je upravo Vang Tigar i želeo da dozna, pa se pokazao još više nemaran. Zato, brišući rukom svoja stroga usta, ovlaš reče:

— Dobro, izbegavaću onda tu planinu. A sad moram na put svojoj kući, na Sever. Evo ti srebro koje sam ti dužan. A što se tiče vašeg vina, ono je kao što si rekao, vrlo dobro, svetio i opojno.

Zatim Vang Tigar izađe napolje, uzjaha ponovo konja i s dvojicom pratilaca krenu, obilazeći sva ostala sela. Jahao je po grebenima vijugavih brda i kroz osamljena mesta, iako nikad nije bio daleko od ljudi, jer je taj kraj dobro bio obrađen, pun zaselaka i sela. Ali je pogled držao prikovan za planinu s dva 135vrha, gonio je konja južno od nje, u pravcu jedne niže planine, za koju je video da je delom obrasla borovima.

Celoga toga dana su jahali u tišini, jer niko nije progovarao ako Vang Tigar ne bi prvi započinjao razgovor, sem ako se imalo nešto reći. Jednom je dečak počeo malo da pevuši, jer je po prirodi teško podnosio tišinu. Ali ga je Vang Tigar oštro učutkao, pošto nije bio raspoložen za galamu.

Na kraju popodneva, pre nego što je sunce zašlo, stigli su u podnožje one pošumljene planine prema kojoj su jahali mnoge časove. Vang Tigar siđe sa umornog konja i poče se penjati uz neke grube kamene stepenice, koje su vodile

uz brdo. Tim stepenicama je išao, a pratioci za njim, dok su se životinje spoticale o stenje. Što su se više peli, planina je postajala sve divljija. Put je vodio preko stena, na nekim mestima su potoci jurili između litica i drveća, a trava bila gusta i visoka. Mahovina na kamenju bila je meka i vrlo se slabo čulo kad bi na nju stala ljudska noga, jedino je u sredini bila malo proređena, kao da su svega jedna ili dve osobe tim putem ikad prošle. Kad je sunce zašlo, stigli su do na kraj planinskog puta. On se svršavao jednim hramom, sagrađenim od gruba kamena. Zadnji deo mu je bio naslonjen uz stenu, tako da mu je unutrašnja strana bila u stvari od kamena. Hram je bio skoro sasvim sakriven u šumi, ali se ipak video, jer su mu se izbledeli crveni zidovi svetlucali pri sunčevom zalasku. Bio je to mali hram, star i naheren, zatvorenih vrata. Vang Tigar se uputi prema njemu. Neko vreme je stajao, prislonjen uhom o zatvorena vrata. Ništa nije čuo, pa je počeo udarati drškom svog biča od kože. Dosta dugo se niko nije pojavljivao. Tigar se razljuti i besno zalupa. Najzad se vrata otvoriše malo, a lice jednog ostriženog i izbrijanog sveštenika se promoli, lice vrlo staro i zbrčkano. Vang Tigar mu reče:
— Tražimo prenoćište za noćas! — glas mu je, onako oštar i jasan, odjekivao u tom mirnom mestu.

136

Sveštenik je malo više otvorio vrata i odgovorio slabim piskavim glasom:
— Zar nema krčmi i čajdzinica u selima? Mi smo samo jedna šaka ljudi koji smo ostavili svet. Jedemo siromašnu hranu bez trunke mesa, a pijemo samo vodu!

Stara kolena su mu podrhtavala pod haljinom kad bi pogledao Vanga Tigra. Ali Vang Tigar probi sebi put kroz vrata pokraj starog sveštenika, i doviknu dečaku i vernom čo-veku:

— Ovo je baš mesto kakvo tražimo!

Ulazio je unutra ne obazirući se na sveštenike. Prošao je u hram kroz glavnu dvoranu, gde su bili bogovi, veoma stari — pozlata im se ljuštila sa glinenih tela. Vang Tigar ih čak nije ni pogledao. Prošao je pored njih i ušao u unutrašnje konake, u kojima su sveštenici živeli. Tu je izabrao za sebe jednu malu sobu, bolju od ostalih, ali koja već mnogo dana nije bila čišćena. Tu je otpasao sablju, a verni čovek procunjao je tamo-amo, dok nije našao hrane za gospodara, i to samo malo pirinča i kupusa.

Ali te noći Vang Tigar, legavši na krevet u sobi koju je izabrao, ču neko duboko naricanje, koje je dolazilo iz dvorane sa bogovima. Ustade da vidi šta je to. Tamo je stajalo pet starih sveštenika ovoga hrama i dva jedina učenika. Bili su to seljački sinovi, koji su ovde ostavljeni da se nauče nekim molitvama. Svi su klečali i jadali se Budi, koji je, naslonjen svojim velikim trbuhom, sedeo u sredini dvorane. Naricali su i molili boga da ih spase. Jedna buktinja je gorela, a plamen se lelujavao tamo-amo na noćnom vetru, i pri svetlosti toga plamena oni su klečali i glasno se molili.

Vang Tigar je stajao, gledao ih i slušao. Otkrio je da se mole da od njega budu zaštićeni. Vikali su:

— Spasi nas, spasi nas od razbojnika!

Kad je Vang Tigar to čuo, uzviknuo je veselo da su sveštenici skočili od iznenadna glasa. Drhtali su, umotani u haljine koje su na brzinu navukli. Tako su se svi poplašili, osim jednog starog sveštenika, koji je bio glava hrama. Ovaj je pao ničice na zemlju, misleći da mu je kucnuo suđeni čas: Vang Tigar im je viknuo:

— Ništa vam neću učiniti, vi sede glave! Pogledajte, imam srebra! Zašto da me se plašite?

Dok je govorio, otvorio je kesu za pojasom i pokazao srebro koje je nosio. Zaista, tu je bilo više srebra nego što su oni ikad videli.

— Osim ovoga — nastavljao je Tigar — imam još srebra. Od vas tražim samo malo skloništa za kratko vreme i ništa više, kao što to može da zahteva svaki čovek kome je hram potreban.

Sjaj srebra mnogo je umirio sveštenike. Pogledali su se i među sobom mrmrljali: — Ovo je neki kapetan koji je ubio čoveka koga nije trebalo ubiti ili je izgubio naklonost svoga generala, pa se zato neko vreme mora skrivati. Slušali smo već o takvim ljudima!

A Vang Tigar ih je pustio da misle što god hoće. Osmehivao se malo i tužno, pa se vratio u postelju.

Sutradan u zoru Vang Tigar je ustao i izišao pred kapiju hrama. Bilo je jutro pritisnuto izmaglicom. Oblaci su skrivali doline, sasvim zaklonili ovaj planinski vis od ostalih, tako da je Vang Tigar bio sam, potpuno skriven od sveta. Ipak ga je svežina vazduha opomenula da će zima uskoro doći. Imao je mnogo poslova da svrši pre nego što sneg padne, jer je morao ljudima nabaviti i hranu, i stanove, i ode-o protiv zime. Zato je ponovo ušao u hram i uputio se u kuhinju u kojoj su spavali njegov poverljiv čovek i dečak, pokriveni slamom. Kroz rasečenu usnu je verni čovek hrkao. Čvrsto su spavali, iako je jedan šveštenečki učenik već pažljivo stavljao granje u peć od opeke, a ispod drvenog poklopca gvozdene kazane već je izbijao klobuk pare. Kad je učenik ugledao Vanga Tigra, povukao se i sakrio.

Ali Vang Tigar nije obraćao pažnju na njega. Viknuo je vernog čoveka, uhvatio ga i prodrmusao. Naredio mu je da ustane, doručkuje i ode u krčmu, kako ne bi neki njegovi vojnici to jutro prošli. Verni čovek se razbudio iz sna, protrljao obema rukama

i

138

lice i divljački zevnuo. Natukao je haljine, zamočio jednu času u kazan koji je ključao i pojeo nešto kaše koju je učenik kuvao. A zatim sišao niz planinu. Da ga je neko pogledao s leđa, video bi dosta pristojnog čoveka, ali samo dok mu ne bi opazio lice. Vang Tigar ga je posmatrao i cenio je njegovu odanost.

Vang Tigar je toga dana čekao svoje ljude da se skupe na ovom usamljenom mestu i za to vreme razmišljao o tome šta da uradi, koga da izabere za poverenike, da mu budu pomoćnici i savetodavci. I neke poslove je raspodeljivao pojedinim ljudima: nekima da budu uhode, nekima da se brinu o nabavci hrane, jednima da skupljaju gorivo, drugima da ku-vaju, najzad nekima da upravljaju i čiste oružje. Nije zaboravljao da ih sve treba držati čvrstom rukom, nagrađivati ih samo onda kad nagradu treba dati i sam lično izdavati sva naređenja. Njegova ruka de-liće život i smrt!

Pored toga, smerao je i da svakog dana izvesno vreme provede vežbajući ljude u ratnim veštinama, tako da budu spremni kad dođe čas okršaja. Nije smeo trošiti i municiju za vreme vežbe, pošto je video da je nema mnogo više nego što mu treba. Ali mogao je obučavati vojnike u svemu ostalom što je sam znao.

Zato je čekao, goreći od nestrpljenja, na tom mirnom planinskom vrhu. Pre nego što se dan završio, više od pedeset ljudi našlo je put do njega, a do kraju idućeg dana bilo ih je još oko pedeset. Nekolicina uopšte nisu došli, i izgledalo je da su se odali nekom drugom pozivu. Vang Tigar je čekao još dva dana, ali ih nije bilo. Žao mu je bilo, ali ne ljudi, već što je izgubio jednu dobru pušku i pune fišeklje municije.

Kad su stari sveštenici ugledali čitavu tu četvu ljudi kako se skuplja u njihovom mirnom hramu, bili su izvan sebe i nisu znali šta da rade. Ali Vang Tigar ih je umirivao, govoreći im stalno:

— Bićete za sve plaćeni i ne treba da se plašite.

139Ali mu je stari poglavica odgovorio svojim slabim glasom. Bio je toliko star da mu se meso sasu-šilo na kostima i drhtao je od silnih godina.

— Mi se ne bojimo da nećemo dobiti odštetu, ali ima stvari koje se ne mogu platiti srebrom. Ovo je vrlo mirno mesto, pa je i dobilo ime Hram Svetoga Mira. Mi živimo ovde mnogo godina, odvojeni od sveta. A sad su ovde ti vaši pohlepni i gladni ljudi. Mir je otišao sa njihovim dolaskom. Oni se skupljaju u dvorani u kojoj su bogovi, pljuju na sve strane, svugde se muvaju, čak i ispred samoga boga, prosipaju vodu gde stignu. Uopšte su prosti i divlji u svemu što rade.

A Vang Tigar je rekao:

— Lakše je vama da preselite i prenesete bogove negoli meni da iskorenim takve navike svojih ljudi, jer su oni vojnici. Odnosite bogove u najudaljeniju dvoranu, a ja ću im narediti da tamo ne srne-ju da odlaze. Tako ćete biti na miru. To je starešina i učinio, pošto je video da nema drugog puta i načina. Odneli su svakog boga s njegovog podnožja, osim pozlaćenog Bude, koji je bio vrlo veliki, pa su se sveštenici plašili da se ne raspadne u komade, i tako baci nesreću na njih sve. I vojnici su uživali u dvorani s bogom, a sveštenici su mu lice pokrili komadićem tkanine, kako ne bi video i raz-besneo se zbog grehova koje oni nisu mogli da otklone.

Vang Tigar je među svojim ljudima izabrao trojicu da mu budu poverenici. Prvo je uzeo čoveka sa zečjom usnom, a posle njega još dvojicu. Jedan je dobio

nadimak Jastreb, jer je imao vrlo čudan grbav nos usred mršavog lica, iznad tankih, opuštenih usana, a drugi se zvao Klač Svinja. Taj drugi je bio veliki, debeo, mastan, rumen čovek. Lice mu je bilo široko i mesnato. A crte takve kao da ih je neka ruka lepila dok su bile pravljene. Ali je bio i vrlo požudan stvor. Istina, nekad je klao svinje, ali je u jednoj svađi ubio i suseda, pa bi se često zbog toga žalio i govorio:

140

— Da sam jeo pirinač i imao u ruci štapiće, nikada ga ne bih ubio. Ali se on posvađao sa mnom kad sam držao nož za klanje, koji je iz moje ruke poleteo po svojoj volji!

Pošto je taj čovek umro od gubitka krvi, Klač Svinja je morao da pobegne, da bi se spasao od suda. On je znao i jednu čudnu veštinu. Ma koliko bio grub i debeo, imao je brzu i pokretnu ruku. Uzimao bi dva štapića i ubijao njima mušice u letu, jednu po jednu, onoliko puta koliko bi ga drugovi molili da to učini. Valjali su se svi od smeha gledajući takvu veštinu. Sa istom tačnošću mogao je proburaziti čoveka i prosuti mu krv lako i brzo.

Sva ta tri čoveka su bila vrlo lukava, iako nijedan nije znao ni čitati ni pisati. Ali za život kakav su vodili nije bilo potrebno znanje iz knjiga. Oni sami nisu ni sanjali da bi im i tako što moglo biti potrebno. Kad ih je Vang Tigar izabrao, pozvao je svu trojicu u svoju sobu i rekao:

— Odsad ću vas smatrati kao svoja tri čoveka od poverenja, iznad drugih, kako bi ih uhodili i pazili da me neko ne izda ili propusti da učini ono što naredim. Budite uvereni da ćete dobiti nagradu onog dana kad dođem do vlasti.

Zatim je poslao napolje Jastreba i Klača Svinja, a zadržao samo čoveka zečje usne i rekao mu s nai-većom ozbiljnošću:

— A tebe stavljam iznad ove dvojice. Tvoja je dužnost da vidiš da li me oni verno slušaju.

Posle je ponovo pozvao svu trojicu:

— A ja sam ću ubiti svakog čija se odanost dovede u pitanje. Ubiću ga tako brzo da ću ga pre-seći u kletvi koju se bude spremao da izgovori.

Čovek rasečene usne je mirno odgovorio:

— Nije potrebno da se bojiš mene, kapetane. Pre će te tvoja desna ruka izneveriti negoli ja.

Posle se i ona druga dvojica svečano zakleše, a Jastreb uzviknu najglasnije:

— Mogu li ikad zaboraviti da si me od običnog vojnika uzdigao?

141 Ali ovo je rekao, jer je u sebi imao neke svoje potajne nade.

Sva trojica se pokloniše pred Vangom Tigrom, da bi mu iskazali vernost i odanost. Kad je to bilo svršeno, Vang Tigar je izabrao izvestan broj okretnih i veštih ljudi, koje je razaslao svuda po ovom kraju da uhode i prikupljaju vesti o neprijatelju. Naredio im je:

— Požurite se i doznajte šta možete, tako da se utvrdimo na vlasti pre nego što velike hladnoće otpočnu. Ispitajte koliko ljudi ima Leopard. Ako naidete na neke od njih, razgovarajte s njima, stavite im na iskušenje odanost prema Leopardu i

vidite da li se mogu podmititi. Ja ću svakog od tih ljudi potkupiti jer su vaši životi za mene skuplji od srebra. Neću baciti jedan život ako mogu umesto smrti da kupim čoveka.

Uhode poskidaše vojnička odela, natukoše isce-pano rublje, a Vang Tigar im je dao novaca da kupe, ako im zatreba, i obične haljine. Sišli su niz planinu u sela i u starinarnicama kupili stare iznošene haljine, koje seljaci i ostali prost svet zalažu za nekoliko groševa, a posle ih nikad i ne otkupe, jer su vrlo siromašni. Tako obučene, uhode su se movale svuda po zemlji. Lenčarili su po krčmama, oko stolova za kojima su se ljudi kockali da bi utukli vreme, po-sećivali su radnje kraj drumu i svuda prisluškivali. Zatim su se vratili Vangu Tigru.

Od tih ljudi je Vang Tigar saznavao sve ono što je čuo i u vinarskoj radnji. Narod toga kraja je mr-zeo tog razbojničkog vođu, Leoparda, i bojao ga se jer je svake godine sve više od njih tražio, preteći da će sam doći i uništiti im kuće i polja. Izgovor mu je bio da svake godine mora da hrani sve veću gomilu vojnika i da brani običan svet od ostalih razbojnika, pa zato treba da bude i plaćen. Istina je bila da mu je horda iz godine u godinu bivala sve veća, jer je u celoj oblasti svaki lenjivac koji nije hteo da radi i svaki onaj koji je izvršio nekakav zločin bežao u skrovište na Planini dvostrukog zmaja i tu se pridruživao Leopardovoj zastavi. Snažni i hrabri

142

Ljudi su tamo dobro dočekivani, a slabe i kukavice je Leopard zadržavao da služe druge. Čak je bilo i nekoliko žena koje su otišle tamo. Bile su to otresite snaše čiji su muževi poumirali, a one same se nisu brinule da li im je obraz pošten ili ne. I neki ljudi koji su se pridružili povelj su sa sobom svoje žene. A bilo je i zarobljenih žena, koje su držane za zadovoljavanje vojnika. Tačno je bilo i to da je Leopard sve ostale razbojničke vođe udaljjavao iz toga kraja.

Ali, i pored toga, narod ga je mrzeo i nerado mu je davao bilo šta. Ipak, hteo-ne hteo, morao je da mu plaća sve, jer nije imao oružja. U minulo vreme mogao se narod dići s vilama i srpovima, noževima i ostalim oruđem, ali otkako su razbojnici dobili strane puške, to mu oružje ništa nije vredelo. Nikakva hrabost ili bes nisu vredeli protiv tako brze smrti iz puške.

Kad bi Vang Tigar zapitao uhode koliko ljudi prati Leoparda, dobijao je čudne odgovore, jer su neki govorili da ih ima pet stotina, drugi dve do tri hiljade, a treći, opet, više od deset hiljada. On nije mogao da utvrdi šta je istina, ali je znao da Leopard ima više ljudi nego on. Zbog toga je mnogo razmišljao. Uvideo je da se mora skrivati i čuvati puške sve do poslednje odlučne bitke, a dotle svaku borbu mora izbegavati, makar i imao prilike da je otpočne. Tako je razmišljao slušajući šta mu uhode govore. On ih je puštao da govore slobodno, jer je znao da neobrazovani ljudi najviše onda kažu kad nisu svesni toga. Tako je onaj čovek koji je voleo da bude veseo, isti onaj koji je kapetana nazvao Tigrom Crnih Veđa, govorio podižući svoj slabački glas, hvaleći se:

— A ja lično sam bio toliko neustrašiv da sam se probio u najveći grad, sedište celog sreza. Slušao sam narod tamo, i on je takođe poplašen. Svake godine o

danima gozbe Leopard šalje svoje zahteve, a trgovci mu moraju dati veliku gomilu srebra, jer će im inače, kaže on, napasti grad. Rekao sam čoveku koji mi je to pričao, nekom prodavcu svinj-

143skih belih bubrega — kapetane moj, najboljih što sam ih ikad okusio, a to je čudna svinjetina, kapetane moj, jer ti ljudi ubadaju luk u nju, pa baš mi je milo što ostajemo ovde — elem, rekao sam tom čoveku: „A zašto vaš upravnik ne posije svoje vojnike da se bore protiv razbojnika, za dobro naroda?" A taj je kuvar svinjskih belih bubrega — dobra duša, jer mi je dao komadić više zdrobljenog bubrega nego što sam platio — na to odgovorio: „Taj naš upravnik se sav utopio u svoj opijum i boji se i svoje senke. General koga je najmio za svoju vojsku nije bio ni u jednom ratu, pa ne zna ni kako se puška drži. To je neki mali, pijani, džandrljivi čovek, koji se više stara kako mu je čorba zgotovljena nego o nama. A što se tiče upravnika, trebalo bi da vidite čuvare koje drži oko sebe. Plaća ih samo zbog toga da se ne bi okrenuli protiv njega ili da ih neko drugi ne bi potplatio. A sam rasipa pare kao što se baca na pod čaj iz hladnog lonca. Toliko je poplašen da zadrhti i sav se trese samo kad se Leopardovo ime i pomene. Neprestano jadikuje da se Leoparda mora osloboditi, ali ne mrda ni prstom. Svake godine plaća sve više Leopardu, samo da ga umilostivi." Tako mi je prodavač pričao. Nije hteo više ništa da mi kaže, iako sam kupio još jedan bubreg. Produžio sam i razgovarao s jednim prosjakom koji je trebao vaše iz odela, na sunčanom mestu između dva zida. Bio je i to mudar, star čovek. Prosio je celoga života na ulicama toga grada. Izvanredno pametan stari čovek. Odgrizao bi glavu svakoj vaški koju bi uhvatio, a posle skrckao zubima. Bio je i dobro uhranjen od tolikih vašiju. Pošto smo razgovarali o mnogim stvarima, rekao mi je da se upravnik ove godine odlučio da učini nešto više nego ikad ranije, jer su oni viši od njega načuli kako je dozvolio razbojniku da upravlja u njegovom srezu. Mnogi žude za njegovim mestom, pa višem sudu podnose optužbe protiv njega kako ne vrši svoju dužnost, te ako on bude morao da ode, desetina će se boriti o njegovo mesto, jer su ovi krajevi vrlo bogati i plaćaju veliki porez. Ljudi se

144

mršte zbog toga i govore: „Lepo, hranili smo ovog starog vuka, pa nije više tako lakom kao što je bio. Ako dođe neki novi da pljačka, njega ćemo morati da tovimo sve od početka."

Tako je Vang Tigar puštao svojim ljudima da iskažu što imaju, a oni su to činili kao i svi neuki ljudi, pričali su sve što su čuli, smejali se grohotom i veselili, jer su bili puni lepih nada i imali vere u svoga kapetana. Svak je bio zadovoljan zemljom i selima kroz koja je prošao. Iako je narod imao da hrani dva gospodara, Leoparda i upravnika, ipak mu je dovoljno ostajalo da se dobro najede, jer je to bila tako plodna zemlja da je i za narod nešto preticalo. Vang Tigar ih je puštao da sve pričaju, jer su mu oni, iako mnogo štošta od onoga što su mu govorili nije imalo nikakve vrednosti, ponekad ipak saopštavali i ponešto

što je baš i hteo da sazna. On je umeo da oveje žito od kukolja, jer je bio pametniji od njih.

Kad je ovaj čovek završio svoju priču. Vang Tigar je obratio pažnju na poslednju stvar koju je rekao: da se upravnik boji da će izgubiti svoje mesto. Duboko je razmišljao o tome. Činilo mu se da mu tu leži tajna celog poduhvata, jer je preko tog slabog, slarog čoveka mogao da uzme svu vlast nad tim zemljama. Ukoliko ie više slušao svoje ljude, utoliko je postaiiao ubeđeniji da Leopard nije tako jak kao što se činilo. Posle nekog vremena se resio da pošalje uходу u samo gnezdo razbojničkog tabora, da vidi kakvi su to ljudi i koliku snagu Leopard ima.

Pogledao je po svoiim ljudima koji su te večeri baš bili za obedom, svaki s komadom tvrdog hleba i činiiom pšenične kaše. Neko vreme nije mogao da odluči koga od njih da pošalje, jer mu niko nije izgledao dovoljno vest i prepreden. Tad mu se pogled zadržao na sinovcu, dečaku koga je držao pored sebe. On je u tom trenutku jeo, a obrazi su mu bili puni kaše. Vang Tigar se uputi u svoju sobu, a dečak odmah pođe za njim, jer mu je to bila dužnost. Vang 10 Sinovi

145Tigar naredi da zatvori vrata, pa da sluša šta će mu reći:

— Da li si dovoljno hrabar da učiniš nešto što ću ti reći?

A dečak odlučno odgovori, žvaćući i dalje:

— Iskušaj me, striče, pa ćeš videti! Vang Tigar odgovori:

— Staviću te na iskušenje. Uzećeš malu pračku kakvom dečaci ubijaju ptice, pa ćeš morati da odeš na onu planinu s dva vrha, i to pred mrak. Pravićeš se da si izgubio put i da se plašiš divljih životinja u planini. Doći ćeš plaćući do vrata jazbine. Kad te oni puste unutra, kazaćeš da si sin nekog seljaka iz doline, pa da si pošao u planinu za pticama, a nisi primetio da je brzo pao mrak. Ispričaćeš da si se izgubio i sad moliš da se tu noć skloniš u onom hramu. Ako ti ne dozvole da prenočiš, a ti ih makar moli da ti dadu vođu do prevoja. Otvori četvore oči, gledaj sve, vidi koliko ljudi ima, koliko pušaka, kakav je sam Leopard i posle mi sve ispričaj. Možeš li toliko biti hrabar?

Vang Tigar je uperio svoja dva crna oka na de-čaka. Video je da mu je grubo lice pobledelo, tako da su mu ospe stajale na licu kao strašilo, ali je ipak dobro odgovorio, doduše nekako bez daha:

— Mogu to učiniti.

— Nikad ništa od tebe nisam tražio — rekao je strogo Vang Tigar — ali možda će tvoje lakrdi-jaštvo biti od neke koristi. Ako propadneš, ne upo-trebiš li svu svoju dovitljivost, ako se izdaš, sam ćeš biti kriv. Ali, ti imaš veselo, smešno lice i znaš da izgledaš mnogo bezazleniji nego što jesi, pa sam te zbog toga i izabrao. Igraj ulogu običnog glupog dečaka i bićeš dovoljno bezbedan. Ako te uhvate, možeš li biti dovoljno hrabar i umreti bez reci?

Tada je zdravo rumenilo opet jurnulo dečaku u lice. Stajao je odlučno i snažno, u iscepanom odelu od plavog pamuka. Odgovorio je:

— Iskušaj me, kapetane moj!

Vang Tigar je bio zadovoljan njime i rekao mu:

146

— Hrabri dečache! Ovo je doista iskušenje. Ako ga dobro svršiš, zaslužuješ da dobiješ viši položaj!

Smešio se pomalo gledajući dečaka. A srce mu je, iako se retko kad čulo, osim u nastupima gneva, zakucalo za ovim dečakom, ali ne zbog samog derana, niti, opet, što ga nije voleo, već se pokrenulo, obuzeto nekom čudnom žudnjom.

Ponovo je zaželeo da ima rođenog sina, ali koji neće ličiti na ovog derana, već će biti hrabar i pravi njegov sin.

Naredio je dečaku da obuče odelo kakvo seljački sinovi nose, rekao mu da se obviije ubrusom oko pasa, a na gole noge mu je natukao stare otrcane cipele, jer je imao da pređe dalek put pentrajući se po oštrom stenju. Dečak je napravio pračku kakvu sva deca delju od male račvaste grane. Kad je sve svršio, lako je strčao niza stranu i nestao u šumi.

Za ta dva dana koliko je dečak bio odsutan, Vang Tigar je naložio ljudima da rade što im je naredio. Tako je bio raspodelio posao da niko nije mogao lenčariti i misliti o rđavim stvarima. Poslao je svoje poverenike da po selima kupe hranu i šalju je malo-pomalo. Oni su pazarili žito i pšenicu u manjim količinama, tako da niko nije mogao posumnjati da nabavljaju hranu za stotinu ljudi.

Kad se spustilo veče drugog dana, Vang Tigar je izašao napolje i pogledao niz kamenite stepenice da li dečak dolazi. U dnu srca se plašio za njega. Kad bi pomislio da dete sad možda leži divljački ubijeno, osećao je neku čudnu grizu savesti. Noć je pala i novi se mesec pojavio, a on je pogledao u pravcu Planine dvostrukog zmaja i rekao u sebi:

— Trebalo je da pošljem nekog čoveka koga bih mogao i žrtvovati, a ne sina svoga brata. Ako je dete ubijeno, kako ću izaći pred brata? Ali šta da radim?

Imam poverenja samo u rođenu krv.

Posmatrao je unaokolo sve dok mu ljudi nisu plegali, a mesec se uzdigao iznad planine i popeo visoko na nebo, ali se dečak još nije vraćao. Najzad poče duvati hladan planinski vetar i Vang Tigar uđe unutra. U srcu mu je bilo teško, jer je uvideo nešto što ranije nije znao: da će mu dečak nedostajati ako

10*

147se ne vrati, jer je imao tako veselo držanje, a nije se nikad ljutio.

Ali, u gluvo doba noći, kako je još ležao budan, čuo je slabo udaranje u vrata. Brzo se podigao i izašao napolje. Kad je skinuo drvenu polugu, našao se pred dečakom, vrlo umornim i iscrpenim, ali još uvek vesele naravi. Dečak je ušao šepajuć. Čakšire su mu bile rascepane na butini, a krv je curila niz nogu i već se osušila. Ali dečak je još bio dobre volje.

— Vratio sam se, striče — uzviknuo je slabim, umornim glasom.

Vang Tigar se naglo nasrne ja, ali dosta tiho. To je radio kad je zbilja bio zadovoljan. Pitao ga je:

— Šta ti je to na butini?

— Nije ništa.

Tada Vang Tigar izreče jednu od ono nekoliko retkih šala koje je u svom životu napravio, jer je ovog trenutka bio vrlo zadovoljan:

— Nadam se da te Leopard nije ogrebao? Dečak prsnu u smeh, jer je znao da se to stric

šali, pa je seo na prag hrama i rekao:

— Nije! Pao sam na žbun, jer je mahovina bila pokrivena rosom i klizava, pa sam se izgrebao o bodlje. Gladan sam, striče.

— Hajde, onda jedi — rekao je Vang Tigar — jedi, napij se vode i ispavaj pre nego što mi ispričaš šta si video.

Rekao je zatim dečaku da ode u dvoranu i sedne, naredio je da mu jedan vojnik donese hrane i pića i odmah ga posluži. Ali je ova galama budila jednog po jednog vojnika i oni su zakrčili dvoranu, osvet-ljenu visokim mesecom. Svi su hteli da čuju šta je dečak video. Kad se dečak najeo i napio, Vang Tigar je primetio da se oseća toliko gord i uzbuđen zbog uspeha svoga poduhvata da mu i nije bilo do sna. Pošto je i zora već bila blizu, rekao je:

— Ispričaj sad sve, a posle ćeš ići na počinak. Tako dečak sede na oltar ispred Bude, čije je

lice bilo pokriveno, i počeo:

148

■— Išao sam, išao, a ona je planina dva puta veća od ove, striče. Tabor se nalazi u jednoj dolini okrugloj kao časa pri vrhu. Voleo bih da se mi tamo smestirno kad zauzmemo ovaj kraj. Tu su kuće i sve ostalo kao u malom selu. Učinio sam kao što si mi rekao, striče. Išao sam plaćući i hramljući prema vratima, po mraku, s mrtvim pticama u nedrima. A u toj planini ima čudnovatih ptica, svetle boje. Jedna koju sam udario bila je otvorenožuta kao zlato. Još je imam tu i baš je šteta! ...

Dok je ovo govorio, izvukao je iz neuara jednu žutu pticu, položio je sebi na dlan, onako mlitavu i mrtvu, a izgledala je kao pregršt tečnog zlata. Vang Tigar je bio željan da čuje o Leopardu, pa se razljutio zbog te detinjarije s pticom, ali se uzdržao i pustio da mali ispriča sve na svoj način. Dečak je nastavio, spustio pažljivo pticu pored sebe na oltar i pogledao sve ljude koji su ga slušali. A kraj njega je plamtela buktinja koju je Vang Tigar naredio da se upali i zabode u pepeo od tamjana na žrtveniku pored oltara. Dečak je pričao:

— Kad su čuli lupanje na vratima, neko je došao iznutra i najpre odškrinuo vrlo malo vrata i provirio. Uzviknuo sam plačljivo: „Duleko sam od kuće, noć se spustila, plašim se zverova u šumi, pa me pustite da uđem u ovaj hram.“ Tada čovek koji je otvorio vrata ponovo ih je zatvorio i otrčao da pita nekoga. Ja sam nastavljaao da kukam što god sam jasnije mogao!

Ovde je dečak počeo da zavija, da pokaže kako je sve to izveo. Svi su se ljudi grohotom smejali i divili mu se. A ovda-onda se čulo:

— Mali majmune, mali rošavi đavole! Dečaku se rošavo lice razvuklo od miline, pa

je dalje nastavljaao:

— Najzad su me pustili unutra. Pravio sam se da izgledam što god mogu prostiji. Pošto sam pojeo malo pšeničnog hleba i času kaše, izigravao sam da se bojim i počeo sam da plačem: „Hoću kući! Bojim se ovde, jer ste vi razbojnici, a ja se plašim Leoparda." Potrčao sam prema vratima i hteo da iza-
149đem, viknuvši: „Više volim da budem među divljim zverima." Oni su mi se svi tada nasmejali, što sam tako glup. Tešili su me: „Misliš li da ćemo mi tući jednog dečaka? Sačekaj do ujutru, pa ćeš moći da ideš svojim putem!" Tako sam prestao da drhtim i plačem i malo posle pravio sam se da se bolje osećam. Pitali su me odakle sam došao, a ja sam im rekao ime sela za koje sam čuo da je s one strane planine. Posle su me pitali šta sam slušao o njima, a ja sam im odgovorio da se priča da su junački, neustrašivi ljudi, a da im vođ i nije čovek, već da ima ljudsko telo s leopardovom glavom. Rekao sam: „Voleo bih da ga vidim, ali ću se uplašiti od tog prizora." Svi su se opet nasmejali, a jedan mi je ponudio: „Hajde sa mnom, da ti ga pokažem." Odveo me je do jednog prozora, pogledao sam iz pomrčine. Unutra su gorele buktinje i tu je vođ sedeo. Zbilja je on čudan i strašan stvor, striče. Glava mu je pri vrhu široka i spušta se prema obrvama, tako da doista liči na leoparda. Pio je s jednom mladom ženom. I ona je bila divlja, ali i lepa. Zajedno su pili iz jednog krčaga, prvo on, pa ona.

— Koliko je bilo ljudi u tom mestu i kakve su im puške? — pitao je Vang Tigar.

— Oh, mnogo ljudi, striče — odgovorio je dečak ozbiljno. — Ima tri puta više boraca nego nas, mnogo slugu, ima i žena, a mala deca na sve strane trče, ima i dečaka kao ja. Pitao sam jednog ko mu je otac, a on mi je odgovorio da ne zna, jer nemaju određene očeve. Znajuju samo za majke, ali ne i za očeve. A to je vrlo čudna stvar! Svi vojnici imaju puške, a sluge srpove, noževe i razna domaća oruđa. Na vrhu stena, oko skloništa, nagomilali su kamare okruglog kamenja, da ga bace dole na svakog ko bi ih napao, a samo jedan put vodi gore, jer su stene na sve strane, a stražari uvek na tom prolazu. Ali je čuvar spavao kad sam ja naišao, pa sam se pro-šunjao pored njega. Tako je spavao da sam mu mogao uzeti pušku, jer je ležala na steni pored njega. Toliko je hrkao da sam mu pušku mogao lako odne-ti. Nisam to učinio, iako sam nameravao, jer bi mogli pomisliti da nisam feaš onakav za kakvog sam se izdavao.

— Da li vojnici izgledaju jaki i hrabri? — ponovo je pitao Vang Tigar.

— Dovoljno hrabri — odgovorio je dečak — neki su veliki, a neki mali. Slušao sam ih kad među sobom pričaju, pošto su se najeli. Nisu obraćali pažnju na mene, jer sam se ja igrao neko vreme s deča-cima. I tako sam čuo kako se žale na Leoparda, jer neće da deli plen po zakonu. Uzima mnogo za sebe, grabi požudno sve lepe žene i ne dopušta da ih drugi ljudi imaju sve dok se on prvo ne zasiti. Ne deli plen kao što bi trebalo da braća dele, pričali su oni. Smatra sebe vrlo plemenitim, iako je rođen u selu i ne zna da čita i piše. Svima je već dojadila ta njegova uobraženost.

Ovo je mnogo obradovalo Vanga Tigra. Razmišljao je o tome, a dečak čavrljao šta je sve dobio za jelo i kako se pokazao vest. A Vang Tigar je mislio i kovao

planove. Kad je video da je dečak rekao sve što je imao, i da već ponavlja stvari i napreže mozak za poslednju sitnicu kako bi zadržao što duže može pažnju i divljenje ljudi, Vang Tigar se podiže i naredi mu da ide da spava, a ljudima da svrše svoje dužnosti, jer je bila već zora, a buktinja dogorevala. Njeni slabi plamenovi su bleđeli pri svetlosti sunca koje se dizalo.

Vang Tigar je otišao u svoju sobu i pozvao po-verenike. Rekao im je:

— Razmišljao sam i doneo odluku! Mislim da možemo da svršimo stvar, a da ne izgubimo nijedan život, niti pušku. Moramo izbegavati borbu, jer ih ima vrlo mnogo u tom skrovištu, više nego nas. Kad čovek hoće da ubije stonogu, mora joj smrviti glavu, a posle se njenih stotinu nogu zbuni, trče ovamo--onamo, sapliću se i potpuno su bezopasne. Tako ćemo i mi ubiti otrovnu glavu te razbojničke bande.

Ljudi su zinuli jedan u drugog, čudeći se takvoj hrabrosti, a Klač Svinja reče jakim, promuklim glasom:

151— Kapetane, to lepo zvuči, ali prvo moraš uhvatiti stonogu pre nego što uzmogneš glavu da joj odsečeš.

— To ću i učiniti — odgovorio je Vang Tigar. — Evo mog plana. Ti ćeš mi pomoći! Obući ćemo se vrlo lepo i gizdavo, kao što veliki junaci čine. Otići ćemo upravniku ove oblasti i reći da smo junaci, voj-nici-lutalice, koji žele da stupe kod njega u službu, tajnu službu, kao telesna garda, a kao zalogu daćemo reč da ćemo ubiti Leoparda za njegov račun. On se sad boji za svoje mesto i naša će mu pomoć biti potrebna. To je plan. Kazaću mu da se napravi kao da hoće da se pomiri s razbojnicima. Neka pozove Leoparda i njegovog pomoćnika na veliku gozbu. A kad dođe trenutak, može da ispusti času s vinom iz ruke, a mi ćemo istrčati iz skrovitog mesta, baciti se na razbojнике i poubijati ih. Ja ću krišom svugde po gradu razmestiti svoje ljude i oni će napasti sve ostale razbojнике koji ne bi stali pod moju zastavu. Tako ćemo ubiti stonoginu glavu, a to neće biti teško izvesti.

Sad su se svi uverili da je to ostvarljiva namera. Bili su zadivljeni, i odmah su drage volje na sve pristali. Pošto su još malo razgovarali kako će to izvesti, Vang Tigar ih je otpustio i pozvao sve vojnike u dvoranu hrama. A pre toga poslao je povere-nike da se uvere da li se sveštenici ne nalaze negde blizu, odakle bi mogli da ga čuju. A zatim je rekao sakupljenim ljudima kakav mu je plan. A kad su oni čuli, glasno su povikali:

— Dobro, dobro, ha! Tigre Crnih Veđa!

Vang Tigar ih je slušao i stajao ispod prekrivenog boga. Iako nije ništa rekao i držao se gordo, mirno i ćutljivo, u njemu je rasla takva radost od rođene snage da je oborio oči i stajao ozbiljan među ljudima. Kad su se opet umirili i očeknuli šta bi im još mogao reći, on je uzviknuo:

— Dobro ćete se najesti i napiti, a zatim obući što možete prostije, ali ipak da ličite na vojnike. Uzećete puške i razasuti se po gradu, ali ne suviše daleko od upraviteljevog dvorca. Kad ja zviznem,

morate svi doći. Ali čekajte nekoliko dana dok vas pozovem.

A zatim se okrenuo svom vernom čoveku rase-čene usne i rekao mu:

— Isplati svakom čoveku po pet komada srebra za vino, stan i hranu.

Tako je i učinjeno i svaki je čovek bio zadovoljan. Vang Tigar je potom pozvao svoja tri pove-renika. Oni su se obukli kao junaci i sakrili kratke mačeve u odelo. Uzeli su puške i zajedno izišli.

A sveštenici su se mnogo obradovali kad su opazili da odlaze ti divlji ljudi. Ali Vang Tigar ih je video kako se vesele i rekao im je:

— Nemojte se suviše rano radovati, jer se možemo vratiti. Ali ako nađemo neko bolje mesto, nećemo vam dolaziti!

Platio im je, ipak, dobro, dao im je srebra više nego što je bio dužan, a starešini je rekao:

— Zakrpite krov, opravite kuću i kupite za svakog od vas po jednu novu odeću. Sveštenici su bili izvan sebe od sreće zbog takve plemenitosti. Stari poglavica se osetio nešto malo i postuđen, pa je rekao:

— Ipak ste vi dobar čovek. Moliću se pred bogovima za vas. A kako vam se još mogu zahvaliti?

Na ovo mu Vang Tigar odgovori:

— Nemojte se baš mučiti oko bogova, jer im nikada nisam mnogo verovao. Ali ako ipak budete slušali o nekome koga zovu Tigar, govorite lepo o njemu i pričajte da je pristojno s vama postupao.

Stari sveštenik je zinuo i preplašeno promrmljao da će to i učiniti. A srebro je držao pohlepno i stisnuo ga obema rukama na grudi.

XIII

Vang Tigar je vodio svoje verne ljude pravo u grad, a kad su stigli tamo, uputili su se u upravi-teljev dvor. Kad je Vang Tigar došao do vrata, od-lučno je rekao stražarima koji su se leno naslanjali na kamene lavove:

152

153— Pustite me unutra, imam nešto lično da razgovaram s upraviteljem.

Stražar na vratima je počeo oklevati, jer Vang Tigar nije pokazivao srebro. Kad je Vang Tigar video mrzovoljnost toga stražara, viknuo je, a njegovi verni ljudi su skočili i uperili puške na vojnिकove grudi. Ovaj je sav pozeleno u licu, povukao se, i tako su oni prošli. Čizme su im lupale o kamenito dvorište. Bilo je i nekoliko lenih vojnika oko vrata, ali kad su videli šta se dogodilo, niko se nije usudio da se pokrene protiv došljaka. Tad je Vang Tigar grubo i besno viknuo nabravši veđe:

— A gde je upravitelj ?

Niko se nije micao, a Vang Tigar se toliko raz-besneo da je uzeo svoju pušku i nabio je najbližem čoveku u trbuh, tako da je ovaj skočio uvis od straha i dreknuo:

— Odvešću vas do njega, odvešću vas ...

Išao je napred, teturajući se, a Vang Tigar se krišom nasmejao kad je primetio koliko se uplašio.

Oni su išli za njim iz dvorišta u dvorište. Ali Vang Tigar nije gledao ni levo ni desno. Držao se pravo i osorno, a njegovi poverenici su činili to isto što su bolje mogli. Najzad su došli do najudaljenijeg dvorišta, koje je bilo vrlo lepo, ukrašeno vodoskokom, cvećem i starim borovima, ali zavese na sobama su bile navučene. Svuda je vladala tišina. Čo-vek koji ih je doveo zaustavio se na pragu i zakaš-ljao, a jedan sluga je došao do zavese i rekao:

— Šta želiš? Naš gospodar spava!

Ali Vang Tigar je glasno viknuo. Činilo se da mu se glas lomi u mirnom dvorištu:

— Probudi ga onda, jer imam da mu javim nešto od najveće važnosti. Mora se probuditi, jer se tiče njegovog mesta.

Sluga ih je pogledao neodlučno, ali kad je primetio kako Vang Tigar dostojanstveno izgleda, pomislio je da su ti ljudi, mora biti, neke glasonošne više vlasti. Zato je ušao i prodrmao zaspalog starog upravnika. Starac se prenuo iza sna, umio, obukao haljine i izišao. Zauzeo je mesto u svojoj dvorani

154
i kazao sluzi da ih uvede. Vang Tigar je ušao odlučno i gromko. Odao je dužno poštovanje upravniku, ali se ipak nije suviše duboko previo, niti je učinio pun poklon.

Stari upravnik je bio preplašen od strašne pojave ovih ljudi pred njim. Podigao se brzo, pozvao ih da sednu i naredio da se donesu kolači, vino i voće. Izgovorio je uobičajene učtivosti, kojima se gosti dočekuju, a Vang Tigar mu je odvrćao gotovo neznatnom ljubaznošću. Najzad, kad su ti običaji završeni, on reče jasno: — Čuli smo od onih iznad vas da vas, plemeniti, ugnjetava razbojnička banda. Došli smo da vam ponudimo dobro oružje i svoju veštinu kako biste ih se oslobodili.

Za sve to vreme stari upravnik se čudio i drhtao, a kad je čuo ovo, odgovorio je promuklim, kolebljivim glasom:

— Istina je da sam u nevolji. Ja nisam čovek od oružja, već od nauke, pa ne znam kako da izađem nakraj s takvim ljudima. Doduše, imam jednog najmljenog generala, ali njega država plaća onoliko koliko ima posla, ali on ne voli bitke. Narod u ovom kraju toliko je rđav i lud da nismo sigurni ni da neće stati na stranu razbojnika, protiv same države, toliko se taj svet brzo razbesni kad treba platiti malo poreza po zakonu. Ali ko si ti. kakvo ti je plemenito prezime i gde je mesto u kome su ti poštovani preci živeli?

Ali je Vang Tigar odgovorio samo ovo:

— Mi smo junaci-lutalice. Nudimo svoje oružje gde je potrebno. Čuli smo da ovu zemlju kinji šaćica razbojnika. Učinili bismo jedan predlog, ako biste nas najmili.

Niko ne bi znao reći da li bi, u običnim vremenima, stari upravnik hteo ili ne ovako da sluša strance, ali je tačno da se ovog puta strašno plašio da mu mesto ne bude oduzeto. Pošto nije imao sina, to se drugom izdržavanju nije mogao

nadati. Imao je staru ženu i stotinu manjih rođaka, koji su svi zavisili od njega i njegovog položaja. I sad, pod stare

155dane, protivnici su mu postajali sve jači i krvoločniji, pa se zato hvatao za sve što bi ga moglo izvući iz ovih neprilika. Prineo je bliže uho, pošto je sluge poslao napolje, osim nekolicine čuvara. Vang Tigar mu je izložio svoj plan, a kad ga je starac čuo, živo ga je prihvatio. Samo se jedne stvari plašio: ako zamisao propadne i ne ubiju Leoparda, razbojnici bi mu se krvavo osvetili. Ali kad je Vang Tigar video čega se stari boji, rekao je nemarno:

— U stanju sam da ubijem Leoparda kao mačku, i da mu odsečem glavu i pustim da krv iskaplje, a ruka mi neće zadrhtati. Zaklinjem ti se!

Stari se upravnik podsetio kako je star, kako su mu vojnici slabi i plašljivi i učinilo mu se da nema drugog izlaza osim ovog, pa je zato rekao:

— To je jedini način.

Tad je ponovo pozvao sluge, naredio im da donesu mesa i vina i prepreme gozbu. Ponašao se prema Vangu Tigru i njegovim ljudima kao prema poštenim gostima. Vang Tigar je počeka malo, a zatim je sa starim upravnikom napravio ceo plan. Polako su proučili svaki deo svoga plana, a ono što su smislili, ostvarili su narednih nekoliko dana.

Stari upravnik je poslao glasonoše u razbojničko gnezdo sa porukom da napušta svoje mesto jer je ostareo, a drugi će doći da ga zameni. Ali pre nego što ode, želeo bi da nikakvo neprijateljstvo ne ostane za njim, pa bi hteo da Leopard i njegovi kapetani dođu, večeraju i pogoste se s njime, a on će ih preporučiti novom upravniku. Kad su razbojnici ovo čuli, postali su vrlo obazrivi. Vang Tigar se tome nadao, pa je kazao upravniku da na sve strane raširi glasinu kako će uskoro otići. Razbojnici su se raspitali po narodu, pa su svugde čuli tu istu priču. Zato su poverovali i pomislili da će dobra stvar biti ako im novi nadzornik bude naklonjen, ako ih se bude plašio, i plaćao im svote koje oni budu zahtevali, tako da neće ni imati potrebe da ratuju s njim. Prihvatili su primirje koje im je stari upravnik ponudio. Javili su da će doći jedne noći kad ne bude meseca.

156

Dogodilo se baš da je tog dana kiša padala, noć je bila mračna, puna izmaglice i vetra, ali su razbojnici održali reč i došli u najlepšim haljinama i s oružjem, oštrim, čistim i sjajnim. Svaki je čovek držao isukanu bleštavu sablju u ruci. Dvorišta su bila puna telohranitelja koje su povelili, a neki su stajali na ulici ispred vrata da bi se sačuvali izdaje. Ali je sedi upravnik vrlo dobro igrao svoju ulogu. Stara, usahnula kolena su mu drhtala pod haljinom, ali je sačuvala mirno lice i ljubazan glas. Naredio je da se sve oružje njegovih ljudi ostavi na stranu, a kad su razbojnici videli da su oni jedini naoružani, počeli su lakše da se osećaju. Stari upravnik je naredio svojim kuvarima da se pripremi najbolja gozba. Večera je za poglavice služena u glavnoj dvorani, a razbojničke straže bile su nahranjene u dvorištima. Kad je sve bilo spremno, upravnik je odveo zapovednike u dvoranu za gozbu. Počasno mesto je ponudio Leopardu. Posle mnogo ustezanja i uzajamnog nutkanja, Leopard ga je zauzeo, a starac je seo na

mesto za gosta. On se još ranije pobrinuo da bude bliže vratima, jer je nameravao da pobegne čim bude u pogodnom trenutku bacio vinski času kao znak, i da se negde sakrije dok sve ne bude svršeno.

Tako je gozba počela. U prvi mah je Leopard pio pažljivo i mrštio se kad bi neko od njegovih ljudi postao suviše lakom. Ali starčevo vino je bilo vrlo dobro, najbolje vino u tom kraju dobrog pića a meso vesto izabrano, kako bi razbojnici što više ožedneli. To su bila takva pečenja kakva razbojnici nikad nisu okusili, jer su znali samo za svoja obična jela. O takvim jakim i finim jelima oni nisu ni sanjali, pošto su od rođenja bili prosti ljudi, nenaviknuti ni na kakve poslastice. Najzad je njihovo ustezanje popustilo. Počeli su nemilosrdno da jedu i piju. To su isto radili i njihovi stražari u dvorištu. A oni su to činili još lakše od svojih poglavica, jer nisu bili ni toliko mudri.

Vang Tigar i njegovi ljudi su sve to posmatrali iza zavese jednog rešetkastog prozora, blizu vrata,

157 kroz koja su imali da jurnu. Svaki čovek je držao isukanu sablju i bio spreman. Očekivali su znak razbijene proculanske vinske čase. To im je bio znak. Gozba je trajala već tri sata i više. U tom času se vino nemilice trošilo. Sluge su trčkarale tamo-amo, a razbojnici bili već siti i mesa i vina, otežali od svega što su u trbusima imali. Odjednom je stari upravnik počeo da drhti, lice mu je prebledelo, i on je promrmljao:

— Strašan bol mi je obuhvatio srce!

Užurbano je podigao času s vinom, ali ruka mu je zadrhtala, tako da se skupocena stvar zatresla u njegovoj ruci i pala na kamen. On se naglo podiže i otetura kroz vrata.

Pre nego što su razbojnici stigli da odahnu od iznenađenja, Vang Tigar je dunuo u pištaljku, viknuo jednom na svoje ljude, a oni su jurnuli kroz vrata na razbojničke vođe. Svaki je skočio na onog razbojnika koga mu je Vang Tigar naznačio. Leoparda je zadržao za sebe.

Slugama je bilo naređeno da čim začuju galamu, zatvore sva vrata. Kad je Leopard to video, skočio je na noge i pojurio vratima kroz koja se stari upravnik ote turao. Ali Vang Tigar je skočio na njega i ščepao ga za ruke. Leopard je imao samo kratak mač, koji je u skoku isukao. Sablje nije imao. Tako je bio bespomoćan. Svaki čovek je skočio na svog neprijatelja. Dvorana se prolamala od dreke i psovki ljudi koji su se borili. Nijedan verni čovek nije gledao šta drugi čine dok nije ubio onog koji mu je bio određen. Neke razbojnice su lako poubijali, jer su se teturali onako pijani. Kad je svaki ubio svog protivnika, pošli su prema Vangu Tigru, da vide kako će on da svrši svoj posao i da mu pomognu. Leopard nije bio običan neprijatelj. Iako polupijan, bio je vrlo brz na nogama. Ritao se i mačevao tako dobro da ga Vang Tigar nije mogao da dovrši jednim udarcem sablje. Ali on nije hteo pomoći, jer je želeo slavu za sebe, pa se sam borio s Leopardom. I, zbilja, kad je video kako se taj čovek hrabro tuče, kako se očajnički bori s onakvim jadnim oružjem

koje je potegao, Vang Tigar je bio zapanjen do divljenja koje hrabar čovek oseća prema neprijatelju ako je i ovaj isto tako hrabar. Vangu Tigru je bilo krivo što mora da ubije takvog čoveka. Ali, ipak, morao je. Zato je zamasma svoje sablje saterao u ugao Leoparda, koji je bio i suviše pripit i sit da bi mogao dati sve od sebe. Osim toga, Leopard se nalazio i u bezizlaznom položaju, jer je bio samouk, a Vang Tigar se obučavao u vojsci, znao je veštine sa oružjem i sve smicalice. Nastupio je trenutak kad se Leopard nije mogao više brzo braniti i Vang Tigar mu žabi sablju u trbuh i snažno je iskrenu, a krv i voda šiknuše. Leopard je klonuo, umirući, ali je još jednom pogledao Vanga Tigra tako besno i divlje da ga ovaj celog života nije mogao zaboraviti. Taj je čovek, zbilja, ličio na leoparda, jer mu oči nisu bile crne kao u običnih smrtnika, već blede i žute kao ćilibar. Kad ga je Vang Tigar najzad video nepokretnog i opruženog, ukočenih žutih očiju, pomislio je da je ovo doista pravi leopard, ne samo po očima već i po tome što mu je i glava bila široka u vrhu i spuštala se na čudnovat, životinjski način. Verni ljudi su se tad okupili da pozdrave svoga kapetana, ali Vang Tigar je držao okrvavljenu sablju, ne obzirući se na pohvale. Gledao je i dalje mrtvog čoveka i pun tuge rekao:

— Voleo bih da ga nisam morao ubiti, jer je bio silan, hrabar čovek. Imao je u očima izgled junaka.

I dok je Vang Tigar tako stajao i gledao tužno ono što je morao da učini, Klač Svinja je uzviknuo da se Leopardovo srce još nije ohladilo. Pre nego što je iko shvatio šta time hoće da kaže, ispružio je ruku, uzeo jednu času sa stola i savršenom i hitrom okretnošću te svoje gadne ruke odsekao je komadić Leopardove leve sise, razdvojio dva rebra i Leopardovo srce iskočilo je između rastavljenih rebara, a Klač ga je dočekaao. Srce se, zbilja, još nije bilo ohladilo. Drhtalo je kratko vreme u časi, a Klač Svinja je ispruži prema Vangu Tigru i uzviknuo glasno i veselo:

159— Uzmi ga i pojedi, kapetane moj, jer se još u drevna vremena govorilo da toplo pojedeno srce hrabrog neprijatelja čini ljudsko srce dvaput jačim.

Ali Vang Tigar ne htede to učiniti. Okrenu se i reče ponosito:

— Nije mi potrebno!

Pogled mu se zadržao na podu, blizu stolice na kojoj je Leopard sedeo za vreme gozbe. Ugledao je kako se Leopardova sablja tu presijava. Pošao je i podigao je. To je bila divna sablja od čelika, kakve se više ne prave. Toliko je bila oštra da bi presekla trubu svile, a hladna da bi i oblak razdvojila na dvoje. Vang Tigar ju je okušao na haljini jednog razbojnika, koji je tu ležao mrtav. Ona se zari kroz meso sve do kosti, tako reći pre nego što je Vang Tigar i pritisnuo. I on reče:

— Samo ću ovu sablju uzeti kao svoj deo! Još nisam video ovakvo oružje.

Baš tad je začuo neko krkljanje. Bio je to njegov rošavi dečak, koji je stajao zverajući u Klača Svinja. Dečaku je odjednom pozlilo i bljuvao je zbog onog što je video. A kad je Vang Tigar to čuo, rekao mu je blago, znajući da je dečak ovo prvi put posma-trao ubijene ljude:

— Dobro je što ti se nije smučilo ranije. Izađi napolje u hladno dvorište.

Ali dečak nije hteo. Stajao je čvrsto na nogama. Vang Tigar je bio zadovoljan, pa je dodao:

— Ako sam ja tigar, ti si kadar da budeš tigrovo mladunče, zaklinjem ti se. Dečaku je ovo bilo toliko drago da se nasmešio i pokazao zube na bledom, bolesnom licu.

Pošto je Vang Tigar uradio što je obećao, otišao je u dvorište da vidi kako su se njegovi ljudi obračunavali s manjim razbojnicima. Bila je oblačna, crna noć. Senke njegovih ljudi bile su tamnije i crnije nego sama noć. Oni su čekali. Tigar je naredio da se zapale buktinje. A kad su one planule, video je da leži svega nekoliko mrtvih ljudi. Bio je zadovoljan, jer je naredio da se ljudi ne ubijaju bez velike nužde, kako bi imali prilike da biraju hoće li

160

da promene zastavu ili ne; naravno, ovo se odnosilo samo na one hrabre.

Ali, posao Vang Tigra još nije bio svršen. Odlučio je bio da izvrši juriš na razbojničko gnezdo, pošto je sad bilo sasvim oslabljeno, i to pre nego što bi razbojnici koji su ostali mogli dobiti pojačanje. Nije čak ostao ni da vidi starog upravnika, već mu je poručio: „Neću tražiti nikakvu nagradu dok ne smrvim ono zmijsko gnezdo.“ Pozvao je svoje ljude i kroz mračnu noć su krenuli preko polja prema Planini dvostrukog zmaja.

Ovoga puta ljudi nisu pratili Vanga Tigra s mnogo volje, jer su se već borili ove noći, a trebalo je hodati dobre tri milje i možda se opet krvaviti. Mnogi su se vojnici nadali da će im biti dozvoljeno da pljačkaju grad, kao nagradu za dobijenu bitku. Žalili su mu se govoreći:

— Mi smo se borili za tebe, stavljali na kocku svoje živote, a ti nam nisi ipak dozvolio nikakvu pljačku. Još nikad nismo služili tako strogog zapovednika. Nismo još čuli da se vojnici moraju da bore, a posle da ne dobivaju plen. Ne! Pa čak da ne smeju dirnuti nijednu devojkicu! Uzdržali smo se dok se nismo borili za tebe, a ipak nam sada sputavaš slobodu.

U početku Vang Tigar nije hteo na ovo da odgovori, ali, kad je čuo da nekolicina ovo mrmljaju, nije više mogao da izdrži. Znao je da mora biti svirep i okrutan, inače će ga vojnici izneveriti. Zato se obrnuo prema njima i zamahnuo sabljom kroz vazduh, dreknuvši:

— Ubio sam Leoparda i ubiću svakog od vas, sve ću vas poubijati i ni na šta se neću osvrutati! Imate li vi uopšte pameti? Možemo li mi uništiti ono mesto za koje se nadamo da će biti naše i još prve noći okrenuti mržnju naroda protiv nas? Više ni jedne te pogane reci! Kad dođemo u razbojničko gnezdo, možete sve opljačkati i uzeti što god hoćete, jedino ne smete silovati žene.

Ljudi se poplašiše i rekoše bojažljivo:

— Ta, kapetane, mi smo se samo šalili!

11 Sinovi

161 Jedan čak odgovori kao u čudu:

— Kapetane, nisam se to ja žalio. I zbilja, ako opljačkamo sklonište, gde ćemo onda živeti, jer mislim da ćemo tamo živeti.

Vang Tigar nastavi sa žestinom, jer je još uvek bio ljut:

— Mi nismo razbojnička četa, niti sam ja običan harambaša. Imam bolji plan, ako mi i dalje budete odani i ne pravite se budale. Ono sklonište ćemo spaliti do zemlje, tako da se ovaj kraj oslobodi te razbojničke kletve, kako se ljudi ne bi više plašili.

Njegovi ljudi se iznenadiše više nego ikad ranije, pa čak i verni pomoćnici. Jedan reče u ime svih:

— A šta ćemo mi biti?

— Bićemo ratnici, a ne razbojnici — odgovorio je Vang Tigar grubo. — Mi nećemo imati sklonište. Živećemo u gradu, u dvorištima upravnika. Posta-ćemo njegova lična vojska. Nećemo se nikoga bojati, jer ćemo biti pod zaštitom države.

Ljudi umukoše u poštovanju prema pameti svoga starešine. Ono rđavo raspoloženje iščile iz njih kao vetar. Grohotom su se smejali i zaklinjali kapetanu. Peli su se žurno uz stepenice koje su vodile na prevoj gde se nalazilo skrovište. Oko njih se magla skupljala i vijugala niz planinu. Buktinje su se pušile u hladnoj izmaglici.

Iznenada su došli na ulaz prevoja. Jedan stražar je toliko bio iznenađen da nije mogao da pobegne. Jedan od ljudi, pošto je bio vrlo veseo, proburazio ga je sabljom pre nego što je ovaj mogao i reci da izusti. Vang Tigar je to video, ali ipak nije mogao odmah da prekori vojnika; uostalom, samo jedan čovek je bio ubijen. A tačno je bilo da i kapetan ne može držati ljude, divlje i neznalice, suviše na uzdi, da se ne bi okrenuli i isekli njega samog. Zato je ostavio da čovek leži mrtav, a oni su se uputili vratima skloništa.

Taj tabor je zbilja ličio na selo. Opasivao ga je kameni zid, isklesan u planini i slepljen glinom i krečom, tako da je bio vrlo jak. U samom zidu su se nalazila velika vrata, optočena gvožđem. Vang Tigar

162

je zalupao na njih, ali ona su bila snažno zatvorena. Odgovor nije dolazio.

Ponovo je udario. Odgovora opet nije bilo. Tad mu postade jasno da oni unutra znaju šta se dogodilo s njihovim poglavicom. Po svoj prilici su neki razbojnici otrčali natrag i opomenuli ostale, pa su ovi pobegli iz skloništa, ili se utvrdili po kućama i spremili za napad.

Tad je Vang Tigar naredio svojim ljudima da naprave sveže buktinje od suve jesenje trave, koje je u izobilju bilo oko skloništa. Zapalili su vatru tim buktinjama i progoreli rupu na drvenom delu jedne od kapija. Kad je otvor postao dovoljno veliki, jedan vojnik se provukao i brzo skinuo polugu s vrata. Potom su svi ušli, a predvodio ih je Vang Tigar.

Ali skrovište je bilo tiho kao smrt. Vang Tigar je oslušnuo. Ni glasak se nije čuo. Tad je naredio da svaki čovek rasplamti svoju buktinju i potpali kuće. Svi su ljudi pojurili da izvrše naređenje. Vikali su i cikali dok je krovove kuća, pokrivenne trskom, gutala vatra. A kad je celo skrovište počelo naglo da gori, sve je iz tih kuća pokuljao kao što mravi jure iz mravinjaka, a ljudi Vanga Tigra su

ih probadali u bekstvu, sve dok Vang Tigar nije uzviknuo da ih puste, ali je vojnicima dozvolio da uđu unutra i uzmu stvari.

Tako su ljudi Vanga Tigra jurnuli u te kuće, kao da nisu bile sasvim u plamenu. Počeli su da izvlače svoj plen, svilu, trube tkanine i odela, sve što su mogli poneti. Neki su našli zlata i srebra, a neki krčage vina i jela, pa su počeli halapljivo da jedu i piju. Neki su zbog svoje pohlepnosti propali u plamenu koji su sami potpalili. Kad je Vang Tigar video kako su detinjasti, poslao je pomoćnike da ih opomenu da se ne izlažu opasnosti, jer će ih mnogo propasti. A Vang Tigar je stajao po strani i sve posma-trao. Sina svoga brata je držao uza se i nije dozvoljavao da dečak bilo šta opljačka. Govorio je:

— Ne, dečače, mi nismo razbojnici. Ti si moja krv i mi ne pljačkamo. To su jadni ljudi, neznalice, i moram im pustiti da se s vremena na vreme zado-

11*

163volje, inače me ne bi služili verno. Moram ih upotrebljavati kao svoje oruđe, oni su mi sredstvo na putu ka veličini. Ali ti nisi što i oni.

Tako je držao dečaka pored sebe. I dobro je učinio, jer se veoma čudnovata stvar dogodila. Dok je Vang Tigar stajao tu, oslanjajući se na pušku i gledajući zapaljenu kuću koje su već počele da se ruše i survavaju, dečak naglo ciknu.

Vang Tigar se iz-mače. Video je iznad sebe kao mu u susret leti jedna sablja. U istom trenutku je podigao svoju sablju, tako da je onoj drugoj preprečio put, a oštrica joj skliznula niz britko sečivo i zakačila ga malo po ruci, toliko neznatno da se to jedva moglo i nazvati ranom, a zatim je pala na zemlju.

Vang Tigar je skočio u pomrčinu, brže od tigra. Bacio se na jednu priliku, izvukao je na svetlost vatre. Bila je to jedna žena. Stajao je zbunjen, držeći je za ruku. Dečak je uzviknuo:

— To je žena koju sam video kako pije s Leopardom!

Ali pre nego što je Vang Tigar mogao da kaže ijednu reč, žena je počela da se uvija, obrće i okreće oko sebe. A kad je videla da je drži čvrsto i da ona nema snage da se oslobodi, zbacila je glavu i pljunula Vangu Tigru pravo u oči.

Nikad mu se još takva stvar nije dogodila. To mu je bilo tako prljavo i strašno da je podigao ruku i ošamario ženu po obrazu, kao što se tuče nevaljalo dete.

Njegova teška ruka ostavila je rumene tragove prstiju na njenom obrazu.

— Evo ti, tigrice! — uzviknuo je.

To je rekao i ne misleći. A ona mu je zlobno uzvratila:

— Volela bih da sam te ubila, proklet da si! Tebe sam htela da ubijem.

On je namrgođeno odgovorio, držeći je još uvek čvrsto:

— Znam da si htela i da nije bilo ovog rošavog dečaka, ja bih ovog trenutka ležao probijene lo-banje!

164

Zatim je naredio nekim svojih ljudima da odnekud donesu konopac i da je vežu uz jedno drvo kraj vrata, dok se on ne odluči šta da uradi s njom.

Uvezali su je vrlo čvrsto. Ona se borila, sva izgu-lila i isekla. Uspela je jedino da razlabavi malo veze, i koprcajući se, psovala je sve, a naročito Vanga Tigra,

takvim recima koje se retko gde čuju, toliko su bile sočne i užasne. Vang Tigar je stajao i gledao je dok su je ljudi vezivali, a kad je bila čvrsto i jako vezana, i ljudi se opet vratili svom uživanju, on se počeo šetati tamo-amo ispred nje i kad god bi prošao, pogledao bi je. I svakog puta ju je posmatrao sve upornije i zadivljenije. Video je da je mlada i da ima snažno, vedro i lepo lice, usne tanke i crvene, čelo visoko i glatko, a oči sjajne, oštre i ljutite. Bilo je to uzano i vedro lice kao u lisice. Da, zbilja je bilo divno, čak i kad ga je skupljala od mržnje i, u trenucima kad bi prolazio pored nje, psovala je i plju-vala stalno na njega. Ali, on se na to njeno držanje nije obazirao. Gledao ju je, mirno prolazeći. Posle izvesnog vremena, kad se noć pretvorila u zoru, ona je popustila, jer su je vojnici tako snažno vezali da je osećala velike bolove. Najzad ih više nije mogla da podnosi. Prvo je prestala da psuje, već je samo pljuvala, a malo posle je prestala i da pljuje, pa najzad reče, stenjući i oblizujući usne:

— Olabavi mi veze makar malo, jer me strašno boli.

Ali Vang Tigar se nije na ovo obazirao. Samo se grubo nasmejao, jer je mislio da se pretvara. Tako ga je molila kad god bi joj se približio, ali on nije hteo da odgovara. Najzad, kad je još jednom prošao, glava joj je visila i ćutala je. Ipak joj nije prilazio, jer nije hteo da bude još jednom upljuvan. Mislio je da je zaspala ili se onesvestila. Ali kad se nije pokrenula ni pošto je nekoliko puta prošao, poslao je dečaka do nje. Mališan je prišao, uhvatio je za bradu i podigao lice. Doista je bila u nesvesti.

Tad je Vang Tigar prišao i pogledao je izbliza. Primetio je da je lepša nego što mu se činilo pri ne-

165jasnoj i lelujavoj svetlosti sagorelih buktinja. Nije joj bilo više od dvadeset pet godina. Nikako nije ličila na kćer običnog seljaka ili na prostu ženu. I morao se u čudu pitati ko je ona, kako je dovede došla i gde je Leopard našao takvu ženu. Pozvao je jednog vojnika da priđe i skine je s drveta. Opet ju je zavezao, ali ne tako jako i nije ostavio da visi na drvetu. Vang Tigar je naredio da je polože na zemlju. Tu je ležala, ali nije dolazila k sebi sve dok zora nije svanula i sunce se počelo probijati kroz planinsku izmaglicu.

Tada je Vang Tigar pozvao ijuae i kazao im:

— Vreme je već! Imamo još i druge stvari da svršimo.

Vojnici su prestali da se svađaju oko plena i okupili se na njegov poziv, jer je vikao snažno i ljutito. Puška mu je bila napunjena i spremna za svakog ko ne bi poslušao. Kad su se ljudi okupili, naredio je:

— Pokupite svaku pušku i svu municiju, jer one meni pripadaju. To zahtevam kao svoj deo.

Kad su ljudi to učinili, Vang Tigar je prebrojao puške. Bilo ih je sto i dvadeset, i znatna količina municije. Ali neke su puške bile stare i zardale, male vrednosti. Te stare i glomazne puške je ostavio na stranu, da ih pobaca čim nađe bolje. Posred razrušenog skrovišta, iz koga se dizao dim, njegovi ljudi su vezivali svoj plen u zavežljaje, neki velike, neki male. Vang Tigar je ponovo prebrojao puške koje su našli. Predao ih je najodanijim ljudima da ih čuvaju. Najzad se okrenuo

prema vezanoj ženi. Bila je došla k sebi i ležala je na zemlji otvorenih očiju. Vang Tigar ju je gledao, a ona mu uzvraćala namrštenim pogledom. Rekao joj je grubo:

— Ko si ti, gde li je tvoja kuća, da bih te mogao tamo poslati?

Ali ona nije htela da mu odgovori ni reci. Ume-sto toga, pljunula je prema njemu, a lice joj je bilo kao u ljutite mačke. To je strašno razbesnelo Vanga Tigra, pa je pozvao dva svoja čoveka:

166

— Provucite motku kroz konopce i odnesite je u upraviteljev dvorac. Bacite je tamo u tamnicu. Možda će tada reći ko je!

Ljudi su ga poslušali, nemilosrdno gurnuli motku kroz konopce, stavili krajeve motke na ramena, a žena se zaljuljala u vazduhu.

Kad je sve bilo svršeno i sunce iskočilo iznad planinskih vrhova, Vang Tigar je krenuo niz prevoj na čelu svojih ljudi. Iz skrovišta se još dizao slaba-čak dim, ali Vang Tigar se nije osvrnuo nijednom.

Tako su ponova prolazili kroz sela prema gradu. Mnogi ljudi su prošli pored ove čudne povorke, pogledali je krišom, a naročito ženu koja je visila

0 motki, oborene glave i lica, bledog kao pepeo, nalik na lisicu. Svaki se seljak tome čudio, ali nijedan se nije usudio da pita šta se dogodilo, da se ne bi umešao u nezgodne stvari, već su svi podozrivo išli dalje svojim putem oborenih očiju, a samo su se jedan ili dvojica obazreli. Razdanilo se već bilo uveliko, a sunce je sijalo iznad polja kad je najzad Vang Tigar sa svojim ljudima stigao do gradskih kapija.

Pri prolazu kroz hladovitu gradsku kapiju prišao mu je verni čovek rasečene usne, poveo ga u stranu iza jednog drveta koje je stajalo pored vrata

1 pišteći prošaputao, vrlo zabrinut onim što je imao da kaže:

— Ovo treba da ti rekнем, moram da ti kažem, kapetane. Bolje je nemati nikakva posla s tom ženom. Ona ima lisičje lice i oči, a takve žene su samo pola ljudi, a drugom polovinom su lisice. One imaju neku čarobnu pokvarenost. Dozvoli mi da duboko zabodem u nju svoj nož i da je tako ubijem.

Vang Tigar je često slušao priče šta sve rade žene koje su pola lisice, ali bio je toliko hrabar i neustrašiv da se glasno nasmejao i rekao:

— Ne bojim se ni čoveka, ni duha, a ovo je samo žena.

Odgurnuo je svog pomoćnika u stranu i ponovo stao na čelo povorke.

A verni čovek je išao za njim i mrmljao:

— Žena je, dakle, opakija je od muškarca. A i lisica je, dakle, opakija je od žene.

167

XIV

Kad je Vang Tigar ponovo stupio u ista dvorišta u kojima je noć ranije učinio one podvige, i kad su za njim došli i njegovi ljudi teturajući se, jer su strašno bili umorni, zatekli su ih sva čista kao i ranije. Svi su leševi bili odneseni, krv obrisana i isprana vodom. Svaki je stražar i sluga stajao na svom mestu, svi

poplašeni i ponizni kad je Vang Tigar prošao kroz kapiju. Išao je smelo kao kralj. Svi su se žurili da mu se poklone.

On se držao pravo i gordo. Prolazio je kroz dvorišta i dvorane, a izvanredna ponositost mu se ogledala na mrkom licu. Dobro je znao da ceo ovaj kraj drži na svom dlanu. Okrenuo se prema stražaru koji je tu stajao i viknuo mu:

— Uzmi ovu okačenu ženu i stavi je u državni zatvor. Čuvaj je i pazi da dobij a hranu. Neka se ne postupa rđavo s njom, jer je ona moj zarobljenik. Kad zaželim, odlučiću kakva će joj kazna biti.

Stajao je i gledao dok su je ljudi odnosili na motki. Bila je iscrpna, lica bleđa kao mast. Čak su joj i usne, toliko crvene, sad postale bele, a oči crne kao tuš prema njenom bledilu. Jako je uzdisala da bi imala vazduha. Ali je još uvek mogla da pokreće svoje velike plamene oči. A kad je videla da je on još posmatra, iskreveljila se, a usta su joj bila suva. Vang Tigar je bio zaprepašćen, jer nikad nije video takvu ženu. Pitao se šta će uopšte s njom uraditi, jer nije bilo pametno pustiti je da se slobodno kreće, ovako puna mržnje i silna u svojoj žudnji za osvetom.

Vang Tigar je ostavio tu stvar za trenutak na stranu i otišao pred starog upravnika. Starac je čekao još od pre zore, sedeo je u svečanom odelu i naredio da se spremi hrana najbolje vrste. Kad je video Vanga Tigra da ulazi, sav je zadrhtao i zbunio se, jer je, iako zahvalan Vangu Tigru na ovom što je učinio, ipak znao da čovek neće služiti čoveka ni zbog čega. Plašio se da čuje koliku će nagradu Vang

168

Tigar tražiti, plašio se njene veličine, da ga Tigar ne optereti više negoli i sam Leopard.

Zato je očekivao u strašnoj neizvesnosti, pa kad mu je bilo javljeno da Vang Tigar dolazi i kad ga je video kako se primiče velikim, odmerenim koracima kao što to čine pravi junaci, toliko je bio zbunjen od straha da nije znao šta će s rukama i nogama. Nije ni primećivao da mu se one tresu i kreću kao da imaju svoj život zaseban od njegovog. Starac je ponudio Vangu Tigru da sedne. Ovaj je uzvratilo pristojnim, učtivim odgovorima, pa kad je to odavanje učtivosti bilo završeno i Vang Tigar se poklonio, ali ne suviše duboko, i starac naredio da se donese čaj, vino i meso — seli su najzad i počeli da razgovaraju o običnim stvarima.

Nastupio je trenutak kad se stvar koju je trebalo odlučiti nije mogla dalje odlagati. Stari upravnik je gledao levo-desno, zverao svuda unaokolo, samo ne u Vanga Tigra, pa je najzad otvorio usta da govori. Vang Tigar mu nije pomagao, jer je sad bila vlast njegova, a bili su mu poznati uslovi u srcu starog upravnika. Zato je samo uperio svoje silne oči na uznemirenog starca, znajući da ga tako plaši. Svest o tome pričinjavala je zadovoljstvo Vangu Tigru zbog neke zloće u njemu. Najzad je starac počeo užurbanim, staračkim glasom, vrlo mekim i gotovo šapćući:

— Budite uvereni da nikad neću zaboraviti šta ste učinili prošle noći. Nikad vam se dovoljno ne mogu zahvaliti što ste me oslobodili bede od koje sam patio tolike godine, tako da će moja starost sada proći u miru. Šta da kažem vama koji ste me oslobodili, kako da zahvalim vama koji ste mi više nego otac? Kako da nagradim vaše plemenite ljude? Tražite što hoćete, čak i ovo moje mesto. Ono je vaše.

Čekao je dršćući i grickajući kažiprst. Vang Tigar je spokojno sedeo, sve dok starac nije završio, a tad je mirno odgovorio:

— Ja ništa ne tražim. Odmalena sam se borio protiv rdavih i zlih ljudi. Ono što sam učinio uradio sam samo zato da bih narod oslobodio kuge.

169Zatim je ponovo mirno seo i čekao, jer je sad bio red na upravnika. Ovaj je nastavio:

— Imate srce pravog junaka. Ne mogu ni da zamislim da i u ovim danima ima takvih ljudi kao što ste vi. Ali, ipak neću moći mirno zatvoriti oči, pa čak i kad umrem, sve dok se na neki način ne odužim. Zato recite šta će vam se najviše dopasti.

Tako su govorili jedan drugom, naizmenice, vrlo lepo i učtivo, dok nisu najzad došli do same srži razgovora. Tad je Vang Tigar stavio do znanja, kratko i jasno, da namerava da otvori svoje redove svima onim Leopardovim starim pratiocima koji žele da promene zastavu. Na ove reci stari se upravnik naježio od straha, grčevito se uhvatio za naslone stolice sa duborezom, podigao se na noge i rekao:

— Imate li vi nameru da postanete razbojnički vođa umesto njega?

A u sebi je pomislio da je sasvim propao ako bi to bilo tačno, jer je ovaj čudni, visoki čovek crnih veđa, koji je došao odnekuda, mnogo strasniji po izgledu nego što je Leopard bio, a pored toga i veštiji. Leopard je bar bio svima poznat i znalo se koliko će srebra zahtevati. Dok je stari upravnik o ovome razmišljao, počeo je gundati, iako toga nije bio sve-stan. Ali je Vang Tigar jasno rekao:

— Nemojte se bojati. Nemam nameru da budem razbojnik. Otac mi je bio pošten čovek, koji je imao zemlju, pa i ja sam dobio svoj deo nasleđa od njega. Nisam siromašan da moram pljačkati ni zbog čega. Osim toga, moja dva starija brata su bogati ljudi na svom mestu. Ako ja krčim sebi put ka veličini, činim to samo veštinom u ratu, a nikako tako niskim sredstvima kakvim se razbojnici služe. Ne! Čujte šta je moja nagrada i jedino što tražim od vas. Dozvolite mi da ostanem sa svojim ljudima u vašim dvorištima, naimenujte me za glavnog generala u vojsci koju imate. Ja i moji ljudi bićemo deo vaše pratnje. Zaštićavaću vas od razbojnika, a čuvaću isto tako i vaš narod. Vi nas možete hraniti, plaćati nam izvesnu nagradu koja nam pristoji, i dati zaklon pod imenom države.

170

Stari upravnik je ovo slušao, zbunjen, i nemoćno rekao:

— A šta da radim s generalom koga već imam? Biću rastrzan između vas dvojice, jer on neće lako otići sa svog položaja.

Na ovo Vang Tigar hrabro odgovori:

— Pustite nas da se borimo kao što čine ljudi od časti. Ako on pobedi, otići ću i ostaviti mu svoje ljude i puške. Ako ja pobedim, on mora da ode i prepusti mi svoje.

Tada je starac počeo da gunda i uzdiše, jer je bio čovek od nauke, sledbenik mudraca i voleo je mir, pa je poslao slugu napolje i poručio da dođe njegov general. Posle kratkog vremena je ovaj i došao, mali, napućeni debeljko u odelu iz stranih zemalja. Nosio je retku bradicu, češljao je obrve uvis i svim se silama upinjao da izgleda strašan i hrabar. Vukao je dugu sablju za petama, a išao je lupajući jako nogama pri svakom koraku. Kad se poklonio, preklopio se do pojasa i trudio se da bude vrlo divlji.

Kolebajući se i znojeći, starac mu je nekako stavio do znanja u čemu je stvar, a Vang Tigar je sedeo tu, smrknut i gledao u stranu, kao da misli o nekim drugim stvarima. Najzad je stari upravnik začutao, oborio glavu i poželeo da umre. A i pomislio je zbilja da će uskoro umreti između ove dvojice. Uvek je držao da je taj njegov general strašno prek čovek, jer je imao nezgodnu narav. Ali je Vang Tigar bio brži i žešći u nastupima svoga gneva, što je svak mogao zapaziti čim mu pogleda u lice.

Malog generala, sličnog loncu, prilično je naljutilo ono što je čuo. Stavio je malu debelu ruku na sablju, kao da će da jurne na Vanga Tigra. Ali je ovaj primetio taj pokret tako reći pre nego što je bio i započet, iako je dotle tobož zverao u cveće u dvorištu. Skupio je široka usta preko belih zuba, na-brao teške crne obrve, prekrstio ruke preko grudi i ošinuo pogledom malog generala, takvim strašnim pogledom da se čovečuljak zbunio, promislio malo bolje o onome što je učinio i potrudio se da svoj strah što pre utiša. On, začelo, nije bio lud čovek.

Vi-

171deo je da su mu dani izbrojani i nije su usuđivao da se ogleda s Vangom Tigrom. Najzad reče starom upravniku:

— Pomišljao sam već poodavno da treba da se povučem kod svog starog oca, jer sam mu jedini sin, a on sve više stari. Ali nikako nisam mogao biti slobodan da odem, jer su dužnosti ovde na vašem plemenitom dvoru bile vrlo teške i neprekidne. Osim te sinovlje dužnosti, imam još i stomačnu bolest, koja me svaki čas hvata. Vi znate tu bolest, gospodaru moj, znate da zbog nje nisam ni bio u stanju da krenem, iako sam toliko žudeo, protiv onih razbojnika, i da sam besneo zbog te bede koju je nebo stavilo na mene. Zato se drage volje povlačim u svoj stari dom na selu, kako bih učinio što sam dužan prema svom starom ocu i lečio bolest koja se sve više pogoršava.

Ovo je rekao i vrlo se kruto poklonio, a stari upravnik se takode podigao, poklonio i promrmljao:

— Budite ubeđeni da ćete biti dobro nagrađeni za sve godine odane službe.

Starac je sažaljivo gledao malog generala dok se povlačio, uzdahnuo je i pomislio da je ovaj bio vojnik s kojim se lako izlazilo nakraj. Iako nije uništio razbojnike, s njime bar nije bilo muke u dvorcu, sem što bi mu zla narav planula zbog kakve sitnice oko mesa ili pića. A to se lako stišavalo. Stari upravnik je

krišom bacio pogled na Vanga Tigra. Smučilo mu se odmah, jer je Tigar izgledao mlad, grub, divlji i prgav, ali je ipak mirno odgovorio:

— Primili ste nagradu koju ste tražili. Dobićete dvorišta koja je stari general imao, čim on ode. Možete uzeti i vojnike. Ali ima još jedna stvar. Šta ćete reći onima koji su iznad mene kad se bude čulo da sam promenio generala? I šta će biti ako stari general ode da im se požali?

Vang Tigar bio je mudar i odmah je odgovorio:

— Sve će vam to doneti slavu. Kažite im da ste najmili junaka koji je uništio razbojnike, pa ste tog junaka zadržali kao svoju ličnu stražu. Onda naterajte generala — a ja ću biti iza vas — da napiše pismo

172

i zamoli da mu bude dozvoljeno da se povuče. On me mora naznačiti kao svoga naslednika. Tako će vama pripasti slava što ste me najmili i preko mene iščupali koren razboj ništvu.

Stari upravnik je i preko volje uvideo da ovo nije loš plan. Počeo je da se nekako razvedrava, ali se još uvek plašio Vanga Tigra i njegove nemilosrdnosti, da se ne bi okrenula protiv njega samog. Vang Tigar ga je puštao da strepi, jer mu je to išlo u račun. Samo se hladno smeškao.

Sad se Vang Tigar smestio u ona dvorišta. Zima je došla sa Severa. Bio je vrlo zadovoljan sa svim onim što je učinio, pošto su mu ljudi bili nahranjeni, obučeni, plata mu je počela da pristiže, tako da im je mogao da kupi zimsku odela. Svi su vojnici bili toplo obučeni i siti.

Kada je sve uredio za vojnike i duboka zima naišla i dani počeli ravnomerno prolaziti, jednog pustog dana iznenadno se setio žene koja je još stalno bila u tamnici. Nasmejao se oporo kad je na nju pomislio i viknuo je stražaru na vratima:

— Idi i dovedi onu ženu, koju sam poslao u tamnicu pre šezdeset dana.

Zaboravio sam da joj nisam odredio kaznu jer je pokušala da me ubije.

Tad se tiho nasmejao i ponovo rekao: — Sad je već ukroćena, zaklinjem se!

Čekao je zadovoljno i radoznalo da je vidi smirenu. Sedeo je sam u svojoj dvorani, a pored njega su bile velike mangale sa žarom. Napolju je pao dubok sneg. Dvorište je bilo puno snega, koji je ležao visoko naslagan na svakoj grani i drvetu, jer toga dana nije bilo vetra, samo je harala oštra, podmukla hladnoća, smrzavajući i vlagu snega koji je padao. Vang Tigar je čekao, dokon i utopljen pored mangala. Bio je dobro uvijen u ovčiju kožu, a preko naslona njegove stolice bila je prebačena tigrovska koža, da otera hladnoću.

Prošlo je više od jednog sata kad je začuo neku larmu u mirnom dvorištu i odmah je pogledao prema vratima. Stražar je dolazio sa uhapšenicom, ali su mu pomagala još dva vojnika. Ipak se ona uvi-

173jala čas na jednu čas na drugu stranu i napinjala konopce kojima je bila vezana. Ali stražari su je silom uvukli kroz vrata, i dok su se sa njom rvali, sneg je ulazio unutra. Kad su je najzad savladali, stražar je stao ispred Vanga Tigra i rekao mu, izvi-njavajući se:

— Generale, oprostite mi što zadugo nisam mogao izvršiti vaše narednje. Morali smo da se borimo na svakom koraku sa ovom mladom vešticom. Ležala je gola na postelji u tamnici i mi nismo mogli da uđemo unutra iz obzira pristojnosti, jer smo ljudi od časti, porodični ljudi. Zato su je druge žene u zatvoru naterale da se obuče. Ujedala je, grebla ih i tukla se s njima, ali su je najzad savladale, tako da smo mogli da uđemo, vežemo je i izvučemo. Ona je luda, mora biti da je luda. Ima ljudi u tamnici koji pričaju da i nije žena već lisica, koja se pro-menila u ženu nekih mračnih sataninih ciljeva radi.

Mlada žena je zabacila unazad talasastu kosu kad je to čula. Kosa joj je davno bila podsečena, ali sad je već bila izrasla do ramena. Neprestano je vikala:

— Nisam luda, sem ako mi se ne pomuti svest od mržnje prema njemu!

Psovala je, iskežila zube na Vanga Tigra i plju-vala prema njemu. Pogodila bi ga da se nije hitro povukao i da je stražari, kad su joj videli nameru, nisu brzo gurnuli u leđa, tako da joj je pljuvačka pala, cvrčeći, na žar u mangalama. Na ovo je stražar zinuo i opet rekao, potpuno ubeden:

— Vidite da je luda, generale!

Ali Vang Tigar ništa nije odgovorio. Samo je još više upiljio oči u to čudno, divlje stvorenje. Slušao joj je govor, jer i kad je psovala, nije to bio jezik obične i neobrazovane žene. Pogledao je izbliza i pri-metio da je još lepa i ponosita, iako je bila mnogo izmršavela. Nije ličila na debele seoske bludnice. Noge su joj bile velike, kao da nikad nisu bile stezane, a to nije slučaj sa ženom koja potiče iz dobre porodice u ovom kraju. Ništa o njoj nije mogao da zaključi zbog svih tih protivrečnosti. Gledao ju je,

174

posmatrao njene fine crne obrve kako se skupljaju iznad ljutih očiju i tanke napućene usne, stisnute preko glatkih, belih zuba. I tako mu se učinila da je najlepša žena koju je ikad video. Čak joj je i blede, namršteno i ljutito lice bilo tako divno! Najzad je polako rekao:

— Nisam te ranije poznavao. Zašto me mrziš? A žena je odgovorila vatreno.

Imala je jasan,

prodoran glas:

— Ubio si mi gospodara. Neću imati mira dok ga ne osvetim. Ako i mene ubiješ, držaću oči otvorene sve dok ga ne osvetim!

Ove su reci zaprepastile stražara. Podigao je sablju i uzviknuo:

— Kome ti govoriš, veštice?

Udario bi je preko usta pljoštimice da Vang Tigar nije dao znak da je ne dira. A zatim je mirno nastavio:

— Je li Leopard bio tvoj gospodar?

Ona je odgovorila istim, prodornim, vatrenim glasom:

— Jeste!

Tad se Vang Tigar namerno nagnuo napred i rekao mirno i prezrivo.

— Ja sam ga ubio! Sad imaš novog gospodara, a to sam ja!

Na ove reci je mlada žena jurnula kao da je htela da skoči na njega i ubije ga. Stražari su se borili s njom, a Vang Tigar ih je posmatrao. Kad su je savladali i ponovo čvrsto držali, tako da se nije mogla ni maci, znoj joj se počeo slivati niz slepoočnice, duboko je uzdisala i pomalo plakala, ali se ipak držala uspravno, sa prikovanim pogledom na Vang Tigrovom licu. Tad im se pogledi susretoše. Vang Tigar je merio nju, a i ona njega, prkosno, kao da ga se ne boji i neće pogled da okrene u stranu, kao da je rešena da pre natera njegove oči da popuste nego što bi to ona učinila. Ali Vang Tigar ju je gledao neukrotivo i bez ikakve vidne ljutnje, nekim silnim i mirnim strpljenjem, jer je i pored sve svoje 175preke naravi imao mnogo strpljenja, naravno, ako nije bio ljut. Žena ga je dugo gledala. Ali su joj najzad, iako je i dalje zurila nepomično, kapci zadrhtali, i ona je ciknula, okrenula se stražarima i rekla:

— Odvedite me ponovo u tamnicu!

I nije više htela da posmatra Vanga Tigra. Tad joj je Vang Tigar rekao, nasmešivši se tužno:

— Vidiš li? Rekao sam ti da imaš novog gospodara!

Ali ona ništa nije htela da mu odgovori. Odjednom omlitavi, otvori usne i zastenja malo. Najzad Vang Tigar reče stražarima da je ponovo odvedu. Ovog puta je išla bez rvanja, zadovoljna što se udaljuje od njega.

Tako je Vang Tigar postao još nestrpljiviji da dozna ko je ona, kako je dospela do razbojničkog skrovišta. Stalno je razmišljao kako da nešto dozna o njenom životu. Zato je, kad se stražar vratio, odmahnuo glavom i rekao: — Krotio sam u svoje vre-me divlje životinje, ali nijedna nije bila kao ova tigrica — te mu je naredio:

— Kaži čuvaru tamnice da moram doznati ko je ona i zašto je bila u razbojničkom gnezdju.

— Neće ona odgovoriti ni na jedno pitanje — rekao je stražar. — Ništa ne govori. Jedino je pro-mena kod nje što u početku ništa nije htela da jede, a sad luđački ždere, mada ne zato što je baš gladna, već kao da bi htela da bude jaka zbog izvesnog cilja. Žene u tamnici su vrlo radoznale, pokušavale su svim načinima da je ispitaju, ali ništa nije rekla. Možda bi je mučenje nateralo da progovori, ali ni tad ne znam da li bi što rekla, jer je vrlo snažno prkosno stvorenje. Naređujete li mučenje, generale?

Vang Tigar se zamislio malo, pa je najzad otvorio usta:

— Ako drugog načina nema, neka bude mučena. Ona mi se mora pokoriti. Ali se ne srne mučiti do smrti.

Malo posle je dodao:

176

— Ne lomite joj kosti i ne kvarite kožu. Uveče je stražar došao još jednom da podnese izveštaj. Rekao je zapanjeno:

— Generale moj, koji si toliko visoko nada mnom, nemogućno je onu ženu naterati da bilo šta kaže sve dok je budemo mučili ovako blago, ne lomeći joj kosti i ne kvareći kožu. Ona nas ismejava.

Vang Tigar je mračno pogledao na njega i rekao:

— Neka joj zasad to bude dosta. Dajte joj mesa i vina da jede i pije.

Ništa dalje nije naredio, dok ne smisli šta da radi s njom.

U međuvremenu poslao je vernog čoveka rase-čene usne na Jug, u svoj stari dom, i naredio mu da kaže braći šta se sve dogodilo, koliki je ogromni uspeh postigao, kako je pobedio, a izgubio svega nekoliko ljudi, i kako je svio gnezdo u ovom kraju. Ipak je opomenuo čoveka, rekavši mu:

— Nemoj se baš mnogo hvaliti onim što sam učinio, jer je ovo malo mesto i neznatan srez, samo prvi korak prema visokoj planini slave. Ne smeš dozvoliti mojoj braći da pomisle da sam dostigao sve o čemu sam snevao, jer će doći da prosjače da im postavim ovog ili onog njihovog sina. Neću više njihovih sinova, iako nemam svoga, a želeo bih da ga dobijem. Objasni im kako je neznatan moj uspeh, ali im kaži to tako da se ohrabre i daju mi novac, koji mi je još potreban, jer imam sada pet hiljada ljudi da hranim i oblačim, a svi žderu kao vukovi. Ali, reci braći da sam počeo borbu i da ću produžiti dok sva ova oblast ne bude pod mojom upravom, a posle nje i mnoge druge oblasti. Nema granice mojoj slavi. Sve mu je to verni čovek obećao i krenuo je na Jug, obučen kao siromašan hodočasnik koji ide na poklonjenje u nekakav daleki hram.

A Vang Tigar se posvetio raščišćavanju među svojim ljudima. Doista je imao pravo da se ponosi ovim što je uradio. On je došao na vlast poštenim putem, ne kao običan razbojnički vođa, već se ukona-čio u upravnikovom dvoru, kao deo vlasti u toj zem-

12 Sinovi

1771ji. Svud oko reka i jezera te oblasti proširila mu se slava. Svuda je narod govorio o Tigru, a kad je otvorio upis za one koji hoće da služe kod njega, ljudi su leteli pod njegovu zastavu. Birao je pažljivo. Odbacivao je stare, nesposobne, one koji su izgledali slabi, poluslepi ili pomućena uma, a isplatio je sve one državne vojnike koji mu se nisu činili sposobni i jaki. Među njima je bilo mnogih koji su došli u vojsku samo da se prehrane. Tako je Vang Tigar skupio sebi silnu vojsku od blizu osam hiljada ljudi, mladih, snažnih i spremnih za rat. Primio je ponovo i stotinu onih koje je imao u početku, osim nekolicine koji su poginuli u okršaju s razbojnicima ili izgoreli u skrovištu. Tu stotinu je proizveo u kapetane i narednike, da zapovedaju novim ljudima. Kad je sve to bilo svršeno, Vang Tigar nije hteo, kao što bi mnogi drugi učinili, sedeti dokon i odavati se jelu i piću. Ne! Ustajao je rano, čak i zimi, učio je i vežbao ljude, naterivao ih da zapamte svaku ratnu veštinu koju je i sam znao, kako se izigrava neprijatelj, kako napada, kako pravi za-seda i kako se povlači bez gubitka. Učio ih je svemu što god je mogao u glavi da zamisli, jer nije imao namere da zauvek ostane u malom dvorištu sreskog upravnika. Ne, snovi su rasli u njemu. I on ih je puštao da rastu koliko hoće.

XV

Oba starija brata Vanga Tigra s velikim nestrpljenjem očekivala su vesti kako im je brat uspeo u svom poduhvatu, ali je svaki od njih to pokazivao na svoj način. Pošto se Vangu Najstarijem sin obe-sio, to se on pravio da nema više nikakve veze sa najmlađim bratom. Žalio je za sinom kad god bi ga se setio. I njegova je gospođa tugovala, ali joj je žalost nalazila utehe u gundanju na muža, pa bi često govorila:

— Rekla sam mu odmah da ne sme da ide. Od prve sam mu rekla da je rđava stvar za porodicu ka-

178

kva je naša da takvog dobrog sina šalje u vojnike. To je nizak, prostački život. Tako sam govorila.

A Vang Najstariji je bio toliko lud da je na ovo odgovarao:

— Gospođo, nisam znao da vi ne pristajete. Izgledalo mi je da dajete svoj pristanak, naročito zbog toga što on nije imao da bude običan vojnik, već bi ga moj brat unapredio kao što se i sam uzdigao.

Ali, gospođa je zaboravila šta je govorila, pa je žestoko viknula:

— Ti nikad i ne znaš šta ja kažem, jer su ti misli uvek na nečem drugom — na ženama ili slično, verovatno! Rekla sam jasno i nekoliko puta da ne sme da ide. A i šta je tvoj brat nego običan vojnik? Da si mene slušao, naš bi sin danas bio živ i zdrav. Bio nam je najbolji sin, stvoren za učena čoveka. Ali mene niko ne sluša u ovoj kući!

Uzdahnula je i napravila skrušeno lice, a Vang Najstariji se osvrtao levo-desno i nelagodno se osećao što je ovu oluju navukao na sebe. Nije odgovorio ni reći, jer se nadao da će se tako brže istrošiti njen gnev. Tačno je bilo da se gospođa, otkako im je taj sin umro, stalno tužila da joj je to bio najbolji sin, iako ga je za života grđila, pronalazila mu mane i smatrala starijeg sina za ljubimca. Ali sada ovaj ništa nije valjao, pa joj je zato onaj mrtvi izgledao bolji. Postojao je i onaj treći, grbavi sin, ali se o njemu nije više raspitivala otkako je čula da voli da živi s Kruškovim Cvetkom, kod koje se sasvim preselio. Ako bi je neko i zapitao o njemu, odgovorila bi:

— Nije dovoljno jak, a vazduh u prirodi mu prijaju.

Slala je poneki mali poklon Kruškovom Cvetku kao znak zahvalnosti, neku sitnu, bezvrednu stvar, malu zemljanu času ukrašenu cvetićima, komadić jevtine tkanine u kojoj je bilo malo prave svile, ali lepe na izgled, upravo onakvu tkaninu kakvu Kruškov Cvetak nikad nije upotrebljavala. Ali se zato devojka uvek najlepše zahvaljivala, ma kakav bio poklon, i uzvrćala svežim jajima ili nekim drugim proizvodom sa sela, pazeći marljivo da sve uzvрати,

12*

179tako da ništa ne duguje. Tkaninu bi davala ludi, napravila bi joj kaput šarene boje ili obuću, da bi razveselila jadno stvorenje, a času od zemlje poklanjala je grbavku, ako mu se dopadala, ili poklon od gospođe predavala seljakovoj ženi,

koja je živela u kući od naboja, ako bi se ovoj tkanina iz grada, ukrašena cvetićima više sviđala od njenog plavog i belog sukna.

I Vang Drugi je na svoj način očekivao da čuje šta je njegov mlađi brat postigao. Krišom je ovde--onde slušao i čuo glasove kako je razbojničkog vođu na Severu ubio jedan novi, mladi junak, ali nije znao da li je to tačno i je li baš njegov brat taj junak. Čekao je i štedeo, dok verni čovek ne dođe. Prodao je Vang Tigrovu zemlju, kad mu se učinilo najbolje, a novac je uložio pod visok interes. Pa ako je baš novac i proturio jednom ili dva puta više nego što je drugima govorio, smatrao je to kao pravednu nagradu za sav trud koji je imao oko poslova svoga brata. Na ovaj ga način nije ošteti, jer se niko ne bi tako dobro zalagao za Vanga Tigra kao što je on to činio.

Onoga dana kad se verni čovek rasečene usne pojavio na pragu, Vang Drugi je jedva čekao da čuje šta će mu ispričati. S neobičnom radoznalošću na licu je odvukao vernog čoveka u svoju sobu i nalio mu čaj. A Vang Drugi je sve do kraja slušao, bez reci.

Kad mu je verni čovek rekao sve onako tačno i dobro kao što mu je Vang Tigar naredio, dodao je na kraju:

— Vaš brat a moj general kaže da se ne žurimo mnogo. On veli da se penje uz planinu slave, a ovo je samo prvi korak, jer drži samo jedno malo sresko mesto, dok su mu velike oblasti meta.

Vang Drugi je zaustavio malo svoj dah i zapitao:

— A misliš li ti da je on dovoljno pouzdan, te da bezbrižno mogu uložiti svoje srebro za njega?

Verni čovek je tad odgovorio:

— Vaš brat je vrlo mudar čovek, jer bi mnogi stvor bio zadovoljan kad bi se smestio u razbojničko

180

gnezdo i mogao pljačkati čitav kraj, te se na taj način uspeti do izvesnog položaja. Ali vaš brat je mnogo pametniji od takvih ljudi, pa zna da razbojnik mora postati cenjen pre nego što bude kralj. Zato se obezbedio državnom vlašću iza sebe. Iako je to, istina, samo jedno malo upravničko mesto, ipak je to država, a on je državni general. A kad bude pošao da se bori s drugim ratnicima, pošto nađe povoda za borbu s nekima od njih, a to će učiniti čim dođe proleće, moći će nastupiti u ime države, a ne kao pobunjenik.

Takva opreznost se mnogo dopala Vangu Drugom, pa je rekao s mnogo više iskrenosti nego obično, jer se bližilo podne:

— Hajde, da jedeš i da piješ s nama, ako možeš da podneseš naše obično jelo!

Posle ovoga je poveo čoveka i posadio ga s porodicom za ručak.

Kad je žena Vanga Drugog videla vernog čoveka, pozdravila ga je na svoj srdačan način i zapitala:

— Kakve su vesti o mom rošavom dečaku? Verni čovek se podigao i odgovorio da joj je sin

vrlo dobro i da je general sklon, bez sumnje, da ga unapredi, jer ga uvek drži uza se. Ali pre nego što je kazao ijednu reč, žena mu je viknula da sedne, a ne da stoji iz pristojnosti. A kad je seo, pomislio je da im ispriča kako je dečak otišao u razbojničko gnezdo, kako je bio prepreden i kako je lepo sve učinio što mu je bilo naloženo. Ali se zaustavio, jer je znao da su žene vrlo čudne i da imaju nestalnu narav, a majke su najčudnije od svih, jer vide opasnosti i teškoće za svoju decu i tamo gde ih nema. Zadovoljio se ćutanjem, pošto joj je dovoljno rekao da se može pomalo ponositi.

Posle nekoliko minuta je sasvim i zaboravila šta je pitala, jer je imala mnogo posla. Žurila se tamo--anio, donosila činije i stavljala na sto, a jedno je de-te stalno držala na rukama dok je radila. Dete je mirno dojila, a majčina slobodna ruka je hitro sipala hranu gostu, mužu i bučnoj, gladnoj deci, koja nisu jela za stolom, već su kraj vrata ili na ulici stajala

181 s ćasam i štapićima, pa kad bi im se ćase ispraznile, utrćavala su unutra i tražila još svežeg pirinća, povrća i mesa.

Kad je ručak bio završen i pošto su popili čaj posle jela, Vang Drugi je odveo vernog ćoveka do bratovih vrata. Tu ga je zamolio da prićeka dok ne pozove brata, a tada će zajedno krenuti u jednu ćaj-džinicu na razgovor. Ali je rekao ćoveku da se ne pokazuje, da ga ne bi gospođa ugledala, te bi morali da uđu unutra i slušaju njeno prićanje. Pošto je to kazao, Vang Drugi je ušao unutra i prošao jedno dva dvorišta prema odajama svog starijeg brata. Tu ga je našao kako ćvrsto spava na postelji kraj man-gala zažarenog uglja. Hrkao je posle rućka.

Kad je Vang Najstariji osetio na svojoj ruci lak dodir svoga brata, frknuo je i trguno se iz sna. Pošto je neko vreme ostao ošamućen, razumeo je najzad šta se hoće, pa se požurio i obukao krzno koje je ležalo sa strane. Išao je za bratom polako, da se ne bi ćulo. Niko ih nije opazio osim njegove lepe milosnice, koja je proturila glavu da vidi ko prolazi. Vang Najstariji ju je prstom opomenuo da ćuti. Ona ga je propustila, jer je, iako se plašila i bojala gospođe, bila dobro, blago stvorenje. Mogla je umiljato da laže, pa je bila spremna da kaže da ga nije videla, ako bi je neko pitao.

Zajedno su braća otišla u ćajdžinicu, gde im je verni ćovek ponovo isprićao svoju priću. Vang Najstariji se žderao u sebi što nema sina da ga da svom mlađem bratu. Bio je pakostan što se sin drugog brata pokazao tako dobro. Jedno vreme se uzdržavao, govorio je lepo ćoveku i pristajao je na sve što je brat rekao u pogledu novca koji je trebalo poslati. Ćekao je da iskali gnev kad se kući vrati.

Sad mu se odjednom učinilo da mu je srce prepolovljeno zavišću. Pošao je da pronade najstarijeg sina. Mladić je ležao na postelji zaklonjenoj zave-sama, u svojoj sobi, ležao je dokon, sav crven u licu, i ćitao neku gadnu, bezobraznu priću zvanu „Tri lepe žene“. Zinuo je kad je ugledao oca i brzo sakrio knjigu pod haljinu. Ali otac je nije ni primetio, jer

je bio vrlo nestrpljiv da iskaže šta ga je tištalo. Počeo je brzo:

— Sine, želiš li još uvek da budeš kraj strica i da se s njime uzdigneš do visokog položaja?

Ali mladić je već bio zaboravio na tu želju u svom životu, pa je zevnuo polako. Usta su mu bila tako lepa i ružičasta kao u devojčice. Pogledao je oca, leno se nasmešio i rekao:

— Zar sam ikad bio toliko lud da poželim da budem vojnik?

— Pa ti i nećeš biti vojnik! — nagovarao ga je otac užurbano. — Od početka ćeš biti nešto više nego vojnik, prvi do svog strica! — A zatim je spustio glas, namamljujući sina: — Stric ti je već general. Došao je na vlast na najpametniji način za koji sam ikad čuo. Najgore je već prošlo.

Mladić je odlučno odmahivao glavom, a Vang Najstariji, pola ljut a pola bespomoćan, gledao je sina kako leži na postelji. Za trenutak se ocu stvorila prava slika pred očima, video je svog sina onakvog kakav je. Bio je to mekan, požudan i len mladić, bez ikakve volje za bilo šta sem za uživanjem, a jedini mu je strah bio da ne bude gore obučen i manje po poslednjoj modi nego drugi mladići sa kojima se družio. Vang Najstariji je gledao sina kako leži na svilenim jorganima na postelji. Mladić je nosio i svileno rublje, na nogama je imao cipele od svile, a koža mu je bila kao u lepotice, namazana miriš-Ijavim uljem. I kosa mu je bila ulepljena i namirisana nekim stranim uljem. Mladić je proučavao sve moguće načine kako da mu telo bude divno. Više od svega je obožavao svoje telo zbog njegove lepote i mekoće. Nagrada mu je bila što su mu se divili mnogi s kojima se noću zabavljao u kockarnicama i javnim kućama. On je zbilja bio mladi gospodar bogataške kuće. To je svako video. Ali niko ne bi mogao ni da sanja da mu je deda bio jedan Vang Lung, seljak i čovek sa zemlje. Takvu je sliku video u tom trenutku Vang Najstariji. Iako je on sam bio čovek zbunjen i pometen mnogim sitnicama, ipak se plašio za svog sina i viknuo jakim glasom, koji se mno-

183go razlikovao od njegovog uobičajenog mirnog govora.

— Bojim se za tebe, sine moj! Bojim se da ti neće biti dobar kraj! — A zatim je viknuo na njega kao nikada dotle: — Slušaj, moraš poći i probiti se kroz život, a ne provoditi dane u lenčarenju i uživanju!

Kad je mladić čuo nemile očeve reci, uspravio se naglo u postelji i odgovorio pola uplašeno, a pola besno:

— Gde mi je majka? Otići ću i pitati je da li hoće da me pusti da idem ili ne? Hoću da vidim da li i ona jedva čeka da me se otarasi!

A kad je Vang Najstariji ovo čuo, ponovo se povukao u sebe. Viknuo je užurbano i popustljivo:

— Mi... ovaj ... neka ti bude! ... Možeš raditi što god hoćeš, jer si mi najstariji sin ...

Ponovo se oblak neodlučnosti spustio na njega. Trenutak svetlosti bio je prošao. Uzdahnuo je i pomislio u sebi da mladi gospodari ne mogu biti kao drugi obični mladići. Rekao je u sebi da je žena njegovog brata doista sasvim prosta žena, a

rošavi sin, bez sumnje, nešto malo iznad sluge svom stricu. Tako se Vang Najstariji malo utešio. Odvukao se polako iz sobe svoga sina, a mladić je ponovo legao na jastuk u svilenoj navlaci, savio ruke ispod glave, nasmešio se ravnodušno, a malo posle potražio je rukom knjigu koju je sakrio i počeo je ponovo željno gutati. To je bila rđava, raspaljiva knjiga, koju mu je jedan prijatelj preporučio.

Ali Vang Najstariji nije mogao zaboraviti to svoje nejasno razočaranje. Ono je stalno nad njim vi-silo, pa mu se prvi put učinilo da mu život nije toliko lep koliko je mislio. Bilo mu je strašno kad je video da je poverljivi čovek otišao sa hodočasničkom torbom punom srebra, s pojasom nabijenim srebrom i sa zavežljajem srebra na leđima, tako da je ovaj • teret jedva vukao; bilo mu je strašno što se ničega nije mogao setiti što bi mu Vang Tigar mogao učiniti. Tuga ga je hvatala zbog takvog života, jer nije imao sina čiju bi slavu mogao da očekuje. Imao je

samo zemlju, koju je toliko mrzeo, a ipak se nije usuđivao da se sasvim od nje rastane. I njegova je gospođa primetila to neraspoloženje, a on je u svojoj prenagljenosti istrtljao neke od svojih nevolja. Ona je znala tako dobro da ga savetuje da je u dubini duše verovao da je pametnija od njega, iako bi to uporno poricao kad bi ga neko zapitao. Ali ovoga puta mu gospođa nije mnogo pomogla, jer kad bi pokušao da joj objasni kako mu je velik mlađi brat, ona bi završila i prezrivo rekla:

— Biti general u malom sreskom mestu! I to mi je neki ratnik, jadni moj stari čoveče! Budala si što mu toliko zavidiš. Kad postane gospodar jedne oblasti, biće i onda vremena da mu pošalješ našeg mlađeg sina. A to će, po svoj prilici, biti tvoje najmlađe dete, koje sad sisa na tuđoj dojci!

Tako je Vang Najstariji začutao. Već od nekog vremena nije više onako rado odlazio na mesta rasonode kao što je ranije činio. Ni razgovor s prijateljima nije mu se sada mnogo činio vrednim. Sedeo je sam. Međutim, on nije bio čovek da tako provodi dane, jer je voleo da bude među svetom koji se kreće tamo-ovamo, u vrevi i graji, makar to bila bučna služinčad i sluge koje se svađaju s prodavcem, ili deca koja plaču i prepiru se, u vrevi običnog dnevnog života. I to je više voleo nego da sedi sam.

Ali sad se osamio, jer se osećao jadan. Nije znao zašto je takav, sem što mu je prvi put došla misao da više nije mlad kao što je nekad bio; godine su mu neopaženo odmicale. Činilo mu se da u životu nije našao dobro koje je mogao naći i nije postigao ono što bi mogao biti. Ali najvažnija od svih njegovih neodređenih nevolja bila je jedna, sasvim jasna — zemlja koja mu je ostala od oca. Ona je bila prokletstvo na njemu. To mu je bilo jedino sredstvo za život. Morao je da je nadgleda, jer ne bi imali šta da jedu ni on, ni njegova deca, žene i sluge. Činilo mu su da je neko prokletstvo u toj zemlji. Uvek je bilo ili vreme za setvu, pa je morao izlaziti na njive, ili vreme kad žito dozreva, pa je morao obilaziti zemlju; ili sama žetva, pa je morao stajati na jakom

185suncu i meriti žito; ili vreme kad je morao skupljati zakupninu; uvek ga je taj mrski komadić zemlje na-terivao na rad, a on je bio čovek po prirodi sklon leškarenju, bio je stvoren za gospodara. Ali, iako je imao upravitelja, i preko volje je osećao da u tom čoveku ima neke lukavosti. Srce mu se stezalo pri pomisli da se upravitelj bogati na njegov račun. Zato se svakog puta morao vući da nadgleda šta se radi, iako je taj posao mrzeo.

Sedeo je tako Vang Najstariji u svojoj sobi, se-deo pod drvetom u dvorištu, kad bi zimsko sunce bilo dovoljno jako. Mrštio se pri pomisli da mora izlaziti na zemlju iz godine u godinu, mrštio se kad bi pomislio da mu razbojnici koji su zakupili njegovu zemlju neće ništa dati. Uvek su zapomagali: „Teško nama, imali smo ove godine poplavu!" — ili: „Teško nama, morila nas suša kao nikada!" — ili nešto drugo: „Ove godine su naišli skakavci." Taj narod i upravitelj pravili su mu stotinu smicalica, njemu, gospodaru. Zbog umora koji je osećao u borbi protiv njih, proklinjao je i mrzeo zemlju. Žudeo je za danom kad će Vang Tigar postati dovoljno velik, pa on, stariji mu brat, neće imati više potrebe da izlazi na zemlju po vrućini i hladnoći. Čeznuo je za danom kad će moći da kaže: „Ja sam brat Vanga Tigra!" I to će mu biti dovoljno. Nekad mu je izgledalo da je strašno ponositi kad su ga ljudi nazivali „Vang Veleposednik", jer mu je to sad bilo ime. Taj naziv mu je izgledao dostojanstven sve do ovog trenutka.

Istina je bila da je Vang Veleposednik teško podnosio takav život, jer je za sve vreme dok je Vang Lung živeo, od njega lako dobijao novac za sve potrebne troškove. Nikad se nije mučio da sam zaradi to srebro. Ali pošto je nasledstvo bilo podeljeno, radio je više nego ikad, pa ipak, i pored sveg tog rada na koji nije bio naviknut, nije imao onoliko srebra koliko mu je bilo potrebno. Njegovi sinovi i žene nisu ni haj ali koliko on radi.

Sinovi su mu morali biti najbolje obučeni, morali su imati ovo ili ono krzno za zimu, a s proleća i jeseni neko fino lako krzno da opšiju svoje haljine,

186

a u svako godišnje doba svile svih vrsta. Srce bi im se cepalo kad bi morali da obuku neki kaput malo duži ili širi u struku nego što je moda bila prošle godine, jer su se više od svega bojali podsmeha gradskih mladih gospodičića, koji su im bili društvo. Takav je bio najstariji sin, a i mlađi sin se ponašao isto tako. Iako mu je bilo tek trinaest godina, morao je imati svoje male haljine tako i tako skrojene, prsten na ruci, a kosu namirisanu i namazanu uljem. Morao je imati sluškinju samo njega da dvori i sluge da ga izvode na ulicu. A kako je bio majčina maza, gospođa se bojala za njega od uroka rđavih duhova. Zato je nosio zlatan prsten u uvu, da zavara bogove, kako bi pomislili da je devojka, pa prema tome i bezvredan.

A svoju gospođu Vang Veleposednik nikad nije mogao ubediti da u kući ima manje srebra nego što ga je ranije bilo. Kad bi mu tražila para, a on joj odgovorio: — Nemam toliko. Mogu ti dati svega pedeset srebrnjaka — ona bi viknula: — Obećala sam hramu novi krov za jednog boga. Ako taj poklon ne

napravim, izgubiću dostojanstvo. Ti imaš novaca, jer znam da pare kao vodu rasipaš na pijančenje i kockanje, na tolike ženturače koje imaš. A ja sam jedina u celoj ovoj kući koja se stara za dušu i bogove. Jednog dana ću se morati i za tvoju dušu moliti da izađe iz pakla, i onda će ti biti žao što nisam imala srebra! Tako je Vang Veleposednik odnekud morao da pronade srebro, iako je strašno mrzeo što mu tako dragi novac odlazi u ruke ugladenih i tajanstvenih sveštenika, koje je mnogo prezirao i ništa im nije ve-rovao. Osim toga, o njima je čuo izvesno vrlo rđave stvari. Ipak, on lično nije bio baš sasvim razuveren da oni nemaju i neku mađijsku moć. Pravio se da ne veruje u bogove, jer su zato jedino žene bile podobne, ali nije bio baš siguran da ti sveštenici nemaju neke sile u sebi. To je bila još jedna njegova slaba strana.

A njegova gospođa je doista bila toliko duboka u svojoj odanosti prema bogovima i hramovima da

187je postala vrlo pobožna i provodila mnoge časove obilazeći razne bogove. Najveće joj je zadovoljstvo bilo da ulazi kroz vrata nekog hrama, naslonjena na služavke, kao što to čine velike gospođe. Kad bi ona tako nailazila, sveštenici hrama, pa čak i stare-šina, odavali su joj poštu, klanjali se, puni laskanja i reci kako je ona miljenica bogova, svetovna sestra i sasvim blizu raja.

Dok su joj oni tako podilazili, ona se smeškala, osmehivala, obarala pogled i kao da se snebivala. Često bi, pre nego što bi i bila svesna šta je učinila, obećavala toliko i toliko srebra, začelo više no što je želela pokloniti. Sveštenici su se starali da joj odadu punu počast i hvalu. Isticali su joj ime na mnogim mestima kao primer za ugled svim pobožnim stvorovima. Jedan joj je hram poklonio drveni znak, zatvorenocrvene boje, na kome je zlatnim slovima naznačeno da je ta gospođa odani verni sledbenik bogova. Taj znak je bio okačen u jednoj od manjih dvorana hrama, ali tako da ga mnogi mogu videti. Posle toga se ona držala još ponositije, skrušenije i pobožnije. Umela je da uvek sedi mirno i prekrsti ruke. Često je išla s brojanicama, mrmljajući slogove molitve, dok su drugi brbljali ili razgovarali dokono. Pošto je bila tako pobožna, vrlo strogo se držala prema mužu. Zato je morala da ima srebra kako bi držala ime koje je stekla.

Kad je mlađa žena Vanga Veleposednika videla šta gospođa dobiva, i ona je počela tražiti svoj mali deo, istina ne za bogove, iako se i ona trudila da priča o njima, kako bi samo zadovoljila gospođu; ali je ipak zahtevala svoj deo srebra. Vang Veleposed-nik nije znao šta ona radi s njime, jer se nije oblačila u lepu svilu s cvetićima, niti kupovala dragulje, niti zlatan nakit za haljine i kosu. A ipak je novac trošila. Vang Veleposednik se nije žalio, da devojkica ne bi otišla i plakala kod gospođe, pa bi mu ova mogla nabaciti na nos da je dužan da plaća devojkici nešto kad je takvu uzeo. Ove dve žene su se volele na neki čudan hladan način. Uvek su zajedno stajale protiv svog muža kad bi nešto tražile za sebe.

Jednog dana je Vang Veleposednik otkrio istinu, jer je video svoju mlađu ženu kako se iskrađa kroz pobočnu kapiju i daje nešto nekome, koji je tu stajao. Vang Veleposednik je provirio i video da je to njen otac. Tad se naljutio i pomislio: — Znači, ja hranim i tog matorog nitkova i njegovu porodicu!

Otišao je u svoju sobu, seo, uzdahnuo i neko vreme bio strašno ljut. Gundao je sam u sebi. Ali pomoći nije bilo, ništa nije mogao učiniti. Jer ako se ona resila da daje svom ocu ono što dobija od muža, a ne da potroši na slatkiše, haljine i slične stvari koje žene najviše vole, bila je u pravu da to čini, iako je jednoj ženi dužnost da prvo vodi računa o muževoj kući. Vang Veleposednik je osećao da joj se ne može suprotstaviti, pa je pustio da se to i dalje tako otaljava.

Vang Veleposednik je sve više bivao rastrzan, jer nije mogao uzdržati svoje prohteve. Iako je sad prvi put u životu, pošto je bio već blizu pedesete, pokušao da troši manje na ljubav prema ženama, ta slabost ga je još morila. A nije mogao dozvoliti da ga one smatraju za tvrđicu kad mu se strast razbudi. Osim dve žene u kući imao je i jednu pevačicu, koju je, kao privremenu ženu, namestio, po uzajamnom sporazumu, u drugom delu grada. Bila je to lepa pijavica. Ali, iako se nje ubrzo zasitio, držala ga je još pretnjama da će se ubiti, da ga voli više od svega na svetu. Plakala mu je na grudima i zabijala mu male oštre nokte u debelo meso na vratu. Tako mu se prikačila da nije znao šta da radi s njom. S njom je bik i njena stara majka, divlja kao veštica, koja je cičala:

— Kako bi mogao da mi ritneš kćer kad ti je tako mnogo dala? Kako će ona sada da živi kad već tolike godine zbog tebe nije bila u kućama zabave? Glas joj je otišao, a druge su zauzele njeno mesto! Ne! Braniću je i izneću njen slučaj pred upravnika, ako je odbaciš.

To je Vanga Veleposednika strašno poplašilo, jer se bojao podsmeha grada ako bi se raščulo raskala-

189šno torokanje te žene da će i na sud ići protiv njega. Zato je brzo potrzao srebro koje je imao. Kad su te dve žene videle da se on plaši, smišljale su svašta i upotrebljavale svaku priliku da dižu dreku i plaču, jer su znale da će im, kad tako rade, brzo platiti. A najčudnovatije je od svega bilo to što se taj slabi debeljko, i pored tolikih nevolja, nije mogao osloboditi strasti, već je još stalno bio savladavan prohte-vima da negde prolumpuje i baca novac na neku novu pevačicu. Ali bi idućeg dana, kad se otrezni, gundao na te svoje gluposti i proklinjao svoje gadno srce.

Razmišljajući poslednjih nedelja o toj svojoj malodušnosti, Vang Najstariji se poplašio zbog te svoje požudnosti. Nije se trudio da jede onoliko koliko ranije. A kad je video da mu prohtev za jelom opada, uzbudio se od straha da uskoro ne umre. Zato je rekao da se mora brzo osloboditi nekih svojih briga. Odlučio je da proda veliki deo zemlje i da živi od srebra. Potajno je mislio da će potrošiti ono što je njegovo, a sinovi će se morati sami o sebi brinuti ako im ne bude ostalo dovoljno za život. Odjednom mu se učinilo da je rđava stvar za čoveka da sebe lišava mnogo čega zbog onih koji žive posle njega. Odlučno se podigao, otišao drugom bratu i rekao mu:

— Nisam stvoren za brige veleposednika, jer sam varošanin, čovek od uživanja. Ukoliko se više gojim i starim, sve mi je teže da izlazim na setvu i žetvu, jer ću jednog dana pasti mrtav od vrućine ili zime. Nisam živeo sa običnim svetom, i ti ljudi me pokradu pre nego što i doznam za to, krađu me i na zemlji i na mom trudu. Ovo sad od tebe tražim: budi mi posrednik i prodaj više od polovine mojih njiva i daj mi novac koji mi je potreban. A ono što mi ne treba uložim pod interes i tako me oslobodi te proklete zemlje. A drugu ću polovinu zadržati da je ostavim sinovima. Ni jedan od njih neće sad da mi pomogne, a kad kažem onom najstarijem da ponekad mora da izađe na imanje, on uvek ima hitan sastanak s nekim prijateljem ili ga boli glava. Umrećemo od gladi

190

ako nastavimo s takvim životom. Samo se zakupci bogate od zemlje.

Vang Drugi je pogledao brata. U srcu ga je prezirao, ali je rekao uglašeno:

— Ja sam ti brat i neću ni pare uzeti za posredništvo pri prodaji zemlje. Prodaću je onom ko najviše da. Ali mi moraš reći koja je najniža cena za svaki komad posebno.

Vang Najstariji je bio veoma voljan da što pre svrši sa zemljom, pa je brzo odgovorio:

— Ti si mi brat i prodaj zemlju za onoliko koliko smatraš da vredi. Zar ne mogu imati poverenja u rođenog brata?

Otišao je izvanredno raspoložen, jer se oslobodio polovine svog tereta, mogao je živeti po miloj volji neko vreme i čekati da mu srebro padne u šake. A želeo je da još nešto zemlje skine s vrata. Ali svojoj gospođi nije rekao šta je učinio, jer bi mogla dreknuti zašto je prodaju prepustio tuđim rukama. Ona bi mu začelo rekla da je mogao, ako je već hteo da se oslobodi zemlje, i sam da je proda nekome od bogataša s kojima pijanci i sa kojima je vezan tako dubokim prijateljstvom. Vang Veleposednik nije to želeo da učini, jer je u srcu, i pored sve zavisti, umeš-nost svog brata više cenio negoli svoju. Kad je ovo svršio, srce mu je ponovo živahnulo, ponovo je slatko počeo da jede, još jednom mu se učinio život dovoljno lep i mislio je da ima ljudi s mnogo više briga nego on, ponovo je bio ponosit.

A Vang Drugi je bio zadovoljniji nego ikad, jer je sad sve imao u svojim rukama. Nameravao je da kupi za sebe najbolje bratove njive. Doduše, za njih je platio i pristojnu cenu, jer nije bio nepošten čovek, kakvim su ga ljudi smatrali. Čak je i rekao starijem bratu da je kupio nešto njegovih najboljih njiva, kako bi ostale u porodici. Ali koliko je zemlje uzeo, Vang Veleposednik nije znao, jer mu je Vang Drugi dao da potpiše tapije kad je bio malo pijan, pa nije ni gledao koje je ime zapisano. Onako raspoložen od pijanstva, mlađi brat mu je izgledao sjajan

191 i potpuno odan. On možda i ne bi bio voljan da prodaje zemlju da je znao da će toliko njegovih njiva preći u ruke Vanga Drugog. Ali, mlađi brat se potudio da proda što bolje može i one lošije njive za-kupcima i drugima koji su hteli da ih kupe. Nesumnjivo je Vang Drugi na taj način mnogo zemlje prodao. Ali

pokojni Vang Lung je bio vrlo pametan, jer je uvek radije kupovao odličnu zemlju nego onu gore vrste. Pa kad je sad prodaja bila završena, Vang Drugi je imao u svom vlasništvu i za svoje sinove najbolje i najprobranije njive svoga oca, jer je na isti način kupio najplodniju zemlju svoga mlađeg brata. Namera mu je bila da sa toliko zemlje snab-deva svoju radnju sa mnogo pšenice i tako da poveća svoje gomile srebra i zlata. Tako se on obogatio u tom gradu i kraju. Ljudi su ga prozvali Vang Trgovac.

Osim njega samog, niko nije ni sanjao da je taj mali mršavi čovek toliko bogat, jer je još uvek jeo običnu, skromnu količinu hrane kao i ranije. Nije doveo novu ženu u kuću, kao što čini većina ljudi kad se obogati, ako ni zbog čega drugog a ono bar koliko da se pohvale. Nosio je istu malu svilenu ode-ću, crne boje, sivo poprskanu, koju je uvek imao. U kući se nije nabavio nov nameštaj, u dvorištu nije bilo cveća ni drugih nepotrebnih stvari. A što je ranije i bilo zelenila, sad je sve propalo, jer mu je žena bila štedljiva i gajila je živinu, koja je istrčavala iz kokošinca da pokupi otpatke hrane koju su deca bacala. Pilići su se šetali svud po dvorištu i kljucali svaku travku i zeleni listić, tako da je ostalo golo, osim nekoliko starih borova, a zemlja u njemu postala tvrda i utabana.

Isto tako, Vang Trgovac nije dozvoljavao ni da mu sinovi budu rasipnici niti lenivci. Za svakog se pobrinuo, svaki je nekoliko godina proveo učeći da čita i piše, da vesto računa na tablici s kuglicama. Nije im dozvolio da dugo ostanu u školi kako ne bi postali suviše učeni i mudri, jer ljudi od knjige neće ni za živu glavu da rade. Sinove je smerao da da

192

na zanat, kako bi ušli u njegov posao. Rošavog je po-verio Vangu Tigru, od mlađeg je hteo da stvori upravnika imanja, a druge je nameravao da uvede u radnju čim budu navršili dvanaestu godinu.

U zemljanoj kućici je živela Kruškov Cvetak sa dva deteta. Dani su promicali jednolično, a njena je želja bila da tako uvek ostane. Nije više tugovala za zemljom. Ona više nije vidala starijeg Vang Lungo-vog sina da dolazi na zemlju u doba žetve da izmeri žito ili u doba setve da odmeri seme, ali je zato sada mlađi sin njenog mrtvog gospodara izlazio. Čula je takođe da je Vang Trgovac, iako varošanin, iskusniji veleposednik nego njegov brat, jer ume da proceni koliko će žita da donese još zelena pšenica, a male oči su mu uvek bile dovoljno hitre da opaze ako bi neki zakupac krišom nogom pretegnuo vagu ili nalio vodu u pirinač ili pšenicu, kako bi bila teža. Posao na žitnom tržištu naučio ga je svim smicalicama kojim su seljaci podvaljivali trgovcima i varošanima, jer su oni po prirodi neprijatelji jedni drugima. A kad bi Kruškov Cvetak zapitala seljane da li ga je iko video da se naljuti zbog tih podvala, odgovarali su joj zadivljeni, iako preko volje, da Vang Drugi nikad ne besni. Bio je neumoljiv, miran i pametniji od njih svih. A po svima selima su ga zvali nadimkom Nenadmudrivi.

To je bilo prezreno ime, s mržnjom izgovarano. Svi su seljaci iz dna duše mrzeli Vanga Trgovca. Ali se njega to nije ticalo. Bio je čak vrlo zadovoljan što ga tako nazivaju. A čuo je kad je jednom neka raz-ljućena seljanka viknula na njega i

ispsovala ga, jer je primetio da gura veliki okrugao kamen u korpu žita na vagi. Ona je to učinila misleći da joj je on okrenut leđima.

Često bi ga tako po neka seljanka psovala, jer je lajava žena odvažnija od svakog čoveka. Kad seljaka uhvate u prevari, postane potišten i krotak, kakav i jeste po prirodi. Ali zato seljanka psuje i više za njim:

— Zar je moguće da je već prvo koleno zaboravilo kako su mu otac i majka obrađivali zemlju, baš

13 Sinovi

193kao i mi? I oni su gladovali. Pa i mi moramo isto tako da radimo, jer nam melješ i kosti i krv!

Vang Veleposednik se plašio kad se narod razjari, jer je znao da se bogataši imaju zbog čega bojati od sirotinje, obično vrlo strpljive i krotke, ali hrabre i nemilosrdne kad se digne da pomlati one koje mrzi. Ali Vang Trgovac se ničega nije bojao. Nije se plašio ni onog dana kad ga je Kruškov Cvetak vi-dela kako prolazi, pozvala ga, izašla napolje i rekla mu:

— Zadovoljna bih bila ako bi, gospodine, sine moga gospodara, mogao biti malo blaži prema narodu. On dirindži, vrlo je siromašan i u neznanju je kao i deca. Srce mi se čepa kad ga ponekad čujem kako svirepe stvari priča o sinovima moga gospodara.

Vang Trgovac se na ovo samo nasrne jao i produžio svojim putem. Ništa ga se nije ticalo šta narod priča i radi, sve dok on sam ima punu zaradu. On je vlast i ničega se ne plaši, jer se oseća bezbedan u svome bogatstvu.

XVI

Zavladala je tim krajevima vrlo duga i hladna zima. Za to vreme silnih vetrova i užasnih smetova Vangu Tigru je ostalo da živi u upravnikovim dvorištima u gradu koji je bio njegov i da čeka do pro-leća. On se ugnezdio u tom mestu i od upravnika stalno zahtevao sve nove poreze za svih osam hiljada vojnika. Njemu u korist bio je udaren namet na sve zemlje, ali se to nazivalo porezom za zaštićava-nje naroda državnom vojskom. U stvari, to je bila lična vojska Vanga Tigra. On je te vojnike vežbao, poučavao ih i pripremao da pomoću njih proširi svoju vlast kad oseti da je kucnuo čas. Svaki je selja u celom tom kraju plaćao nešto za njivicu koju je imao, a plaćao je za Vanga Tigra. Pošto su razbojnici iščezli i skrovište im spaljeno, običan svet je na sva usta hvalio Vanga Tigra, pa mu je čak i rado davao

194

porez, ali još niko nije znao da li će to doneti kakve koristi.

ang Tigar je naterao upravnika da razreze još nekoliko poreza u njegovu korist, na radnje, na tržišta, na svakog putnika koji prođe kroz taj grad, sredokraću između Severa i Juga. Svaki trgovac je plaćao dažbine na robu koju je uvezio i izvezio prodaje i trampe radi. Tako je novac stalno, ali tajno, tekao u Vang Tigrove blagajne. Bio je toliko oprezan i strog da je čak pazio da novac ne prođe kroz mnoge šake dok ne stigne do njega, jer je znao da nema ruke na svetu koja

laka srca ispušta onoliko srebra koliko zahvati. Naredio je svojim poverenicima da nadgledaju skupljanje poreza. Iako su se ti njegovi pomoćnici svima učtivo obraćali, jer im je tako i naredio, ipak im je on davao punu vlast nad svakim onim skupljačem poreza koga bi uhvatili da uzima više nego što je određeno. Saopštio je svojim poverenicima da će ih lično kazniti ako ga u svemu ne poslušaju. On je bio sigurniji od izdaje nego iko drugi, jer su ga se svi bojali kao nemilosrdnog čoveka. Ali je bio poznat i po svojoj pravednosti, jer nijednog stvora nije ubio iz nebrizljivosti ili iz čisto"; zadovoljstva.

Ali, dok je Vang Tigar čekao da zima prođe, postajalo mu je strašno dosadno i pored sveg uspeha, jer mu život u upravnikovim dvorištima nije prijao. Nikog nije imao da mu bude prijatelj, jer nije hteo ni s kim ni da se druži, pošto je znao da će bezbedno održati položaj među svojim ljudima sve dokle ga se oni budu bojali. Osim toga, po prirodi nije bio od one vrste ljudi koji vole pijanke i bratimljenja. Živeo je potpuno sam, a samo je svog malog roša-vog sinovca stalno držao uza se, za slučaj da mu zatreba, kao i vernog čoveka rasečene usne, koji mu je bio glavni telohranitelj.

Mora se priznati da je upravitelj bio već toliko star i sav obuzet svojom lulom opijuma da se oko njega sve kotrljalo naniže. Dvorišta su bila prepuna udvorica i zavidljivaca, prenatrpana potčinjenim činovnicima i njihovim rođacima, koji su se svi trudi-

13*

195li da što lakše žive. Vang Tigar se okrenuo protiv svih tih, a mržnje, osvete i svađe su se nastavljale. Kad su se te stvari iznele pred upravnika, on bi se sav predavao svom opijumu i ni o čemu drugom nije mislio, jer je znao da ne može sve urediti. Živeo je sam sa svojom starom ženom u jednom unutrašnjem dvorištu, i izlazio je samo kad mora. Ali se trudio da obavlja državne dužnosti. Svakog prijemnog dana je ustajao u zoru, oblačio zvaničnu odeću, izlazio u dvoranu za prijem, penjao se na svoje uzvišeno mesto, tu sedao na stolicu i odatle presuđivao.

Svoju javnu službu je obavljao što je bolje mogao, jer je ipak bio dobar i plemenit čovek. Pravdu je delio onako kako mu je bilo izlagano. Ali nije znao da je svaki parničar koji je pred njega izlazio, da bi ušao unutra, morao pred svima da dreši kesu, počevši od vratara na kapiji, tako da ko god nije imao dovoljno srebra da podmaže i više i niže činovnike nije ni mogao da se nada da će dospeti do dvorane za prijem. Čak su i svi savetnici koji stoje uz upravnika primali svoj deo. Stari upravnik nije bio svestan da se preterano oslanja na te savetnike. Bio je ostarreo, lako se zbunjivao, često nije shvatao smisao suđenja, a plašio se to da prizna, pa bi, na kraju prijema, počeo zverati nekud i nije ni slušao šta se govori, a tek se tad bojao da zapita, kako ljudi ne bi pomislili da je glup. Zato se, prirodno, oslanjao na svoje savetnike, koji nisu propuštali priliku da mu ne polaskaju. Kad bi mu oni rekli: „Ovaj čovek je rđav, a ovaj u pravu“, stari upravnik bi se brzo složio: „To sam baš i mislio, to sam baš i mislio“, a kad bi

savetnici povikali: „Toga tamo treba dobro iši-bati, jer krši zakon“, stari upravnik bi drhtavo dodao: „Tako je, tako je, neka bude bijen.“

Tih dosadnih dana Vang Tigar je često odlazio u dvoranu za suđenje da gleda i sluša, kako bi mu vreme prošlo. Sedao je na jednu stranu, a njegovi poverenici i rošavi dečko su stajali kao čuvari. Tako je on čuo i video mnoge nepravde. U početku je mislio da se na to i ne obazire, jer je ratnik, da ga se te građanske stvari ništa ne tiču. Svoju brigu imao

196

je da posveti vojnicima, i da pazi da ne uzimaju učešća u raspuštenom i dokonom životu po dvorištima.

Ali je više puta, kad bi se zgadio na ono što je video u sudnici, sav besan izlazio napolje sa vojnicima, naterivao ih da marširaju i da se uče ratu, bez obzira na to kakav vetar toga dana duva. Tako je olakšavao srcu od silne ljutnje.

Bio je čovek poštena srca. Videći da se nepravde stalno vrše, to najzad više nije mogao podneti. Strašno se ozlojedio na neke savetnike koji su bili desna ruka upravnikova, a naročito je bio besan na glavnog savetnika. Znao je da nema nikakve koristi bilo šta o tome reći slabome starcu. Pa ipak, slušajući ponekad suđenje i videći da se nepravda čini po sto puta, osećao je toliku gorčinu da je pozeleo da se digne i ode. Mrmljao je više puta u sebi:

— Ako proleće ne dođe brzo, ubiću nekog i mimo svoje volje!

Ni savetnici njega nisu mnogo voleli zato što je obezbedio za sebe tolike prihode. Ismevali su ga i zato što je rđavo bio vaspitan i zaostajao za njima u uglađenosti i obrazovanju.

Gnev Vanga Tigra je jednog dana izbio tako neočekivano da ga ni on sam nije očekivao. Počelo je zbog prilično male stvari, kao što i silna olujina počinje slabim povetarcem i sa nekoliko iscepanih oblačaka.

Dogodilo se to izvesnog dana pre Nove godine. Ljudi su jurili da pakupe što im se duguje, a dužnici se krili što bolje znaju, kako ne bi bili pronađeni do prvog dana nove godine kada se dugovi više ni od koga ne mogu naplatiti. Toga dana je stari upravnik imao poslednje suđenje u staroj godini i sedeo je na svom uzvišenju. Vang Tigar je bio vrlo uznemiren jer mu je bilo veoma dosadno. Nije hteo da se kocka, da ga vojnici ne bi videli, pa posle i sami počeli još slobodnije da gube pare. Nije mogao prekomerno da čita, jer romani i priče omekšavaju čoveka, a nije bio dovoljno učen za stare filozofe. Pošto mu se nije ni spavalo, ustao je i sa stražom se krenuo i seo u sudnicu da vidi ko će do-

197ći na red toga dana. Srce mu je žudelo i bilo nestrpljivo za prolećem, jer je poslednjih deset dana bilo toliko hladno, padala je neprestano jaka kiša, da su vojnici gundali kad bi trebalo da krenu iz svojih skloništa.

Sedeo je u sudnici i mislio kako je život užasno turoban. Nije bilo nijednog bića koga bi se ticalo da li je živ ili mrtav. Sedeo je ravnodušan i ljutit na svom uobičajenom mestu. Ubrzo je video jednog bogataša, koji je tu i ranije dolazio. Bio je to jedan krovopija iz grada, naduta lica, utonuo u salo, vrlo malih, glatkih ruku, kojima je na pogan način razmahivao dok je govorio. A uvek bi zasukao

duge svilene rukave pre nego što bi njima razmahnuo. Mnogo puta mu je Vang Tigar posmatrao ruke, gledao ih kako su male, kako mekane i debele, kako su mu oštri dugi nokti na prstima. Posmatrao je ruke toga čoveka čak i kad ga nije ni slušao.

Danas je krvopija došao s jednim jadnim seljakom koji je bio vrlo poplašen i zbunjen. Ovaj se bacio pred upravnika ničice. Ostao je tu bez reci, nemo preklinjući za milost. Tad je zelenaš izneo svoj slučaj. Pozajmio je izvesnu svotu novaca seljaku i uzeo mu zemlju kao zalogu. To je bilo pre dve godine, a sad se dug s interesom popeo iznad vrednosti zemlje.

— Uprkos svemu — viknuo je krvopija probranim recima, preklinjućim glasom, zasukao je svilene rukave i zamahnuo mekim rukama, snishodljivo — uprkos svemu, o, poštovani upravniče, on neće da ode sa zemlje!

I tad je bacio pogled pun prezira na tog jadnog seljaka.

Ali seljak nije ništa govorio. I dalje je klečao, sagnute glave, naslanjajući se na prekrštene laktove. Najzad ga stari upravnik zapita:

— Zašto si uzajmio i zašto ne plaćaš?

Tad je seljak zvirnuo malo i zaustavio pogled na klupici ispod upravnikovih nogu. Klečeći i dalje, zabrinuto je rekao:

— Gospodine, ja sam običan stvor i siromašak. Ne znam kako da govorim čoveku kao što ste vi, po-

198

štovani gospodine. Sasvim sam prost i nikad nisam govorio s višim čovekom od našeg kmeta. I ne znam kako ovde da govorim, nemam nikog da me brani, pošto sam toliko siromašan.

Stari upravnik reče prilično blago:

— Ne treba da se bojiš, samo govori ...

Seljak je otvorio usne jednom ili dvaput, ali glasa nije pustio. Posle počeo da govori, ali oči nije podizao. Videlo se da mu mršavo telo podrhtava u iscepanim haljinama, a stara postava je štrcala kroz rupe kao runo u matore ovce. Noge su mu bile nage. Natukao je na njih samo sandale ispletene od trske. One su mu sada spadale s nogu, tako da su mu tvrdi i žuljeviti palci kruto počivali na vlažnom kamenitom podu. Izgledalo je da on to i ne oseća. Govorio je slabim glasom:

— Gospodine, ostalo mi je malo zemlje od predaka. Mršava je to zemlja i nikad nas nije dovoljno nahranila. Roditelji su mi rano pomrli. Ostali smo ja i moja žena. Ako se moralo gladovati, gladovali smo, pa ništa! Ali je ona rodila dete, sina, a posle mnogo godina i drugo, devoj čiču. Dok su deca bila mala, još toliko i nije bilo teško. Ali su porasla, pa smo morali da oženimo sina. I njegova žena je posle dobila dete. Gospodine, zamislite, zemlja nije bila dovoljna za mene i moju ženu, a kamoli za nas sve. Devojčica je bila suviše mlada da bih je mogao udati, pa sam je nekako morao prehraniti. Pre dve godine sam imao prilike da je verim za jednog starca iz sela blizu nas, jer mu je žena umrla, a bila mu je potrebna domaćica. Ali morao sam da joj dam venčanu haljinu.

Gospodine, ništa nisam imao, pa sam uzajmio malo novaca, svega deset srebrnjaka, što je za većinu ljudi sitnica, ali za mene mnogo i više nego što sam imao. Uzajmio sam ih od ovog zelenaša. Po njegovom je računu za manje od godinu dana deset srebrnjaka poraslo na dvadeset, jer sam dobio da potpišem svega deset. A sad, posle dve godine, popelo se na četrdeset. Gospodine, kako mrtvo srebro može tako brzo da raste? Ostala je zemlja. On kaže da idem, a ja ga pitam: kamo? Re-

199kao sam mu nek dođe, pa neka me otera. Eto, to je sve!

Kad je čovek završio svoju reč, ostao je potpuno nepomičan. Vang Tigar je gledao u njega. Čudnovato je bilo što nikako nije mogao da skine pogled sa seljakovih nogu. Njegovo izborano i žuto lice pričalo je sav njegov život, dokazivalo da od rođenja nikad nije mogao biti sit. Ali i noge su svedočile. Kao da je nešto govorilo iz bosih nogu tog seljaka, čvorastih i krvrgavih palčeva, a tabana nalik na su-vu bivolju kožu. Dok je gledao u noge toga čoveka, Vang Tigar je osećao da se u njemu nešto kuva. Ipak je čekao da vidi šta će stari upravnik reći.

Ona krvopija je bio čovek iz grada, ugledan, a često je bančio i sa samim upravnikom. Uživao je poverenje dvora, jer je za svako suđenje plaćao srebrom, i malim i velikim. A parnica je imao mnogo. Upravnik se kolebao, iako se moglo primetiti da ga je potresla seljakova ispovest. Najzad se obrnu svom glavnom savetniku, čoveku bezmalo njegovih godina, ali još jakom i uspravnom za svoje doba. Lice mu je bilo bez bora i lepo, iako su mu tri retka zaliska padala s obraza. Upravnik ga je zapitao:

— Šta ti veliš, brate?

Ovaj zagladi svojih nekoliko belih pramenova i poče polako, kao da razmišlja ko je u pravu, ali se-ćanje na srebro mu je još bilo toplo na dlanu:

— Ne može se poreći da je seljak uzajmio novac i da ga nije vratio. Pozajmljeni novac mora da donosi interes, jer je tako po zakonu. Onaj koji pozajmljuje živi od novca datog na zajam, kao seljak od zemlje. Ako seljak nekom da zemlju u najam i ne dobije ništa, on se može žaliti. Ta njegova žalba biće opravdana. A to je učinio i ovaj čovek. Pravedno je da mu se njegovo isplati.

Stari upravnik je ovo pažljivo slušao, klimajući s vremena na vreme glavom. Videlo se da su ove reci imale dejstva. Ali u tom trenutku seljak naglo podiže pogled i prvi put sad poče da zvera, sav u čudu, u sva lica redom. Vang Tigar nije video

kako mu lice i oči izgledaju. Video je samo kako se dve stare seljakove noge prepliću u strahu. I odjednom, to više nije mogao da izdrži. Neizmerni gnev je jurnuo, i on je ustao. Snažno je prekrstio ruke i dreknuo:

— Ja velim da siromašku mora ostati njegova zemlja!

Kad je okupljeni svet u sudnici začuo strašni glas Vanga Tigra, sve glave su se okrenule prema njemu. Verni ljudi su mu priskočili i stali s napere-nim puškama. A ko god ih je pogledao, ustuknuo je i zanemeo. Vang Tigar je osećao da mu se gnev provalio i da ga nije mogao uzdržati i da je hteo. Podigao je prst i

neprestano ga upravljao prema krvopiji dok je govorio. Vikao je snažnim glasom, a crne obrve su se hitro dizale i spuštale.

— Neprestano moram da gledam ovu debelu, proždrljivu bubu i da slušam istu priču. Podmazao je srebrom i velike i male, da bi dobio parnicu! Sit sam ga! Nek se gubi!

Okrenuo se stražarima i naredio:

— Za njim s puškama!

Kad je svet ovo čuo, pomislio je da je Vang Tigar naglo poludeo. Svi su se razbegli, živote da spašavaju. A najbrže od svih je pobjegao debeli ze-lenaš. Prvi je stigao do kapije i provukao se kroz nju, cičeći kao kad pacov jedva umakne gonioču. Bio je vrlo brz, a poznavao je krivudave staze, te je uspeo pobeći, iako su ga verni ljudi gonili. Nisu mogli da ga pronađu. Pogledali su se i slegli ramenima, sasvim zadihani. Pošto su ga još malo potražili, vratili su se kroz vrevu koja se sad digla na ulici.

Kad su stigli pred dvor, naišli su doista na pravu galamu. Jer kad je Vang Tigar uvideo šta je započeo, postao je još nemilosrdniji, pa je pozvao vojnike i naredio im:

— Očistite mi ova dvorišta od svih tih prokletih pijavica, njihovih prljavih žena i dece!

200

201 Vojnici su hitro počeli da izvršavaju njegovu naredbu. Svet je bežao iz dvorišta kao pacovi iz zapaljene kuće. Posle manje od jednog sata nije tu više bilo ni žive duše, osim Vanga Tigra i njegovih ljudi; a u upravnikovim dvorištima ostali su samo starac, njegova žena i nekoliko ličnih slugu. Vang Tigar je naredio da se oni ne diraju.

Kad je Vang Tigar sve to učinio u nastupu gne-va kakav je retko kad imao u životu, iako je bilo sličnih slučajeva, otišao je u svoju sobu, seo za sto, naslonio se i izduvao. Nalio je malo čaja i polako ga popio. Posle malo vremena bilo mu je jasno da je danas krenuo jednim putem i da će nekako morati njime da produži. Ukoliko je više mislio šta je uradio, utoliko je manje žalio, jer je osećao da je oslobodio srce od potištenosti i dosade. Osećao se lak, hrabar i slobodan. A kad mu se verni čovek rasečene usne ušunjao da vidi da li gospodaru nešto treba, a rošavi dečko doneo krčag vina, viknuo im je osme-hujući se mirno, kao i obično:

— Ako ništa više, danas sam bar raščistio jedno zmijsko gnezdo.

Kad su varošani čuli za pobunu u dvoru, bilo ih je mnogo zadovoljnih, jer se znalo da tamo ima lopovluka. Dok su se neki plašili i čekali šta će Vang Tigar dalje uraditi, mnogo je sveta došlo kličući pred dvorske kapije. Vikali su da je pravo da se taj događaj proslavi i da se puste uhapšenici iz zatvora, kako bi se svako mogao provešeliti.

Ali onoga koji je najviše koristi imao od toga događaja nije bilo u toj gomili. Iako je bio oslobođen, nije verovao da će ga ikada dobra sreća ogrejati. Kad je čuo da je krvopija umakao, samo je nešto progundao i pobjegao na zemlju. Ušao

je u kuću, zavukao se u postelju, a ženi i deci rekao da ako ma ko zapita gde je kažu da je otišao nekud i da ne znaju gde je.

Kad je Vang Tigar čuo šta narod zahteva, setio se da je lično video kako je u zatvor bačeno desetak i više ljudi zbog sličnih nepravednih razloga. Oni
202

nikakve nade nisu gajili da će biti oslobođeni, pošto nisu imali dovoljno para da otkupe slobodu. Bio je rad da učini narodu po volji. Naredio je ver-nim ljudima da oslobode uhapšeničke, a vojnicima je saopštio da se tri dana vesele. Pozvao je pred sebe upravnikove kuvare i glasno im rekao:

— Spremite najbolja jela iz svojih zavičaja, topla jela, začinjena, spremite ribe koje se jedu s vinom, spremite sve, da se razveselimo.

Poručio je dobra vina, nizove žabica, raketa i sličnih stvari da se narod razgali. Svi su bili zadovoljni.

Ali, baš pre nego što su verni ljudi pošli da izvrše njegovu naredbu, Vang Tigar se naglo setio da je i ona žena takođe u tamnici. Nekoliko puta preko zime hteo je da je pusti, ali nikako nije znao šta s njom da radi. Zadovoljavao bi se naređujući da se dobro hrani i ne vezuje u lance kao drugi u tamnici. Kad je pomislio da će uhapšenički biti pušteni na slobodu, setio se nje i rekao u sebi:

— Kako nju da oslobodim?

I hteo je da je pusti, i nije hteo da je pusti, da ne bi otišla. Začudio se sebi kad je uvideo da se brine da li će ona ostati tu ili ne. Začudio se samom svom srcu. Bio je zbunjen i krišom je u sobu u kojoj je spavao pozvao čoveka rasečene usne i rekao:

— Šta ćemo s onom ženom iz razbojničkog skrovišta?

Tad verni čovek odgovori ozbiljno:

— Jest, tamo je i ona. Voleo bih da mi dozvolite da kažem Klaču Svinja da joj zari je nož u grlo, da joj malo krvi iscure.

Vang Tigar pogleda u stranu i polako reče:

■— Ona je žena!

Počutao je malo, pa je nastavio:

— Da je još jednom vidim, pa ću tad znati šta da radim s njom.

Verni čovek je izgledao pogružen. Ništa nije rekao i izišao je napolje. Pre no što je izišao, Vang Tigar mu je naredio da se žena odmah dovede u sudnicu, gde će čekati na nju.

203Otišao je u veliku dvoranu, popeo se na uzvišene i seo u stolicu starog upravnika, ozaren nekom čudnom gordošću. Želeo je da ga žena vidi na tom velikom sedištu od rezana drveta, uzdignutom nad svim ostalim sedištima. Niko mu nije smeo da kaže: Ne! jer upravnik nije izlazio iz svojih soba, pošto je javio da je dobio proliv. Tu je Vang Tigar sedeo nepomičan i ponosit, a lice mu je bilo oholo i gordo, kao u svakog junaka.

Najzad je žena došla između dva stražara. Imala je na sebi kapu od običnog pamuka i čakšire od proste tkanine, jednolike plave boje. Ali nije nju samo to jednostavno odelo izmenilo. Dobro se hranila i mršavo telo joj se popunilo, iako

je ostalo vitko. Le-pa nikad ne bi mogla biti, jer su joj crte bile suviše oštre, ali je bila odlučna i ljupka. Prišla je od-važno i slobodno i stala pred Vanga Tigra, mirna i strpljiva.

Ovaj ju je gledao u najvećem čudu, jer nije ni sanjao da se može tako promeniti. Rekao je straža-rima:

— Zašto je tako mirna kad je ranije toliko bes-nela?

Oni su odmahnuili glavom i slegli ramenima:

— Ne znamo! — Kada je poslednji put izišla iz sobe našeg kapetana, bila je toliko slomljena i slaba kao da je neki zli duh iz nje izišao. Otad je stalno ovakva.

— Zašto mi to niste javili? — zapitao je Vang Tigar tiho. — Oslobodio bih je. Ove su reci zaprepastile stražare, i oni su počeli da se izgovaraju:

— Gospodaru, zar smo mi mogli znati da se našeg generala tiče šta se s njom događa? Čekali smo na vaša naređenja.

Vangu Tigru same reci povrveše na vrh jezika. Morao je da ih izgovori:

— Ali mene se to tiče!

Trgao se. Kako je samo mogao da kaže takvu stvar pred stražarima i tom ženom?

— Odrešite je — naglo je naredio.

204

Oni su je bez reci oslobodili veza. Stajala je slobodna. Svi su čekali da vide šta će uraditi. Čekao je i Vang Tigar. A ona je stajala kao da je i dalje vezana, i nije se pokretala. Tad joj Vang Tigar viknu:

— Slobodna si. Možeš ići kud hoćeš! Ali ona odgovori:

— Kuda da idem kad nigde nemam kuće.

Kad je to rekla, podigla je glavu i neočekivano pogledala Vanga Tigra, trudeći se da bude sasvim ravnodušna.

Taj njen pogled oslobodio je sputavanu bujicu u Vangu Tigru, silna mu je strast jurnula u krv, da je sav počeo drhtati pod svojom vojničkom uniformom. Sad su njemu oči poklekale pred njenim. Sad je ona bila jača od njega. Soba se ispunila tom strašću, tako dugo uzdržavanom. Ljudi su se nelagodno osećali i zverali su jedan u drugog. Odjednom se Vang Tigar seti da su oni tu, pa dreknu:

— Napolje svi, i stojte ispred vrata!

Oni su izašli, utučeni, jer su dobro videli šta se dogodilo s njihovim generalom: ono što može snaći svakog čoveka, bio veliki ili mali. Uputili su se napolje i čekali na pragu.

Tako su njih dvoje ostali sami u dvorani. Vang Tigar se nagnu iz ukrašene stolice i reče promuklim glasom:

— Ženo, slobodna si! Biraj kud ćeš da ideš. Daću ti čoveka da te tamo odvede.

Ona je prosto odgovorila. Sva gordost je iz nje nestala, samo ga je i dalje gledala pravo u oči:

— Već sam izabrala. Tvoja sam robinja.

XVII

Da je Vang Tigar bio nizak i prost čovek, bez osećanja za ono što je zakonito i pristojno, mogao je odmah uzeti tu ženu, jer nije imala ni oca, ni brata, ni bilo kog muškarca da je zaštićava, mogao je učiniti što god hoće s njom. Ali u onom času mladosti,

205 taj udarac u srce stvorio ga je strpljivim, učinio je da mu zadovoljstvo postane slade ukoliko duže čeka, čeka sav uzavreo, da mu ona postane žena. Osim toga, žudeo je za njom kao suprugom, jer se pored sve strasti za njom, koja je iz sata u sat sve više rasla, uvukla u njega želja da ima sina od nje, svog sina, svog prvorodenog sina. A samo prava žena može čoveku da rodi pravog sina. Polovina njegove tajne žudnje za njom sastojala se u pomisli kakvog će sina njih dvoje stvoriti, on onako silan, ogroman, visok telom i bogato obdaren, a ona lisičje lepote i neustrašiva duha. I Vangu Tigru se, dok je o tom razmišljao, činilo da mu je sin već živ.

U velikoj žurbi je pozvao vernog čoveka raseče-ne usne i ovako mu naredio: — Idi mojoj braći i reci im da zahtevam srebro, koje mi je ostavljeno kad budem zaželeo da se ženim. Potrebno mi je za ženidbu, jer sam svojom voljom izabrao ovu ženu. Kaži im da mi isplate hiljadu srebrnjaka, jer moram njoj da dam poklone, a svojim ljudima da priredim sjajnu gozbu na jedan takav dan, a ja da nabavim novu odeću koja odgovara za tu priliku. Ali, ako ti da i osam stotina, vrati se s tim, i nemoj se zadržavati zbog ostatka. Zamoli braću da dođu na svadbu, oni i svi ostali koje nameravaju sa sobom da povedu.

Verni čovek je slušao ovo skamenjen. Donja mu je usna jezivo visila. Od užasa je mucao:

— Oh, generale moj, oh, kapetane moj, zar tu lisicu! Uzmi je za jedan dan, za neko vreme, nemoj se venčavati! ...

— Muč', budalo — dreknuo je Vang Tigar, pro-ždirući ga pogledom sa svog sedišta. — Jesam li te pitao za savet? Narediću da te išibaju kao običnog zločinca.

Čovek je oborio glavu, onemeo, ali su mu suze povrvele. Krenuo je teška srca da izvrši nalog, jer je osećao da će ta žena doneti njegovom gospodaru samo nesreću. I dok je išao drumom, stalno je mrmljao:

206

— Boga mi moga, viđao sam te žene-lisice! Jest, general mi neće verovati o zlu koje mu se sprema! Te se lisice-žene uvek pribiju uz najbolje ljude. Uvek je to tako bilo!

Tako je išao drumom, a noge su mu gazile po prašini koja je tih suvih zimskih dana ležala u dubokom sloju. Ljudi su prolazili i zverali u njega, radoznalo začuđeni njegovim mrmljanjem i suzama koje su mu tekle niz obraze, iako on toga nije bio sve-stan. Kad su prolaznici videli da ne obraća pažnju ni na šta, da je sav obuzet onim što mu se skupilo u srcu, mislili su da je lud, pa su mu se sklanjali s puta.

Kad je verni čovek došao s porukom Vangu Trgovcu, ovaj je bio kao gromom pogođen usred svog spokoj stva. Podigao je pogled sa svog stola za kojim je

sređivao račune, jer je verni čovek, pošto ga nije našao kod kuće, krenuo pravo u njegovu žitarsku radnju i tu ga zatekao za stolom, u uglu, iza tezge — podigao je pogled Vang Trgovac i rekao u ljutini, a pero mu je zastalo u ruci:

— Ta kako mogu iznenada da povučem toliki novac od dužnika kojima sam ga pozajmio? Moj brat mi je morao javiti da će se veriti i opomenuti me bar godinu-dve unapred. Takva venčanja na brzu ruku nisu baš pristojna.

Vang Tigar je poznavao svog brata, znao je da ne voli da se rastane od novca, pa je zato rekao svom vernom čoveku pre polaska:

— Ako moj brat počne da okleva, navalićeš iz petnih žila i otvoreno mu reći da novac moram imati, pa makar sam došao po njega. Ja ću to i učiniti tri dana po tvom odlasku, a ti ne smeš na putu ostati više od pet dana. Moramo se žuriti, jer ne znam koliko će vremena proteći dok ne krene državna vojska protiv mene, pošto se ne mogu nadati da će ostati bez posledica kad upravnik oblasti čuje šta sam u ovim dvorištima učinio. Poslaće vojsku protiv mene. Onda neće biti gozbe i venčanja na bojnopolju.

I doista je Vang Tigar, posle onog što je silom uradio, morao očekivati da će se to čuti kod više

207vlasti; a tačno je bilo da bi mogao biti i kažnjen. Ali, bila je još jedna dublja istina od ove. Vang Tigar je toliko bio gladan za tom ženom da nije mogao čekati na nju više nego što bi morao. Znao je da kao ratnik neće ništa vredeti sve dok je ne bude imao sasvim za sebe, kako bi posle mogao svoje misli posvetiti nečem drugom. Zato je skrenuo pažnju vernom čoveku da se požuri. Dok ga je opominjao, podvlačio je besan:

— Znam da će moj brat trgovac galamiti da je uložio novac na takvo mesto odakle ga neće moći izvući. Nemoj se na to obazirati. Reci mu da ja još uvek imam svoju sablju, onu istu britku sablju, dobru sablju, koju sam uzeo od Leoparda kad sam ga ubio.

Verni čovek je pretnju čuvao kao poslednje sredstvo i u početku je nije upotrebljavao, sve dok Vang Trgovac nije počeo zatezati iz drugog razloga. A ovaj se sastojao u primedbi da će biti sramota za porodicu što se Tigar venčava sa ženom koja nema rodbine ni kuće, a možda je i neka drolja, jer su žene bez kuće i kućišta obično takve. Ali verni čovek mu nije rekao da je nevesta iz razbojničkog gne-zda. Ne. Iako je žudeo to da kaže, iako je žudeo da Tigra od te žene po svaku cenu zadrži, ipak je dobro poznavao svoga gospodara i znao je da nema pomoći kad se on odluči da nešto ima, pa je zato pribegao pretnji.

Posle toga Vang Trgovac je morao da se razleti po gradu i da nabavi koliko god je mogao srebra. Bio je u velikoj neprilici što je bio primoran da iznenadno povlači novac i izgubi interes. Otišao je sav* mračan svom starijem bratu i rekao:

— Naš mlađi brat traži pare koje mu pripadaju za venčanje. Hoće da se venča s nekom droljom, ili takvom nekom devojcurom o kojoj nikad ništa nismo čuli. Dakle, on, ipak, više liči na tebe negoli na mene.

Vang Veleposednik se počeha po glavi na ove reci i spremi za oštar odgovor, ali se odluči da mirno odgovori:

208

— Čudna stvar, jer sam mislio da će se nama obratiti kad se odluči za ženidbu, pošto se učvrsti na vlasti, i zamoliti nas da mu propisno isprosimo devojku, jer nam je otac mrtav, a njegova bi to dužnost bila. Imao sam već devojku-dve u vidu.

U sebi je mislio da bi mu on mogao izabrati mladu bolju nego iko, pošto je tako dobro poznao žene, a naročito najbolje udavače iz grada, makar samo i po rekla-kazala.

Ali Vanga Trgovca je razbesnela ta žurba, pa je podrugljivo rekao:

— Gle! Imaš devojku-dve u pameti! To se mene ne tiče. Pitanje je sad koliko ti možeš dati od one hiljade koja mu je potrebna, jer nemam toliku ogromnu količinu srebra da za tren oka izvadim iz kase!

Vang Stariji je zinuo u brata i ostao tako ble-nući s rukama na debelim kolenima, pa je hrapavo rekao:

— Ti znaš šta ja sve imam. Gotovog srebra nikad nemam. Prodaj opet komad moje zemlje.

Vang Trgovac progunda nešto, jer nije bio pogodan čas prodavati zemlju pre nove godine. Računao je i na žetve pšenice sa tih njiva. Ali pošto je otišao natrag u radnju, proračunao malo na tablici s kuglicama i izračunavao gubitak i zaradu, našao je da će mu se bolje isplatiti da proda zemlju nego da povlači novac sa onih mesta gde ga je uložio pod veliki interes. Zato je prodao jedan plodan komadić zemlje. Kad je objavio svoju nameru, mnogi su došli da je kupe.

Prodao je zemlju za hiljadu srebrnjaka i nešto malo više, ali vernom čoveku je dao svega devet stotina, a ostatak zadržao, da ne bi Vang Tigar tražio više.

Verni čovek je bio jednostavan stvor. Zapamtio je da mu je gospodar rekao da ne zakašnjava zbog stotine srebrnjaka, pa je krenuo s onim što je imao. A Vang Trgovac se požurio da uloži pod interes i onih stotinu srebrnjaka. I tako se malo utešio što je u svakom slučaju makar i toliko spasao.

Ali se dogodilo nešto nepredviđeno u prodaji koju je izveo.

14 Sinovi

209U zemlji koju je prodao bile su i njive, a dve nedaleko od kuće od naboja.

Dogodilo se da se Kruš-kov Cvetak zatekla na gumnu ispred kuće. Kad je videla grupu okupljenih ljudi na njivi, zaklonila je oči od sunca i pogledala kroz sunčevu svetlost. Jasno joj je bilo šta se dešava. Požurila se do Vanga Trgovca, znakom ga izmamila malo od drugih, pogledala ga prekorno i rekla:

— Zar ponovo prodajete zemlju?

Ali Vang Trgovac nije hteo da i sa njom ima teškoća, pored tolikih drugih nevolja, pa je otvoreno rekao:

— Moj mlađi brat hoće da se oženi. Nema drugog pokrića za svotu koja mu po zakonu pripada nego da se proda jedan komad zemlje.

Tad je Kruškov Cvetak čudno zadrhtala, i reci više nije izustila. Ne! Otišla je polako natrag prema kući. Od toga dana se njen život još više suzio. Ono vreme što nije provodila oko dece, kako ih je ona uvek nazivala, marljivo je slušala kaluđerice koje su je posećivale. Molila ih je da dolaze svaki dan. Čak i ujutru, kad je zla sreća ako se vidi kaluđerica, jer mnogi pljuju na nju ako prođe preko puta. Kruškov Cvetak ih je uvek rado primala.

S voljom se zarekla da više neće dok je živa okusiti mesa. To za nju nije bilo teško, jer se ona uvek ustezala da živi punim životom. Bila je ona takvo stvorenje da je čak i u sparnim letnjim noćima zatvarala kapke na prozorima, kako leptiriće ne bi uletele unutra i sagorevale na plamenu svece. Tako je ona čuvala živote. Najveća joj je molitva bila da luda umre pre nje, kako nikad ne bi morala upotrebiti kesicu belog otrova koji joj je Vang Lung ostavio za slučaj da joj zatreba.

Učila je od tih kaluđerica, a duboko u noć čitala je molitve. Oko zglavka na ruci je uvek obmotavala male brojanice od bobica mirišljavog drveta. To joj je bio ceo život.

Pošto je verni čovek otišao, Vang Trgovac i Vang Veleposednik su se savetovali da li da idu ili da ne idu na venčanje svoga brta. I jedan i drugi su

210

hteli da uzmu učešća u slavi koju je postigao, ali se verni čovek mnogo žurio, da ne bi viša državna vlast povelala borbu protiv brata, pa su se zato braća plašila jer nisu znala koliko je Vang Tigar jak. Bojali su se, ako izgubi, da će on biti teško kažnjen, a oni se zaplesti u nevolju, pošto su mu braća. Vang Veleposednik je žudeo da ide naročito i zbog toga da vidi kakvu ženu ima mlađi brat, jer mu je poverljivi čovek rekao taman toliko da mu pojača radoznalost. Ali kad mu je žena čula o tome, rekla je ozbiljno:

— Vrlo je čudna i neobična stvar napraviti takav pokor o kome smo čuli. Ako njega oni više kazne u ime države, tad ćemo i mi svi biti kažnjeni, jer smo često slušali da se porodica onoga koji izvrši zločin pobune protiv države mora uništiti čak do same devete grane srodstva.

Tačno je bilo da su takve kazne postojale u prošlosti kada su se kraljevi i carevi naprezali da očiste zemlju od zločina. Vang Veleposednik je takve stvari gledao u pozorišnim komadima i slušao o njima u pripovedačkim šatrama, gde je voleo da traci vreme. Pa i sad je još, iako je bio suviše veliki gospodin za takve prostačke zabave i nije se usuđivao da se pomeša s prostim svetom na takvim mestima, ipak uživao da pažljivo sluša kad neki pripovedač svrati u čajdžinicu da ispriča koju priču. Setivši se svega toga, požuteo je od straha i otišao svome bratu trgovcu. Rekao mu je:

— Dobro bi bilo da imamo kakvu potvrdu iz koje će se videti da nam je brat bio neposlušan sin, tako da smo ga izbacili iz porodice. Pa ako propadne u bici ili bude kažnjen, mi nećemo biti s njime uvučeni, ni mi, ni naši sinovi.

U tom trenutku je u sebi mislio da je srećan što mu najstariji sin nije hteo da ode u vojnike. Uživao je što je mogao sažaljevati svog brata.

— Razumem te dobro, jer ti je sin u velikoj opasnosti!

Iako se Vang Trgovac veselo nasmejao, ipak mu se, pošto se razmislio, učinilo da bi doista bilo dobro da ovo učini, za svaku slučajnost. Napisao je

14*

211 Uverenje kako je i na koji način Vang Treći, nazvan Tigar, bio neposlušan sin, i da više ne pripada porodici. Pustio je da stariji brat prvi potpiše, a za njim on. Uverenje je odneo u upravnikov dvorac i platio izvesnu svotu novca da tajno bude zapečaćeno. Zatim ga je sklonio na bezbedno mesto, gde ga ne bi mogao naći niko kome nije potrebno.

Tako su se braća osećala u bezbednosti. Pogledala su se jednog jutra kad su se srele u čajdžinici, i Vang Veleposednik reče:

— Zašto ne bismo otišli na svadbu da se veselo provedemo, kad smo već ovako bezbedni?

Ali pre nego što su odlučili, jer nisu bili ljudi koji bi se, u ovim godinama, lako rešavali da krenu na jedan takav put, počelo se po celom kraju od usta do usta pričati da je upravnik oblasti, sav gne-van, čuo da je nekakav mali skorojević, neki pobunjenik, pola razbojnik, pola odbegli vojnik, dograbio državnu vlast od nekog starog generala s Juga u jednom od srezova. Pričalo se dalje da je protiv njega krenula vojska da ga zarobi. Upravnik oblasti je odgovoran onima iznad sebe, pa ako ne dovede sve u red, njemu će se zameriti.

I dok se taj glas širio po krčmama kraj drumova i čajdžinicarna, neko je, bez sumnje, s najvećim zadovoljstvom otrčao do braće da im ga saopšti. Tad su Vang Veleposednik i Vang Trgovac brzo odustali od svoje nainore i svaki od njih je neko vreme čuvao kuću, zadovoljan što se nije suviše rano počeo hvaliti kako ima brata na visokom položaju. Uteha im je bila u pomisli da imaju uverenje potpisano i zapečaćeno u sudu. Kad bi neko pred njima započinjao da priča o trećem bratu, Vang Veleposednik bi glasno rekao:

— Uvek je bio divalj i bežao od kuće!

A Vang Trgovac bi nabrao mršave usne i dodao:

— Neka čini što god hoće, jer se to nas ne tiče. A on nam je jedva i brat.

Vang Tigar se nalazio u svadbenim svečanostima kad je i do njega dopro taj glas, usred trodnevne gozbe po svim dvorištima. Naredio je da se kolju

212

krave, svinje i živina, naredio je da se sve plati što je zaklano. Iako je bio toliko moćan u celom ovom kraju da je mogao sve što hoće uzeti bez pare i niko se ne bi usudio da mu se odupre, ipak je bio pošten čovek i sve plaćao.

Ta pravda mu je veoma mnogo privukla običan narod. Hvalili su ga jedan drugom, čovek čoveku:

— Može biti i daleko gorih nego što je ovaj ratnik koji nama vlada. Dovoljno je bio jak da odstrani razbojnika, a sam nas ne pljačka, osim poreza. Ne vidim šta bismo pod nebom mogli više tražiti.

Ali još uvek svet nije za njim pristajao sasvim otvoreno, jer se onaj glas svuda raširio. Čekalo se da se vidi da li će pobediti, jer ako izgubi, bili bi svi

proganjani što su pokazivali odanost prema njemu. Ali, ako on ostane pobedilac, ohrabriće se i poći za njim.

Oni su dozvoljavali da Vang Tigar uzme što mu je potrebno za gozbu, iako je prilično oporezivao narod da bi ishranio toliko mnogo vojnika.

Bilo je toga dana u dvorištima i dosta žena. Te žene su bile od onih koje su ranije živile u dvorištima, kao žena tamničareva i slična bezopasna stvorenja, kojima je svejedno ko im je gospodar. Sutradan po prevratu one su se dovukle, spremne da se zakunu na vernost svakome ko ih nahrani. Vang Tigar je želeo da te žene budu propisno oko njegove mlade, jer je bio vrlo pažljiv prema njoj i nije 5-ji se približavao sve do venčanja, iako nije mogao da spava noću, misleći na nju, u čudu se pitajući ko je ona, raskidan strašću za njom. Ali jače od toga bilo je osećanje da hoće da je načini majkom svoga sina. Zato mu je izgledalo da mu je dužnost prema sinu da bude pažljiv u svemu što čini.

Ona je doista bila različita od Kruškovog Cvet-ka. Od te prve slike žene, urezane u njegovom se-ćanju, uvek je zamišljao, kad bi se tome predavao, ženu blagu, bledu. Ali to sad nije bio slučaj. Samome sebi je divlje rekao da ga se ne tiče ko je ona i šta je, već da je ima i da ju je vezao za sebe zasvagda, preko njihovog sina.

213 Tih dana mu niko ni zbog čega nije izlazio na oči, jer su poverljivi ljudi uviđali da je sasvim predan svojoj strasti. Ali su se zato tajno savetovali, jer su čuli šta se priča. Sve su snage uložili da se ubrza venčanje, kako bi se što pre završilo i gospodar im postao zadovoljan i spreman da ih povede kad se potreba ukaže.

Brže nego što se Vang Tigar uopšte mogao nadati, gozba je bila spremna, žena tamničareva je stajala kraj neveste, a dvorišta su bila širom otvorena svima koji su hteli da dođu, vide i pogoste se. Ali je malo ljudi iz grada došlo, a još manje žena, jer su se bojali. Samo su ušli beskućnici, litalice, koji nemaju šta da izgube ako dođu na jednu ovakvu svadbu. Jeli su pohlepno i siti zurili u čudnu mladu. Ali kad su otišli da dovedu starog upravnika i posade ga, jednog ovakvog dana, na počasno mesto, kao što je Vang Tigar naredio da se uradi, on je izjavio da žali što ne može doći, jer ima proliv i ne može da se diže iz postelje.

A Vang Tigar se celog dana venčanja kretao kao u snu, gotovo i ne znajući šta čini, osim što su mu tog dana sati mileli, tako da nije znao šta će sa sobom da radi. Činilo mu se da mu svaki uzdah traje čitav sat, da se sunce nikad u podne neće uspeti, a kad je izbilo gore, izgledalo mu je da će tu večito ostati. Nije, kao ostali svet, mogao da bude veseo na svom venčanju, jer veseo nikad nije bio. Sedeo je tih kao i uvek. Niko se nije šalio na njegov račun. Mnogo je žedneo tog dana i pio je mnogo vina, ali ništa nije mogao da jede, jer je bio sit, kao posle silnog obeda.

U dvorištima su bili razdragani ljudi i žene, gomile sirotinje i odrpanaca, pasa sa ulice, koji su u buljucima dolazili da žderu i prikupljaju kosti koje su ostale, a u svojoj sobi je Vang Tigar sedeo miran, polunasmešen, kao u snu. Tako se dan otezao sve do večeri.

Kad su žene pripremile mladu za postelju, otišao je u njenu sobu. Ona je već bila tamo. Bila je to prva žena koju je poznao. Čudno, nečuveno je

214

bilo da muškarac pređe tridesetu, i to vojnik, be-gunac iz očeve kuće od svoje osamnaeste godine, a da nikad dotle ne bude blizu žene, jer mu je srce bilo zapečaćeno.

Ali vodoskok je sad slobodno prskao. Ništa ga više nikad neće moći zaustaviti. Kad je ugledao tu ženu kako sedi na postelji, duboko je uzdahnuo. Ona je to čula, podigla je oči i pogledala ga pravo u lice.

Tako joj je prišao i zatekao je mirnu, ali uzbuđenu, slobodnu na bračnoj postelji. Od tog časa ju je ogromno zavoleo, a pošto nije imao druge žene, činila mu se savršenom.

U jednom trenutku, usred noći, okrenuo se prema njoj i hrapavo prošaputao:

— Ne znam čak ni ko si. Ona je mirno odgovorila:

— Zar išta drugo može biti važno sem da sam tu? Ali jednom ću ti reći.

On je pristao, zadovoljan, jer oboje nisu bili obični smrtni, oboje nisu imali život kao ostali svet.

Ali, poverenici nisu Vangu Tigru dozvolili da ima više od jedne noći. Idućeg jutra, u zoru, čekali su ga. Videli su ga kako, miran i osvežen, izlazi kroz vrata svoje bračne sobe. Tad se verni čovek rasečene usne poklonio i rekao:

— Gospodaru, plemeniti, nismo hteli juče da ti kažemo, jer je bio dan radosti, ali smo čuli glasove sa Severa da je upravnik oblasti doznao da ste osvojili državnu vlast. On ide na nas.

A Jastreb je rekao kad je došao red na njega:

— Čuo sam od prosjaka koji je otud došao da je deset hiljada ljudi u pokretu protiv nas.

A Klač Svinja je, kad mu je rečeno da govori, dodao ovo obaveštenje, mucajući debelim usnama:

— Ja, ja ... i ja sam čuo to isto kad sam otišao na trg da vidim kako se kolju svinje u ovom gradu. Jedan mesar mi je rekao.

Ali Vang Tigar je bio sav omekšao, dobre volje, prvi put nije mogao misliti na rat, pa se po svom običaju malo nasmešio i rekao:

— Imam poverenja u svoje ljude. Neka dođu!

215 Seo je da popije malo čaja pre nego što nešto pojede. Nalazio se za stolom kraj prozora. Dan je već bio granuo. Odjednom mu je sinula misao da na kraju dana pada mrak, da su mu sve noći života sem ove bile bez ikakvog značaja. A izgledalo je da je to doznao prvi put.

Ali je neko čuo šta su poverenici rekli. Ona je stajala iza zavese i gledala kroz razrez. Primetila je da su svi zbunjeni. Što vide gospodara utonulog u sanjarenja. Kad se Vang Tigar podigao i iz sobe izišao, u drugu, u kojoj se jelo, ona je jasno rekla čoveku rasečene usne:

— Reci mi sve što si čuo.

Ovaj je mrzeo da govori sa ženom o stvarima koje se nje ne tiču, pa je nešto promrmljao kao da nema ništa da kaže. Ali mu je ona zapovednički rekla:

— Smatraš li ti mene za budalu, mene koja sam gledala krv, borbe, bitke, povlačenja, za ovih pet godina otkako sam odrasla! Reci mi!

Začuden i postuđen pred njenim smelim, na njega uperenim pogledom, koji nije obarala kao ostale žene, a naročito one koje su se tek udale, pa bi trebalo da budu pune stida, ispričao joj je, kao da je i sama muškarac, kako se svi plaše i kako im pretila opasnost, jer protiv njih nastupa više vojnika nego što oni imaju, a mnogi od njihovih ljudi još nisu iskušani u svojoj vernosti ako dođe do bitke.

Ona ga je odmah poslala da zamoli Vanga Tigra da dođe do nje.

Tigar je došao, kao ni na jedan drugi poziv, smešeći se blaže nego ikad u životu. Ona je sela na postelju, a on kraj nje, uzeo je kraj njena rukava i igrao se. Bio je u njenom prisustvu više postuđen negoli ona u njegovom. Oborio je pogled i smeš-kao se.

Ali je ona počela da govori brzo, jasnim, nešto piskavim glasom:

— Nisam žena koja će ti stajati na putu ako treba da se bije bitka. Pričaju mi da čitava vojska ide protiv tebe.

— Ko ti je to rekao? — pitao je. — Neću da imam nikakvih briga za ova tri dana. Tri dana sam sebi poklonio.

— Ali ako ti se neprijatelj približi za tri dana?

— Vojska ne može da pređe dve stotine milja za tri dana.

— A otkud znaš kad su krenuli?

— Vest o događaju nije mogla da stigne u oblasno mesto za tako kratko vreme.

— Može! — odgovorila je ona brzo.

Čudna se stvar dešavala. Ovo dvoje, čovek i žena, nagnani su bili da govore o nečemu što je daleko od ljubavi, ali je ipak Vang Tigar bio vezan uz nju kao u noći. Zadivljavalo ga je što žena može tako da govori, jer ni s jednom ranije nije razgovarao. Uvek je mislio da su to lepa deca u velikim telima. Jedan od razloga zbog koji se bojao žena bio je i taj što nije umeo da proceni šta one znaju, niti šta da im kaže. Takav je čovek on bio da čak nije mogao ni na jednu bludnicu da jurne kao što vojnici rade. Polovina njegove bojažljivosti prema ženama dolazila je otuda što se plašio razgovora s njima. Ali sad je sedeo i razgovarao sa ovom ženom kao da je čovek. Slušao je kako mu govori:

— Imaš manje ljudi nego oblasna vojska, a kad ratnik uvidi da ima manje vojnika negoli protivnik, onda pribegava lukavstvu.

On se tu malo osmehnu i reče svojim osornim glasom:

— Znam to, jer te inače sad ne bih imao.

Ona je brzo oborila oči, kao da je htela da sakrije nešto što bi se iz njih moglo pročitati, ugrizla se za donju usnu i odgovorila:

— Najobičnije je lukavstvo ubiti čoveka, ali ga treba prvo uhvatiti. Ta obična mudrolija ovog puta neće vredeti.

Tad je Vang Tigar odgovorio ponosito:

— Dići ću svoje ljude na tri puta veći broj državnih vojnika. Učio sam ih, podučavao cele zime i očvrstnuo ih pesničenjem, trčanjem, mačevanjem i ostalim ratnim veštinama, tako da se nijedan od

216 njih ne boji da umre. Osim toga, zna se kakvi su državni vojnici. Oni će se uvek prikloniti jačoj strani, a, bez sumnje, oblasna vojska nije bolje plaćena nego i sve druge slične jedinice.

Ona je na to odgovorila nešto malo nestrpljivo, a pri tom mu je izvukla svoj rukav iz prstiju:

— Vidim da još nemaš plan. Slušaj me. Smislila sam nešto dok smo razgovarali. Pod rukom ti je stari upravnik, koga čuvaš u dvoru. Upotrebi ga kao taoca.

Zatim je govorila tako ozbiljno i mudro da ju je Vang Tigar doista slušao. Čudio se samome sebi šta radi, jer nije bio čovek koji se često s drugima savetuje, pošto je oduvek smatrao da je on sam dovoljan za sve. Ali ovoga puta je slušao dok mu je ona govorila:

— Izvedi vojnike, a isto tako i upravnika, i reci mu šta ima da kaže, saopšti mu da mora izgovoriti što mu ti narediš. Neka ode u susret oblasnom generalu, sa po jednim tvojim poverenikom sa svake strane, koji će dobro slušati šta će reći.

Ako ne kaže ono što si mu naredio, neka su im sablje spremne da mu se odmah zari ju u creva. To će istovremeno biti i znak za bitku. U njega je srce manje no u ko-koške. Reći će što mu budeš naredio, a ti mu kaži da ima izjaviti da ništa nije urađeno bez njegovog pristanka, da se vest o pobuni proširila samo zato što se stari general usprotivio, a da tebe nije bilo, koji si ga otpremio, državni pečati bi bili ukradeni, a upravnikov život uništen.

Vangu Tigru se ovo učinilo sjajno lukavstvo. Slušao je, očiju prikovanih za ženu koja je govorila. Ceo plan je jasno video pred sobom; podigao se i nasmešio tiho pri pomisli kako je mudra. Izišao je napolje da uradi šta mu je rekla, a ona je koračala odmah iza njega. Naredio je jednom povereniku da ode po starog upravnika i da ga dovede u dvoranu za prijem. Tad ženi pade jedna misao na pamet: da zajedno odu i zasednu u dvoranu, pa da stari upravnik pred njih izađe. Vang Tigar je pristao na ovo, jer su starca morali sasvim preplašiti. Zato su za-
218

uzeli mesta na uzdignutom postolju. Vang Tigar je seo u stolicu od rezana drveta, a žena u drugu, kraj njega.

Ubrzo je došao i stari upravnik, klecajući između dva vojnika. Sav je drhtao, a haljina mu je bila natučena na brzu ruku. Pogledao je po dvorani upola već besvesno, ali nije video poznata lica. Čak su i one njegove slugе koje su se vratile okretale sad glavu od njega ili tražile neke izgovore da se uklone. Pored zidova dvorane bila su samo vojnička lica, svaki je čovek imao pušku i svaki je bio odan Vangu Tigru. Tad je starac pogledao gore, staračke usne su mu pobledele i zadrhtale, usta ostala otvorena. Žmirnuo je malo. Tamo je sedeo Vang Tigar, namrštenih veđa, strašnih, ubilačkih, a kraj njega neka neobična žena, koju nikad nije video niti za nju čuo, tako da se u čudu pitao odakle je

takva žena uopšte mogla doći. Stajao je, tresao se, skrušen i spreman da umre, jer je mislio da mu je došao kraj života, njemu koji je voleo mir i bio za života poznavalac Konfučija.

Tad Vang Tigar dreknu grubo i oštro, bez ikakve uglađenosti:

— Ti si sad u mojim rukama. Moraš mi se pokoravati ako hoćeš da i dalje ovde živiš! Mi sutra krećemo protiv oblasne vojske. Ti ćeš s nama, a kad sretnemo vojsku, prvi ćeš poći napred s moja dva verna čoveka i sastati se s generalom, koji je pošao protiv nas. Reći ćeš mu da si me sam izabrao za svoga ratnika, da sam te spasao od pobune u dvorcu i da u njemu boravim po tvom nahodađu. Moji po-verenici će stajati uz tebe da čuju sve što budeš govorio. Ako ti i jedna reč bude pogrešna, znaj da ti je to kraj i poslednja reč u životu. Ali, ako lepo govoriš, kao što sam ti rekao, možeš se vratiti ovamo i ponovo zauzeti svoje staro mesto na ovom uzvi-šenju. A ja ću ti spasti obraz i neće se morati znati u čijim je rukama vlast u ovom dvorcu, jer ja nemam nameru da postanem mali upravnik, niti ću tražiti nekog drugog na tvoje mesto dokle god budeš radio što ti ja nalažem.. Šta je drugo mogao da radi taj starac, već da obeća? Rekao je stenjući:

— Vršak tvog koplja je na meni. Neka bude kako kažeš. Star sam, nemam sina, šta mi vredi život za mene samog?

Okrenuo se i odvuкао, stenjući, prema dvorištu u Jtome mu je živela stara žena, koja nikad napolje nije izlazila. Istina je bila da nije imao sinova, jer su oba deteta koja mu je rodila umrla pre no što su i progovorila.

Da li bi se ovo ostvarilo baš onako kako je Vang Tigar zamislio ili ne bi, niko ne zna, ali mu je opet sreća pomogla. Bilo je proleće, vrbe su se ponovo okitile zelenim resama, a breskve se rasprsele u cvet. Seljaci su skidali zimske kapute, i golih leđa ponovo radili na njivama, radujući se blagim vetrovima i toplom prijatnom suncu na svom iznurenom telu, ali su se za to vreme i ratnici budili. Prolećna uznemirenost ispunjavala je celu prirodu. Ratnici su se budili obesni, puni želja da ratuju jedni protiv drugih, stare su se nevolje oživljavale i nove stvarale, mržnje zaoštravale. Svaki je ratnik postajao sve sla-voljubiviji u želji da osvoji neko novo mesto dok još prvo proleće traje.

Glavno sedište vlade celog naroda u to vreme bilo je u rukama jednog slabog, nespremnog čoveka. A bilo je mnogo ratnika koji su bacali požudne poglede na taj položaj i smišljali kako će ga bez muke osvojiti. Mnogi su se pouzdavali u svoju snagu, a drugi su se udruživali i savetovali kako da otmu državnu vlast i zbace tog nepouzdanog i neobrazovanog čoveka, koga su drugi tu postavili, pa da na njegovo mesto dovedu svog čoveka, koji bi služio njihovim interesima. Među tim ratnicima Vang Tigar je još bio jedan od najmanjih. Teško da su ga oni veliki uopšte i poznavali. Jedino bi se, možda, kad ljudi od mača na pijankama i gozbama pričaju među sobom, našao poneko među njima da rekne: — Jeste li slušali o onom kapetanu koji se otce-pio od svog starog generala i uglavio se u toj i toj

oblasti? Dobar je junak, kažu, a zove se Tigar, zbog silne ljutnje, besa i dve crne obrve.

Tako je i glavni ratnik u toj oblasti čuo za Van-ga Tigra, slušao je kako je smlatio Leoparda i odobrio mu je to delo. Taj ratnik je bio jedan od najvećih ratnika u celom narodu, jedan od onih koji imaju nameru da zbace slabog vladara, ako uzmognu. Namera mu je bila, ako baš u tome ne bi uspeo, da onda bar tamo postavi svog čoveka, kako bi prihodi od naroda dolazili u njegove ruke. U toku proleća, dok je na svim stranama rasla uznemirenost, cvetali su čudni cvetovi slavoljublja. Proglasi su se lepili po gradskim vratima, po zidovima i svim onim mestima kud narod prolazi, a te proglase je slao glavni ratnik te oblasti. Govorio je u njima da ne može, pošto je vladar tako rđav, a narod toliko ugnjeten, da trpi takve zločine pod nebom. Pa zato, iako je slab i bez mnogo vlasti, ipak mora da istupi kako bi spasao narod. Zato priprema rat.

A sam narod je slabo znao da čita i piše, niti je poznavao tog svog spasioca, već je glasno stenjao pod novim nametima na zemlje, na žetve, na kola, a u gradovima na radnje i robu. A kad bi narod počeo glasnije stenjati ili se buniti, čule bi to uhode glavnog ratnika i dreknule:

— Kako ste nezahvalan narod! Zar ima toga ko ne bi hteo platiti za svoje spasenje? I ko bi drugi onda morao plaćati vojnike koji se bore za vas i obezbeđuju vas?

Tako je narod plaćao što je morao, doduše nerado, iz bojazni da će, ako ne plati, navući gnev gospodara koga već ima, a mogao bi naići i neki nov ratnik, pokoriti ga i narodu ponovo odrati kožu, onako obesnan posle pobede.

Pošto se već odlučio na taj rat, gospodar ove oblasti je bio voljan da privuče k sebi sve male kapetane i generale. Zato je, kad je čuo za pobunu Vanga Tigra, rekao svom građanskom upravniku oblasti:

— Nemoj baš mnogo pritezati tog malog novog generala, koji se zove Vang Tigar, jer sam čuo da je ljutit i žestok čovek, a takav je potreban mojoj zastavi. Ceo će se narod razdeliti, možda još ovog proleća, a ako ne ove godine, onda iduće ili naredne. Ratnici Severa objaviće rat ratnicima s Juga. Pa neka se zato blago postupa prema tom čoveku.

Iako se govorilo da ratnici moraju biti potčinje-ni građanskim upravnicima naroda, poznata je i dokazana stvar da vlast uvek pripada naoružanom čoveku, stvoru s oružjem. A kako se može čovek bez oružja, pa makar imao i prava, suprotstaviti jednom ratniku u istoj oblasti koji ima vojsku u svojoj vlasti?

Tako je sreća pomogla Vangu Tigru toga proleća. Kad su državne vojske krenule protiv njega, on je izveo svoje ljude, a napred poslao starog upravnika u nosiljci. Posakrivao je mnoge dobre i snažne ljude svud unaokolo, u slučaju izdaje. Kad su stigli na mesto sastanka, stari upravnik je izišao iz nosiljke, i posrćući po prašini seoskog puta, pošao je napred, u svojoj upravničkoj odeći, naslanjajući se na dva verna čoveka. General koga je država poslala izišao mu je u susret. Pošto su obavljene pozdravi, starac je mucajući rekao:

— Pogrešili ste, moj gospodaru. Taj Vang Tigar nije razbojnik, već moj kapetan, moj novi general, koji mi čuva dvor. On me je spasao od pobune rođene pratnje.

Iako general nije u ovo verovao, jer je čuo istinu od svojih uhoda, ikao niko u to nije verovao, ipak je imao naređenje da ne uvredi Vanga Tigra, kako se oko tako male zađevice ne bi izgubio valjan čovek kad je svaka puška potrebna za veliki rat. Kad je general čuo šta mu je stari upravnik rekao, samo ga je malo prekoreo govoreći:

— Trebalo je da nas o ovom ranije obavestite, jer smo se izložili trošku dovodeći ljude da kaznimo onog koga smo smatrali za pobunjenika. Zato će na vas biti udarena kazna od deset hiljada srebrnjaka za troškove zbog vaše nemarnosti.

222

Kad je Vang Tigar čuo da je to sve, vrlo se obradovao i vratio je ljude, likujuć. A sa svoje strane je nametnuo nov porez, pored redovnog, na potrošnju soli u tom kraju. Za manje od dva puta do trideset dana imao je deset hiljada srebrnjaka, i još nešto više, jer je taj grad imao mnogo soli, da su je čak slali i u druga mesta, a neki kažu i u druge zemlje.

Kad se sve to svršilo, Vang Tigar se osećao jači nego ikada, nije bio izgubio ni jednog svog čoveka. Činilo mu se da zasluga za to pripada njegovoj ženi. Zbog te svoje mudrosti je i bila nagrađena.

Ipak, nikako još nije znao ko je ona i odakle je. U strasti je još uvek najveći deo vremena provodio s njom, ali se ponekad sa čuđenjem pitao kakav li joj je raniji život bio. Kad bi je zapitao, ona bi uvek odlagala odgovor za kasnije, govoreći:

— Duga je to priča. Ispričaću ti je jednog dana, kad zima dođe i ne bude ratova. Odbijala ga je neumorno, očiju svetlih i oštih.

Tad je Vang Tigar uvideo da je žena u pravu. Po narodu se na sve strane širila vest da će ovog proleća među ratnicima doći do takvog rata kakav se nije video već deset godina. Narod se poplašio, ne znajući s koje će ga strane nevolja udariti, jer je slušao da rat dolazi čas odovuda, a čas odonud. Ali, zemlja se morala obrađivati i ljudi su je obrađivali. U gradovima su trgovci vodili svoje radnje, morali su da žive i decu da hrane. Tako je svet nastavljao svoj život. I stenjući pred užasom koji je dolazio, rintao je, očekujući šta će s njim biti.

U ovoj oblasti sve su oči bile uperene na Vanga Tigra, jer mu je vlast bila javna i učvršćena. Znalo se da porez prolazi kroz njegove ruke. Iako se stari upravnik i dalje nalazio tu da predstavlja državnu vlast, bio je samo stara slika, a sve je odlučivao Vang Tigar. On je čak sedeo s desne upravnikove strane u sudnici, pa je starac na njega gledao kad je trebalo presuditi. A novac kojim su ranije plaćani savetnici odlazio je u ruke Vanga Tigra i njegovih poverenika. Ali Vang Tigar je ostao onaj stari. Ako

223 je i uzimao od bogataša, kad bi siromašan čovek došao, dozvoljavao mu je da slobodno govori. Bilo je mnogo siromaha koji su ga hvalili. Ali tog proleća se sav narod okrenuo prema Vangu Tigru da vidi šta će odlučiti, jer se znalo da će

narod, ako on uzme učešća u velikom ratu, morati plaćati vojnike koji su mu potrebni i kupovati mu puške.

A Vang Tigar je ozbiljno razmišljao o toj stvari i sam, a i sa ženom i vernim ljudima, ali je još uvek bio neodlučan šta će najbolje za njega biti. Glavni ratnik u oblasti poslao je naređenje svakom posebnom malom generalu, kapetanu ili omanjem ratniku, u kome kaže:

— Krenite sa svojim ljudima pod mojom zastavom, jer je kucnuo čas kad ćemo svi moći korak--dva napredovati u ratnoj plimi.

Ali Vang Tigar nije znao da li da se odazove njegovom pozivu ili ne, jer još nije uočavao koja će strana pobediti. Ako bi se stavio uz stranu koja će biti pobeđena, sam bi sebe snizio i možda sasvim upropastio, pošto je tek novopečeni gospodar. Zato je počeo mnogo i mnogo da se premišlja. Poslao je uhode da gledaju i slušaju i utvrde koja je strana jača i koja će pobediti. Reкао je da će za vreme dok uhode budu na poslu oklevati i neće se izjašnjavati ni za jednu stranu. Čekaće dok rat ne dospe skoro sasvim do kraja i pobjeda postane izvesna, pa će se tad požuriti da priđe jednoj strani. Tako će, na poslednjem visokom talasu, zajedno s drugima stići do vrhunca, a neće izgubiti nijednog čoveka ili pušku. Zato je poslao uhode i čekaو.

Noću je govorio o tome sa ženom, jer su mu sada ljubav i slavoljublje bili sjedinjeni na najčudnovatiji način. Kad bi ugasio požudu i zadovoljan legao, razgovarao bi s njom kako nije ni s jednom drugom osobom u svom životu. Njoj je poveravao svaki svoj plan, završavao je svaki san govoreći:

— To ću učiniti, a kad mi doneseš na svet sina, biće mi zaloga svega toga.

Ali mu ona nikada nije odgovarala na ovu njegovu nadu. A kad bi počeo navaljivati, postajala bi

224

uznemirena i gledala bi da govori o svakodnevnim stvarima, i to tako iz dana u dan:

— Jesi li pripremio planove za poslednju bitku? Cesto mu je govorila:

— Lukavstvo je najbolji način ratovanja, a najbolja je bitka ona na kraiu, kad je pobjeda izvesna i brza.

Vang Tigar ni u jednom trenutku nije primećivao kod nje bilo kakvu hladnoću, jer je toliko sam bio zagrejan.

Ćelo to proleće je čekaو, iako mu je obično bilo dosadno da čeka. Nikako to ne bi mogao izdržati da nije imao tu ženu, nešto novo kraj sebe, tu odmah pri ruci.

Došlo je i leto, pšenica je bila požnjevena, a kroz sve doline su mlatila odjekivala pod mirnom, jakom sunčevom svetlošću.

Dok je Vang Tigar čekaو, ratovi su izbijali na sve strane, ovaj ili onaj general na Jugu se udruživao za trenutak, kao i oni na Severu, a Vang Tigar je i dalje čekaو. Ogromno je želeo da generali s Juga ne pobjede, jer mu se gadilo da se uopšte vezuje za te male, mrke, kržljave ljude. To ga je toliko mućilo da je dugo premišljao i sav potišten se odlučio, ako Jug pobjedi, da ode u planine i tamo se sakrije neko vreme, kako bi saćekao nove ratove.

Ali nije čekao u potpunom neradu. Vežbao je ljude s novom snagom i još jednom je proširio vojsku. Upisao je mnoge dobre mladiće koji su došli k njemu, a nad tim mladićima postavio je starije vojnike. Tako mu je vojska porasla na deset hiljada ljudi. Da bi mogao izdržavati toliku vojsku, povećao je porez na vino, so i na trgovce koji tuda prolaze.

Jedina mu je nevolja u to vreme bila što nije imao dovoljno pušaka. Uvideo je da mora učiniti jednu od dve stvari. Ili lukavstvom da nabavi puške, ili da savlada nekog malog kapetana u okolini i oduzme mu puške i municiju. Puške je bilo vrlo teško pronaći, jer su to tuđinske stvari koje se kupuju i stranim zemljama. O tome Vang Tigar nije razmišljao kad je izabrao ovaj kraj bez izlaza na more.

Nije ovde imao svoje luke, koju bi držao pod

225nadzorom, a druga pristaništa su bila čuvana tako da preko njih nije mogao prokrijumčariti oružje. Osim toga, nije znao strani jezik, niti je imao nekog u svojoj okolini ko bi to znao, tako da nije mogao da stupi u dodir sa stranim trgovcima. Zato je izgledalo da mora, na kraju krajeva, da se negde malo pobije, jer mnogi od njegovih ljudi nisu imali puške.

Jedne noći je to rekao svojoj ženi. Ona odjednom poče za to da se zanima, dade se na razmišljanje, iako je često ćutala i nije obraćala pažnju na svog muža.

Mislila je o tome i vrlo brzo rekla:

— Čini mi se da si mi rekao da imaš brata trgovca?

— Zaista imam takvog brata — odgovorio je Vang Tigar čudeći se — ali on trguje žitom, a ne puškama.

— Ta zar ti u tome ne vidiš ništa? — uzviknula je nestrpljivim, naprasitim, uobičajenim svojim glasom. — Ako je on trgovac i ima veze s primorjem, može kupiti i puške i prokrijumčariti ih sa svojom robom. Ne znam kako će on to izvesti, ali bi se moralo naći puta i načina.

Vang Tigar je opet o tome razmišljao neko vreme i učinilo mu se da je ona doista najpametnija žena. Stvorio je već plan od onoga što je predložila. Idućeg dana pozvao je svog rošavog sinovca, koji je mnogo porastao u toku prošle godine. Tog mladića je stalno držao uza se, i upotrebljavao ga za male stvari naročite vrste, koje je nužno bilo svršiti. Rekao mu je:

— Idi svome ocu i pravi se kao da si došao kući u goste i ništa više, ali kad ostaneš nasamo s njim, kaži mu da mi je potrebno tri hiljade pušaka, jer strašno hramljem zato što ih nemam. Ljudstvo mi raste na sve strane, ali ne i puške za nj. Ta mi je vojska bez ikakve koristi ako svaki čovek nema svoju pušku. Reci mu da on kao trgovac, kao čovek koji ima posla s primorjem, može da nađe puta i načina da mi ih nabavi. Šaljem tebe, jer stvar mora da se čuva u tajnosti, a ti si mi rođena krv.

226

Mladić je bio vrlo zadovoljan što odlazi. Tvrdo se zakleo da će tajnu sačuvati. Bio je ponosit što mu je poveren ovaj nalog. Ponovo je Vang Tigar čekao i primao ljude pod svoju zastavu. Samo je ljude birao vrlo pažljivo. Svakoga je iskušavao da li se boji da umre ili ne.

XVIII

Dečak se uputio svojoj kući preko sela. Skinuo je vojničko odelo i obukao haljine seljačkog sina. U tom običnom plavom odelu, mrkog i rošavog lica, ličio je doista samo na dečaka sa sela, dostojnog unuka Vang Lunga. Jašio je na svom starom belom magarcu, a kao samar mu je služio savijeni iscepani kaput.

Ponekad bi ritnuo magare u trbuh bosim nogama da brže pođe. Niko od onih koji su ga videli kako tako jezdi, često dremajući pod jakim letnjim suncem, ne bi mogao ni sanjati da on nosi poruku koja će uneti tri hiljade pušaka u tu mirnu zemlju. A kad nije dremao, pevao je pesme o vojnicima i ratu, jer je voleo da peva. Jednom dok je tako pevao, nekakav seljak digao je oči sa svoga posla i pogledao ga nelagodno, a drugi je viknuo za njim:

— Proklet da si što pevaš vojničke pesme. Hoćeš li zar da nam opet dovedeš crna jata ovamo?

Ali je dečak bio veseo, bezbrižan, pa je pijuckao levo-desno po prašini druma, da pokaže kako ga baš ništa nije briga i da će pevati dokle mu je volja. Tačno je, međutim, bilo da nije znao drugih pesama osim ovih, pošto je mnogo vremena proveo među neustrašivim borcima, pa se ne bi moglo ni očekivati da će vojnici pevati iste pesme kao seljaci na svojim mirnim poljima.

Trećeg dana u podne stigao je kući. Silazeći s magarca na mestu gde se sporedna ulica odvaja od glavne, primetio je najstarijeg brata od strica, koji je tu dokon stajao. Ovaj je zinuo, prekinuo zevanje i pozdravio rođaka.

— Ovaj, jesi li već postao general?

15*

227Na to mu je rošavi dečak odgovorio brzo i duhovito:

— Nisam, ali sam bar položio prvi ispit.

Ovo je rekao da bi se malo narugao svome rođaku, jer je bilo poznato da Vang Veleposednik i njegova gospođa mnogo pričaju kako će od svoga sina napraviti učena čoveka, kako će on već iduće godine krenuti na ispite u to i to mesto nauke i postati znamenit. Ali, godine su prolazile jedna za drugom, a on nije odlazio. Rošavi dečak je znao da mu rođak ne putuje ni u kakvu školu, već je prosto krenuo u čajdžinicu, pošto je bez sumnje maločas ustao iz postelje, iznemogao posle probdevene noći. Ali sin Vanga Veleposednika bio je razmažen, pun zlobe, pa je premerio pogledom rođaka i rekao:

— Položeni prvi ispit za generala nije ti doneo svileni kaput na leđima.

I otišao je ne sačekavši odgovor, klateći se tako u hodu da mu se i svilena haljina, boje tek olistale vrbe, tako isto kretala po njegovim gospodskim koracima. Rošavko se namrštio, isplazio jezik iza leđa rođaka i ušao kroz kućna vrata.

Kad je ušao u dvorište kuće, zatekao je sve po starom. Bilo je vreme za ručak, vrata od kuće su stajala otvorena, pa je video kako otac sam sedi za stolom i jede, a deca trčkaraju oko stola i žvaću, po starom običaju. Majka je stajala na vratima, sa činijom prislonjenom na usne, gurajući štapićima hranu u usta, a jedući tako, nije prestajala da toroče s jednom susetkom koja je došla da nešto

pozajmi; brbljala je kako je mačka ukrala slanu ribu prošle noći. Kad je videla sina, viknula je:

— Taman si došao na ručak. Bolji trenutak nisi mogao pogoditi! — pa je nastavila da priča.

Dečak se nasmeja majci, viknu je po imenu, i uđe unutra. Otac mu klimnu glavom, prilično iznenađen. Sin i njemu nazva ime, kao što valja, a zatim ode i nađe sebi činiju i napuni je hranom sa stola. Posle je otišao u stranu i seo na ivicu stola, kao što sinovi treba da čine kad su sa onima koji su viši od njih.

228

Kad su se najeli, otac nali malo čaja sebi u času za pirinač, ali vrlo štedljivo, jer je bio čuvaran u svemu što je radio. Pio je čaj malim, nepunim gutljajima, a zatim reče sinu:

— Donosiš li neku poruku? A sin odgovori:

— Da, donosim, ali ne mogu ti je ovde reći.

To je rekao zato što su se braća i sestre iskupili oko njega i ćuteći blenuli, jer im je izgledao stran. Pažljivo su slušali sve što je govorio.

I majka se sad vratila da ponovo napuni času, jer je bila vrlo jсна, tako da bi uvek još dugo mlela vilicama pošto bi muž završio obed i otišao. I ona je zinula u sina i rekla:

— Porastao si za dobrih dvadeset pet santime-tara, zaklinjem se! A zašto nosiš iscepan kaput? Zar ti stric ne daje bolji? Čime te hrane kad si tako izrastao? Dobrim mesom i vinom, zaklinjem se.

Dečak se ponovo nasmeja i reče:

— Imam dobro odelo, ali ga ovog puta nisam poneo, a meso jedemo svakog dana.

Ove reci zapanjiše Vanga Trgovca, i on viknu:

— Šta, zar moj brat daje meso vojnicima svakog dana?

A dečak se požuri da odgovori:

— Ne uvek, ali sada daje, zato što ih sprema za rat i želi da budu žestoki i puni krvi. Ali ja jedem meso svakog dana, jer ne živim sa običnim vojnicima. I ja i poverenici možemo da jedemo sve što stric i njegova žena ostave u svojim činijama.

Na ovo je majka vrlo radoznalo zapitala:

— Pričaj mi o toj njegovoj ženi! Čudno je baš što nas nije zvao na venčanje.

— Zvao nas je — odgovorio je Vang Trgovac užurbano, pošto je znao da nema kraja tom razgovoru ako bi započeo. — Da, zvao nas je, ali sam mu odgovorio da nećemo doći. To bi koštalo gomilu srebra, a i ti bi, ako bi krenula, tražila nove haljine, i ovo, i ono, da bi se tamo kako treba pojavila.

Na ovo je žena s mnogo žestine i jakim glasom odgovorila:— Šta, ti, stara tvrđico! Pa ja nigde ne idem ... Ali Vang Trgovac se iskašlja i reče sinu:

— Hajde sa mnom, jer ovde nema mira! Podiže se, odgurnu decu, ali ne grubo, izađe, a

za njim je išao i njegov sin.

Vang Trgovac je išao ispred sina, niz ulicu, prema jednoj maloj čajdzinici u koju nije odlazio često. Izabrao je sto u jednom mirnom uglu. Ali čajdzinica je bila sasvim prazna, jer je bilo vreme kad obično nema mnogo gostiju. Seljaci su prodali svoje toware i otišli kući, a varoški gosti još nisu stigli na popodnevni razgovor. Tu, u miru, sin Vanga Trgovca je ispričao poruku.

Vang Trgovac je vrlo pažljivo slušao. Nije nijednu reč izustio dok je sin pričao. A kad je ovaj završio, nije dozvolio da mu se lice promeni. Vang Veleposednik bi, međutim, bio zapanjen, valjao bi očima i zaklinjao se da je takvu stvar nemogućno svršiti. Ali se Vang Trgovac u međuvremenu i kri-šom toliko obogatio da ništa za njega nije bilo nemogućno. A ako bi se kad i kolebao, bilo je to samo zato da bi izračunao da li će mu posao, kad se svrši, biti od koristi ili ne. Imao je svog uložnog novca u najrazličitijim mestima. Ljudi su od njega uzajmlji-vali, dajući mu što god imaju kao zalogu. Imao je čak novca i u budističkim hramovima, pozajmljenog sveštenicima na osnovu zemlje hrama, jer je tih dana narod bio manje pobožan nego ranije, pa su samo žene, većinom babe, marile za bogove. Tako su mnogi hramovi osiromašili i napuštali svoja imanja, koja su bila vrlo plodna. Vang Trgovac je uložio svoje pare u brodove na rekama i morima, imao je para i u železnicama, a jednu veću svotu i u jednoj javnoj kući u gradu, iako u tu svoju jazbinu nikad nije išao. A njegov br.at nije mogao ni sanjati da odlazi u kuću svoga brata kad je odlazio da se proveseli u veliku, novu kuću, otvorenu otprilike pre godinu dana. Bio je to posao koji je donosio dobru zaradu. Vang Trgovac je računao na zajedničku crtu svih muškaraca.

230

Tako je novac priticao iz stotine tajnih potočića. Kad bi ga naglo povukao, hiljade bi ljudi propatilo. Ipak nije jeo ni više ni bolje no ranije. Nije se kockao, što čini svaki čovek kad ima više no što mu treba za jelo i piće. Niti je dozvoljavao sinovima da nose svilene kapute. Niko nije ni slutio koliko je bogat, videći ga kako izgleda i kakav život vodi. Zato je mogao razmišljati o tri hiljade stranih pušaka i nije bio zapanjen, kakav bi Vang Veleposednik u takvoj prilici začelo izgledao. Ko bi sa strane posma-trao ova dva brata, slučajno ih sreo na ulici, zajedno, rekao bi da je Vang Veleposednik vrlo bogat, jer je novac vrlo lako trošio, bio doista veoma debeo, valjao se u svilenim haljinama i krznima, a sinovi su mu isto tako nosili svilu, osim malog grbavka, koji je živeo s Kruškovim Cvetkom i kraj nje dorastao i do muževnog doba, ali zaboravljen od svijetu.

Zato je Vang Trgovac neko vreme mirno razmišljao i najzad rekao:

—■ Da li je moj brat rekao kakvom će mi zalogom obezbediti ogroman novac za kupovinu toliko pušaka? Moram dobiti dobru zalogu, pošto je kupovina pušaka protiv zakona.

Mladić je rekao:

— Kazao mi je: „Reci mome bratu da uzme sve moje zemlje kao zalogu, ako mojoj reci ne veruje, dok ja ne pokupim porez da mu isplatim. U mojim su

rukama svi nameti ovog kraja, ali ne mogu odjednom da dam veliku svotu, da moji ljudi ne bi od toga trpeli."

— Šta će mi još zemlje? — odgovorio je Vang Trgovac razmišljajući. — Ova godina je bila teška, gotovo na ivici gladi, pa je zemlja sad jevtina. Ovo što mu je ostalo neće biti dovoljno. Njegov deo za venčanje duboko mu je zagrizao zemlju.

Na to je mladić iskreno progovori, a male sjajne crne oči blistale su mu na licu, jer se sam bio založio za ovu stvar:

— Oče, istina je da je moj stric veliki čovek. Treba samo da ga vidiš kako ga se svi plaše. Ali on je dobar čovek, jer ne ubija ubijanja radi. Čak se 231i vladar oblasti boji njega. Ne plaši se on ničega! Zar bi se ko sem njega usudio da se venča sa ženom koju svi nazivaju lisicom! Ako mu dobaviš te puške, za njega će to značiti veću snagu nego ikada.

Reci rođenog sina nisu mogle mnogo taknuti oca, ali je ipak u tome bilo i nešto istine. Pretegnu-lo je to što je Vang Trgovac smatrao da će mu se dobro isplatiti što ima brata silnog ratnika. Ako dođe do velikog rata, kao što se neprestano zuckalo po-slednjih godina, i ako bi on krenuo na ovu stranu — ko bi mogao reći kuda će se rat obrnuti? — najveća imanja bi mu mogla biti porobljena i uništena, ako ne od neprijateljskih vojnika, onda možda od pobunjene sirotinje. Jer bogatstvo Vanga Trgovca nije sada bilo u zemlji. Njive koje je imao nisu predstavljale skoro ništa prema kućama, radnjama i poslovima oko pozajmljivanja novca. A to se bogatstvo može oduzeti brzo u vremenima kad Jarod slobodno sme da pljačka, tako da za nekoliko dana jedan bogataš može postati siromašan, ako nema odnekud neke tajne sile da mu pomogne i da ga sačuva u takvoj nevolji, koja svakog časa može naići.

Zato je mislio da te puške mogu biti i zaštita jednog dana. Razmišljao je malo duže kako da ih kupi i prokrijumčari. To je sad mogao uraditi, jer je imao dve male lađe za izvoz pirinča u jednu su-sednu zemlju, tu blizu. Bilo je protivno zakonu slati pirinač na taj način, pa je to morao krišom raditi. Taj mu je posao donosio ogromnu zaradu, čak pošto isplati i mito. Upravnici su bili popustljivi, naravno ako su podmićeni, pa su zanemarivali te dve male lađe, koje je on namerno kupio tako male da bi mu baš za tu svrhu služile, a činovnici su iskaljivali gnev i pokazivali revnost u poštovanju zakona samo prema stranim lađama ili onima od kojih nije bilo srebra.

Vang Trgovac je odmah pomislio na te svoje dve lađe, koje se ponekad prazne vraćaju iz druge zemlje, ili samo dopola natovarene pamučnim tkaninama i stranim drangulijama; mislio je da bi mogao lako udesiti da se prokrijumčare strane puške s

tom robom, a ako bude uhvaćen, podmazaće malo ovde, malo onde, tutnuti nešto kapetanima da zatvore gubice, i tako će se svima isplatiti da ćute. Da, on je to mogao učiniti. Zatim je, pošto je pogledao naokolo da li nema blizu nekog gosta ili nametljivog sluga, rekao sinu, vrlo polako, cedeći reci kroz zube, ne pokrećući usne:

— Mogu doneti puške do obale ili nekog mesta do koga železnica može dospeti najbliže mome bratu, ali kako da mu ih dobacim kad se mora ići dan ili više po suvoj zemlji, isključivo pešice ili na leđima konja i magarca?

Vang Tigar ništa o tome nije govorio mladiću, tako da je mali samo mogao da se glupo počese po glavi i da zine u oca:

— Moram ići natrag da ga pitam. A Vang Trgovac dodade:

— Reci mu da ću udesiti da puške stavim u robu druge vrste i da ih obeležim drugim imenom, pa ću ih onda iskrcati na izvesno mesto. A njegovo je da ih nekako odatle prenese.

S takvim se odgovorom dečak vratio svome stricu, a krenuo je odmah sutradan. Te noći je spavao u rođenom domu. Majka mu je skuvala jelo koje najviše voli: male varene komadiće hleba s lukom i svinjetinom, vrlo ukusno jelo. Dečak se dobro najeo, a što mu je ostalo strpao je u nedra da jede uz put. I pošto se posadio na svog magarca, krenuo je natrag Vangu Tigru.

XIX

Idućeg meseca dogodilo se nešto što Vang Tigar, u svojoj prekoj naravi, ne bi verovao da mu je neko unapred rekao. Ratna groznica se rasprostirala po celome kraju kad se doznalo da će veliki ratnici započeti rat i razdeliti zemlju u dva tabora. U takvom raspoloženju se na svim stranama budila primamljiva želja za ratom. Ljudi dokoni ili bez rada, ili oni koji neće da rade a ljubitelji su svih pustolovina,

232

233 sinovi koji se ne slažu s roditeljima, kockari koji su sve prokockali, i svi drugi sitni nezadovoljni ljudi grabili su prilike da se u ovo vreme bilo kako istaknu.

U istome srezu u kome je Vang Tigar sada u ime upravnika vladao, ti buntovnički raspoloženi ljudi su se skupili u čete i nazvali se žutim turbanima, jer su nosili žute ubruse oko glave. Počeli su da pljačkaju po selima. U početku su taj posao obavljali bojažljivo, otimajući od nekog seljaka hranu, onako u prolazu, ili su odlazili u seosku krčmu, jeli, a pri polasku nisu plaćali, ili su plaćali samo jedan deo. A uz to su tako mrko gledali, podizali glas tako oštro i besno da se krčmar plašio te galame, pa je gutao gubitak kako je umeo i znao. Ali su ti žuti turbani postajali sve bezobrazniji, a broj im se povećavao. Počeli su da traže puške, jer je ono nekoliko što su imali pripadalo odbeglim vojnicima među njima. Postajali su, dakle, drskiji u pljačkanju naroda, mada još nikako nisu dolazili ni blizu nekom velikom gradu ili varoši, već su se zadržali po malim selima i zaseocima. Najzad su neki od hrabrijih seljaka došli Vangu Tigru i izvestili ga. Ispričali su kako se razbojnici sve više usuđuju, jer ih niko ne sprečava, dolaze noću da pljačkaju, a ako ne nađu sve što žele, ubijaju ukućane u seoskim kućama i ne ha-jući što čine zločin. Ali Vang Tigar nije znao da li da veruje tim pričama ili ne, pa je poslao uhode da se raspitaju kod drugih seljaka. Bili su to jadni seljaci, koji su se bojali da kažu istinu, pa su sve poricali. Zato

Vang Tigar i nije ništa preduzimao, misleći na to samo s vremena na vreme, jer je sav u to doba bio posvećen pitanju svog učešća u velikome ratu.

Došlo je vreme letnjih žega. Mnoge su vojske prolazile za Jug. Bilo je vojnika koje su razbojnici uspevali da primame, tako da su oni sami postajali sve mnogobrojniji i odvažniji. U to godišnje doba rastinje najviše nabuja u tim krajevima, tako da su razbojnici nalazili ovde savršena mesta za skrivanje. Toliko su se bili obezobrazili da najzad narod nije

smeo da putuje drumovima, sem u velikim grupama.

Da li je Vang Tigar mogao verovati ili ne u tačnost ovih vesti, ne može se reći jer se on, u stvari, nalazio na milosti i nemilosti svojih ljudi. Morao je verovati što mu uhode i verni ljudi govore, a oni su ga dizali u nebo i stvarali utisak kod njega da se niko ne bi ni usudio da protiv njega ustane. Ali jednog dana su došla sa sela na zapadu dva brata seljaka, s torbom od konoplje. Nikome nisu hteli da pokažu šta je u njoj. Na postavljena pitanja samo su odgovarali:

— Ova torba je za generala.

Straže su mislile da nose neki poklon za generala, pa su ih pustile kroz kapiju. Pošli su pravo u sudnicu. Tu je Vang Tigar sedeo, jer je u to doba dana to često činio. Braća su stala pred njega, poklonila se, a zatim bez reci otvorila torbu od konoplje i izvadila dva para ruku: jedne su bile ruke vrlo stare žene, oslabele i izmučene od rada, sa ispucanom i suvom mrkom kožom, a druge su pripadale nekom starcu. Dlanovi su bili žuljeviti od držanja ručice pluga. Te ruke su braća držala za patrljke, na kojima se krv osušila. I tad je stariji brat, vrlo pošten, ali prek čovek srednjih godina, otvoreno i iskrena lica rekao:

— Ovo su ruke naših starih roditelja i oni su sad mrtvi. Pre dva dana su razbojnici opljačkali naše seoce, a kad je moj otac viknuo da nema ništa, odsekli su mu obe ruke, a kad ih je moja majka hrabro počela proklinjati, i njoj su odsekli. Mi smo bili na njivi. Žene su nam umakle i kukajući došle do nas. Dojurili su svi kući, ali su razbojnici već bili otišli, jer ih i nije bilo mnogo, svega osam do deset ljudi; a naši su roditelji bili stari. Niko se u selu nije usudio ni prostom da makne u njihovu odbranu, da ne bi posle i sam nastradao. Gospodar, puštamo te da ubiraš poreze, plaćamo težak namet pored onog što moramo davati državi, plaćamo na zemlju, na so, na sve što kupujemo i prodajemo, a

235to činimo da bismo bili zaštićeni od razbojnika. Šta ćeš da radiš?

I držali su pred njim ukočene stare ruke svojih roditelja.

Vang Tigar se nije razbesneo na ove iskrene reci kao što bi mnogi čovek na njegovom mestu učinio. Ne, bio je zapanjen ovom istinom. Nije se razljutio zato što su se seljaci usudili da mu ovo pričaju, već zato što se takva stvar dešava u njegovom kraju. Pozvao je svoje kapetane i oni su jedan po jedan dolazili kako su ih redom pronalazili, sve dok ih se nije oko pedeset skupilo u sudnici.

Tad je sam Vang Tigar podigao mrtve ruke, koje su bespomoćno ležale na popločanom podu, pokazao ih svima i rekao:

— Ovo su ruke dobrog seljačkog naroda. Ove stare ljude su napali i opljačkali usred bela dana, dok su im sinovi radili na njivama! Ko će prvi da krene protiv razbojnika?

Kapetani su zinuli. Prizor ih je uzbudio. Uzbudili su se pri pomisli da se razbojnici usuđuju da haraju u zemljama koje njima pripadaju. Mrmljali su svi zajedno i bez reda govorili:

— Zar ćemo dozvoliti da se ovako i dalje radi u zemlji u kojoj mi imamo vlast?

— Hoće li se ti prokleti lopovi osiliti i u našim zemljama?

— Napred protiv njih!

Vang Tigar se okrenu tad braći i reče im:

— Vratite se kući mirno i sa poverenjem. Sutra kreću ovi kapetani. Neću se odmarati dok ne pronađem razbojničkog poglavicu. Obračunaću se s njim kao što sam učinio i s Leopardom!

Tad mlađi brat reče:

— Najmilostiviji, mislimo da još i nemaju poglavice. Razbojnici lutaju u malim gomilama, a samo ih ime vezuje. Oni tek traže nekog jakog čoveka da ih prikupi i povede.

— Ako je tako — uzviknu Vang Tigar — onda ćemo ih lakše rasterati.

236

Dva brata seljaka su još čekala, kao da imaju još nešto da kažu, a ne znaju da se izraze. Najzad Vang Tigar počeo bivati nestrpljiv što ne odlaze. Mislio je da mu ne veruju, pa se razljuti i reče:

— Sumnjate li, možda, da sam dovoljno jak? Ja sam ubio Leoparda, silnog razbojnika u ono vreme, koji je punih dvadeset godina živeo od vas!

Braća se zgledaše, a stariji proguta pljuvačku i reče:

— Nemoj da se ljutiš, najmilostiviji. Mi smo siromašan narod. Kad tražimo milost, tražimo je, a nemamo para za podmićivanje da bi nam se ona doista i dala.

Vang Tigar ga iznenađeno prekide:

— Šta kažeš! Ja ne tražim mito kad zahtevaš od mene stvar koju mogu da svršim.

Seljak skrušeno odgovori:

— Kad smo danas pošli ovamo, naša braća seljaci su pokušali da nas zadrže govoreći da će, ako dovedemo vojnike, biti gore nego kad dođu razbojnici, jer vojnici od nas vrlo mnogo zahtevaju, a mi smo siromašni ljudi i moramo da radimo ako hoćemo da jedemo. Razbojnici dođu i odu, a vojnici žive u našim kućama, gledaju naše devojke, jedu nam što smo ostavili za zimu, a mi se ne usuđujemo da im se suprotstavimo jer imaju oružje. Najmilostiviji, ako tvoji vojnici treba na takav način da dođu, onda ih zadrži, a mi ćemo trpeti što se mora.

Vang Tigar je bio dobar čovek. Razbesneo se kad je ovo čuo, podigao se i viknuo da se kapetani vrate. Kad su ovi došli, po dvojica-trojica, dreknuo je na njih, sav crven u licu i namrgođen:

— Kraj kojim upravljam toliko je mali da ljudi samo tri dana mogu da provedu po selima. I tako će i biti! Svaki od mojih ljudi može da bude odsutan svega tri dana, a ako se ijedan od njih usudi da nasrne na narod, ja ću ga lično ubiti! Ako savladaju razbojнике i unište ih, nagradiću ih srebrom, hranom i vinom, ali ja nisam razbojnički vođa i nemam razbojničku bandu.

237 Tako je besno gledao kapetane da su mu oni vrlo brzo obećali da će ispuniti naređenje.

To je Vang Tigar učinio i otpustio braću sa obećanjem da će im pomoći. Oni su uzeli ruke svojih roditelja i ponovo ih stavili pobožno u torbu od konoplje, da bi stare mogli sahraniti sa svima delovima tela. Braća su se vratila u selo, puni hvale o Vangu Tigru.

Pošto je Vang Tigar otpustio braću i počeo da razmišlja šta im je obećao, bio je zbunjen kad je video dokle ga je plemenito srce odvelo. Sedeo je u sobi vrlo ozbiljan, jer nije imao nameru da svoje dobre vojnike i njihove puške gubi u borbi sa razbojnicima. Znao je da i u njegovoj vojsci mora biti, kao i u svakoj vojsci, lenština i onih koji traže bolje mesto, a takvi ljudi mogu lako da priđu razbojnicima, zajedno sa puškama. Sedeo je tako razmišljajući i premišljajući koliko se zaletio, suviše potresen onim što su braća donela.

Dok je on tu sedeo, došao je glasonoša s pismom od njegovog brata Vanga Trgovca. Vang Tigar je pocepao omot, izvadio pismo i pročitao ga. Uvijenim i zapetljanim recima brat mu je javljao da su puške stigle i da će biti ostavljene na određeno mesto, određenog dana, kao i da su skrivene u vrećama sa žitom, donesenim na mlevenje u velikim severnim mlinovima.

Vang Tigar se sad našao u velikoj nedoumici, kao nikada dotle, jer je nekako morao doneti puške, a ljudi su mu bili raštrkani po selima, za razbojnicima. Sedeo je tako neko vreme i proklinjao i sam onaj dan, i dok je tako sedeo, ušla je žena koju je voleo. Bila je neobično blaga i mlitava u hodu, jer je bilo podne strašno sparnog dana. Imala je na sebi samo kaput od bele svile i takve iste čakšire. Oko-vratnik kaputa je bila raskopčala, tako da joj se video vrat, mekan, obal i bleđi nego i samo lice.

I pored sveg gneva i nevolje, Vanga Tigra je zaneo izgled njenog vrata. Zaboravio je za trenutak na sve muke i poželeo da joj pomiluje bleđi vrat.

238

Čekao je da mu priđe. Ona se približila, naslonila na sto i rekla, gledajući na pismo pred njim:

— Nešto začelo nije kako treba kad si tako crn i ljutit?

Očekivala je, nasrne jala se malo sitnim, piska-vim glasom, i dodala:

— Nadam se da nije zbog mene, jer se bojim da me ne ubiješ tim mrkim pogledima.

Vang Tigar joj pruži pismo ne govoreći ništa, ali oči su mu bile uprte u goli vrat, u onaj lepi prevoj gde vrat prelazi u grudi. Toliko se bio svikao na tu ženu da joj je već i posle ovako kratkog vremena sve poveravao. Ona je uzela pismo i pročitala ga. On se divio njenoj pismenosti, izgledala mu je doista divnija od

svoga dok se naginjala nad pismom, a jasno ocrtane usne su joj se jedva primetno kretale za vreme čitanja. Kosa joj je bila glatka, namazana uljem i skupljena na vratu u malu mrežu od crnog svilenog konca. U ušima su visili zlatni prstenovi.

Pročitala je pismo, stavila ga ponovo u omot i položila na ivicu stola. A Vang Tigar joj je posma-trao obraze, lake ruke, mršave i hitre, a zatim je rekao:

— Ne znam kako da dođem do tih vreća pšenice. Moram ih uzeti lukavstvom ili silom.

— To nije teško — odgovorila je žena ulagujući mu se. — I lukavstvo i sila se lako daju izvesti. Treba da pošalješ odred svojih ljudi kao razbojnike o kojima ceo svet sada priča. Neka oni tobož opljačkaju žito za sebe, tako da niko neće ni pomisliti da i ti imaš neke veze s tim.

Kad je to rekla, Vang Tigar se osmehnu svojim tihim smeškom, jer mu je ovo izgledao vrlo pametan predlog. Privukao ju je bliže k sebi, jer je bio sam u sobi pošto su stražari izlazili napolje kad ona uđe. Zadovoljio se milujući je snažnim rukama po oblom telu i rekao:

— Nikad nije bilo tako mudre žene kao što si ti! Kad sam ubio Leoparda, delo toga dana mi je donelo ogromne sreće!

239Pošto se zadovoljio, izišao je napolje, zovnuo Jastreba i rekao mu:

— Puške koje su nam potrebne nalaze se oko trideset milja odavde, na mestu gde se ukrštaju pruge. Skriveno su u vrećama pšenice, kao da se tu pre-krcavaju za severne mlinove. Uzmi pet stotina ljudi, naoružajte se i preobucite kao razbojnička banda, pa otiđite tamo, zarobite te vreće i ponesite ih tobož u razbojničko skrovište, a u nekom obližnjem mestu unapred spremi kola i magarce da se vreće prenesu ovamo sa pšenicom i ostalim.

Jastreb je bio okretan čovek. Vang Tigar je imao poverenja u njegove majstorije i prepredenjaštvo, kao što je cenio i Klača Svinja, zbog ogromnih pesnica, velikih kao zemljane ćase. Ovakav jedan obe-šenjački podvig svidao se Jastrebu, pa se zato pokloni. A Vang Tigar nastavi:

— Kad sve puške budu ovde, znaj da ću te nagraditi, a i svakog vojnika prema onome koliko je učinio.

Pošto je ovo svršio, Vang Tigar je otišao u svoju sobu. Žena je bila nekud otišla, a on je seo u naslonjaču, ukrašenu rezbarijama, koja je imala sedište ispletano od trske, da bi u njoj bilo prijatnije sedeti. Vang Tigar je raskopčao pojas i kaput oko vrata, jer je dan bio užasno topao. Sedeo je i odmarao se, mislio o njenom vratu, pa onda i o njenim grudima. Čudio se kako put može da bude onako meka kao njena, a koža toliko glatka.

Nikako nije ni primećivao da je nestalo pisma koje je napisao njegov brat, jer ga je žena bila uzela i duboko strpala u nedra, gde ga čak nije pronašla ni njegova ruka.

Jastreb je već bio prošao pola dana puta, a Vang Tigar se šetao po noćnoj svežini pre nego što ode da spava. Prolazio je dvorištem blizu sporednih vrata koja su vodila na jednu uličicu, kojom je malo sveta prolazilo, i to samo danju. U šetnji

je čuo kako po-pac cvrči. U početku nije tome poklanjao pažnju, jer je imao o mnogo čemu da mašta. Ali cvrčak je nastavljao, tako da ga je opet čuo. I tada je pomislio

240

da ovo sad nije godišnje doba za popce, pa je iz puke radoznalosti pogledao gde se taj popac nalazi. Izišao je kroz kapiju i, kad je pogledao u gusti mrak, primetio je da se neko zgrčio kraj vrata. Stavio je ruku na sablju i pošao napred. U pomrčini je ugledao sinovčevo rošavo lice kako mu se neodlučno okreće. Dečak je bez daha prošaputao:

— Pst, striče! Nemoj reći gospođi da sam ovde. Izađi na ulicu kad budeš mogao. Čekaću te na prvom raspuću. Moram nešto da ti kažem. I ne sme se gubiti vremena!

Dečak je ličio na senku, a Vang Tigar nije hteo da čeka, jer je bio potpuno sam. Krenuo je za sen-kom i prvi stigao na mesto sastanka. Ugledao je si-novca gde se šunja po pomrčini kraj zida. Reкао je, i sam iznenađen:

— Šta te boli kad se vučeš kao prebijeno pseto? A dečak prošaputa:

— Pst! Poslat sam na jedno mesto daleko odavde. Samo da me tvoja gospođa ne vidi, a ona je toliko mudra da i ne znam kada sve ne vidi! Zapretila mi je da će me ubiti ako ti kažem. I nije prvi put što mi ovako pretil!

Kad je Vang Tigar čuo, od čuda nije mogao ni reci progovoriti. Podigao je dečaka sa zemlje, odvuкао ga u pomrčinu jedne staze i naredio mu da govori.

Tad je dečak stavio usta Vangu Tigru na uvo i rekao mu:

— Tvoja me gospođa s ovim pismom poslala nekome, ali ne znam kome, jer omot nisam otvorio. Pitala me je da li znam čitati, a ja sam odgovorio da ne znam, jer kako bih i znao kad sam seljački odgojen. Dala mi je pismo i rekla da ga predam nekom čoveku, koji će me sresti večeras u čajdžini-ci u severnom predgrađu. Za to mi je dala jedan srebrnjak.

On zavuče ruku u nedra i izvuče pismo, a Vang Tigar ga ščepa bez reci. Ništa ne govoreći, pođe stazom do jedne male ulice, u kojoj je neki starac držao usamljenu krčmu za prodaju tople vode. Tu, pri treperavoj svetlosti male svetiljke, nalivene soj inim

16 Sinovi

241uljem, koja je o klincu visila na zidu, Vang Tigar po-cepa i pročita pismo.

Cim ga je prvim pogledom pre-leteo, jasno mu je bilo da postoji zavera. Ona — njegova žena — ispričala je nekome za puške! Da, mogao je iz njega videti da je sreła nekoga i saop-štila mu. A u pismu mu je sad izdavala poslednje naređenje: „Kad dobijete puške i svi se sakupite, ja ću doći!”

Čitajući ovo, Vang Tigru se činilo da mu tone zemlja pod nogama, a nebo se na njega ruši. Toliko je iskreno voleo tu ženu da nikad nije ni sanjao da ga može izdati. Zaboravio je sve opomene vernog čoveka rasečene usne, nije mu primećivao ni snuždeni izgled tih dana, a toliko je voleo tu ženu da je žudno čeznuo za još jednom stvari, da mu rodi sina. Stalno ju je pitao, istrajno i neumorno, da li je začela ili ne. Toliko ju je voleo da nije ni pomišljao da bi ga

mogla odbiti u svome srcu. Baš u ovome času je čekao, čekao da pođe svojoj ljubavi, i čekao je noć.

Sad mu je bilo jasno da ga nikada nije ni volela. Bila je u stanju da, kao izmet ljudski, kuje zavere u istom trenutku kad je on očekivao preokret u ratu i svoj veliki uspon ka slavi. Bila je u stanju da kuje zavere i čelu noć da leži u njegovoj postelji, i da se pravi tužna kad bi je on zapitao o sinu. Odjednom se toliko razbesneo da nije mogao ni da uzdahne. Onaj njegov strašni gnev se razbuktao u njemu strasnije nego ikad. Srce mu je lupalo i tutnjalo u ušima, oči zamaglile, a obrve toliko nabrale da su ga bolele.

Sinovac je išao za njim i stao u mrak kraj vrata. Ali Vang Tigar je jurnuo bez reci i nije prime-tio da je u nastupu besa krvnički oborio dečaka na oštru kaldrmu.

Jurio je ka svojim dvorištima, na krilima gneva. Uz put je isukao sablju iz korica, Leopardovu sablju od dobrog čelika, i brisao je o butinu u samome ovom brzom hodu.

Pošao je pravo u sobu u kojoj je žena ležala na postelji. Nije bila navukla zavese, zbog vrućine. Le-

242

žala je tu, puni mesec se te noći uzdigao iznad zida dvorišta, a svetlost mu je padala na ženu i postelju. Da bi se rashladila, ispružila se bila gola, ruke raširila, a jedna joj je ležala savijena i poluotvorena na ivici postelje.

Ali Vang Tigar nije čekao. Iako je video koliko je lepa, lepa kao lik od alabastera na mesečini, i mada mu je ispod gneva bio bol gori i od smrti, nije se zadržao. Na trenutak se jasno setio kako ga je varala, kako je htela da ga izda i to mu je dalo snage, podigao je sablju i zario je lako, ne prolivši joj u prvi mah ni kapi krvi, u njen vrat, malo uzdignut, jer joj je glava ležala na jastuku. Sablju je snažno zaokrenuo, a zatim izvadio i otro o svileni pokrivač.

Sa usana joj je pošao samo jedan glas, ali ga je krv zagušila, tako da nije znao šta je rekla. Nije se ni okrenula sem što su joj ruke i noge, u onom trenutku kad je sablja prodrila u vrat, poletele uvis, a oči se iskolačile. Zatim je izdahnula.

Ali Vang Tigar nije imao vremena da razmišlja šta je uradio. Ne, izjurio je iz dvora i dreknuo. Ljudi su dojurili, a on im je, onako u punom gnevu, izdavao oštra i pribrana naređenja. Morao je, bez trenutka oklevanja, da krene u pomoć Jastrebu i pokuša da dođe do pušaka pre razbojnika. Sve je ljude poveo sa sobom, osim dve stotine, koje je ostavio pod zapovedništvom vernog čoveka rasečene usne.

Prolazeći kroz vrata, ugledao je starog vratara kako ih posmatra gde odlaze. Starac je baš ustao iz postelje, zevao i čudio se toj iznenadnoj vrevi, a Vang Tigar mu s konja dobaci:

— Ima nešto u sobi u kojoj spavam. Idi, iznesi to napolje i baci u neki kanal ili baru! Gledaj da svršiš dok se ne vratim!

Vang Tigar je jahao sve dalje, ponosit i gord, utišavajući gnev. Ali u grudima mu se činilo da mu srce u potaji krvari i, ma koliko on razmišljao i gasio oganj

ljutnje, iz srca je stalno i u potaji kapala krv. I odjednom poče da stenje, iako ga niko nije čuo od topota kopita po prašnjavom drumu. Ni sam

16*

243 Vang Tigar nije slutio da je s vremena na vreme zaječao.

Čelu tu noć i sutradan lutao je Vang Tigar selima, sa svojim ljudima, tražeći Jastreba. A sunce ih je pržilo, jer je dan bio bez vetra. Ali Vang Tigar nije dozvoljavao da se vojnici odmaraju, jer ga je neki nemir u njemu gonio. U samo veće sreo je Jastreba na drumu koji je vodio sa severa na jug, na čelu čete njegovih pešaka. U početku Vang Tigar nije bio siguran da li su to baš njegovi ljudi, jer je Jastreb uradio kako mu je bilo rečeno. Naredio je svojim ljudima da obuku iscepane haljine i zavežu oko glave ubruse. Zato je Vang Tigar morao da sačeka dok dođu blizu, da bi video ko su.

Najzad je Vang Tigar uvideo da su to zbilja njegovi ljudi. Tad je sjašio sa svog alatog konja i seo ispod urminog stabla kraj puta, jer je bio strašno umoran. Čekao je da mu Jastreb bliže dođe. Ali, što je više čekao, sve se više plašio da mu se gnev neće utišati. Naterao je sebe da se seti, sa ogromnim bolom, kako je bio prevaren. Ali tajna njegova bola i gneva bila je u tome što je ipak još uvek ženu voleo, iako je sad već bila mrtva; mada je bio zadovoljan što ju je ubio, žudeo je i dalje za njom, pun strasti.

Taj bolni gnev učinio je da postane vrlo mrzovoljan. Kad je Jastreb došao, Vang Tigar se razdrao na njega, gotovo i ne dižući očiju, koje su bile skoro skrivene pod obrvama:

— Zakleo bih se da nemaš pušaka!

Ali i Jastreb je imao lajav jezik u onoj svojoj kljunastoj glavi, preku i gordu narav, koja ga je i činila hrabrim, pa je odgovorio žustro, bez uvijanja:

— A zar sam ja mogao znati da će razbojnici biti obavješteni o puškama? Njima je to javio neki uhoda, ili tako nešto, pa su otišli pre nas. Šta sam mogao da uradim kad su oni znali o puškama i pre nego što ste mi rekli?

Govoreći ovo, bacio je pušku na zemlju, prekrstio ruke na grudima i buntovno gledao generala, da mu pokaže da se ne da lako.

244

Vang Tigar je video ko je u pravu i umorno se podigao s trave gde je sedeo. Stajao je ispod urminog drveta, naslonjen na grubo stablo, otkopčao pojas i pričvrstio ga pre nego što je počeo da govori. Najzad je umorno, ali s puno gorčine rekao:

— Pretpostavljam da su mi sve puške otišle. Moraću se zbog njih tući s razbojnicima. Pa dobro, ako moramo da se borimo, onda napred!

Sabrao se, pljunuo, rastresao i nastavio s više snage:

— Napred, nađimo ih i navalimo na njih žestoko. Ako vas i polovina posle bitke ostane mrtva, šta mari! Bićete mrtvi i ja vam pomoći ne mogu! Moram doći do svojih pušaka, pa makar me jedna puška stala i deset ljudi. Naći ću novih deset ljudi za svaku pušku, a ona toliko vredi!

Tad opet uzjaha konja. Pritegao je životinju, jer je nestrpljivo poigravala, naglo oterana od sočne trave. Jastreb je stajao i zlovoljno gledao. Najzad reče:

— Znam dobro gde su razbojnici. Skupljaju se oko starog skrovišta i zaklinjem se da su puške kod njih. Ko im je vođa, to ne znam, ali su poslednjih dana bili u velikom poslu. Ostavili su sela na miru, a tamo su se skupljali, kao da su imali nameru da izaberu vođu.

Dobro je Vang Tigar znao ko je to trebalo da im bude vođa, ali ništa nije rekao, sem što je naredio ljudima da krenu na razbojničko gnezdo:

— Otići ćete tamo i pucati na njih. Kad paljba bude završena, ja ću s njima pregovarati. Svaki ko mi donese pušku može stupiti u moje redove, za svaku pušku koju nađete i pokupite dobićete srebrnjak od mene.

Kad je to rekao, poterao je ponova konja.

Još jednom je Vang Tigar jahao krivudavim stazama u dolinama, preko niskih brda, dok nije došao do planine s dva vrha, a njegovi ljudi išli su kukavni za njim. Seljaci su gledali sa svojih polja, čudili se, a vojnici su im dovikivali:

— Idemo na razbojnike!

245Na ovo su seljaci ponekad srdačno odgovarali:

— Dobro činite!

Ali većina ništa nije govorila, kiselo je gledala vojnike, koji su gazili po njihovim njivama žita i zasadima kupusa i lubenica. Nisu verovali da ikako dobro može doći od vojnika, toliko su ih bili presiti.

Još jednom se Vang Tigar peo uz brdo, u podnožju planine s dva vrha, gde staza vijuga među ste-nama, sjahao je i poveo konja, a to su učinili i svi vojnici konjanici. Ali se on na njih nije ni obazirao. Išao je napred kao da je sam, tela nagnuta prema planini, i razmišljao o ženi koju je na onako čudnovat način zavoleo. Voleo je on nju još uvek, tako da je u sebi plakao, da je jedva video mahovinu na stepenicama. Ali se nije hteo kajati što ju je ubio. Uprkos svojoj ljubavi, osećao je negde daleko u mislima da takva žena, koja je ovako savršeno umela da ga prevari baš u trenutku kad je sa osmehom i iskrenošću primala njegovu ljubav, istinu može govoriti samo mrtva. Mrmljao je Tigar u sebi:

— Ipak je bila lisica!

I tako je sa gorčinom vodio ljude uz planinu, a kad je stigao blizu završetka staze, poslao je Jastreba i pedeset ljudi da vide šta ima u skrovištu. Za manje od sata vratio se Jastreb, rekao je da je obišao mesto i podneo izveštaj:

— Nespremni su, pošto ponovo grade skrovište.

— Imaju li koga da im zapoveda? — zapitao je Vang Tigar.

— Nemaju — odgovorio je Jastreb. — Toliko sam se blizu privukao da sam čak čuo i šta razgovaraju. Tolike su nezalice i nenaviknuti na razboj-ništva da čak ni stražu ne čuvaju. Svađaju se tamo oko najmanje razrušenih kuća.

Bila je to dobra vest. Vang Tigar pozva ljude i na čelu pred njima pojuri brzo uz stazu. Jureći, vikao je glasno i ljudima naređivao da jurišaju na skrovište i da svaki ubije po jednog razbojnika, a onda da se zaustave, kako bi se mogli povesti pregovori.

Tako su i učinili. Vang Tigar je stajao sa strane, a vojnici su jurnuli, ispalili po jedan hitac, i na sve

246

strane razbojnici su padali mrtvi, uvijali se, gorko jaukali ginući i izdišući. Istina je bila da su se pokazali sasvim nespreni. Mislili su samo o svojim kućama i kako će se namestiti. Moralo ih je biti tri do pet hiljada okupljenih u tom skrovištu, kao mrava u mravinjaku. Svi su udarali stubove za zemljane zidove, donosili građu i slamu za krovove i stvarali sebi utočište za srećnije dane. Toliko su bili iznenađeni da je svaki odmah napustio što je radio jureći kao bez glave. Vang Tigar je primetio da nikoga nemaju ko bi im naređivao šta da rade; određenog vođu doista nisu imali. Prvi put se sad slabačak zrak utehe javio Vangu Tigru u srcu, jer je dobro znao ko je trebalo da im zapoveda. Palo mu je na pamet da bi pre ili posle morao da se bori protiv te žene koju je voleo, pa je bilo bolje što je ovako postupio i ubio je.

Razmišljajući o tome, oseti u sebi još jednom staru nadu u svoju srećnu zvezdu, pa viknu vojnicima glasom gospodara i naredi im da stanu mirno, a razbojnicima koji nisu bili postreljani viknu:

— Ja sam Vang Tigar, koji upravlja ovim krajem. Neću trpeti razbojнике! Ne bojim se da ubijem, ne plašim se smrti! Ubiću svakog od vas ako samo i pomisli da se drugima pridruži protiv mene! Ali sam ja i milostiv čovek. Imam izlaza za one od vas koji ste poštene ljudi. Vraćam se sad u svoje se-dište, u sresko mesto. Za tri dana primiću u svoje redove svakoga koji dođe s puškom, a ako donese dve puške, dobiće poklon u srebru za onu drugu. Pošto je to glasno izrekao, Vang Tigar oštro pozva svoje ljude i svi siđoše stazom tutnjeći. Samo se on ipak obezbedio. Neki njegovi ljudi silazili su natraške i držali puške na gotovs, da ne bi naišao koji metak od nekog smelijeg razbojnika. Istina je bila da su ti razbojnici neznalice. Skovali su zaveru sa ženom koja je pripadala Leopardu. Živo su pošli da uzmu puške, iako je svega nekolicina njih znalo kako se puška drži. Bili su to svakako neki odbegli vojnici. Ali se nisu usudili ni metka da opale na Vanga Tigra, jer bi ga to samo nagnalo da počne
247uvijati brkove, i tad bi na njih jurnuo i sve ih uništio.

Potpuna je tišina vladala u toj planini. Ni glasale se nije čuo iz skrovišta. Dok je Vang Tigar išao svojim putem, vetrovi su polako njihali borove i opet se utišavali, a jedna ptica je cvrkutala na dr-vetu. Vodio je ljude niz puteljak. Vodio ih je natrag preko polja i vojnici su uz put svuda s ushićenjem govorili seljačkom narodu:

— Tri dana, pa će razbojnici otići, zaklinjemo se!

Neki seljaci su se radovali i zahvaljivali, ali mnogi su bili uzdržani u pogledima i recima. Čekali su da vide šta će Vang Tigar zahtevati od njih, jer dotle nisu čuli da ima ratnika koji će nešto učiniti za selo a da posle ne traži naknadu za ono što je uradio.

Vang Tigar se vrati u svoje dvorište. Svakome je vojniku dao nagradu u srebrnom novcu, poručio prilično dobrog vina za svakog čoveka, ali taman

onoliko koliko da se zadovolji, a ne da se i napije. Naredio je da se spremi nekoliko vrsta naročitih jela za njih. I tako je čekao da prođu tri dana.

Jedan po jedan, po dvojica, petorica, osmorica, i deseterica, počeli su razbojnici preplavljivati grad sa svih strana, donoseći puške. Malo je koji doneo dve puške, jer ako je i uspeo da ugrabi više od jedne puške, poveo je sa sobom mlađeg prijatelja, brata ili nekog drugog, pošto su doista mnogi od njih bili u nevolji, bez dovoljno hrane. Zadovoljni su bili što mogu naći bezbednu službu kod nekog vojskovođe, pa ma gde to bilo.

Vang Tigar je naredio da se svaki zdrav čovek, ako nije star, primi u njegovu vojsku. A od onih koje je odbacio uzeo je puške i nešto im platio. Onima koje je primio davao je hranu i dobro odelo.

Kad su prošla tri dana, dao je još tri dana milosti, a posle ta tri, još tri. Ljudi su dolazili iz dana u dan, sve dok se dvorišta i vojnički logori nisu krcato prepunili, tako da je Vang Tigar bio primoran da svoje ljude raspoređuje i po kućama u

gra-

248

du. Ponekad bi koji otac porodice dolazio i žalio se da mu je kuća prenatrpana, a njegovi stešnjeni u sobu-dve. Ali je Vang Tigar, kad bi video da je to mlad čovek ili da se naduveno žali, pretio:

— Šta? Ne možeš da pomogneš? Trpi onda! Ili bi više voleo da su razbojnici u okolini, da te pljačkaju?

Ali ako bi došao da se požali neki starac, ili se neko učtivo žalio i govorio blago, Vang Tigar se pokazivao predusretljiv, dao bi nešto srebra ili neki drugi poklon i ljubazno rekao:

— Sve je ovo samo za kratko vreme, jer ću uskoro krenuti u rat. Neću se doveka zadovoljavati ovakvim malim sreskim mestom kao svojom prestonicom.

Svugde je to govorio i svima, govorio je sa nekom divljom gorčinom, jer nije više imao svoje žene. Potajno ga je i na neki čudan način mučilo kad pomisli na čoveka sa ženom:

— Ako ijedan moj vojnik pogleda ženu koju ne srne da dira, recite mi i on će biti mrtav!

Nove je vojnike slao na konak u najbliže kuće. Zapretio im je ostrim kaznama ako se usude i da pogledaju neku poštenu ženu.

Svakom je vojniku Vang Tigar platio što je obećao. Iako je bio u priličnom škripcu sa srebrom, jer mu je od razbojnika prišlo blizu četiri hiljade ljudi, a od tri hiljade pušaka koje mu je brat kupio ostalo mu svega nešto više od dve hiljade, ipak je plaćao svakog čoveka i zadovoljavao sve vojnike. Znao je dobro da tako neće moći dugo raditi, sem ako ne zavede neki novi porez, jer je sad već trošio iz svoje tajne zalihe. A bila je to opasna stvar za ratnika, jer ako bi bio naglo svrgnut i morao negde da se povuče za neko vreme, ne bi imao ni čime da hrani svoje ljude. Zato je Vang Tigar počeo razmišljati o novom danku.

Uhode koje je Vang Tigar bio razaslao počele su u to vreme da se vraćaju, jer se bližio kraj letu. Svi su donosili iste vesti: da su generali s Juga još jednom potisnuti i da severnjaci opet slave pobjedu.

249U ovo je Vang Tigar utoliko više verovao što po-slednjih nedelja ni oblasni general nije baš tako navaljivao na njega, kao ranije, da svoje vojnike pošalje u borbu.

Zato se sad Vang Tigar požurio. Poslao je svog sinovca i vernog čoveka resečene usne sa svojeručnim pismom u prestonicu oblasti. Napisao je učtivo pismo, izvinjavajući se što je tako dugo morao suzbijati razbojнике u ovom kraju, ali da je sada spreman da pošalje svoje trupe Severu u rat protiv Juga. Poslao je i poklone.

Njegova srećna zvezda ga je opet dobro poslužila, jer je istog dana kad je njegovo poslanstvo s pismom stiglo u prestonicu, i mir bio zaključen. Pobunjenici su se povukli na jug da se oporave, a se-verne vojske su dobile dozvolu da pljačkaju, kao nagradu za pobjedu. Kad je general te oblasti primio Vang Tigrovu izjavu odanosti, odgovorio je učtivim prihvatanjem, ali je rekao da je rat već završen, a i jesen je stigla. Bez sumnje da će biti novih ratova, i proleće će ponovo doći, zato Vang Tigar treba da bude spreman za tu priliku. To je bio odgovor koji su sinovac i verni čovek doneli Vangu Tigru. On ga je sa zadovoljstvom primio, jer je znao da će mu ime biti među pobjedničkim generalima, a nije izgubio nijednog čoveka, nijednu pušku i sačuvao je celu svoju vojsku.

XX

Još jednom su bogati jesenji vetrovi doneli preko polja svežinu sa zapada, seljaci su ubirali žetve, a pun mesec se ponovo uzdigao na svoju visinu. Narod se veselio dolasku jesenjeg praznika i spremao da prinese hvale bogovima za dobar beričet i što nema velike gladi — samo su usev-dva podbacili — i što su razbojnici još jednom potučeni, i što ratovi ne dolaze u blizinu ovog kraja. Vang Tigar je sračunao kakav mu je položaj, koliko je postigao i našao da je ove godine sve bolje

250

nego prošle. Sad je imao dvadeset hiljada vojnika, nastanjenih u gradu i predgrađima, i bezmalo dvanaest hiljada pušaka. Štaviše, bio je poznat i priznat među ratnicima, jer je slabi i nespremni vladar, pošto je i posle rata ostao na svome mestu, poslao izjavu zahvalnosti svim onim generalima koji su mu pomogli da zadrže vlast kad su generali s Juga pokušali da ga svrgnu. I ime Vanga Tigra je bilo među onima kojima se vladar zahvaljivao i dodeljivao im činove. Doduše, čin koji je Vang Tigar dobio nije bio visok, ali je duže i bolje zvučao nego raniji, a osim toga, kakav bio da bio, ipak je to čin, a za tu počast nije zagazio nogom u bitku, niti je izgubio i jednu pušku.

Ostala mu je samo jedna velika teškoća. Baš za vreme svečanosti, kad se vrše obračuni između onih koji duguju i pozajmljuju, Vang Trgovac ga je izvestio da mu je neophodan novac za puške, jer mu drugi zahtevaju da ih odmah plati. Tad

se Vang Tigar oneraspoložio, pregovarao je sa bratom, poslao mu čoveka s porukom da ovoga puta neće platiti i za sve one puške koje je izgubio:

— Trebalo je da opomeneš svoje poverenike da ne predaju puške onome ko prvi po njih dođe.

Na ovo je Vang Trgovac razložno odgovorio:

— A kako sam ja mogao znati da oni koji su moje lično pismo doneli kao dokaz i tvoje ime upo-trebili kao lozinku nisu tvoji ljudi?

Na ovo Vang Tigar nije mogao da odgovori, ali je imao snagu svoje vojske da upotrebi kao dokaz, pa je, sav besan, javio bratu:

— Platiću polovinu gubitka i ništa više. Ako ne pristaneš, neću ti ništa platiti. Došlo je vreme da ne moram da radim što ne želim.

A pošto je Vang Trgovac bio mudar čovek, naviknut da se filozofski miri kad nešto nije mogao da zakrpi, pristao je na to. Lako je podneo svoju polovinu gubitka, jer je mogao da podigne neke ki-rije i udari nešto veći interes na jedno dva mesta, gde je znao da neće biti odbijen, pa tako i nije bio oštećen.

251U početku Vang Tigar nije znao kako da nabavi svotu koju je morao platiti, jer je ogromno novaca bilo potrebno za njegovu veliku vojsku. Iako mu je potok srebra tekao u ruke svakoga meseca, čak i svakoga dana, on je i oticao. Pozvao je verne ljude u svoju sobu i u četiri oka rekao im:

— Ima li još izvora prihoda za koji ne znamo? Verni ljudi su se počesali po glavi, da naoštre

mozak. Ali su se zgledali, jer ništa nisu mogli da smisle. Čovek zečje usne reče:

— Ako udarimo veliki namet na hranu i robu koja je narodu svakog dana potrebna, može se okrenuti protiv nas.

Znao je Vang Tigar da je to tačno, jer je narod to uvek činio kad počnu mnogo da ga cede. Tad je mogao jedino ili da se digne ili da gladuje. Mada se Vang Tigar dotle već bio utvrdio u ovome kraju, ipak nije bio toliko silan da je potpuno smeo da zanemari narod. Zato je morao da se seti nečeg novog. Najzad mu pade na pamet da udari porez na glavnu radinost u tom kraju, da zavede porez od jednog ili dva bakarna novčića na svaki ćup za vino napravljen u tome kraju.

Ćupovi za vino iz te oblasti bili su čuveni. Pravili su ih od gledosane zemlje, a bojili svetloplavo. Kad se vino ulije u njih, pečat od iste gline se stavlja na pipak i žigoše znakom. A taj znak je nadaleko bio poznat kao obeležje dobrog vina u dobrom ćupu. Kad se Vang Tigar setio toga, udario se po kolenu i uzviknuo:

— Lončari su svake godine sve bogatiji. Zašto da i oni ne dele namet sa drugima?

Svi su se verni ljudi složili da je to pametna misao, pa tako Vang Tigar zavede taj porez još istog dana. Izveo je to pažljivo. Javio je starešinama esnafa da dođu, a zatim im rekao da ih on zaštićava, da zaštićava i vinograde u kojima rađa loza za vino. Kad to ne bi činio, ne bi bilo ni vina za njihove ćupove. Rekao je da mu je potreban novac za što bolju zaštitu zemlje, a vojnici mu moraju biti hranjeni, naoružani i dobro plaćeni. Ali je iza te učtivosti sta-

jalo sjajno oružje njegovih hiljada vojnika, pa su se lončari, iako su se krišom sastali, strašno razbes-neli, razgovarali o stotinu načina kako da nađu izlaz iz neprilike, o pobuni i drugim stvarima, a na kraju krajeva ipak su znali da to ne mogu odbiti, jer Vang Tigar može da radi šta hoće, a od njega ima i mnogo gorih — što su oni isto tako dobro znali.

Pristali su, pošto su morali, a Vang Tigar je poslao svoje ljude da izračunaj u kolika je proizvodnja ćupova, pa mu je svakog meseca lepa količina srebra dolazila. Za tri meseca ili nešto više platio je Vanga Trgovca. Kad su se lončari već svikli na taj porez, Vang Tigar je pustio da mu i dalje dolazi u ruke, a nije govorio da potreba zbog koje je porez uveden nije više tako jaka. Istina, bilo mu je još i te kako potrebno da uštedi sve što može, jer je bio još dalek put do ostvarenja njegovih snova. A slavljublje mu nije davalo mira, pa se na mnogo strana pripremao.

Kad je razmislio i uvideo da ne može mnogo uzeti od naroda tog kraja a da ovaj ipak ostane zadovoljan, uverio je sebe da je i suviše veliki za tako malo mesto. Idućeg proleća će morati da proširi svoj posed daleko izvan sadašnjih granica, jer je ovaj kraj bio toliko mali da bi se upropastio ako bi velika glad naišla, a takvu može poslati nemilosrdno nebo. Do sada je Tigar bio zaštićen i svojom srećnom zve-zdom, jer nije bilo opšte gladi otkako je došao u ovaj kraj sem manjih u ovom ili onom mestu.

Dovukla se zima, kad se ne ratuje, a Vang Tigar se u toploti pripremao. Vodio je računa da vojnici, sve dok vetrovi i kiše ne navale i suviše jako i ne padnu duboki snegovi, izlaze u polje svakog dana da se vežbaju. On je sam podučavao najbolje i najveštije, a ovi su učili ostale. Naročito se Vang Tigar starao o puškama. Svakog su meseca vojnici pred njim brojali puške i on je beležio koliki je broj pušaka i kakva im je vrednost. Stalno je govorio ljudima da će, ako bi samo jednom od njih puška nestala, streljati jednog, dvojicu, pa i trojicu, kako bi se održala srazmera. Niko se nije usuđivao

253da ga ne poslušaju. Sad su ga se bojali više nego ikad, jer se dotle već pročulo kako je čak ubio i ženu koju je voleo. Toliko je mogao da se razjari! Svi su strepeli od njegova gneva i na noge skakali čim bi navukao crne veđe.

Zima se sasvim spustila s hladnoga severa. Došli su mračni dani kad Vang Tigar nije mogao izlaziti napolje, pa nije mogao ni ljude nagoniti da to čine. Tako je došao najzad oči u oči s onim što je znao da ga čeka, naišlo je ono zbog čega se i odavao toliko poslu. Bio je dokon, bio je sam.

A nije želeo da se kao drugi ljudi odaje kockanju, pijančenju, gozbama ili traženju žena, kako bi se razonodio i oslobodio od svake brige.. Vang Tigar nije bio takav. Jeo je običnu hranu i više je to voleo negoli gozbu. A i od same pomisli na bilo koju ženu smučilo bi mu se. Jednom ili dva puta pokušao je da se kocka, ali nije imao narav za te stvari. Nije bio brz na kocki, niti je umeo upotrebiti priliku. A kad bi izgubio, ljutio se i hvatao za sablju. Oni koji su se s njim kockali poplašili bi se kad bi videli da obrve počinju da mu se mršte, da mu

usta postaju mrzovoljnija nego obično, a velika ruka mu se hvata balčaka. Zato su se i starali da on uvek dobij a. I to je bilo dosadno Vangu Tigru, pa bi dreknuo:

— Ovo je luđačka igra! Uvek sam to govorio.

Odlazio bi ljutit, jer nije uspeo odagnati misli, niti se razonoditi.

Gore od dana bilo je to što mora doći i noć. Nju je mrzeo više nego dan, jer je sam spavao, pošto je morao sam da spava. Ta usamljenost i danju i noću nije bila dobra za čoveka kakav je Vang Tigar, jer mu je srce bilo puno gorčine, i nije nigde nalazio veselosti, kao druga srca, iako su mnoga od njih imala da otrpe više negoli on. A ni usamljenički san nije bio dobar, jer mu je snažno telo bilo puno žudnje. A još uvek nije bilo žive duše koju bi mogao uzeti za druga. Doduše, stari upravnik je i dalje živeo u pobočnom dvorištu sa svojom staricom, koja je umirala od sušice. Ali nije bio naviknut na ljude kakav je

254

Vang Tigar. Zato ga se i plašio toliko i samo je mogao da grči stare ruke i što brže da odgovara na sve što mu Vang Tigar predlaže:

— Tako je, plemeniti... Tako je, generale moj...

Ali bi se Vangu Tigru i to dosadilo, pa bi tako strašno presekao pogledom starog učenog čoveka da bi ovaj pobledeo kao ilovača i odšunjao se iz sobe čim bi se usudio, a izbledele haljine su mu se vukle za mršavim staračkim telom.

Ipak je Vang Tigar uzdržavao nestrpljenje, jer je bio pravedan čovek i znao je da se stari upravnik ponaša što bolje može. Često ga je brzo otpuštao, pre no što bi ga strpljenje izdalo, da se ne bi mnogo razbesneo i povredio starca i da mu ruka ne bi po-letela sablji pre no što bi se svesno odlučio da tako učini.

Bili su tu i njegovi verni ljudi, tri dobra i prava ratnika. Jastreb je doista bio odličan borac, a po lukavstvu prepredeniji od hiljade običnih vojnika. Ipak je to bio samo običan neobrazovan čovek. Jedino je mogao da priča o načinima kako se drži neko oružje, kako se vodi borba pesnicama ili ritanjem desne ili leve noge u neki deo tela pre nego što se neprijatelj može da pribere; pričao je samo o raznim načinima i veštinama u borbi. A kad bi to ispričao, i po sto puta ispričao, i ispričao kako je učinio ovo ili ono u toj i toj bici, koju je tu i tu vodio, izneo bi tako sve što zna, te je Vangu Tigru bilo dosadno s njim, iako ga je cenio.

Bio je tu i Klač Svinja. Bio je to vrlo spretan čovek, sa ogromnim hitrim pesnicama i debelim telom, kojim se mogao baciti na vrata i provaliti ih. Ali je i on bio dosadan drugar u zimskoj noći, a uz to je još i mucao. Imao je i vernog čoveka rasečene usne, doista najodaniju dušu; mada nije bio baš veliki ratnik, najbolji se pokazivao kad je trebalo neku poruku odneti. Ali njegovo pljuvanje i zviždanje u govoru nije baš bilo prijatna zabava. Vang Tigar se nije ponižavao da govori sa svojim sinovcem, koji je za koleno bio mlađi od njega, niti je silazio da se gosti i pijanci sa vojnicima, jer je znao da jedan

255vojskovođa ne sme to činiti, niti da se prijatelji i zabavlja sa vojnicima i da dopusti da ga oni vide slabog i pijanog, jer kad dođe dan bitke, neće ga uvažavati, niti mu slušati naređenja. I, doista, Vang Tigar je mnogo pazio da

pred svoje ljude izlazi samo u punoj ratnoj uniformi i sa oštrom sabljom, koju je tako upotrebljavao da je tu oštricu i voleo i mr-zeo. Bilo je to tako oštro sečivo da mu nije mogao naći ravna u svetu. Imao je običaj da je uzme u ruke, zagleda se i razmišlja, ovako sam, da bi i oblak presekla na dva dela kad bi njom zamahnuo. I grlo one žene bilo je tako meko, pa je oštrica hitro učinila svoje. Ali ako je Vang Tigar i imao nekog društva preko dana, morala je doći noć na kraju svakog dana, morao je silom prilika da ostane sam. Ležao bi na postelji osamljen, a noći su zimi vrlo duge i mračne.

U te duge, crne noći morao je Vang Tigar da bude sam. Ponekad bi palio sveću sa stenjkom i čitao stare knjige, koje je voleo još kao dečak. Prve su mu i razvile želju za vojničkim životom te priče o trima kraljevima, o razbojnicima kraj velikog jezera i mnoge druge slične junačke kaže. A nije mogao neprestano ni čitati. Sveća bi izgovorela do samoga kraja trščanog stenjka, hvatala bi ga zima, pa bi najzad morao da legne, sam u crnoj i mrkoj noći.

Iako je svake noći bežao od toga trenutka, ipak je nailazio čas kad se prisećao žene koju je voleo. Tad je tugovao za njom. Ali u toj svojoj žalosti nije poželeo da je živa, jer je znao i uporno sebe uvera-vao da nije bila stvor kome bi mogao verovati, i samo joj je zbog slasti svoje ljubavi sasvim otvorio srce. Njoj mrtvoj je i mogao verovati, ali da je ostala živa, a on joj oprostio, uvek bi je se plašio. I taj strah bi ga razdelio tako da bi mu samo pola srca bilo posvećeno cilju, i nikad se ne bi proslavio.

Tako je samome sebi govorio u noći. Ali ga je bolelo pri pomisli da je samo Leopard, obična neznalica, koji se nešto malo uzdigao nad svojom razbojničkom bandom, tako mogao privezati ljubav te žene, koja nije bila prosta žena, da mu je čak i mrtvo-

256

me toliko bila privržena te je i pored žive ljubavi ostala dušom uz mrtvog čoveka.

Jer Vang Tigar nije mogao verovati da ga nikad nije volela. Ne! Prisećao se stalno, s požudom, kako je iskrena i strasna bila na toj istoj postelji na kojoj on i sad leži. Nije mogao verovati da se tolika strast mogla rasplamteti da nije bilo ljubavi. Oronuo je, oslabeo i osećao, i pored sve svoje slave i položaja, da je manji čovek od Leoparda, koga je lično ubio. Jer je njegova živa ruka nad tom ženom bila slabija nego njena uspomena na mrtva čoveka. Nije to mogao razumeti, ali je osećao da je tako moralo biti.

Pošto se osećao manje vrednim nego što je ranije mislio, život mu se pružao bez konca, bez smisla. Sumnjao je da li će uopšte ikada postati veliki, a ako to i postigne, šta mu vredi kad nema sina za koga bi izvojevao slavu. Sve će umreti s njime. Nije voleo braću niti njihove sinove, niti je hteo da se za njih bori u ratu i lukavstvima. Mrmljao je samome sebi u mraku ove neme sobe:

— Kad sam je ubio, ubio sam dvoje, a drugi stvor je bio sin koga sam mogao imati!

Ponovo bi se svega prisetio. Gledao ju je kakva je izgledala ležeći mrtva: snažno joj i lepo grlo pro-bodeno, svetla krv kipti. I gledajući tu sliku beskonačno, nije više mogao da podnese i odjednom nije mogao dalje da izdrži na toj postelji, iako je bila oprana i ponovo obojena, mrlje krvi sa nje iščezle, nov jastuk postavljen, iako mu niko nije ni spominjao šta se dogodilo niti je ikad čuo gde joj je odneseno telo. Ustao bi s postelje, uvio se u pokrivač i seo, jadan i sav u groznici, na stolicu, i ostajao tako sve dok slaba zora ne bi došla i ukazala se bleđa i promrzla kroz njegove rešetke.

Tako su se zimske noći vukle, jedna za drugom, dok najzad Vang Tigar ne dreknu da tako više ne može da ide, jer su ga te tužne i usamljeničke noći survivale i uništavale slavo-ljublje u njemu. Sve se više plašio, jer mu ništa više i nije izgledalo dobro, postajao je nestrpljiv prema svima koji su mu pri-

17 Sinovi

257lazili, a najviše je besneo na svog sinovca. Govorio

je ljuti to:

— Taj mi je s|^or najbliži, taj iskeženi rošavi majmun, sin jednog trgovca! On je najbliži mome sinu!

I najzad, kad je već izgledalo da će poludeti, došla je promena u njegovom raspoloženju. Nastupila je jedna noć kad ga je žena, iako mrtva, upro-pašćavala onako isto potpuno kao što bi činila da je ostala živa i ostvarila nameru koju je smerala. I Tigar se odjednom prenuo. Činilo mu se da njenom duhu govori, da ga izaziva:

— Zar i druge žene ne rađaju sinove? Zar meni nije više stalo do sina negoli do bilo koje obične žene? Imaću sina. Uzeću ženu, dve, tri, dok ne dobijem sina! Budala sam bio što sam se uvek lepio samo uz jednu ženu — prvo uz onu koju uopšte i nisam poznao i s njome progovorio samo nekoliko isprekidanih reci, koliko se može govoriti s robinjom u očevoj kući, i zbog koje sam patio deset godina; a posle, za ovu drugu, koju sam ubio. Zar se nikad neću nje otresti, hoću li patiti još deset godina sve dok ne postanem suviše star da bih mogao imati sina? Ne! Biću kao i drugi ljudi, gledaću da budem slobodan kao i oni, uzeću ženu i ostaviti je kad mi bude volja.

Istog je dana pozvao vernog čoveka rasečene usne u svoju sobu i rekao mu:

(

— Potrebna mi je žena, bilo koja pristojna že-' na. Idi i reci braći da mi je žena umrla i neka mi nađu nešto, jer sam zauzet ratovima koji će izbiti u proleće, pa ne želim da odvajam misli od ratova. \

Verni čovek pođe radosno sa ovom porukom, jer mu je ljubomorno oko pr,imetilo zbog čega mu general pati. Pogodio je razlog tome. A sad je mislio da je ovo dobar lek.

A Vangu Tigru je ostalo da čeka šta će mu vreme doneti i braća učiniti za njega. I čekajući tako, naterivao je samoga sebe da razmišlja o ratovima i kako će proširiti svoju vlast. Tako je smislio kako će se izmoriti za noćni san.

Zaobilaznim putevima, da ga ljudi ne bi prime-tili i začudili se njegovim čestim posetama, stigao je verni čovek do grada, a odatle u veliku kuću u kojoj su braća Vang živela. Raspitao se i saznao da se u to doba, blizu podne, Vang Trgovac nalazi u javnoj pisarnici. Tamo je verni čovek odmah pošao da preda poruku. Vang Trgovac je sedeo u svom delu javne pisarnice, maloj, mračnoj sobi, koja je pripadala glavnom žitarskom tržištu. Izračunavao je na tablici s kuglicama neku zaradu koju je postigao na tovaru pšenice na jednom brodu. Pogledao je vernog čoveka, saslušao poruku, a kad je čuo, iznenađen, buljeći sitnim očima, napućio je mršave usnice:

— Lakše mu čak i srebro mogu naći negoli ženu. Otkud da znam gde ću se okrenuti da mu nađeni nevestu? Baš je šteta! Što je izgubio onu prvu.

A verni čovek je, sedeći na ivici nižeg sedišta, odgovorio skrušeno:

— Jedino tražim, brate mog gospodara, da mu nađete ženu koja neće praviti neprilike mome generalu i koja će ga zavoleti. On ima čudno, duboko srce, i u stanju je da se nečemu sav posveti, skoro do ludila. Tako je voleo i onu što je umrla. I još je nije zaboravio. Iako meseci prolaze, još na nju misli, a takva vernost nije dobra za čovekovo zdravlje.

— A kako je umrla? — zapitao je Vang Trgovac radoznalo.

Ali verni čovek je bio odan i ćutljiv, i zadržao se baš kad je hteo odgovoriti, jer se setio da ljudi izvan vojničkih redova, nenaviknuti na ratničke stvari, ne mogu da podnesu ubijanje i umiranje kao što to vojnici moraju, čiji je zanat da ubijaju ili budu ubijeni ako lukavstvom ne mogu da se spasu. Zato je kratko rekao:

— Umrla je od iznenadnog izliva krvi! A Vang Trgovac je poverovao u ovo. Tad je Vang Trgovac zamolio jednog činovnika da vernog čoveka odvede u neku malu krčmu, gde

17*

259će se nahraniti pirinčem i svinjetinom. A kad su oni otišli, Vang Trgovac sede, zamisli se i reče u sebi: — Došlo je vreme kada će moj stariji brat nešto znati bolje od mene, jer ako on išta zna — to su začelo žene. A poznajem li ja koju ženu osim one moje?

Vang Trgovac se podiže i krete se da nađe svog brata, Vanga Veleposednika. Skinuo je s jednog klina na zidu sivu svilenu haljinu, koju je upotrebljavao za izlazak, ali ju je u javnoj pisarnici svlačio da se ne bi habala. Otišao je do kuće svoga brata i zapitao vratara da li mu je toga dana gospodar kod kuće. Vrtar je hteo da ga povede, ali Vang Trgovac reče da će pričekati. Sluga se raspitao kod jedne robinje, a ona je odgovorila da se gospodar nalazi u nekoj kockarnici. Kad je Vang Trgovac to čuo, otišao je do toga mesta, koračajući pažljivo po kaldrmi kao mačka, jer je prošle noći sneg padao, a vreme bilo tako hladno da je sneg još na ulici ležao. Postojala je samo jedna uzana staza sredinom ulice, koju su

napravili prodavci, kojima je poziv nalagao da izlaze, ili ljudi kao njegov brat, koji su odlazili na uživanje.

Došao je do kockarnice, zapitao nadzornika i čuo da mu se brat nalazi iza jednih vrata. Vang Trgovac je otišao tamo, otvorio ih i zatekao Vanga Veleposednika kako se kocka s prijateljima u maloj sobi, dobro zagrejanom mangalima.

Kad je Vang Veleposednik ugledao glavu svoga brata gde proviruje kroz vrata, potajno se obradovao što ga je uznemirio za vreme igre, jer nije baš bio osobito vest u kocki, pošto je tu veštinu naučio kasno u životu. Njegov otac Vang Lung nije sinovima dozvoljavao da se kockaju u gradskim kockarnicama. Ali sin Vanga Veleposednika je bio brz i vest u tom zanatu, jer se kockao celog života, pa čak i mlađi sin mu je bio u stanju da zaradi gomilicu srebra kad bi u kojoj igri uzimao učešća.

Zato se Vang Veleposednik rado digao kad je video bratovu glavu kroz odškrinuta vrata. Brzo se podigao i u žurbi rekao prijateljima:

260

— Moram prestati, jer sam nešto potreban bratu.

Uzeo je krzneni ogrtač, koji je bio ostavio na stranu zbog vrućine u sobi, i izišao napolje, gde ga je Vang Trgovac čekao. Ali nije rekao da mu je milo što je izišao, jer, suviše ponosit, nije hteo priznati da je izgubio na kockanju, pošto bistar čovek treba da dobija. Samo je rekao:

— Imaš li nešto da mi kažeš?

Vang Trgovac je odgovorio svojim oskudnim rečnikom:

— Hajdemo nekud gde bismo mogli da razgovaramo, ako ima uopšte takvog kutka u ovoj kući.

Vang Veleposednik je odveo brata u jednu odaju gde su stajali stolovi za čaj. Izabrali su usamljen sto, malo dalje od ostalih, i tu su sela oba brata. Vang Trgovac je čekao da Vang Veleposednik poruči čaj ivino, ali ovaj, setivši se koliko je sati, zatraži i neko meso i drugog jela. Najzad je sluga otišao, a Vang Trgovac je otpočeo bez okolišenja:

— Naš mlađi brat traži ženu, jer mu je supruga umrla, pa se ovoga puta nama obraća. Mislim da je to stvar koju ćeš ti bolje svršiti od mene.

Ovo je Vang Trgovac rekao i razvukao malo donju usnu, kao da se krišom smeje. Ali Vang Veleposednik to nije primetio. Glasno se nasmejao, a debeli mu se obrazi zatresli:

— Ako uopšte nešto znam, onda su to svakako žene. U pravu si, ali to ne bi valjalo reći pred mojom gospođom!

Smejao se i gledao brata pomalo obešenjački, kao što čine muškarci kad o takvim stvarima pričaju. Ali Vang Trgovac nije hteo da se šali i čekao je. Vang Veleposednik se uozbilji, a zatim nastavi:

— Ovo je došlo upravo kad treba, jer baš sad merkam nevestu u gradu za svoga sina. Znam sve cure odreda. Imam nameru da za najstarijeg od svojih sinova zaručim jednu devojkicu kojoj je devetnaest godina, a ćerka je mlađeg upravnikovog brata — vrlo dobra, plemenita devojkica. Majka moga sina

261 videla joj je već vez i ostale primerke ručnog rada. Nije lepotica, ali je vrlo plemenite krvi. Jedino je nevolja što nam sin ima glupe misli da sam izabere sebi ženu. Čuo je da se tako radi na Jugu. Rekao sam mu da se za takve običaje ovde još ne zna, a, osim toga, on može sebi izabrati drugu i treću ženu po svojoj volji. A ubrzo ću se morati pobrinuti i za svog drugog sina. Što se tiče onog jadnog grbonje, majka mu i tako želi da ima sveštenika u porodici. A šteta bi bila pravog, snažnog sina baciti za takvu svrhu ...

Ali Vanga Trgovca se nije ticalo šta se dešava u porodici njegova brata, jer je jasno bilo da se svaki sin mora pre ili posle oženiti, pa tako isto i njegovi sinovi. Međutim, on nije gubio vreme na takve stvari, smatrajući da su to ženska posla, pa je sve to ostavljao ženi na volju, naglasivši joj jedino da snahe koje će mu ući u kuću moraju biti čestite, snažne i radine. Zato je nestrpljivo upao bratu u reč: — Odgovara li koja od tih devojaka našem bratu? Osim toga, da li bi im očevi bili radi da kćeri puste u kuću jednog udovca?

Ali Vang Veleposednik zbog takvih sitnica nije hteo žuriti, pa je pustio sećanjima da oživljavaju pojedine mlade devojke, sad ovu, sad onu, i tako je pričao o svima koje je poznao, i šta se o njima moglo čuti:

— Ima jedna vrlo dobra devojka, ne suviše mlada, čiji je otac učen čovek. I nju je načinio u neku ruku učenom, pošto nema sina, a nekome mora predati svoje znanje. Ona ti je, što se danas kaže, nova žena, to jest bila je na naukama i ne vezuje noge. Baš zbog toga je i čudna na svoj način, pa je zato i zakasnila za udaju, jer se ljudi boje da takvu ženu uzmu za svoje sinove, da ne bi posle bilo neprilika. Ali sam čuo da ima mnogo takvih devojaka na Jugu. I samo zato što je ovo mali grad, ljudi ne znaju šta bi s njome. Ona čak izlazi i na ulicu. Video sam je jednom. Išla je vrlo slobodno i nije zverala oko sebe. I pored sve te svoje učenosti, nije tako ružna, kao

262

što bi se moglo misliti. Iako nije mnogo mlada, ipak nema više od dvadeset pet do dvadeset šest godina. Misliš li da će se svideti mome bratu takva žena koja ne liči na ostale?

Na ovo Vang Trgovac odgovori, ograđujući se:

— Misliš li ti da će mu ona biti dobra domaćica i od koristi? On sam čita i piše tako dobro kao ret-ko koji čovek. Kad to i ne bi znao, mogao bi mu to raditi neki učen čovek. Zato ne vidim da mu je potrebna žena sa svim tim znanjem.

A Vang Veleposednik, koji je bio zauzet trpanjem hrane u času, zastade tad malo i zadrža na pola puta svoju kašiku, jer je sluga dolazio i odlazio nekoliko puta s tanjirima, pa najzad viknu:

— Mogao bi za to najmiti i sluškinju, ili kakvu drolju. Nije sva vrednost žene u onom što zna da uradi. Glavna je stvar da li ona zadovoljava čoveka ili ne, naročito ako je muž kao što je moj brat koji ne traži druge žene. Čini mi se da bi ponekad za čoveka vrlo prijatno bilo da ga žena razonodi, ako ume da prisedne i da mu čita pesme ili neku ljubavnu priču i da ga tako uspava.

Ovo je Vangu Trgovcu bilo neukusno. Pažljivo je birao golubove, nadevene kestenjem, i vesto zabadao štapiće između kostiju, da bi pronašao parče koje mu je ispalo, a zatim reče:

— Ja bih bio više zadovoljan ženom koja je pažljiva u kući, ima decu i zna da štedi novac.

Odjednom se Vang Veleposednik toliko strašno razljuti, kao nikad valjda još od detinjstva. Veliko puno lice mu pomodre, a Vang Trgovac uvide da se oko toga nikada neće složiti. A oko takve stvari začelo nije trebalo gubiti čitav dan, jer su žene ipak žene, makar ponekad bile i nešto drugo. Svaka će ipak poslužiti svom krajnjem cilju isto onako dobro kao i bilo koja druga, pa je zato brzo rekao:

— Taj naš brat nije siromašan. Hajde da mu izaberemo dve žene. Izaberi ti jednu, za koju misliš da je najbolja, pa ćemo ga prvo s tom venčati; a malo kasnije ćemo mu poslati onu koju mu ja budem izabrao. Ako mu se jedna više dopadne od dru-

263ge, neka mu i bude, ali dve žene nisu mnogo za čo-veka na njegovom položaju.

Tako su se pogodili, a Vangu Veleposedniku je bilo milo što će prvo njegova izabranica postati žena njegova brata. A kad se promislio, video je da je tako i pravo, jer nijedan čovek ne može da spava sa dve žene u prvoj bračnoj noći, a na kraju krajeva, on je najstariji brat i glava porodice. Tako su se sporazumeli i zatim rastali. Vang Veleposednik se požurio da svrši svoju dužnost, a Vang Trgovac je krenuo kući da nađe ženu i s njom porazgovara.

Kad je došao do kuće, ona je stajala na vratima na ulici, zatrpanoj snegom, ruke je uvila u pregaču da ih zagreje, ali ih je s vremena na vreme vadila da opipa piliće koje je jedan trgovac tu nudio. Zbog snega je živina bila znatno pojevtinila, jer nije mogla naći napolju uobičajenu hranu. A žena je htela svom kokošinjcu da doda još par-dva. Vang Trgovac je prilazio, ali ga ona nije ni pogledala, već je nastavila da zaviruje u živinu. Ali joj Vang Trgovac reče ulazeći u kuću:

— Kad svršiš, ženo, hajde u kuću.

Ona se požuri, izabra dve kokoške, i posle prepirke oko njihove težine, dok ih je prodavač onako zavezane merio na kantar, pogodiše se za cenu. Ona uđe u kuću, baci kokoši pod jednu stolicu, a zatim sede s kraja, da čuje šta to muž ima da joj kaže. On je govorio suvo i polako:

— Onaj moj mlađi brat traži ženu, jer je ona njegova naglo umrla. Ja pojma nemam o ženama, ali ti si ove poslednje dve godine prilično njuškala naokolo, zbog naših sinova. Imaš li neku da je njemu pošaljemo?

Njegova žena je odgovorila kao iz puške, jer je uživala u stvarima kao što su rođenja, sahrane i ven-čanja. Torokala je ne prestajući:

— Ima jedna vrlo dobra devojka, koja mi je bila prva susetka u selu. Toliko je dobra da sam čak pomišljala, da je samo malo mlađa, da je uzmem za našeg najstarijeg. Ona je devojka ne može biti bolje naravi, vrlo štedljiva. Nikakve mane nema, osim što

su joj zubi počeli da crne još dok je bila dete, jer ih je neki crv pojeo, kažu, pa joj ponekad i ispadne koji zub. Ona se toga stidi, pa uvek drži zatvorena usta, da ih sakrije. Zbog toga i govori vrlo malo i skoro nečujno. Otac joj nije siromah, ima i zemlje, i bio bi zadovoljan da je tako dobro uda, pošto već sam vidi da mu je devojka malo zašla u godine. Vang Trgovac suvo odgovori:

— Ako ne može mnogo da priča, dobro će biti. Pobrini se o tome, a posle venčanja ćemo je poslati!

Tek tad je rekao ženi da će dve žene biti izabrane, a ova je glasno odgovorila:

— Baš mi ga je žao što mora da uzme i izabranicu tvoga brata, jer taj samo zna za pokvarene žene. A zaklinjem se da će mu njegova gospođa, ako i ona bude imala neke veze s tim, izabrati kakvo popovsko čeljade. Čula sam da se toliko slizala s popovima i kaluđericama da bi htela da se čela kuća moli bogu i mrmlja molitve. Dobro je, mislim, ići u hram, jednom ili dvaput, ako je neko bolestan, ili kad je žena bez poroda, ali verujem da su i bogovi ljudi kao i mi. A mi baš ne volimo mnogo svet koji nam svaki čas dosađuje i zivka nas zbog ovog i zbog onog.

Pljunula je na pod i nogom razgazila pljuvačku. Kako je bila zaboravila na kokoške ispod stolice, nogu je najzad povukla, udarila živinu, a ona silno zakrešta, tako da se Vang Trgovac podiže i nestrpljivo reče:

— Nikad još nisam video ovakvu kuću! Svugde mora biti kokošiju.

A kad se ona brzo saže da izvuče kokoške i objasni koliko su bile jevtinije nego obično, on je prekide u reci i dodade:

— Dobro, dobro! Ja sad moram natrag u svoje magaze. Posveti se onoj stvari, a od danas za dva meseca, otprilike, mi ćemo je pozvati. Samo dobro zapamti šta se sve bude potrošilo, jer zakon ne zahteva da mi i drugi put platimo bratovo venčanje.

Tako je stvar bila svršena i dve devojke prstenovane.

265A Vang Trgovac je pažljivo unosio troškove u svoju knjigu. Venčanje je bilo određeno kroz mesec dana.

To je imalo da bude pred kraj stare godine, pa kad je Vang Tigar o tome obavešten, spremio se da krene kući svoga brata i ponovo se venča. Nije ga sve to nimalo oduševljavalo, ali se ipak bio odlučio na ženidbu, pa je resio da se više ne predomišlja. Svoja tri verna čoveka je uputio da vode nadzor umesto njega, a sinovca je ostavio da bude glasonoša ako bi izbila kakva nepravilnost dok sam bude odsutan.

Kad je ovo svršio, on je tobož zatražio od upravnika dozvolu da pet dana provede kod braće i šest dana za putovanje tamo i ovamo. A starac se požurio da mu odobri. Vang Tigar se postarao da saopšti starom upravniku da je ostavio i vojsku i povere-nike, da se ne bi u njemu rodila neka nejasna nada o pobuni. A zatim, pošto se obukao u svoje skoro najbolje haljine, a one najlepše poneo sa sobom, zavezane o sedlo, Vang Tigar je krenuo na Jug svojoj kući. Poveo je sa sobom malu četvu od pedeset naoružanih ljudi, jer je on bio čovek velike

hrabrosti, pa se nije, kao mnogi ratnici, okruživao stotinama bližih i daljih stražara.

Jahao je Vang Tigar kroz zimu, zaustavljajući se noću po seoskim hanovima i nastavljaajući dalje po smrznutim putevima. Još nije bilo ni znaka od pro-leća, a kuće, napravljene od sive gline i pokrivene sivom trskom, izgledale su kao da su iz zemlje iznikle. Čak je i narod bio iste sive boje, išiban vetrovi-ma i prašinom severnjačke zime. A Vang Tigar nije osećao da mu se za ta tri dana, jašući prema zavičaju svoga oca, radost budi u srcu.

Kad je stigao, uputio se u kuću starijeg brata, jer je tu morao i da se venča. Pošto je kratko pozdravio ukućane, odsečno je rekao da pre venčanja mora otići na očev grob i odati poštu. To su svi odobrili, a naročito gospođa Vanga Veleposednika, jer je to bila stvar na svome mestu, pošto je Vang Tigar toliko vremena bio dsutan, pa nije uzimao

266

učešća u danima daće kad porodica odaje poštu svojim mrtvima.

Iako je Vang Tigar znao šta mu je dužnost i obavljao je kako treba kad god je mogao, ovog puta ju je izvršio i zbog toga što je bio nestrpljiv i turoban. A nije znao zašto je tako raspoložen. Nije mogao podnositi da sedi dokon u kući svoga brata, nije mogao trpeti njegovo raskalašno uživanje u predstojećem venčanju. Bio je utučen i morao je tražiti neko izvinjenje, kako bi nekud otišao i bio sam daleko od svih, jer mu ova kuća nije izgledala svojski bliska.

Poslao je jednog vojnika da kupi hartije, tamjan i ostale stvari koje se nose na grob. Sa svim tim izišao je iz grada, a vojnici su koračali za kopitama njegova konja naoružani puškama o ramenu. Osećao je slabo zadovoljstvo primećujući kako narod zvera u njega na ulici. Iako mu je lice bilo ukočeno, iako je gledao napred, praveći se da ništa ne vidi i ne čuje, ipak je slušao vojnike gde grubo viču:

— Pufa za našeg generala, puta za našeg gospodara!

Video je kako se običan svet pribija uza zidove i u kapije. Tešilo ga je što izgleda tako velik u njihovim očima, pa se držao uspravno, prema položaju i dostojanstvu.

Tako je došao do grobova ispod urminog stabla, koje se u međuvremenu pretvorilo u kvrge i čvrge, iako je nekad, kad je Vang Lung izabrao to mesto sebi za večni počinak, bilo glatko, mlado drvo. Sada se i drugo urmino drveće razvilo iz tog jednog. A Vang Tigar je, da bi pokazao poštovanje prema ocu, sjahao s konja dok je još daleko bio od groba, i polako peške prilazio tome grmu, a jedan vojnik je stajao i za uzdu držao alatoga konja. A Vang Tigar je prilazio polako i dostojanstveno, kakva pošta i treba da bude, dok nije došao do groba svoga oca. Tu se poklonio tri puta, a vojnici koji su nosili har-tiju i tamjan prišli su i to sve položili, najviše na Vang Lungov grob, a zatim na grob Vang Lungovog oca, dalje na grob Van Lungovog brata, a najmanje

267na grob O-lane, koje se Vang Tigar kao majke sećao vrio slabo.

Tad je Vang Tigar prišao ponovo polako i dostojanstveno, zapalio tamjan i hartiju, kleknuo i klimnuo glavom koliko je puta trebalo pred svakim grobom. A kad je to završio, stajao je bez pokreta, razmišljajući, dok je vatra gorela, a srebrna i zlatna hartija se pretvarala u pepeo, a tamjan se jako pušio i mirisao u zimskom vazduhu toga dana. Tog sivog, hladnog dana nije bilo sunca, ni vetra kakav obično donosi sneg, a mali topli oblak tamjana jasno se vijugao u svežem vazduhu. Vojnici su čekali u mrtvoj tišini sve dok im je general opštio sa svojim ocem. Najzad se Vang Tigar okrenu, priđe konju, uzjaha ga i krete se natrag stazom kojom je i došao.

Ali za ovo vreme dok je razmišljao uopšte nije mislio na oca. Mislio je o sebi, kako nikog neće imati da mu dođe na grob i oda poštu koju sin ukazuje ocu. Dok je o tome mislio, činilo mu se da je dobro što se ženi, te je tako malo bolje podneo onu pustoš u duši koju je osećao zbog neispunjenih nada da ima svoga sina.

Staza kojom je Vang Tigar jahao dodirivala je prag kuće od naboja i prolazila samom ivicom gumna, koje je u isto vreme bilo i dvorište. Buka vojnika uzбудila je grbavka, koji je tu živeo s Kruško-vim Cvetkom. Deran je istrčao napolje šepajući što je brže mogao, i počeo da zvera. Nije uopšte poznavao Vanga Tigra, niti je znao da mu je to stric, već je stajao kraj staze, zinuviši. Iako je imao skoro šes-naset godina i bio bezmalo čovek, ipak nije bio viši od deteta od šest-sedam godina. Leđa su mu se izvijala iza glave kao oklop. Van Tigar je bio iznenađen njegovim izgledom i zapitao ga je, zaustavivši konja:

— Ko si ti što živiš u mojoj kućici od zemlje? Tad ga je dečak poznao, jer je čuo da ima strica

generala, često je o njemu sanjao i u čudu se pitao kakav li izgleda. Pa je zato sad radosno viknuo:

— Jesi li mi ti stric?

268

Tad se Vang Tigar priseti i polako reče, stalno gledajući podignuto dečakovo lice:

— Čuo sam da moj brat ima mladića kao što si ti. Čudno je to, jer smo mi svi pravi i snažni, a takav mi je bio i otac, čak i pod stare dane bio je ne-verovatno krepak i jak.

Na to dečak odgovori prosto, kao da se odavno već naviknuo na te stvari, neprestano gledajući za-vidljivo vojnika i alatog konja:

— Ali mene su ispustili!

Zatim ispruži ruku prema Vang Tigrovoj pušci. Žmirkao je svojim čudno ostarelim licem i malini utonulim očima. Govorio je brzo:

— Još nijednom nisam imao u ruci te strane puške. A voleo bih da je podržim makar i za trenutak.

Videći tu ispruženu ruku, malu, suhu ruku kao u starca, obuzet nekim naglim sažaljenjem prema tom jadnom iskrivljenom dečaku, Vang Tigar mu je pružio pušku da je opipa. Ali, dok je on čekao da se dečak zadovolji, neko se pojavio na

vratima. Bila je to Kruškov Cvet. Vang Tigar je odmah poznade, jer se nije mnogo promenila, sem što je bila mršavija nego ranije, a lice joj je, uvek bledo i jajastog oblika, sad bilo i lako pokriveno izvanredno tankim borama, kao konac po bledej koži. Kosa joj je bila glatka i crna kao i uvek. Vang Tigar joj se pokloni, ukrućeno i duboko, ali ne silazeći s konja. I Kruškov Cvet se malo pokloni, i odmah se htjede okrenuti, ali je Vang Tigar zapita:

— Je li luda još živa i da li je dobro sa zdravljem?

A Kruškov Cvetak odgovori mekim, mirnim glasom:

— Dobro je!

Vang Tigar ponovo zapita:

— Dobijate li svoj deo uredno svakog meseca? Ona odgovori ponovo onim istim glasom:

— Hvala vam, dobijam svoj deo!

Dok je govorila, držala je oborenu glavu i gledala utabanu zemlju gumna, a kad je ovaj odgovor

269završila, brzo se okrenula i otišla. Vang Tigar je ostao zverajući na prazan prag. Zatim naglo reče dečaku:

— Zašto ona nosi haljinu koja liči na one što oblače kaluđerice?

Video je bio da joj je siva haljina ukrašena ispod grla kao u kaluđerica, pa to nije razumeo.

Dečak je odgovorio, gotovo i ne misleći šta govori, jer mu je srce bilo žudno prikovano za pušku kojom se igrao i gladio joj kundak:

— Kad luda umre, otići će u manastir, tu blizu, i postati kaluđerica. Sada uopšte više ne jede meso, zna napamet mnogo molitava i već je sestra-priprav-nica. Ali neće napustiti svet i odseći kosu sve dok luda ne umre, jer joj je moj deda ostavio tu ludu.

Vang Tigar je ovo saslušao. Čutao je za trenutak, osećajući neki neodređeni bol, a zatim sažaljivo reče dečaku:

— A šta ćeš ti onda, jadni mali grbavi majmune?

A dečak je odgovorio:

— Kada ona ode u manastir, biću i ja sveštenik u hramu, jer sam vrlo mlad, pa ću dugo živeti da bi ona čekala i na moju smrt. Kad postanem sveštenik, dobij aću hranu, a ako se razbolim, a često sam bolestan zbog ovoga što nosim na sebi, ona će dolaziti i negovati me, jer smo rodbina.

To je dečak rekao nemarno. A zatim mu se glas promeni i zadrhta od neke vatre. Pogleda Vanga Tigra i uzviknu:

— Da, biću sveštenik. Ali, oh, koliko bih hteo da sam prav, jer bih tad bio vojnik, ako bi me ti hteo primiti, striče!

Toliko je bilo vatre u njegovim utonulim očima da je Vanga Tigra to ganulo.

Odgovorio je s puno sažaljenja, jer je bio milostiv čovek u srcu:

— Rado bih te uzeo, jadni stvore, ali kad si već tako stvoren, šta drugo možeš i biti nego sveštenik.

A dečak obori glavu i reče slabim, jedva čujnim glasom:

— Znam to i sam.

Bez ijedne reci predade Vangu Tigru pušku, okrete se i odšepa preko gumna. A Vang Tigar nastavi svojim putem, na venčanje.

Čudno je to venčanje izgledalo Vangu Tigru. Nisu ga strast i nestrpljenje žegli. Noć i dan su mu izgledali podjednaki. Obavljao je sve tiho i dostojanstveno, kao što je i sve drugo činio kad ne bi bio razgnevljen. Ali sad su mu i ljubav i jarost izgledale podjednako daleko od mrtvog mu srca, a prilika njegove neveste u crvenoj odeći ličila mu je na nejasnu, daleku sliku s kojom ne zna šta će. A tako isto i gosti, i braća, i njihove žene i deca, i strahovito debela prilika Lotosovog Cveta, koja se oslanjala na Kukumavku. Ipak je jednom i tu staru ženu pogledao, jer je zadihano disala, od silnoga sala. A Vang Tigar joj je čuo to hrapavo i brzo disanje, u trenutku kad se klanjao starijoj braći, onima koji su kumovali nevesti, gostima i svima ostalima kojima se morao pokloniti po propisu.

A kad je svadbena zakuska doneta, on, tako reći, nije ni okusio nijedno jelo.

Vang Veleposednik bi započinjao sa svojim šalama, jer se trebalo veseliti i na mladoženjinom drugom venčanju, a neki gost bi prihvatio smehom, ali je veselje iščezavalo i utišavalo se pred ozbiljnim licem Vanga Tigra. Ništa nije rekao za vreme svog svadbenog ručka, osim što je brzo dograbio vino kad je na sto došlo, kao da je žedan. Ali kad ga je okusio, spustio je času i promuklo rekao:

— Da sam znao da vino neće biti bolje od ovog, doneo bih krčag vina iz svog kraja.

Kad su dani venčanja prošli, uzjahao je na svog alatog konja, krenuo, nije bacio ni pogleda na ne-vestu i njenu služavku, koje su išle pozadi u kolima sa upregnutom mazgom. Na kolima su bile spuštene zavese. Ne! Jahao je isto onako usamljeno kao kad je i dolazio; vojnici su išli iza njega, a kola lupka-rala pozadi. Tako je Vang Tigar doveo nevestuu svoje zemlje. Mesec-dva kasnije otprilike došla mu je i druga žena, zajedno sa svojim ocem. I nju je primio 271 jer mu je bilo sasvim svejedno da li će imati jednu ili dve žene.

Došla je Nova godina, svečanosti, pa je i to prošlo. Nastalo je vreme kad proleće počinje da se budi u zemlji, iako mu se nijedan znak ne može videti na nekom listu na drvetu. Bilo je, međutim, znakova da će padati i sneg, koji je i naišao jednog hladnog sivog dana, ali nije ostao, već se istopio od iznenadne topline, koju je nestalni topli vetar s juga doneo. A mlada pšenica na njivama, iako još nije počinjala da raste, obojila se novim zelenilom. Svugde su se seljaci otresali zimske dokonosti, zagledali motike, grabulje, počeli hraniti volove malo bolje, da bi ih spremili za napor. Kraj puteva vrba je počinjala da baca pupoljke, a deca su se u rojevima svukud viđala, s noževima, ili zamišljenim komadima drveta, ako ne bi imala sečiva, i kopala su sveže zeleno ko-renje da se na jedu.

Tako isto su se i ratnici uznemirili u svojim zimskim skrovištima, vojnici su ispružali debela i uhranjena tela, pošto im je dojadilo kockanje, sva-đanje i lenčarenje po gradovima, u kojima su bili nastanjeni. Željno su se pitali kakva će

im sreća biti u novim ratovima s proleća. Svaki je vojnik pomalo sanjao i nadao se da će onaj nad njim poginuti, i tako mu ustupiti svoje mesto.

Isto je tako sanjario i Vang Tigar o onome šta će uraditi. On je imao svoju zamisao, vrlo dobru, i hteo je sav da joj se preda, jer mu se činilo da se ona njegova otrovna i prokleta ljubav sasvim već završila. Ako možda i nije bila mrtva, negde je svakako bila sahranjena. A kad bi ga pokatkad uznemirile uspomene na nju, namerno je odlazio nekoj od svojih žena, pa ako nije bilo strasti, pio je mnogo vina da je razbudi.

Kao vrlo pravedan čovek, nije pokazivao da mu je jedna milija od druge, mada su bile sasvim različite: jedna je bila izobražena, čista, prijatna i mirna, a druga nešto malo neotesana, ali ipak žena s vrlinama i dobra srca. Najveća mana su joj bili crni zubi. Imala je vrlo gadan zadah kad bi joj se neko pri-

272

bližio. Ali, i pored toga, Vang Tigar je bio srećan, jer se te dve žene nisu svađale. Bez sumnje, zato se imalo zahvaliti i njegovoj pravičnosti, jer je bio pun obzira, i naizmenično odlazio jednoj, pa drugoj. A istina je bila i da su mu obe izgledale podjednake, jer za njega ništa nisu ni značile.

Ali nije više bilo nužno da sam leži noću, sem kad je to želeo. Pa ipak, nije postajao blizak tim ženama. Uvek im je odlazio nekako naduto, sa određenim ciljem. Ništa im nije govorio, nije bilo iskrenosti kao između njega i one mrtve. Nikad više nije sebi puštao na volju.

Ponekad je razmišljao o tim različitim osećanji-ma koje čovek može imati prema ženi. U tim trenucima bi govorio samome sebi da ona mrtva nikad i nije bila stvarno iskrena prema njemu, čak ni kad mu je izgledala razuzdana kao javna žena, jer je za sve vreme grljenja mozgala protiv njega. Misleći o tom, Vang Tigar je ponovo zapečatio svoje srce i utišavao telo kraj ovih dveju žena. Činio je to i u nadi, kao sa nekom svetlošću u njegovoj želji, da bi mu jedna od njih mogla najzad roditi i sina. Ta je želja još jednom snažila Vangu Tigru misli o slavi i on se zaklinjao da će još iste godine krenuti u veliki rat na neku stranu, izvojevati za sebe vlast i osvojiti prostrane krajeve. I već je video postignutu pobeđu.

XXII

Dok je proleće cvetalo, obeljene trešnje i blede-ružičaste breskve ležale kao laki oblačići po zelenoj zemlji, Vang Tigar se savetovao o ratu sa svojim vernim ljudima. Ali su morali čekati na dve stvari. Trebalo je, prvo, videti na koji će se način rat obnoviti između ratnika Severa i Juga, jer je primirje od prošle godine bilo vrlo labavo i neodrživo, pošto je to, u stvari, bilo samo zimsko zatišje kad nije ugodno tući se po vetru, snegu i blatu. Osim toga, ratnici Severa i Juga su se vrlo mnogo razlikovali i po svojoj prirodi: jedni su bili krupna tela, spori i obesni,

18 Sinovi

273a drugi mali, prepredeni ljudi, dobri za lukavstva i zasede; toliko su se razlikovali po naravi, pa čak i po krvi i jeziku, da im i nije bilo lako napraviti

mir za duže vreme. A drugo, Vang Tigar je čekao, a s njim i verni ljudi, da se vrate mnoge uhode koje je razaslao u početku godine. I čekajući tako, Vang Tigar se sa svojim pomoćnicima savetovao koje bi zemlje mogao pripojiti ovim sadašnjim i tako proširiti svoj posed.

Savetovali su se u velikoj dvorani, koju je Vang Tigar sad bio uzeo za sebe.

Sedeli su u njoj, svaki prema svome zvanju, a Jastreb je govorio:

— Na Sever ne možemo, jer smo u savezu s njim.

A Klač Svinja je glasno odgovorio, jer je uvek tako činio kad bi Jastreb nešto rekao, a odgovorio je i grubo, pošto nije hteo da bude smatran glupljim od njega. Ali ovog puta, doista, nije mogao lako da se seti nečeg novog:

— Osim toga, vrlo je siromašna i mršava ta zemlja. Svinje su tamo toliko jadne da ih ne vredi ni klati. Video sam te svinje i kunem se da im je hrbat oštar kao srp, a prasići se u svinji mogu prebrojati još pre no što se i oprasi. Nije to zemlja za koju bi iko hteo ratovati.

Ali Vang Tigar je polako odgovorio:

— Ni na Jug ne možemo, jer ako to učinimo, udarićemo na moj i moga oca narod, a čovek ne može slobodno i laka srca da oporezuje svoje.

Tad je uzeo reč čovek zečje usne. Govorio je malo i vazda tek pošto bi svi drugi rekli što imaju da kažu:

— Postoji jedna zemlja gde mi je nekad bio rodni kraj, ali mi sad nije ništa.

Nalazi se jugoistočno odavde, između ove zemlje i mora, vrlo je bogat to kraj, a jednim delom leži na samome moru. Čela ta oblast se pružila kraj reke koja teče u more. Dobra je to zemlja, sa mnogo polja, a ima i nizak planinski venac, dok joj je reka bogata ribom. Jedini veći grad u njoj je jedno sresko mesto, ali ima mnogo sela i trgova. A narod je štedljiv i radan.

274

Vang Tigar je ovo čuo i rekao:

— Ali takva zemlja teško da nema svoga ratnika. Koji je?

Tad verni čovek imenova jednog stvora koji je nekad bio razbojnički vođa, a baš prošle godine se svezao s Jugom. Kad mu je čuo ime, Vang Tigar se brzo odlučio da krene protiv tog razbojničkog vođe. Sećao se još uvek vrlo živo koliko je omrznuo ju-žnjake, kako im je bez ukusa meki pirinač i meso jako zabibereno, tako da ni u jedno njihovo jelo čovek ne bi mogao slatko zariti snažne zube; setio se onih mrskih godina svoje mladosti, pa je uzviknuo:

— Baš ću na taj kraj i baš na tog čoveka udariti, jer ću tako proširiti svoje zemlje, a računaće mi se kao da učestvujem u velikom ratu.

I tako je to bilo brzo odlučeno. Vang Tigar je pozvao sluge da donesu vina. Svi su pili, a Tigar je izdavao naređenja da se vojnici sprema za pokret, jer treba da krenu u nove zemlje čim se prve uhode vrate s izveštajem o izgledima velikih ratova ove godine. Tad se verni ljudi podigoše da ispune naređenja, ali se Jastreb, kolebajući se dok su drugi izlazili, prignuo i prošaputao Vangu Tigru na uvo. Glas mu je bio promukao, a dah je palio Vang Tigrov obraz:

— Moramo vojnicima dozvoliti uobičajene dane pljačkanja posle bitke, jer među sobom već mrmljaju i žale se da ih toliko čvrsto držite da pod vašom zastavom i nemaju ona preimućstva koja drugi ratnici daju. Neće se boriti ako ne budu mogli pljačkati.

Vang Tigar je grickao oštre crne brkove i bradu, koje je tih dana pustio da izrastu. Odgovorio je vrlo nerado, jer je znao da je Jastreb u pravu:

— Dobro, reci im da će imati tri slobodna dana kad budemo pobedili, ali ne više.

Jastreb je otišao sasvim zadovoljan, ali je Vang Tigar ostao natmuren neko vreme, jer je mrzeo pljačkanje naroda. Ali šta je mogao drugo da uradi, kad vojnici neće da stavljaju život na kocku, a da posle ne dobiju nekakvu nagradu? Zato se, iako je pristao na to, neko vreme neprijatno osećao, jer mu iz glave

275 nije izlazila slika patnji toga naroda. Psovao je sebe kao suviše meka čoveka za zanat koji je izabrao. Naterivao je sebe da bude malo grublji. Pomislio je najzad da će bogataši u stvari najviše izgubiti, jer siromasi i nemaju ništa od vrednosti, a imućni to mogu podneti. Ali se stideo što je tako slab.

Uto su se i uhode vratile, jedan po jedan, i svaki po redu je izveštavao generala. Govorili su da ratnici i Severa i Juga, iako rat još nije izbio, kupuju oružje iz stranih zemalja, jer do rata mora doći, pošto se na sve strane vojske proširuju i jačaju. Kad je Vang Tigar to čuo, odlučio je da bez oklevanja otpočne ovaj svoj rat za sebe. Istog dana je naredio ljudima da se skupe na jedno polje izvan gradskih kapija, jer ih je toliko mnogo bilo da se nisu mogli skupiti u samome gradu. Vang Tigar je jahao na svome visokom alatu konju, sa telohraniteljem iza sebe, a zdesna mu se nalazio rošavi sinovac, ali ne više na magarcu, već na dobrom konju, jer ga je Vang Tigar bio unapredio. Vang Tigar se držao pravo i neverovatno ponosito, a svi su ljudi zverali u njega, u potpunoj tišini, jer je doista bio ratnik kakav se ne viđa često po svetu, onako snažan u pojavi, teških namrgođenih obrva, sa brkovima koje je u po-slednje vreme pustio da mu izrastu, te je sad izgledalo da ima više od svojih četrdeset godina. Stajao je pred njima na konju, ne trepćući. Pustio ih je da gledaju neko vreme, pa je odjednom viknuo i pozvao sve svoje ljude:

— Vojnici i junaci! Od sutra za šest dana kre-nućemo na jugoistok i zauzeti taj kraj. Bogata je to i plodna zemlja, koja se graniči rekom i morem. Što tamo steknem, podeliću s vama. Razdelićete se i poći sa dva moja verna čoveka. Jastreb će voditi sa istoka, a Klač Svinja sa zapada. A ja sam ću se sa svojih izabranih pet hiljada, držati severno, pa kad vi napadnete sa dve strane i čvrsto stegnete grad, koji je sedište pokrajine, jurnućete, opkoliti ga i uništiti i poslednji otpor. Tamo vlada nekakav ratnik, običan razbojnik, a vi ste već pokazali kako umete da se obračunate sa razbojnicima, dobri moji momcil

276

A zatim je dodao, ali vrlo nerado, sa usiljava-njem:

— Ako pobedite, imaćete tri dana voljno u tome gradu. Ali u zoru četvrtog dana vam se sloboda završava. Onoga ko se ne odazove na zvuke trube, koja će vam biti znak, svojom rukom ću ubiti. Ne bojim se da poginem, ali se ne bojim ni da ubijem. To vam je moje naređenje. Poslušajte ga.

Ljudi su zavikali i nestrpljivo se uskomešali. Čim je Vang Tigar otišao, postadoše željni i pohlepni, jedva čekajući da krenu. Svaki vojnik je zagledao svoje oružje, čistio ga i oštrio, i brojao koliko ima metaka. U to vreme je mnogi vojnik davao razne stvari za kuršume.

U zoru šestog dana Vang Tigar je poveo svoju silnu vojsku iz grada. Velika je ona bila, iako je nešto manje od polovine ostavio i u gradu. Svratio je do starog upravnika, koji je toliko već bio ostareo da je ležao na postelji i nikako se nije ni dizao. Vang Tigar mu je rekao da je ostavio dovoljno vojske da zaštićuje i njega i dvor. Upravnik se zahvalio iznemoglo, ali učtivo, a dobro je znao da je vojska ostala kao straža nad njim. Njome je zapovedao čovek rasečene usne. Bila je to teška dužnost, jer su se vojnici osećali nezadovoljni što su ostavljeni, pa je Vang Tigar bio primoran da im obeća nagradu u srebru ako posao dobro obave i stražu budu verno vršili. Obećao im je da će u idući rat njih povesti. Tako su se malo utešili, ili se bar pokazali manje nezadovoljni.

I tako je Vang Tigar na čelu vojske krenuo iz grada. Proturio je glas među varošanima da za njih ide da se bori protiv nekog neprijatelja koji je upao s Juga. Svet se poplašio i požurio se da ga odobrovolji, trgovački esnaf mu je dao i dobru svotu srebra kao poklon, a mnogi iz grada su pratili vojsku onog dana kad je odlazila, okupivši se da vide kako se razvija Vang Tigrova zastava i kako joj se kao žrtve prinose zaklane svinje i tamjan da bi imala dobru sreću u ratu.

277Kad je to završeno, Vang Tigar se krenuo u ozbiljan pohod. Nije se spremao da ratuje samo vojskom i oružjem, već je poneo i pozamašnu količinu srebra, jer je bio i suviše mudar general da bi odmah jurnuo u bitku. Bio je on spreman da pregovara i da po potrebi i očekne, da bi video da li se i srebrom može poslužiti. Ako bi baš u početku srebro i bilo bez koristi, na kraju bi ipak moglo nečem da posluži, da se njime podmiti kakav čovek na položaju, te da otvori gradska vrata njegovoj vojsci!

Bila je sredina proleća. Pšenica se, dve stope visoka, prostirala miljama po okolini, već spremna za klasanje, a Vang Tigar je, jašući, bacaog pogled daleko preko te zelene doline. Osećao je gordost zbog njene lepote i plodnosti, jer je to bila zemlja kojom je on upravljao, a voleo ju je kao što vladar voli svoj posed. Ali je on bio mudar. I pored svog smisla za njenu lepotu, umeo je kako treba da pronađe mesto gde će udariti porezu, kako bi održao veliku vojsku i povećao ličnu blagajnu.

Tako je izišao iz svoje zemlje, a kad je prodro dovoljno na jug, i naišao na džbunove narova, koji su već puštali sive, kvrgave grane i pozne listiće boje plamena, znao je da je dospeo u nove zemlje. Pažljivo je motrio kako izgledaju ti novi krajevi. Video je na sve strane plodove, obrađena polja, dobro uhranjenu stoku, debelu decu. To ga je mnogo obradovalo. Ali dok je prolazio s vojskom,

narod sa njiva i polja ih je gledao, merio ih mračnim pogledom, a žene koje su do maločas torokale i smejele se, zanesene ogovaranjem, najednom su umukle, prebledele i zinule od čuda, a mnoga je majka stavila ruku preko detinjih očiju. Kad bi vojnici gromko zapevali neku pesmu, što su često činili za vreme marša, ljudi na poljima bi glasno proklinjali što im se remeti mir iznad njiva. I psi su besno jurili iz sela da ujedu strance, ali kad bi ugledali ovu silnu gomilu, poplašili bi se i sami, i podvijenih repova bezobzirno be-žali. S vremena na vreme bi se po neki vo otrgao sa veze i udario u trk što brže, uplašen drekom toliko mnogo ljudi u prolazu. Po neki ujarmljeni vo bi se

278

krenuo i s plugom, a seljak orač nadao bi se za njim. Tad bi se vojnici grohotom smejali. A Vang Tigar bi, videći to, pažljivo zastao dok čovek ponovo ne bi smirio životinju.

U gradovima i selima je svet stajao zanemio i zapanjen kad bi vojnici nailazili, gurali se kroz vrata, galamili, smejali, željni čaja i vina, hleba, jer su se bojali da im roba ne ode, a da ništa za nju ne prime. Zato su neki navukli drvena vrata na radnju, kao da je noć već pala. Ali Vang Tigar je još ranije izdao naređenje da se ništa ne sme uzeti a da se ne plati. Dao je ljudima novac za sve one stvari koje su im potrebne, kao što su jelo i piće. Ali je ipak dobro znao da ni najbolji general ne može da nadgleda tolike hiljade divljih ljudi, pa iako je rekao kapetanima da će mu lično biti odgovorni, znao je da će ipak makar i malo zla morati biti učinjeno. Zato je jedino i mogao da vikne: „Ako čujem o pljačkanju, ubi-ću vas.“ Verovao je da će se ljudi nekako uzdržati, a nije se baš trudio sve da čuje. Ali Vang Tigar je ipak našao puta i načina da koliko-toliko nadgleda svoje ljude. Kad bi prišao nekom gradu, ostavljao je vojsku u predgrađu, a samo sa nekoliko stotina prvih odlazio je da nađe najbogatijeg trgovca tog mesta. Onda bi mu naredio da skupi i ostale trgovce, a on je čekao u radnji onog najimućnijeg. Kad bi se oni tako svi iskupili pred njim, bojažljivi i snishodljivi, on bi im rekao: — Nemojte se plašiti da ću vas oglobiti i uzeti više nego što mi je potrebno. Istina je da imam više hiljada ljudi u predgrađu, ali ako mi date samo pristojnu količinu srebra za trošak oko pohoda, odveš-ću dalje svoje ljude i ostati ovde samo jednu noć.

Tad bi trgovci, bleđi i preplašeni, istavili govornika koga su izabrali. Ovaj bi procedio kroz zube neku svotu. Ali Vang Tigar je dobro znao da je to najniže što su voljni da obećaju. Samo bi se hladno nasmejao, ali je i nabirao svoje obrve za to vreme:

— Vidim da imate lepe radnje ovde, trgovine uljem, magaze žitom, prodavnice svile i tkanine, vidim da se vaš svet dobro hrani i oblači, i da su vam 279ulice lepe. Prenemažete se kao da vam je grad mali i siromašan! Zar vas nije sram kad ovakvu svotu nudite?

I tako bi ih učtivo naterivao da podignu svotu. Nikad im nije grubo pretio kao što čine neki ratnici koji se deru da će pustiti vojnike na grad ako ne dobiju toliko i toliko novca. Vang Tigar je upotrebljavao samo čista sredstva, jer je

uvek govorio da svug-de svet mora živeti i da se ni od koga ne sme tražiti više nego što bi se po zdravom razumu moglo očekivati da je u stanju da da. I tako je na kraju, kao plod te njegove učtivosti, uvek dobivao što je tražio, a i trgovci su osećali zadovoljstvo što su se tako lako otresli i njega i njegove horde.

Tako je Vang Tigar napredovao sa svojom vojskom prema jugoistoku, u pravcu mora. Svaki put kad bi zastao u nekom gradu, dobijao je određenu svotu novca od trgovaca, a zorom bi odlazio dalje, tako da je narod bio zadovoljan. Ali u siromašnim selima i zaseocima Vang Tigar je zahtevao samo malo hrane i gledao je da što manje uzme.

Sedam dana i sedam noći vodio je Vang Tigar tako svoje ljude, pa se čak na kraju te sedmice bio nešto malo i obogatio novcem koji je uzimao, a ljudi su mu bili veoma raspoloženi, dobro nahranjeni i ispunjeni lepim nadama. Na kraju toga putovanja od sedam dana, našao se udaljen nešto manje od jednog dana od grada koji je nameravao da zauzme, i koji je bio srce cele oblasti. Odjahao je do jednog niskog brega, da bi ga mogao videti. Ležao je pred njim taj grad kao neka riznica ograđena zidinama, usred ta-lasastih zelenih polja, a Vangu Tigru je srce htelo da iskoči kad ga je u toj lepoti ugledao pod divnim nebom. I reka je tuda proticala, kao što je ranije već čuo. Tako je taj grad izgledao kao dragi kamen na srebrnom lancu. U najvećoj žurbi poslao je Vang Tigar glasonoše tome gradu, koji je čuvalo hiljadu ljudi. Poručio je ratniku koji je držao grad da je on, Vang Tigar, došao sa Severa da spase narod od razbojnika, pa ako taj razbojnik neće mirno da se povuče uz svotu novca koja bi mu se odredila,

onda će on, Vang Tigar, morati da krene na grad s hiljadama hrabrih naoružanih ljudi.

Ratnik u tome mestu bio je vrlo hrabar razbojnik, toliko strašno crn i ružan čovek da mu je narod dao nadimak po jednom strašnom mrkom bogu koji kao čuvar stoji na ulaznim vratima hramova, a zove se Liju Bog Vrata. Kad je ovaj čuo za drsku poruku koju mu je Vang Tigar poslao, razbesneo se tako strašno da je od gneva urlikao neko vreme pre nego što je mogao odgovoriti. A poručio je u odgovoru ovo:

— Idi natrag i reci svome gospodaru da može da se bori ako hoće. Zar ga se neko plaši? Nikad nisam čuo o tom malom psu koji sebe naziva Vang Tigar! Glasonoše su se vratile i verno ponovile poruku Vangu Tigru. I on se, sa svoje strane, razbesneo, a potajno u sebi se osetio i uvređen što je taj ratnik rekao da nikad nije ni čuo za ime Vanga Tigra. Zato se počeo pitati da li doista nije manje slavan nego što je mislio. Ali odmah je zagrizao zubima u crnu bradu, pozvao ljude i krenuli su još istog dana na grad i ušančili se svud unaokolo. Ali vrata su im bila zatvorena, tako da unutra nisu mogli, a Vang Tigar je naredio vojnicima da se do zore smeste. Postavio je niz šatora oko gradskog opkopa, tako da su mu ljudi mogli da motre šta neprijatelj radi i o tome da ga obaveštavaju.

U zoru se Vang Tigar digao vrlo rano, probudio je svog telohranitelja, a svi ljudi su mu bili pozvani trubama i dobošima. Kad su se okupili, Vang Tigar im je

naredio da budu spremni za bitku kad ih pozove, pa makar morali čekati i mesec-dva. Tad je sa svojim pratiocima otišao do jednog brda, odakle je mogao osmotriti grad sa istočne strane. Bila je tu neka stara pagoda i on se popeo na nju, a njegovi vojnici ostali su dole da ga zaštite i zaplaše ono nekoliko starih sveštenika koji su se nalazili u hramu. Primetio je da grad možda i nije velik, da nema više od pedeset hiljada duša, ali kuće su bile lepo građene, a krovovi pokriveni crvenim crepom, naslaganim kao krljušt na leđima ribe. Sišao je posle

281dole, svojim ljudima, i poveo ih preko opkopa, ali ih je tad obasuo pljusak hitaca s visokog gradskog bedema, i Vang Tigar se brzo povuče natrag.

Vangu Tigru je jedino ostajalo da čeka. Saveto-vaio se s kapetanima i oni su predlagali opsadu, jer je ona pouzdanija negoli bitka, posto narod u gradu mora da jede. I Vangu Tigru se činilo da je to pametnije, jer bi mu ljudi, po svoj prilici, morali ginuti ako bi sad odmah navalio na grad, a vrata su bila tako jaka i velika stabla tako silno stegnuta gvozdenim prečagama da Vang Tigar doista nije znao kako da im doskoči. S druge strane, ako neprijatelj bude morao da drži vrata zaključana, tako da iz dana u dan ostaje bez dovoza hrane, posle mesec-dva mo-raće oslabiti i predati se. A ako bi se sad odmah započeo boj, neprijatelj je bio jak i dobro uhranjen, i ne bi se sa izvesnošću moglo reći kome bi pobeda pripala. Tako je Vang Tigar razmišljao i izgledalo mu je pametnije da sačeka sa bitkom dok ne bude pouzdaniji u pobeđu.

Zato je naredio vojnicima da čuvaju ceo gradski zid, ali da se ipak drže dovoljno povučeni, da ih meci ne bi pogađali, već da bezopasno padaju u baruštinu.

Vojnici su zbilja tako opkolili zidine da niko nije mogao ni napolje ni unutra. Hranili su se proizvodima okoline, jeli živinu, povrće, voće i žito koje su imali seljaci. A pošto su ponešto i plaćali za ono što su uzimali, seljaci se nisu digli protiv nj ih. Tako je Vang Tigrova vojska dobro živela. Došlo je i leto, zemlja je bila dobra, a žetva obilna, jer u ovim krajevima godina nije ni suva ni kišovita, iako se pričalo da dalje na zapadu, iza planina, kiša nije padala, tako da će u tom kraju biti gladi.

Tako je proteklo mesec dana, Vang Tigar je iz dana u dan čekao u svom šatoru, ali niko nije izlazio iz zatvorenog grada. Čekao je još dvadeset dana i postao vrlo nestrpljiv, a isto tako i njegovi ljudi. Međutim, neprijatelj se i dalje hrabro držao. Kad bi se opsadnici pojavljivali na opkopima, meci su i dalje padali sa gradskih zidova. Vang Tigar se neobično čudio i ljutito govorio:

282

— Šta im je još ostalo da jedu kad svaki od njih ima toliko snage da može da drži oružje?

A Jastreb, koji je kraj njega stajao, pljunuo je diveći se tako snažnom i hrabrom neprijatelju. Obrisaio je usta i rekao:

— Mora da su dosad pojeli pse, mačke i druge životinje, pa čak i pacove koje hvataju po kućama.

Tako su prolazili dani, a nikakav znak se nije davao iz opsadenog grada, sve do kraja drugog let-njeg meseca. Toga dana izjutra Vang Tigar je, kao što je redovno činio, izišao da vidi da li ima bilo kakve promene. Ugledao je belu zastavu iznad severne kapije, blizu koje mu je bio rov. U velikoj žurbi i uzbuđenju naredio je jednom svom čoveku da takođe istakne belu zastavu. Bio je izvan sebe od radosti, jer je mislio da je došao kraj.

Tad se severna kapija malo otvorila, jedva koliko da jedan čovek prođe, a zatim se zatvorila, tako da se moglo čuti škripanje gvozdenih prečaga. Vang Tigar je bez daha posmatrao kako mu se na drugoj strani opkopa, gde mu se nalazio logor, polako pri-bližuje jedan mlad čovek sa belom zastavom na motki od bambusovine. Vang Tigar je tad naredio svojim ljudima da stanu u red, a on se postavio odmah iza njih, i tako su čekali čoveka. Ovaj je došao blizu i viknuo odakle su ga mogli čuti:

— Došao sam da razgovaram o miru. Platićemo vam izvesnu svotu srebra, a od vas jedino tražimo da odavde u miru odete.

Vang Tigar se tad osmehnu svojim gorkim sme-hom i podsmešljivo reče:

— Mislite li da sam čak ovamo došao samo novaca radi? Mogu nabaviti srebra i u svome kraju. Ne! Vaš ratnik mi se mora predati, jer su mi potrebni ovaj grad i ovaj kraj. Oni će postati deo moje zemlje.

Mladić se naslonio na motku, pogledao samrtničkim pogledom Vanga Tigra i preklinjući rekao:

— Imajte milosti, odvedite svoje ljude.

A zatim je pao ničice na zemlju ispred Vanga Tigra.

283Ali Vang Tigar je osećao da u njemu plamti gnev, što se uvek dešavalo kad bi mu neko protiv-rećio. Zato se uzбудio i rekao:

— Neću se odavde maci dok zemlja ne postane moja!

Tad se mladić podiže, ponosito zabaci glavu i reče:

— Onda ostani i čitav svoj život, ako hoćeš, provodi ovde, jer mi možemo izdržati! — i bez i jedne reci više okrete se i pođe vratima.

Vang Tigar oseti u sebi stari bes. Bio je doista strašno zapanjen što mu tako jedan neprijatelj šalje ovako neučtivog glasonošu, koji mu čak nije odao ni pažnju prema dostojanstvu. Vangu Tigru se činilo da nikad u životu nije video tako bezobraznog mladića. Ukoliko je više razmišljao, utoliko je bešnji postajao i naglo, tako reći pre no što se na to svesno i odlučio, sav razjaren je naredio jednom vojniku:

— Podigni pušku i ubij onog mladića. Vojnik je smesta poslušao. Hitac je bio dobar,

jer je mladi čovek pao ničice na uzani most preko opkopa. Zastava mu je pala u vodu. Motka je mirno plivala, a belina zastave se isprljala u blatnjavom potoku.

Tad je Vang Tigar naredio ljudima da pritrče i donesu mladog čoveka. Oni su poslušali, od-jurivši trkom da ih ne bi pogodio koji metak sa opkopa, ali se nijedan nije čuo. A Vang Tigar se prilično čudio, ne znajući šta to ima da znači.

Ali se još više začudio kad je ugledao ispred sebe mrtvog čoveka, koji je brzo

dobio mrtvačku boju, kao da uopšte i nije gladovao. Kad je Vang Tigar naredio da se s lesa skine odelo, da bi video koliko je mladić izmršavio, video ga je gde leži pred njim, istina ne baš debeo, ali ipak toliko pun da je jasno bilo da se nečim hranio.

Vang Tigar je ustuknuo malo pred tim prizorom. Neko vreme je stajao tako, razočaran.

— Ako je ovaj mladić doista ovako debeo kako izgleda, šta onda oni to jedu, te mogu ovako dobro da se drže protiv mene?

Psovao je i vikao:

284

— Ako oni ovako budu izdržali, ceo ću život doista morati ovde provesti!

I toga dana se toliko razjario da je naredio vojnicima da se raspojasaju. Gledao ih je kako uzimaju hranu ili robu od sveta u predgrađu ili seljaka iz okoline, ali ih nije zaustavljao kao ranije. A kad bi mu došao neko od seljaka da se požali, ili bi čuo bilo koga da proklinje vojnika koji je ušao u kuću punu čeljadi i učinio nešto što ne bi smeo, Vang Tigar bi namrgođeno rekao:

— Vi ste prokleta rulja, vi, narod! Verujem da krišom šalžete hranu u grad, jer se inače ne bi mogli ishranjivati!

Ali seljaci bi se kleli da to ne čine, a mnogi bi rastuženo rekao:

— Svejedno nam je ko nam je gospodar. Misliš li ti da mi volimo onog starog razbojnika, zbog koga bezmalo neprestano gladujemo, jer mu plaćamo silne poreze? Gospodaru, ako bi hteo prema nama milostivo da postupaš i da svoje ljude uzdržavaš od zla, radovali bismo se da dođeš na mesto onog razbojnika. Vang Tigar je postajao sve ljući ukoliko je leto zahvatalo. Psovao je vrućinu i bezbrojne muve, koje su se hranile na gomilama vojničkog izmeta, psovao je komarce iz ustajale baruštine. S nestrpljenjem je mislio na grad u kome su ostala njegova dvorišta i gde su ga čekale njegove dve žene. Zbog te svoje ljutnje i nije više bio plemenit kao ranije, pa[^] mu ljudi postadoše vrlo razuzdani, a on je to dopuštao.

Jedne noći, za vreme najveće zapare, pojavila se vrlo jaka i jasna mesečina.

Vang Tigar se šetao oko šatora, da bi se rashladio, jer nije mogao da spava.

Šetao se sam; jedino ga je njegov telohranitelj, ze-vajući i dremljivo, pratio u tom hodanju gore-dole. Vang Tigar je blenuo u zidine grada, kao obično. Stajale su tu pred njim, visoke i crne na mesečini. Izgledalo mu je da su nesavladljive.

Dok ih je tako gledao, ponovo se razbesneo, jer mu se zbilja tih dana gnev nikako nije utišavao. Zakleo se samome sebi da će svakog čoveka, ženu, pa čak i dete nag-

285nati da ispaštaju za nevolje koje je podneo u ovom ratu.

U tom trenutku baš ugledao je neku senku kako se kreće po tamnom zidu i postaje sve crnija silazeći dole. Zinuo je od čuda i zastao. U početku nije vero-
vao da ju je uopšte i video, ali ukoliko je duže stajao i posmatrao, zapažao je sve jasnije da se nešto malo i tamno vuče, kao rak, kroz lozu i suvo malo drveće pribijeno uz sami zid. Najzad je razaznao da je to čovek. Zbilja se taj baš spustio

do zemlje, pao i pojavio se na mesečini. I Vang Tigar je video kako mu maše belom tkaninom.

Vang Tigar je naredio da mu u susret pođe jedan vojnik, isto tako sa belom zastavom; zapovedio je da se taj čovek odmah dovede pred njega. A on je stajao i čekao, naprežući oči da vidi ko bi mogao biti taj došljak. Kad je ovaj prišao, bacio se pred noge Vangu Tigru i počeo udarati glavom o zemlju, moleći za milost. Ali je Vang Tigar dreknuo:

— Postavite ga na noge, da bih mogao da ga vidim.

Vojnici su prišli, podigli čoveka, a Vang Tigar je gledao i, ukoliko ga je duže posmatrao, sve je bivao bešnji, tako da mu se grlo sušilo, jer taj čovek zaista nije izdisao od gladi. Mršav je doduše bio, vrlo sla-bačak i crn, ali se još držao, pa Vang Tigar dreknu:

— Jesi li došao da mi predaš grad? A čovek odgovori:

— Ne, naš poglavica neće da se preda, jer još ima hrane. Mi koji se oko njega nalazimo dobijamo nešto malo za jelo svakog dana. Istina je da narod gladuje, ali mi ga i puštamo da gladuje. U stanju smo da se držimo još neko vreme. Nadamo se da će nam pomoć stići s Juga, jer smo krišom prebacili jednog čoveka preko zida da ode po nju.

Vang Tigar se oseti nelagodno i sa sumnjom reče uzdržavajući gnev što je bolje mogao:

— Pa zašto si onda došao, ako ne zbog predaje? A čovek mrzovoljno odgovori:

— Došao sam da spasem svoju kožu. General kome služim ponaša se prema meni vrlo rđavo. Stra-

286

šan i užasan je to stvor, divalj i neobrazovan, a ja sam čovek plemenite krvi. Moj otac je bio čak i vrlo učen, pa sam naviknut na učtivost. A on me je strašno uvredio pred mojim vojnicima. Čovek može mnogo da oprostí, ali ne može zaboraviti izvergavanje sramoti, jer time ne vređa samo mene već i sve moje pretke, u čije ime ja danas živim. A njegovi stari, ako on uopšte i zna ko su oni bili, jedva da bi i sluge mogli biti mojima.

— Pa kako te je mogao toliko da osramoti? — pitao je Vang Tigar, a potajno se osećao iznenađen ovakvim obrtom.

A čovek je odgovorio zajedljivo i strasno:

— Omalovažio me je kako držim pušku. A to je moja najveća veština. Mogu da pogodim u šta gađam bez i jednog promašaja.

Tad poče Vangu Tigru da se razvedrava, jer je dobro znao da podsmeš i potcenjivanje mogu da raspale u čovekovu srcu najžešću mržnju čak i protiv druga. I čovek je tad spreman na sve, samo da se osveti, ako je osramoćen, naročito ako je još i vrlo ponosite prirode, kao što je ovaj mladić ostavljao utisak. Vang Tigar reče bez uvijanja:

— Reci koliko tražiš?

Čovek se obazre oko sebe. Bili su tu i vojnici Tigrove telesne straže i slušali su razjapljenih zjala. On se naže i prošaputa:

— Dopusti mi da odem s tobom pod tvoj šator, gde sve mogu da ti kažem. Tad se Vang Tigar okrete, uđe pod šator i naredi da se čovek tamo dovede. Ostavio je blizu sebe svega pet-šest vojnika, da budu na oprezu u slučaju da taj čovek izda. Ali, nije bilo u pitanju izdajstvo, već jedino osveta. To je Vang Tigar uvideo kad je taj čovek rekao:

— Toliko sam obuzet mržnjom i besom da sam spreman da se prebacim preko zida i otvorim vam kapije. Tražim samo jedno: da me uzmete pod svoju zastavu, mene i još nekoliko ljudi koji idu za ranom i koje ne mrzim. Zaštitite nas u slučaju da razbojnik

287ne bude ubijen, jer ću inače biti proganjan i smlavljen, pošto je on žestok neprijatelj.

Ali Vang Tigar nije hteo tako plemenitu pomoć besplatno da primi i bez druge nagrade osim onog što je zatražio. Zato je rekao, nepomično gledajući čoveka koji je pred njim stajao između dva vojnika, koji su ga držali:

— Pošten si čovek, i nećeš da trpiš uvrede koje ne bi nijedan valjan čovek podnosio. Srećan sam što ću imati uza se tako dobrog i hrabrog stvora. Vrati se, dakle, i reci svojim prijateljima i svim vojnicima da ću ih primiti pod svoju zastavu, prihvaću sve koji se budu predali sa oružjem. Nijedan od njih neće biti ubijen. A što se tebe tiče, postaćeš kapetan u mojoj vojsci. Tebi lično daću dve stotine srebrnjaka, a po pet svakom vojniku koga mi s puškom dovedeš. Tad se čoveku razvuče lice od radosti i on razdragano viknu:

— Vi ste general kakvog sam celog života tražio. Izvesno znajte da ću vam otvoriti kapiju kad sunce bude na najvišoj tački, još istog ovog dana koji sad sviće.

Posle ovih reci čovek se naglo okrenuo i vratio natrag. Vang Tigar se podigao, izašao iz šatora i po-smatrao čoveka kako se nečujno i vesto penje uza zid, hvatajući se neustrašivo za korenje i čvornovato drveće, kao što bi samo majmun bio u stanju da uradi. Tako se popeo i iščezao iza zida.

Dotle se već i sunce podiglo, kao bakarni obruč, nad ivicom polja. Vang Tigar je naredio da se ljudi probude, ali mirno i bez ikakve galame, da ne bi ko od neprijatelja primetio pokret i posumnjao da se nešto priprema. Ali mnogi vojnici su već znali da je jedan čovek dolazio iz grada, pa su se još u noći digli i spremali bez ijedne buktinje. Svetlost meseca je doista bila tako jasna da je ličila na blede sunce. Ljudi su mogli da vide i da li su im okidači dobro namešteni, a mogli su i svaku vrpcu da provuku kroz rupicu na obući. Kad je sunce visoko odskočilo, svaki je čovek bio na mestu. Vang Tigar je naredio da

288

se svakom čoveku da dovoljno jela i pun obrok vina, kako bi" mu se srce zagrejalo i postalo hrabro. Tako nahranjeni i zadovoljni, vojnici su čekali da na lupu doboša pođu na juriš.

Kad se sunce visoko popelo i počelo nemilosrdnom jarom da peče po ravnicu u kojoj je ležao grad, Vang Tigar uzviknu s mesta na kome je stajao, a ljudi se svrstaše u redove po šestorica, kako im je bilo naređeno. A kad su čuli glas svog

generala, svi viknuše da se graja, kao odjek, daleko prolomi. Vičući tako, podigli su oružje u ruci, i pušku i nož, i jurnuli napred. Neki su prešli opkop preko mosta, ali mnogi su pretrčali plitke baruštine, i podvukli se pod drugu obalu. Tako su pritegli grad sa svih strana i načičkali se oko severne kapije. Ali kapetani nisu dozvoljavali Vangu Tigru da stoji blizu prve borbene linije, jer u tom trenutku još nisu znali da li je onaj čovek istinu govorio i da li to, možda, nije bila izdaja. Ali je Vang Tigar verovao čoveku, jer je znao da je osvetoljubivost najpouzdanija vrsta mržnje.

Tako su oni čekali. Ni glasak se nije čuo iz grada. Nijedan pucanj nije odjeknuo sa gradskih zidina. A kad se sunce popelo na najvišu tačku, Vang Tigar je bio spreman i sav u očekivanju. Video je da su se velike gvozdene vratnice odškrinule. Neko se nagnuo i provirio, a zračak svetlosti je probio kroz pukotinu vrata. Vang Tigar dreknu, svi jurnuše napred, i on s njima. Pritisnuše kapiju i ona se raširi. Jurnuli su u ulice grada kao voda kad se oslobodi brane. Tako je opsada bila završena.

Vang Tigar nije ni trenutka oklevao. Naredio je da ga odmah odvedu u dvor u kome je razbojnik ži-veo. Vikao je, drao se na vojnike i opominjao ih da još nisu slobodni sve dok on ne nađe starog poglavicu. Ljudi su jedva čekali da zadovolje svoju po-hlepnost, pa su brzo jurnuli prema dvoru, raspitujući se uz put.

Ali kad je Vang Tigar ušao u dvorišta dvora, uz jeku doboša i truba, nije u njima nikoga bilo, jer je razbojnički vođa pobegao. Da li je saznao za izdaju,

19 Sinovi

289teško bi bilo reći, ali dok su Vang Tigrovi ljudi nadirali kroz severnu kapiju, on je sa svojim vernim pratiocima pobegao kroz južnu, nadajući se da će se spasti bekstvom preko polja. Kad je Vang Tigar za ovo čuo od vojnika koji nisu pobjegli s njim, jurnuo je na južni zid grada. U daljini je mogao videti samo oblak prašine. Kolebao se neko vreme da li da ga progoni ili ne, ali se tad priseti da je dobio što je hteo: osvojio je grad, koji je bio ključ cele oblasti. A šta uopšte vredi jedan razbojnik sa nekoliko svojih ljudi?

Potom je sišao dole u napušteni dvorac. Tu su već mnogi neprijateljski vojnici koji su ostali, bili došli da mu se poklone i izmole milost. Tigar je bio zadovoljan njihovim brojem, jer su neprestano dolazili dok je on sedeo u glavnoj dvorani. Prilazilo mu je po deset, dvadeset ljudi, tako strašno mršavih, oronulih ljudi, kakve nikad nije video, sem u gladnim godinama. Ali su svi imah svoje oružje. Svaki od njih bi kleknuo pred njim i podigao ruku u znak predaje, a Vang Tigar ih je primao i naređivao da im se da da se najedu koliko je ko u stanju da pojede, i da se svakome isplati po pet srebrnjaka. A kad je naišao i onaj koji je izdao razbojničkog vođu, na čelu svoje čete, Vang Tigar mu je dao dve stotine srebrnjaka, koje mu je obećao. Predao mu je srebro svojom rukom, a zatim je naredio da mu se da kapetanska uniforma. Tako Vang Tigar nije zaboravio pomoć toga čoveka, već ga je nagradio i uveo u svoje redove.

Kad je sve to bilo svršeno, Vang Tigar je znao da je došlo vreme kad mora ispuniti obećanje koje je dao svojim ljudima, jer ih je držao na uzdi dokle god je mogao, a oni više nisu hteli da trpe. I zato je izdao naređenje da mogu biti slobodni, ali čineći to, pomislio je da bi mu milije bilo da takvu naredbu nije izdao. Čudno je bilo da mu je nestalo gneva protiv varošana kad je postigao što je želeo. Zadrhtao je pri pomisli koliko će se zbog njega napatiti. Ali je morao održati reč datu svojim ljudima. A kad im je dopustio voljno tri dana, zatvorio se u

290

dvor, zalupio vrata i ostao sam sa svojom telesnom stražom. I tih stotinu ljudi su se uznemirili, tražeći da i sami krenu u pljačku. Najzad je Vang Tigar morao i njih da pusti, i da druge pozove na njihovo mesto. A kad je zamena za ljude došla, zakrvavljenih i požudnih očiju, lica mrkih i zažarenih, tako da im se nije mogao skriti divlji izgled, Vang Tigar je okrenuo pogled u stranu i nije hteo da misli šta se dešava u gradu. A kad mu je i njegov sinovac, koga je stalno držao uza se, postao radoznao i poželeo da vidi šta se napolju može videti, prasnua je, zadovoljan što se ima nad kime razumno iskaliti:

— Zar i moja rođena krv da ide i da podivlja kao ovi surovi, obični vojnici? Nije hteo da pusti mladića iz vida. Neprestano mu je davao da nešto radi i slao ga svaki čas da donese ovo-ono za jelo i piće, ili mu govorio šta treba da izmeni na odelu. A kad su slabi jauci i krici prodrli i kroz čvrsto zatvorena vrata, Vang Tigar posta prema sinovcu stroži i bešnji no što je ikad bio, tako da se mladić preznojavao od stričeve zle volje i nije se usuđivao nijednu reč da izusti. Činjenica je bila da Vang Tigar nije mogao da bude divlji, sem kad je ljut. A slabost je za jednog ratnika ubijati samo kad se razbesni, jer mu je smrt put do njegove slave. Znao je Tigar da mu je slabost što ne može hladno i bezbrižno ubijati zbog svake sitnice. Smatrao je za slabost i što se i dalje nije ljutio na građane. Govorio je sebi da i dalje treba da ih mrzi, jer su vrlo dugo ostali uporni i tvrdoglavi i nisu se doselili kako da mu otvore kapije. A kad su vojnici zamolili da im se izda hrana, viknuo im je, razdražen i besom i bolom:

— Šta, zar moram da vas hranim i kad pljačkate?

Na ovo su mu odgovorili:

— Ni pregršt žita nema u celom gradu, a ne možemo jesti zlato, srebro i svilu. Toga smo našli, ali jestiva nema, jer se seljaci još uvek boje da u grad dođu sa svojim proizvodima.

19*

291 Vanga Tigra je zbolelo što je čuo i namrgodio se, jer je tačno bilo što su mu vojnici rekli. Nije mu ostalo drugo već da ih i nahrani, iako je najgorim recima psovao izdajući tu naredbu. Ali jednom ču nekog požudnog, grubog vojnika kako se promuklo dere:

— Da, i kurve su im tako mršave kao očerupana živina. Nikakvog zadovoljstva ne mogu da pruže.

Odjednom Vang Tigar više nije mogao da podnese ovakav život. Zatvorio se u jednu sobu, sedeo tamo i neko vreme gundao, želeći da očvrsne. I još jednom je zaboravio na sve te patnje. Mislio je o lepim zemljama, i kako je svoju vlast, svoje granice ovim ratom proširio više negoli dvaput. Samome sebi je govorio da mu je takav zanat, i da su to sredstva za postizanje veličine. Na kraju je, i to mu je bilo najslade, razmišljao o svojim dvema ženama, kako će mu jedna od njih izvesno roditi sina. Doviknuo je svome rođenom srcu:

„Zar nisam u stanju, tome sinu za ljubav, pod-neti da drugi istrpe malo za ova tri kratka dana?”

Tako se stišavao ta tri dana i održao obećanu reč.

Ali rano u zoru četvrtog dana podigao se iz svoje osamljениčke postelje i naredio da se zatrebe znaci, da se u rogove dune na sve strane. Bio je to znak vojnicima da je pljačkanje završeno i da se moraju prikupiti na njegovo naređenje. A pošto se to jutro probudio ljući nego obično, namrgođen, natuštenih crnih obrva, koje su se spuštale i dizale, niko se nije ni usudio da ga ne poslušaju.

Niko, osim jednog. Kad je Vang Tigar izlazio kroz vrata, koja su za ova tri dana čvrsto bila zatvorena, čuo je slab plač u susednoj uličici. Preoset-ljiv za takve jauke, uputio je svoje krupne korake u tom pravcu da vidi šta je. U ulici je ugledao jednog svog vojnika kako se vraća u stroj. Ali je ugledao gde i jedna starica prolazi, a na ruci joj tanak, zlatan prsten, jedna sitnica bez velike vrednosti, jer je ta stara žena bila obična radnica koja ne bi mogla imati skupocene stvari. Ali vojnik je

292

bio savladan iznenadnom željom da otme i taj poslednji komadić zlata, pa je izvrtao starici ruku, a ona je jadikovala:

— Na prstu mi je već trideset godina, pa zar sad da ga izgubim?

A vojnik je, u velikoj žurbi, jer je truba svirala, pred očima Vanga Tigra isukao nož i oštro odsekao prst ženi, a jadna, oskudna krv jedva da joj je potekla u tankom mlazu. Tad Vang Tigar strašno opsova, jer se vojnik toliko žurio da ga nije ni video, skoči na vojnika i u skoku izvuče sablju i prošiša mu kroz sred tela. Iako je to bio njegov čovek, Vang Tigar ga je ubio, jer se silno razljutio kad je video kako se, pred njegovim očima, postupa s jadnim, iz-gladnelim bićem. Vojnik je pao a nije ni dahnuo, a krv mu je šibala u snažnom, crvenom mlazu. Starica je bila preneražena takvom jarošću, iako je nju svetila. U staru kecelju zavila je patrljak, koji ju je bolelo, i otrčala da se negde sakrije, pa je Vang Tigar više nije ni video.

On obrisa sablju o vojnikov koporan i okrenu se da ne bi zažalio što je ovo učinio. A ne bi ni bilo vajde oplakivati delo, pošto je vojnik ležao mrtav. Vang Tigar je ostao tu još samo koliko da naredi jednom od svojih stražara da uzme pušku od mrtvaca.

Zatim je Vang Tigar prošao kroz grad. Preko svake mere se iznenadio kad je video nekoliko oronulih ljudi kako se izvlače pred pragove svojih kuća, bez reci sedaju na klupe uz prag, preslabi i glavu da podignu da vide Vanga Tigra, koji je

prolazio pri jasnoj jesenjoj sunčevoj svetlosti. A stražari su se sijali i topotali iza njega. Taj je svet sedeo tu kao da je mrtav, nepomično i tupo gledajući. Neki neobičan stid i iznenađenje obuzeli su srce Vanga Tigra, tako da se nije zaustavio da porazgovara ni s jednim od tih ljudi. Uzdigao je glavu i pravio se kao da i ne gleda narod, već samo radnje. Bilo je u njima mnogo robe koju ranije nije video, jer je grad ležao na reci koja teče na jug, u more, pa su se takve stvari 293mogle da uvoze, ali one su bile nemarno poredane i pokrivenne prašinom, kao da niko dugo vremena nije dolazio da ih kupuje.

Međutim, dve stvari nije zapazio u gradu. Nigde nije video hrane na prodaju, trg je bio prazan i miran, nije bilo po ulicama prodavača ni torbara koji gradovima i varošima daju živost. U početku nije ni primećivao koliko su ulice mirne, a posle je to opazio i počeo da se pita koji je razlog toj mirnoći. Tad se setio da ovome gradu nedostaje bučna galama i smeh dece, kojom je u običnim prilikama svaka kuća ispunjena. Nedostajala mu je trka i jurnjava dece po ulicama. I odjednom više nije mogao da podnese ta mrka, sumorna lica ljudi i žena koji su ostali u životu. Ništa on drugo nije činio od ostalih ratnika, i to mu se nije moglo računati u zločin, jer drugog načina i nije bilo da se uzdigne.

Vang Tigar je doista bio i suviše meka srca za svoj posao, pa se okrenuo i pošao natrag prema dvoru, jer nije mogao da gleda grad koji mu je sada pripadao. Bio je utučen i rdavo raspoložen. Psovao je vojnike, drao se na njih da mu se sklanjaju sa očiju, jer nije mogao da im podnese smeh, onaj uto-ljeni smeh, nije mogao da im gleda svetlucave, zasićene oči. S besom je gledao bogato prstenje na prstima svoja dva verna čoveka, na Jastrebovoj gruboj šaci prsten od zlata, a jedan od nefrita na palcu Kla-ča Svinja. Bio je to tako veliki i strašan prst da je prsten mogao biti natučen samo do polovine prvog zglavka, a dalje nije išao. Ali Klač ga je ipak nosio. Kad je sve to video, Vang Tigar se osetio strašno udaljen od svih tih ljudi. Mrmljao je u sebi da su sve to vrlo niski ljudi, slični životinjama. Osećao se usamljen do dna duše. Otišao je i seo sam u sobu, potpuno oneraspoložen. Psovao je i za najmanju sitnicu kad bi mu se neko približio.

I ostao je takav dan ili dva, a vojnici su se, vi-deći kako je ljut, poplašili i nekako umirili, te je još jednom stišao sebe. Govorio je samome sebi da se takve stvari u ratu moraju dešavati, a on sam je izabrao taj put u životu, dok ga je nebo stvorilo ona-

294

kvim kakav je. Zato je morao da svrši što je započeo. Ustao je, umio se, jer je sva tri dana sedeo neumi-ven i neobrijan, pošto je bio ljut. Promenio je odelo i poslao glasonošu upravniku grada da odmah dođe i pokori mu se. Potom Vang Tigar ode u gostinsku dvoranu dvorca i sede u njoj u očekivanju činovnika. Kroz sat-dva, što je brže mogao, došao je i upravnik. Naslanjao se na dva čoveka, jer je izgledao kao utvara, sav bleđ. Poklonio se Vangu Tigru i očeknuo. A Tigar je, po njegovom blagom osmehu, primetio da je taj čovek lepo vaspitan i učevan. Stoga se i on diže i uzvratu poklonom. I dade znak da upravnik sedne.

Onda se i Vang Tigar vrati u stolicu. A ništa drugo i nije mogao već da sedi i gleda onoga preko puta, pošto su upravnikovo lice i ruke bile nevero-vatne i užasne boje. Tako samo izgleda jetra kad se dan-dva prosuši. Koža mu je bila tako tanka da bi se reklo da je lepljena uz kosti.

Tad je Vang Tigar sav u čudu dreknuo:

— Šta, zar ste i vi gladovali? A čovek samo odgovori:

— Da, pošto mi je i narod gladovao. A to nije prvi put.

— Ali onaj koji mi je bio poslat da uglavi primirje bio je dobro uhranjen! — primeti Vang Tigar.

— Jeste, ali njega su još od početka naročito hranili — odgovorio je upravnik

— da biste, u slučaju da ne htednete zaključiti primirje, stekli utisak da imaju dovoljno zalihe i da se mogu još dugo držati.

Vang Tigar je tad jedino mogao pomisliti da je ovo doista bilo dobro lukavstvo, pa je začuđen i zadivljen uzviknuo:

— Ali je i kapetan koji je posle došao bio debeo? Upravnik kratko odgovori:

— Sve do poslednjeg trenutka hranili su vojnike što su bolje mogli. Ali narod je gladovao i mnoge stotine su poumirale. Svi koji su bili slabi, prestari i mladi, sad su među mrtvima.

A Vang Tigar teško uzdahnu i reče:

— Tačno je da ovde nigde nisam video malu decu.

295 Gledao je neko vreme upravnika, pa je najzad naterao sebe da kaže ono što je morao reći:

— Pokorite mi se sad, jer sam stekao pravo da nad svima vama zauzmem mesto onog drugog ratnika, kao i nad celom zemljom nad kojom je vladao. Sad sam ja ovde vladar i dodajem ovaj deo svome posedu koji već držim na Severu. Porezi će odsada dolaziti u moje ruke. Zahtevaću od vas izvesnu utvrđenu količinu srebra svake godine, osim toga i jedan deo poreza svakog meseca.

To je Vang Tigar rekao s nekoliko ućtivih reci na kraju, jer nije bio sasvim lišen pristojnosti. Upravnik je odgovorio slabim, šupljim glasom, mičući suvim usnama preko zuba, koji su u razvučenim ustima izgledali suviše veliki i beli.

— Vlast je u vašim rukama. Dajte nam mesec ili dva da se oporavimo.

Tad je zastao, pa je onda, pun gorčine, dodao:

— Sasvim nam je svejedno ko nad nama vlada, samo da nam je mira da možemo nastaviti svoj posao, da imamo koliko za život i da decu odgajimo! Zaklinjem se da smo i ja i moj narod voljni sve da platimo, ako samo budete dovoljno jaki da nas očuvate od drugih ratnika, kako bismo i mi poživeli u miru bar koliko potraje naše koleno.

Vang Tigar je upravo to hteo da zna. Milostivo srce mu je zadrhtalo kad je čuo slab, zadihan glas toga starca, pa je viknuo vojnicima:

— Donesite hrane i vina, pa nahranite ovoga čoveka i njegove ljude!

A kad je video da je učinjeno što je naredio, pozvao je oko sebe verne ljude i zapovedio im:

— Idite sad u sela, povedite vojnike i naterajte seljake da dođu u grad sa žitom i drugim proizvodima, kako bi narod imao šta da kupuje i jede, te da se oporavi posle ovog strašnog rata.

Tako je Vang Tigar pokazao pravičnost prema celom narodu, a upravnik mu se zahvalio. Vang Tigar je bio dirnut njegovom zahvalnošću. Tad je Vang Tigar video da je to učtiv, vrlo lepo vaspitan činovnik, jer se, iako onako izgledneo i očiju prikovanih

>■

za jelo postavljeno na stolu, ipak uzdržavao, kolebao, odugovlačio, a drhtave ruke su mu se lako stezale sve dok nisu bile izgovorene prigodne rečenice, koje je gost dužan da kaže domaćinu, i dok Vang Tigar nije seo u proćelje. Jadni čovek se, zatim, bacio na hranu, ali je ipak pokušavao da se savlada. Vang Tigar se, pred tim sažaljivim prizorom, izgovorio da ima neka posla. Izišao je napolje i ostavio čoveka sama da se najede, pošto su mu potčinjeni zasebno jeli. Posle je Vang Tigar slušao svoje ljude kako u čudu pričaju da činije i čase nije bilo potrebno prati, jer su potpuno čiste bile, pošto ih je izgladneli čovek oblizao.

Vang Tigar je s najlepšim uživanjem video da se tržišta toga dana ponovo pune, hrana je opet ležala u korpama prodavača sa ulica i na tezgama. Činilo mu se da se iz dana u dan ljudi i žene popravljaju, zatvorena boja jetre im iščezava s lica, a sve-tla, zlatna put zdravlja se ponovo pojavljuje. Čele te zime živeo je Vang Tigar u ovom gradu, pripremajući poreze i obnavljajući poslove. Radovao se što se deca ponovo rađaju, što majke opet doje decu. Taj prizor je pokrenuo neko duboko osećanje u njegovom srcu, koje nije razumeo, ali ga je obuzela žudnja da se vrati u svoja dvorišta. Prvi put se sad počeo brinuti šta li je s njegovim dvema ženama. Nameravao je da se vrati svojoj kući krajem te godine.

Kad je Vang Tigar završio opsedanje grada, počele su da se vraćaju uhode koje je bio poslao u druge krajeve. Poverenici su mu saopštili da se vodi rat između Severa i Juga. I dalje su stizale uhode i javljale da je Sever i ovoga puta pobedio. Vang Tigar se požurio i poslao četu ljudi s poklonima svile i srebra. Napisao je i jedno pismo oblasnom generalu. Svojom rukom je Vang Tigar to napisao, prilično tašt na svoje znanje, jer nije bilo mnogo učenih ratnika. Na pismo je udario svoj veliki crveni pečat, koji je ustanovio otkako je postao silan. U pismu je rekao da se borio protiv jednog generala s Juga, da

296

297ga je pobedio i zauzeo mu zemlju, koja se pruža duž reke prema Severu.

General je poslao vrlo dobar odgovor, pun hvale za uspeh Vanga Tigra. Podario mu je i vrlo lepo zvanje. A jedino je tražio da se izvesna svota srebra svake godine šalje oblasnoj vojsci. Vang Tigar je pristao na to, znajući da nije dovoljno jak da odbije. Tako se priključio državi.

Ukoliko se kraj godine bližio, Vang Tigar je sve više razmatrao svoj položaj.

Video je da je više nego udvostručio svoj posed. Osim golih planinskih delo-va, zemlja je bila plodna i rodna, davala je podjednako i pšenice i pirinča, a osim toga i soli, ulja od kikirikija, sezama i pasulja. Povrh svega, Vang Tigar je sad

imao i svoj izlaz na more i mogao je dovoziti oružja koliko mu je bilo potrebno. Nije se više morao obraćati Vangu Trgovcu za puške.

Vang Tigar je silno žudeo da nabavi velike tuđinske topove. Ta mu se želja pojavila kad su se među stvarima koje je ostavio stari razbojnički vođa našla i dva vrlo čudna, ogromna topa, kakve Vang Tigar nikad ranije nije video. Bila su napravljena od vrlo dobrog gvožđa, bez mehurića ili rupica bilo koje vrste, tako glatka iznutra da ih je začelo morao izliti vrlo dobar kovač. Ti topovi su bili toliko teški da je dvadeset ljudi moralo iz petnih žila da se napregnu da ih samo malo podignu.

Ti topovi su probudili radoznalost Vanga Tigra. Zato je želeo da vidi kako pucaju, ali niko nije umeo njima rukovati, niti su mogli pronaći đulad za topove. Najzad su, u starom slagalištu, ipak pronađena dva okrugla gvozdena đuleta. Vang Tigar je odmah opazio da su đulad za velike topove. Veoma se obradovao i naredio da se jedan top izvuče napolje na ledinu ispred jednog starog hrama iza koga se nalazilo široko polje. U početku se niko nije usuđivao da okuša sreću s topom, ali Vang Tigar obeća veoma veliku nagradu u srebru. Najzad je izišao onaj kapetan koji je i predao grad, ne zahtevajući nagradu i nadajući se da će tako steći blagonaklonost Vanga Tigra. Jednom je on gledao kako ti topovi pucaju.

298

Sve je spremio, vrlo vesto privezao buktinju na kraju duge motke i pripalio top sa izvesnog odstojanja. Kad je okupljeni narod video dim, odjurio je što dalje, pa tek onda zastao. Top je ispalio svoj teški teret, zemlja je zadrhtala, a sama nebesa su odjeknula, dim i plamen sukneli, tako da se i sam Vang Tigar zateturio, a srce mu zastalo od trenutnog straha. Ali kad je sve bilo svršeno, svi su pogledali na stari hram, koji je sad ležao u gomili prašnjavih ruševina. Tad se Vang Tigar nasmeja svojim nemim osmehom. Srce mu je zaigralo od zadovoljstva pred tako dobrom igračkom, pred tako silno ubojitim oružjem. Viknuo je:

— Da sam imao samo jedan ovakav top, opsade ne bi bilo, jer bih razvalio gradske kapije!

Zamisli se za trenutak i zapita kapetana:

— A zašto tvoj stari gospodar nije ove topove okrenuo na nas?

Na ovo kapetan odgovori:

— Nismo na to ni mislili. On je ova dva topa zarobio od jednog ratnika kome sam nekad ja služio. Topovi su ovamo preneseni, ali nikad se iz njih nije pucalo. Nismo ni znali da ima đuladi za njih, te topove nismo uopšte smatrali za oružje. I tako su oni dugo stajali u ulaznom dvorištu.

Ali Vang Tigar je veoma cenio ta dva topa. Nameravao je da kupi još đuladi za njih. To je i učinio. Postavio je đulad tako da ih je često mogao da gleda. Kad je pregledao šta je sve postigao, Vang Tigar je bio vrlo zadovoljan sobom i resio se da se vrati kući. Ostavio je priličnu vojsku u tom gradu; njome su zapovedali njegovi stari ljudi, a novodošle kapetane poveo je sa sobom. Posle

razmišljanja, ostavio je kao glavne zapovednike dvojicu u koje je imao poverenja. Ostavio je Jastreba i svog nećaka, koji je već bio izrastao u snažnog mladića, ne suviše visoka, ali široka i jaka, a ni ružna, osim što je bio ro-šav u licu, a to će ga unakažavati i kad bude zašao u najdublju starost. Vang Tigar je mislio da je dobro što ostavlja baš tu dvojicu, jer je mladić bio još 299i suviše zelen da preuzme sam komandu, a u Jastreba nije mogao imati potpuno pouzdanje. Zato ih je Vang Tigar zajedno ostavio, a mladiću je rekao u poverenju:

— Učini li ti se da priprema kakvu izdaju, pošalji mi glasonošu da na krilima doleti do mene kako ume i zna.

Mladić je obećao. Oči su mu se blistale od radosti što je tako visoko unapređen i sam ovde ostavljen, a Vang Tigar je smeo mirno da krene, jer čo-vek može da veruje svojoj rođenoj krvi. Pošto je sve lepo svršio i ovako se obezbedio, Vang Tigar se pobednički vratio svome domu.

A narod toga grada se vredno predao da još jednom izgradi što je bilo razrušeno. Ponovo je napunio svoje radnje, ponovo su se krenuli razboji i počele se tkati svila i pamučne tkanine. Kupovalo se i prodavalo. Pričalo se samo o obnavljanju, jer što je bilo, bilo je. Nebo je tako htelo.

XXIII

Vang Tigar se požurio kući. Govorio je da se ovako brzo vraća da bi video da li je vojska koju je tamo kod kuće ostavio mirna. Doista je i sam mislio da je to pravi razlog, jer nije bio svestan šta je bio mnogo dublji uzrok toj njegovoj žurbi. A, u stvari, hteo je da vidi da li mu se rodio sin. Bio je odsutan od kuće punih deset meseci u toku cele godine. Iako je za to vreme primio dva pisma od svoje učene žene, bila su to sasvim ućtiva pisma, puna poštovanja, pa je i hartija bila ispisana takvim recima. Malo se šta drugo govorilo osim da je na domu sve u redu.

Onog trenutka kad je pobednički ušao u svoja dvorišta, od prvog pogleda je spazio da ga srećna zvezda i dalje vodi, jer su u sunčanom dvorištu, obasjanom suncem s južne strane i gde nije bilo vetra, sedele obe njegove žene. Svaka je držala dete u naručju, obučeno od glave do pete u skerletne haljinice. A na njihovim glavicama, obraslim vilinom kosi-

300

com, bile su kape skerletne boje bez kićanke. Ona prosta žena izvezla je bila red malih zlatnih Buda na detinjoj kapi, a učena žena, zato što je bila vrlo pametna, nije verovala u te talismane, pa je bila izvezla cveće na kapici svoga deteta.

Osim toga, nikakve razlike nije bilo među decom. Vang Tigar ih je žmirkajući, zapanjen, gledao, jer se nije nadao da će dobiti dvoje dece. Promucao je:

— Sta? Šta?

A tada se učena žena diže sa svoga mesta, jer je bila brza i blagorečiva. Govorila je uvek lepo, vrlo ugladeno, ubacujući po neku mudru misao ili koji red iz neke pesme ili od koga starog pisca. U govoru je uvek pokazivala svoje sjajne zube. Ovoga je puta rekla, smešeći se:

— Evo dva deteta koja smo ti rodile dok si bio odsutan. Snažna su i zdrava od glave do pete.

A onda je pružila svoje dete Vangu Tigru da ga vidi.

Ali ni druga žena nije htela oćutati da je rodila sina, pošto je učena žena rodila devojćicu. Zato se i ona digla i požurila da kaže, iako je retko govorila, zbog crnih zuba i rupa u ustima. Skupila je usne i promrmljala:

— Moj je sin, gospodaru, a ovo je devojćica. Vang Tigar ništa nije rekao. Stajao je i zurio u

ta dva stvorenjca, ćuteći nekoliko dobrih trenutaka; a ona kao da ga uopšte nisu ni videla. Ne! Mirno su ga posmatrala, kao da je neko drvo ili deo zida.

Žmirkala su i treptala na suncu, a dećak kinu i suviše snažno za svoju velićinu, da se Vang Tigar još više začudi kako iz tako malog stvora izbija tolika galama.

A devojćica je otvorila usta kao maćkica i slatko zevnula. Otac je za to vreme buljio u nju. Nikad u ruci nije držao dete, pa zato ni sad nije dodirnuo ni ovo dvoje, niti je znao šta u ovakvoj prilici da kaže ovim dvema ženama, pošto je on uvek samo o ratu govorio. Samo se nasmejao nekako tupo, iako su ljudi klicali od radosti i divljenja što im general ima sina. A kad je on ćuo te uzvike, promrmljao je u dubokom zadovoljstvu:

301— Nadam se da će žene moći same da othranjuju decu!

Odjurio je u svoju sobu, prepun sreće i ponosa.

Prvo se umio, najeo, promenio grubo ratno ode-lo u svilenu haljinu zatvoreno sivoplave boje. A kad je sve to završio, bilo je već večće. Tad je seo kraj mangala sa ugljem, jer je noć došla mirna i prohladna od mraza. Vang Tigar je sedeo sam i dugo razmišljao o onome što mu se dogodilo.

Ćinilo mu se da ga sreća prati na svakom koraku, pa je voleo da misli da i nema stvari koju ne bi mogao postići. Sad, kad je dobio sina, snovi su mu se ostvarili. Sve što je ćinio služilo je samo tome smeru. Dok je ovako razmišljao, srce mu se topilo. Zaboravio je na svu raniju utućenost i usamljenost, pa je naglo viknuo u noćnoj tišini:

— Stvoriću pravog ratnika od ovog svog sina! Podigao se onda i od silnog zadovoljstva snažno pljesnuo rukom o butinu.

Šetao se neko vreme dvorcem, nesvesno se srne-šćeći. Mislio je da je doista lepo imati sina, i da više ne mora zavisiti od sinova svoje braće, pošto je sad postojao njegov rođeni sin, koji će produćiti njegov život i proširiti njegove posede, ratom stećene. Još jedna misao mu pade na pamet. Imao je isto tako i kćer. Neko vreme se u ćudu pitao šta će s njom raditi. Stajao je kraj okovana prozora i prstima prolazio kroz bradu. Mislio je obazrivo o kćeri, o toj de-vojćici. A najzad samome sebi reće kao u nedoumici:

— Mislim da bih je kad bude vreme mogao udati za nekog ratnika. To je sve što mogu za nju da učinim.

Od toga dana je Vang Tigar novim oćima gledao te svoje dve žene. Oćekivao je sad od njih gomilu novih sinova, vernih i odanih sinova, koji ga nikad neće moći

izneveriti kao što bi ga izneverio onaj koji nema u sebi njegove rođene krvi. Više te svoje dve žene nije upotrebljavao da samo na njima oslobodi svoje srce i telo. Srce mu se bilo otkrivilo od trenutka kad je ugledao sina. A od svoje puti je sad želeo da stvara nove sinove, verne vojnike, koji će

302

stajati uz njega i pomagati ga kad ostari i oslabi. Zato je redovno odlazio svojim ženama, ni jednoj manje ili više, iako su se ove potajno i tiho otimala

0 njegovu milost. Bio je obema zadovoljan i pored razlike koja je među njima postojala, jer je od obeju podjednako tražio samo jednu stvar. Nije se nadao da mu jedna može dati više negoli druga. Nije ga više mučilo ni što ih ne voli; ne, ni to ga nije više mučilo sada, pošto je dobio sina.

Tako je i zima prošla mirno i u zadovoljstvu. Došle su svetkovine o Novoj godini, pa i one prošle. Vang Tigar je priredio veće veselje negoli obično, jer je godina bila vrlo dobra. Sve ljude je nagradio vinom, mesom i poklonima u srebru. Svakome je čoveku dao po koju od sitnica za kojima najviše žude: duvana, po jedan ubrus, čarape i druge dran-gulije. I ženama je dao poklone, pa je o praznicima čela kuća vrila od veselja. Dogodilo se ipak nešto nepredviđeno, ali tek posle praznika, tako da radost nije bila pomućena. Stari upravnik je umro jedne noći, u snu. Nije se znalo da li je uzeo mnogo opijuma, pošto je patio od nesаницe, ili ga je oborila strašna hladnoća, onako oronulog. Javljeno je Vangu Tigru, a on je odmah naručio dobar kovčeg i da se sve što treba učini u počast tom blagom starcu. Idućeg dana, pošto je sve bilo svršeno i kovčeg spremljen da se otprati u zavičaj starog upravitelja, jer on nije bio rodом iz ove oblasti, ponovo je dotrčao sluga i javio da je i starica uzela što je ostalo od starčevog opijuma, pa za njim pošla svojom voljom. Niko je nije žalio, jer je bila stara i bolešljiva. Nikad nije izlazila iz svojih dvorišta, pa je Vang Tigar nikad i nije video. Poručio je sam i drugi kovčeg, a kad je sve bilo pripremljeno, poslao je oba kovčega, u pratnji tri vojnika, u grad druge oblasti, kamo su 1 pripadali. Zatim je Vang Tigar poslao uredan izveštaj i onima višim, koji su morali biti obavješteni. Uputio im je vernog čoveka rasečene usne s pismom i nekoliko vojnika, ali je odanome čoveku krišom rekao:

303— Ima stvari koje se mogu reći samo na uho, pa zato to i nisam napisao. Ali ako ti se ukaže prilika, stavi im do znanja da i ja moram imati reč ko će ovde biti građanski upravnik.

Verni čovek je na ovo samo klimnuo glavom. Vang Tigar je bio zadovoljan. U ovim mutnim vremenima nije se plašio brzog dolaska bilo kakvog upravnika. Mogao je sam vrlo dobro da vlada. Zato je na tu stvar i zaboravio. Za svoje žene je uzeo one unutrašnje sobe u kojima je stari upravnik živeo. Uskoro je zaboravio da je iko drugi ovde i živeo, osim njega i njegovih.

Godina se ponovo preobraćala u proleće. Vang Tigar je bio uveren da ga sreća te godine u svemu prati, primao je dobre izveštaje iz svojih novih zemalja, srebrо mu je redovno pritalo iz mnogobrojnih vrela, pazio je da se vojnici redovno isplaćuju, da budu zadovoljni i da glasno hvale svoga gospodara, pa se zato i

odlučio da se za prolećni praznik vrati u kuću svoga oca i praznike provede sa braćom. Velikoj kući je tako i priličilo, a naročito u doba kad sinovi moraju da obnove očev grob. Osim toga, Vang Tigar je imao nameru da svrši neki mali obračun sa svojim drugim bratom. Nameravao je da se oslobodi pozajmljivanja. Želeo je da bude slobodan. Zato je Vang Tigar poslao nekoliko vojnika da jave starijoj braći, sa svom učtivošću koja se i priliči, da će im, zajedno sa ženama, decom i slugama, doći o praznicima. Na ovo su dva brata, Vang Veleposednik i Vang Trgovac, uzvratili učtivim dobrodošlicama.

Kad je sve bilo spremno, Vang Tigar je uzjahao svog visokog alatnog konja i krenuo na čelu straže. Ali ovog puta su morali da idu polako, pošto su se žene i služavke vozile u kolima koja su vukle mazge. A Vang Tigar je rado putovao polako, jer se osećao ponosan. Jašući na čelu povorke, pred svojim ženama i decom, kao da je zauzimao svoje mesto u istoriji porodice. Nikad mu njegove zemlje nisu izgledale tako lepe, nikad tako plodne kao sad u ovo proleće u jeku, kad izbijaju pupoljci na vrbama i

304

cvetaju breskve. Gledajući blage prelive zelenila i boje breskvina cveta u svakoj udolini, na svakom bregu, gledajući tamnomrku, izriljanu vlažnu zemlju, obasjanu suncem, odjednom se seti oca, kako je svakog proleća voleo da uzbere grančicu vrbe ili raseve-tane breskve i da je nosi u ruci ili okači na vrata kuće od naboja. Razmišljajući tako o svom ocu i

o svom sinu, Vang Tigar je osećao da i on sad ima svoje mesto u dugom hodu života. Nije više bio izdvojen kao ranije, nije više bio sam. Sad je prvi put sasvim oprostio ocu zbog izvesnih dubokih mržnji koje je prema njemu osećao u mladosti. A nije znao da je to sad zaboravio. Jedino je bio svestan da ga je, otkako je počeo polako zaboravljati svoje čemerno dečastvo, neka gorčina napustila. Ta gorčina je odlazila kao da je odnosi zdrav vetar. I tako je najzad on našao mira.

Tako je Vang Tigar stigao kući svog oca. Dolazio je pobednički, ne kao najmlađi sin i najmlađi brat, već kao čovek koji je po pravu, onim što je postigao i sinom koga je dobio, zaslužio da tako dolazi. Svi su se ponosili njegovim uspehora. Braća su ga dočekala i pozdravila bezmalo kao da im je strani gost, a žene njegove braće su se utrkivale koja će biti rečiti ja i ljubaznija u dočeku. Istina je da su se gospođa Vanga Veleposednika i žena Vanga Trgovca borile koja će ugostiti Vanga Tigra i njegovu porodicu. Gospođa je to shvatila kao nešto što se po sebi razume, kao svoje pravo, da oni treba da odsednu u kući njenog gospodara, jer otkako se pročula slava Vanga Tigra, smatrala je za otmeno da joj on bude gost:

— To i jeste na svome mestu, jer smo mu mi i izabrali ženu, vrlo učenu i prijatnu gospođu. Ona se uopšte neće osećati kod kuće sa ženom tvoga brata, koja je neznanica. Neka ova uzme ako hoće onu drugu ženu, ali mi moramo primiti našeg brata i njegovu gospođu. On će, možda, biti zadivljen nekim od

naših sinova ili nam može učiniti neko veliko dobročinstvo. U najmanju ruku, neće biti izložen njenom namigivanju i priželjkivanjima.

20 Sinovi

305 Ali žena Vanga Trgovca je od jutra do mraka zvala dosadno svome mužu i nikako nije htela da odustane od svoje namere:

— Otkuda će znati žena našeg brata kako da ishrani toliki svet? Ona je navikla da hrani kaluđerice i popove onim jadnim zelenišom!

Došlo je do takve svađe da su se obe žene čak i prepirale licem u lice oko toga. A kad su videli koliko su se žene ustumarale i čuli bučnu svađu koja se sve glasnije nastavljala ukoliko su se praznici približavali, tako da se ništa nije moglo odlučiti, jer ni jedna nije htela, u želji da očuva nadmoćan ugled, ni za mrvicu da popusti, oba muža su se sastala na svom starom mestu za dogovaranje, u čajdžinici. Oni su se bar slagali, pošto ne bi moglo drukčije ni da bude. Neprijateljstvo je postojalo među njihovim ženama. Savetovali su se a Vang Trgovac, koji je već nešto bio smislio, reče svome bratu:

— Neka bude kako ti kažeš. Ali šta misliš, kako bi bilo da našeg brata i njegovu pratnju smestimo u onom dvorištu koje je posle našeg oca ostalo prazno?

Doduše, ono pripada njegovoj ženi Lotosovom Cvetu, ali je ona već toliko stara da ga više i ne upotrebljava, pošto je digla ruke od kockanja. Ako ih tamo odvedemo, možemo podeliti troškove na dva dela. A to možemo navesti i kao razlog svojim dve-ma gospođama i opet imati mir u kući.

Ranije je Vang Veleposednik uvek želeo da on nađe i predloži izlaz iz neprilike, ali otkako je osta-reo i strahovito se u pojasu raširio, postao je neve-rovatno len, a tog dana je još bio i sanjiv, pa je pristao na sve, samo da izbegne razne nevolje. Ovaj predlog mu se učinio vrlo dobar. Želeo je da stekne naklonost svog moćnog najmlađeg brata, ali nije baš toliko mnogo ni žudeo za tim; jedino ne bi hteo da mu mlađi brat od toga vidi više koristi. Ukoliko je više stario, postajao je i sve ravnodušniji; prešao je on već ona vremena kad je voleo da dočekuje goste. Sad je bio srećan kad ih nema u svojoj kući, te ne mora da im čestita i pre praznika i posle praznika, i time da se umara. Zato je rado pristao na ovaj

306

predlog, i oba muža su krenula svojim kućama da saopšte ženama šta nameravaju. Bilo je to vrlo dobro rešenje, jer se ni jednoj nije krnjio ugled. A svaka se krišom odlučivala da se pokaže kao da je ona zaslužna za dobar smeštaj gostiju, ali je i svaka bila zadovoljna što će se podeliti veliki trošak za vina, gozbe, nagrade slugama i poklone ženama. Svima je to izgledalo kao vrlo krupan razlog.

Staro dvorište u kome je Vang Lung živeo krajem svog muževnog doba bilo je sad pometeno, ukrašeno i doterano. Lotosov Cvet doista nikad tamo nije ni ulazila, već su samo ponekad služavke u njemu sedele, i niko drugi. Lotosov Cvet se strašno bila ugojila i ostarela. Kukumavka joj je sad bila jedina prijateljica, jer ukoliko je dublje zalazila u starost, Lotosov Cvet je sve slabije videla, te čak nije više mogla ni da baca kocku i čita brojeve u igrama sreće koje

je toliko volela. Jedna po jedna od ba-buskara koje su joj dolazile umirala je ili ostajala prikovana za postelju. I tako je Lotosov Cvet živela sama sa svojim sluškinjama.

Prema sluškinjama se ponašala vrlo rđavo. Ukoliko ju je vid napuštao, utoliko joj je jezik bivao oštiji, tako da su braća morala služavkama da daju velike plate da bi mogle izdržati njen pogani jezik. A od robinja koje su bile kupljene i nisu mogle od nje otići kad zažele, dve su se ubile — jedna je pojela svoje bedne minđuše od stakla, a druga se obesila o gredu u kuhinji u kojoj je radila — jer nisu više mogle da podnose svireposti Lotosovog Cvetka. Starica se nije služila samo poganini recima i tako strašnim psovkama da ih devojke nisu mogle trpeti, već ih je i krvnički grebala. Njeni debeli, stari prsti, koji su u njenoj nekadašnjoj čudnoj le-poti bili toliko neupotrebljivi, ostali su i dalje glatki i lepi, čak i kad je svake druge čari nestalo s nje. Ti stari nokti su bili u stanju da grebu i štipaju mišicu mlade devojke sve dok se krv ne bi zaru-menela pod kožom. A ponekad, kad ni to ne bi zadovoljilo Lotosov Cvetak, ugljevlje je iz svoje lule pri tiskala na nežno mlado meso. Nije bilo stvora

20*

307prema kome se, ako bi ga samo mogla mučiti, drukčije ponašala, sem Kukumavke. A nje se plašila i na nju oslanjala u svemu.

A Kukumavka je bila skoro isto što i ona sama. Ta verna drugarica je pod stare dane, jer je i ona bila zašla u duboku starost, postajala sve mršavija, suvlja i naboranija, ali je još uvek imala neku snagu u svom starom kosturu, gotovo jednaku kao i u mladosti. Pogled joj je bio brz, jezik hrapav, a lice crveno, iako strašno naborano. Bila je pohlepna, kao i celog života. Čuvala je svoju gospodaricu, da je druge žene ne potkradaju, ali je zato sama najviše krala Lotosov Cvet. A otkako su oči Lotosova Čveta bile zastrte, uzimala je od nje što god je htela i trpala u svoj lični kovčeg. Lotosov Cvet je toliko već bila stara da je zaboravljala i kakvo drago kamenje ima, koja krzna i haljine od svile, pa tako nije ni znala šta joj sve Kukumavka uzima. Ako bi se slučajno setila i naglo dreknula za nečim, Kukumavka bi pokušala zalagati je kako ume i zna. Međutim, ako bi Lotosov Cvet zadrila i ne bi htela zaboraviti, Kukumavka bi otišla, donela stvar iz svojih kovčega i dala je Lotosovom Cvetu. A kad bi Lotosov Cvet opet na nju zaboravila, pošto bi je jednom ili dvaput opipala, Kukumavka ju je uzimala i ponovo odnosila.

Nijedna robinja ili služavka nije se usuđivala da se žali jer je prava gospodarica bila Kukumavka. Čak joj se ni braća nisu zamerala, jer su znala da drugu na njeno mesto ne bi mogla naći, pa se nisu usuđivala da je razbesne. I zato su služavke, kad bi Kukumavka rekla da joj je Lotosov Cvet dala ovo ili ono, ćutale, jer su vrlo dobro znale koliko bi se Kukumavka prozrlila kad bi se požalile. Ona bi bila u stanju da saspe i otrov u času s hranom bez mnogo uzbuđenja, a da bi zaplašila devojke, ponekad bi im se i hvalila kako je vesta trovačica. A Lotosov Cvet se, otkako je počela da gubi vid, u svemu oslanjala na

Kukumavku. Zbog silne težine svoga sala, kretala se jedino od svoje postelje do velike stolice od crnog izrezbarenog drveta. Tu bi malo posedela posle

308

podne, a zatim se vraćala na postelju. I za to nekoliko koraka morale su je pridržavati četiri robinje, pa i više, jer su one divne nožice, nekad ponos i strast Vang Lunga, postale kao nejaki prutići pod ogromnim i strašnim telom, koje je nekad bilo vitko kao bambusovina i koje je Vang Lung strasno voleo. Kad je Lotosov Cvet čula galamu u susednim dvorištima, zapitala je šta se to događa, i kad je doznala da dolazi Vang Tigar sa svojim ženama i decom da provede praznike s braćom i oda poštu na očevu grobu, ona se ozlovoljila i rekla:

— Ne mogu ovde da trpim derišćad! Uvek sam ih mrzela!

I to je bilo tačno, jer je ona bila nerotkinja, pa je imala neku čudnu mržnju prema maloj deci, a naročito otkako su je prošle godine u kojima je mogla da rađa. Vang Veleposednik, koji je bio došao s bratom, pokušavao je da je teši:

— Ne, ne, otvorićemo druga vrata, tako da ti on uopšte neće ni blizu dolaziti.

Tad je Lotosov Cvet povikala svojim starim, svađalačkim jezikom:

— I zaboravila sam koji bese to sin onog mog starog čoveka! Je li to onaj što je imao običaj da bulji u onu moju bledu robinju, pa posle odbegao kad ju je onaj moj blesavi starac uzeo za sebe?

Braća pogledaše jedan drugog zapanjeni tom pričom, koju nikad nisu čuli. A kako je Lotosov Cvet pod stare dane postala vrlo raskalašna i brbljiva, pa je pričala sve o svom ranijem životu, tako da nijedan brat nije dozvoljavao svojoj deci da joj se pri-bližuju, pošto više nije razlikovala šta je pristojno a šta nepristojno, Vang Veleposednik brzo reče:

— O tome mi ništa ne znamo. Naš brat je sad čuveni ratnik i grubo će prekinuti takav razgovor, koji mu vređa čast.

Lotosov Cvet se na ovo nasmeja, pijunu na pod prekriven pločicama i dodade:

— Oh, vi, ljudi, toliko ste puni te vaše časti! Ali mi žene znamo od kakve je krpe ta vaša čast napravljena!

309Oslušnula je da li će se na ovo nasmejati i Ku-kumavka, pa je viknula:

— Hej, Kukumavko!

A Kukumavka, koja se nikad nije daleko nalazila, zakikotala se piskavo, jer je uživala gledajući u nebranom grožđu ta dva čoveka srednjih godina, ozbiljna i važna, svaki na svoj način. A braća su se samo požurila da upute sluge šta sve treba da se uradi.

Kad je sve bilo spremljeno, došao je Vang Tigar sa svojom čeljadi. Zauzeo je sebi za boravak dvorište u kome je njegov otac živeo. Za njega je ono sad izgledalo potpuno prazno, bez ijedne druge žive uspomene, osim njega samog i njegova sina. Mogao je zaboraviti da je iko tu i živeo, osim njega i njegova sina. Došao je praznik za ceo dom, praznik proleća, i svako je za neko vreme ostavljao na stranu svoje lične zađevice; čak su se i žene dva brata, kad bi se našle u krugu porodice, ponašale kako valja i učtivo razgovarale jedna s drugom.

Sve se događalo u najlepšem redu i kako priliči. Ti praznici su sinovima Vang Lunga nametali i izvesne dužnosti prema ocu.

Dogodilo se da je baš dva dana pre praznika bio Vang Lungov rođendan. Da je poživio do toga dana, imao bi devedeset godina, a pošto su mu sinovi sad zajedno bili, odlučili su da obave sve sinovske dužnosti. I Vang Tigar je bio voljan da to učini, jer mu se, otkako je i sam dobio sina, gnev protiv oca sam po sebi stišao. Bio je spreman i voljan da zauzme svoje mesto u večnom nizu otac — sin, otac — sin...

I zato su sinovi na Vang Lungov rođendan pozvali mnoge goste i pripremili veliku gozbu, baš kakvu bi napravili da je i otac bio s njima. Veselilo se, čestitalo, služilo svako jelo koje se mora izneti na rođendan. Izneli su bili i Vang Lungovu ploču, poklonili joj se i odali pokojniku poštu na njegov rođendan.

310

Istog dana je Vang Veleposednik najmio i sve-štenike. Nije štedeo srebra, a i svaki sin je dao svoj deo. Sveštenici su pevali pesme da se smiri Vang Lungova duša u srećnim dvorištima u kojima su se sad nalazili grobovi njihovih otaca i dedova. Sinovi Vang Lunga su se postarali da se svaki grob održava u redu, dobro opkopan i visoko uzdignut naslaganom zemljom. Na svakom grobu je bilo napravljeno uzvišenje i na njemu grumen zemlje, a ispod grumena je bila pričvršćena bela hartija, vesto isečena u duge trake, koje su se lepršale na blagom prolećnom vetru toga dana. Vang Lungovi sinovi su se do zemlje poklonili pred očevim grobom, zapalili tamjan, priveli i svoje sinove da se poklone, a najponosniji među svima bio je Vang Tigar, jer je uzeo na ruke svog lepog sina i povio mu malu deti-nju glavu. Bio je i on vezan uz svoje pretke i svoju braću preko tog deteta, svoga sina.

Pri povratku kući gledali su po svoj okolini, gde god je bilo grobova otaca i grobova dedova, kako sinovi čine što su i oni već obavili prema Vang Lungu, jer je to bio dan zadušnica. Vang Veleposednik, dirnut više nego obično, reče:

— Hajde da ovo radimo redovnije nego prošlih godina, jer će za deset godina našem ocu biti stoti rođendan. On će se tad ponovo roditi na ovaj svet, samo u drugom telu. Tad više nećemo moći da slavimo njegov rođendan, pošto će biti novo rođenje, i tako će on ostati nepoznat za nas.

A Vang Tigar, ozbiljan u svom očinskom ponosu, odgovori:

— Da, moramo to učiniti za njega, jer se i mi nadamo da će naši sinovi uraditi to za nas kad budemo bili gde je on sad.

Išli su kući u tišini i ozbiljni, svaki je krvnu vezu s drugima osećao i više nego što je ijedan od njih želeo.

Pošto su sve dužnosti bile izvršene, predali su se prazničnom veselju. A kad je došlo večer, vazduh je neočekivano postao topao i sladak, a mladi, vitki, divni mesec visio je na svetlom nebu, bled kao

311 ćilibar. Te noći su se svi okupili u dvorištu u kome je Lotosov Cvet živela, jer se ona toga dana iznenada rasplakala:

— Ja sam usamljena stara žena. Niko mi ne prilazi, niti me smatraju za ukućana.

Jadikovala je, tekle su joj suze iz slepih očiju, pa je Kukumavka otišla braći i rekla im to. Oni su popustili, jer su im srca toga dana neočekivano bila nežna prema ocu i svemu što je njegovo bilo. Zato su, umesto da se goste u dvorištima Vanga Velepo-sednika, gde je njegova gospođa htela da se porodica okupi, otišli u dvorište u kome je Lotosov Cvet živela. To je bilo prostrano i lepo dvorište, s narovima u jednom uglu, donesenom s juga. U sredini se nalazio ribnjak u obliku osmougona i u njemu se mladi mesec ogledao. Tu su svi jeli kolače i pili vino, a deca se veselila na sjajnoj mesečevoj svetlosti. Trčala su svuda, krila se po senkama, istrčavala ponovo napolje da zgrabe neki kolač ili srknju malo vina. Svi su se najeli kuvanih poslastica i kolača koji se mese za takve praznike. Neki su kolači bili napunjeni iseckanim svinjskim mesom, a neki, vrlo slatki, mrkim šećerom. Bilo je toliko mnogo jela da su i robinje jele slobodno, a sluge su potkradale slatkiše i jele iza vrata, ili dok su išle da donesu još vina. Nije moglo da se primeti šta su uzeli, a ako bi hitri pogledi gospodarica to i zapazili, znalo se da, u najmanju ruku, grdnje neće odmah biti, da se ne bi pokvarilo večer. Dok su jeli i pili, najstariji sin Vanga Velepo-sednika, kao vrlo dobar muzičar, svirao je na flauti, a njegov mlađi brat, dečak osetljivih nežnih prstiju, svirao je na harfi. Žice je lako dodirivao dvama vitkim bambusovim štapićima. Svirali su starinske pesme posvećene proleću i pevali tužbalice o nekoj mrtvoj devojci i mesecu. Dok su njih dvojica ovako lepo zajedno svirali, majka im se vrlo ponosila. Svaki čas je hvalila i glasno vikala čim bi se neka pe-sma završila: — Svirajte nešto drugo, sinovi moji, jer je lepo tako svirati pod mladim mesecom.

Bila je gorda na njihov vitak, ljubak izgled.

Ali žena Vanga Trgovca, čiji su sinovi bili jednostavno vaspitani i nisu znali da se razonođuju muzikom, zevala je, glasno pričala ovom, pa onom, a najviše ženi koju je ona Vangu Tigru izabrala. Ovu je mnogo hvalila, i time naglašavala da i ne obraća pažnju na onu učenu ženu. Vang Tigrovu kćer jedva je i pogledala, ali nije prestala da omirisava i njuši muškarčića. Neko bi mogao pomisliti da se samo njoj imalo zahvaliti što se rodilo muško dete.

Ali, ipak, ništa se otvoreno nije govorilo, iako je gospođa bacala mrke poglede na svoju jetrvu. A ova ih je sve hvatala i sa uživanjem se pravila kao da ništa ne primećuje. Izgledalo je doista da niko drugi i nije to primetio. Vang Veleposednik se oraspoločio i slugama naredio da stolove za noćnu gozbu iznesu u dvorišta. Oni su to poslušali. Tad se tek svi baciše na pravo jedenje; sluge su donosile ukusna jela jedno za drugim.

Bilo je tu mnogih jela o kojima Vang Trgovac i Vang Tigar nikad nisu ni čuli, kao što su, recimo, pačji jezici kuvani u začinicima i pačje noge s kojih je oguljena nežna crna kožica. Bilo je još i mnogo drugih divnih jela koja su vrlo primamljivo golicala jezik.

Od svih onih koji su se te noći slatko gostili niko nije slađe jeo i pio od Lotosovog Cveteta. Ukoliko je više jela, bivala je sve veselija. Sedela je u svojoj

velikoj ukrašenoj stolici, a iza nje je stajala jedna robinja. Ona je iz svake činiije sipala jelo u staričinu času, ali ponekad se i sama poslužila. Druga robinja joj je pridržavala ruku, a Lotosov Cvet je i sama zahvatila iz činiija svojom porculanskom kašikom, i požudno trpala u stara, drhtava usta i slatko mljackala.

Ukoliko je bivala raspoloženiija, zastajala je s vremena na vreme malo s jelom da ispriča kakvu masnu šalu, kojoj su se mladići smejali koliko su se usuđivali, jer pred starijima nisu smeli mnogo da se smeju. A ona je slušala to njihovo prigušeno sme-janje i kikotanje, pa se sokolila za druge priče. Vang

312

313 Veleposednik se jedva uzdržavao da i sam ne prsne u smeh, ali je uz njega sedela njegova gospođa, ukručena i tiha, pa ju je ispod oko pogledao i umirivao se. Ali prosta žena Vanga Trgovca kikota se glasno, a još glasnije kad je primetila da se njena jetrva uopšte ne smeje. Čak je i druga žena Vanga Veleposednika grizla usne. Iako nije htela da se smeje, jer to nije činila ni njena gospođa, ipak je morala držati rukav preko lica, da bi se bar iza njega nasrne jala.

Kad je čula da se i ljudi smeju, Lotosov Cvet se toliko oslobodila da su je, najzad, iz obzira pristojnosti, nekako morali učutkati. Zato su dva starija brata, navalila na nju s vinom, da je opiju, a naročito iz straha da nešto neukusno ne izgovori o Vangu Tigru, što bi ga razbesnelo, a oni su se mnogo bojali njegova gneva. Zbog tog poganog jezika Lotosova Cveta i nisu navaljivali na Kruškov Cvetak da i ona dođe na porodičnu svetkovinu. I kad je ova odgovorila glasonošama koje su joj bili poslali da će teško ostaviti one o kojima se brine, pristali su na to, jer su smatrali da će najbolje i biti ne buditi stare uspomene kod Lotosova Cveta.

Tako je veče srećno prošlo. Došla je i ponoć. Mesec se visoko popeo, sitni, meki oblaci se pojavili i kao da su ljuljuškali mesec tamo-amo. Novorođen-čad su spavala na grudima matera, a svako od najmlađe dece je već odavno potražilo majčino krilo. Druga žena Vanga Veleposednika je bila majka i dušom i telom. Držala je dvoje dece u naručju, jedno nešto starije od godine dana, a drugo, novorođeno, tek ako je imalo nešto više od mesec dana, jer ju je Vang Veleposednik još uvek voleo. A svaka žena Vanga Tigra je držala u naručju svoje dete. Mali sin je spavao zabačene glave preko majčine ruke, a mesečina mu je padala pravo na lice. Vang Tigar je često pogledao na to malo lice u snu. Posle ponoći veselje je počelo da opada. Sinovi Vanga Veleposednika su se izvlačili jedan po jedan, jer su ih čekala druga uživanja, pa im se dosadilo da i dalje sede sa starijima. Odlazili su laka srca i

314

bezbrizno, a drugi sin Vanga Trgovca je gledao žud-no za njima, ali se nije usuđivao da i sam pođe, jer se bojao oca. I sluge su bile umorne i željne odmora. Povlačili su se i naslanjali na vrata, silno zevali i jedan drugom mrmljali: — Deca im se bude u zoru i mi se moramo oko njih naći. A stari se goste do ponoći, pa se i oko njih još moramo motati! Nikad nam i ne daju da spavamo!

Najzad su se razišli kad se Vang Veleposednik sasvim napio. Njegova gospođa je pozvala sluge da mu priđu, kako bi se mogao na njih nasloniti i otići u postelju. Čak je i Vang Tigar bio bliži pijanstvu nego ikad, ali je mogao sam da ode do svog dvorišta. Jedino je Vang Trgovac ostao kako treba i trezan kao i uvek. Naborano žuto lice mu se gotovo nije ni promenilo, čak nije nije pocrvenelo, jer je on bio od onih ljudi koji blede i postaju sve mirniji ukoliko više piju.

Ali, od svih njih se niko nije toliko naždrao i napio kao Lotosov Cvet. Bližila se sedamdeset i osmoj, a jela, je i pila i suviše dobro za svoje godine. U sitne sate, između ponoći i zore, počela je da jadi-kuje i postala vrlo nemirna, jer je, izgleda, vino stiglo i počelo silno zagrevati, a sve što je mesa i masnih jela pojedla ležalo je u njoj kao kamenje. Okretala je glavu na jastuku. Bilo joj je zlo. Tražila je te ovo, te ono, ali ništa joj nije pomagalo. Odjednom je čudno i promuklo jauknula, a Kukumavka je pritrčala i počela uzbuđeno vikati. Lotosov Cvet je nešto promrmljala, razrogačila je svoje prevučene oči, za-tresla rukama i nogama i odjednom se umirila. Zatim joj je debelo staro lice postalo tamno i zatvo-renocrveno, a telo se ukrutilo. Počela je da diše brzim, isprekidanim uzdasima, toliko glasnim da su se čuli i u susednom dvorištu. Vang Tigar bi je morao čuti da i sam nije bio prilično napit, pa je spavao tvrđe nego što bi želeo. Ali je njegova učena žena uvek lako spavala, te je i sad čula krik i izašla. Od oca joj bilo ostalo nešto

315 malo znanja starog lekarstva, pošto je on bio lekar, pa je sad razgrnula zavesu, a svetlost prvih zračaka zore pala je na strašno lice Lotosovog Cveta.

Učena žena uzviknu, zaprepašćena:

— Ovo je kraj stare gospođe, ako je ne budemo mogli očistiti od vina i mesa! Zatražila je tople vode, nešto suvih trava i ostalih Jekova za koje je znala. Sve ih je iskušala. Ali nije bilo pomoći jer je Lotosov Cvet ostala gluva na sve pozive i molbe. Zubi su joj bili toliko stisnuti da su ostali pribijeni, čak i kad su joj silom razmakli pocrnele usne. Čudnovato je doista bilo da su u tako starom telu svi zubi ostali zdravi, beli i dobri. I oni su joj sad upropastili život, jer da je ma gde bilo rupe ili šupljine iz koje je zub ispao, mogao bi se nekako još i uliti lek u gušu, pošto se Kukumavka čak bila spremila da napuni usta lekom i upljune ga gospođi svojim usnama. Ali svi su zubi bili zdravi, snažni i stisnuti.

Tako je Lotosov Cvet ležala, dahtala i krčala sve do podne idućeg dana i tad naglo, i ne znajući da joj je to kraj, umrla. Tamnocrvena boja njenog lica je iščezla, postala je bleđa i žuta kao stari vosak. Tako se ta gozba završila njenom smrću.

Dva najstarija brata su se postarala da joj se napravi kovčeg, ali su je morali ostaviti da poleži dan ili dva, pošto je trebalo napraviti kovčeg dvaput veći nego obično, jer se nije mogao naći nijedan gotov dovoljne širine.

Dok se na kovčeg čekalo, Kukumavka je doista iskreno oplakivala to biće, koje je negovala tolike godine. Da, istinski ju je žalila, iako je svud unaokolo skupljala sve što je mogla od stvari koje su pripadale Lotosovom Cvetu.

Otvarala je sve njene sanduke redom i uzimala što je bilo od vrednosti. A sve te stvari je krišom slala kroz jedna skrivena sporedna vrata, tako da su se oni koji su je pripremali, kad je Lotosov Cvet trebalo smestiti u kovčeg, u čudu pitali da li ima i pristojnog kaputa u kome će je sahraniti. Čudili su se i šta je uradila s tolikim srebrom koje je kao Vang Lungova udovica primila,

316

pošto se znalo da se poslednjih godina nije kockala. Ipak, i pored svih svojih lopovluka, Kukumavka je žalila Lotosov Cvet. Pustila je nekoliko skromnih suza. Iako svega nekoliko, bile su to ipak jedine suze u njenom životu. A kad je kovčeg napunjen krečom, jer je Lotosov Cvet počela brzo da zaudara, i poklopac zapečaćen, iznesen je kroz vratnice do hrama, da tamo leži dok se ne utvrdi dan sahrane. Kukumavka je išla za kovčegom, hitala je starim nogama da ga ne bi izgubila iz vida, i sačekala da bude smešten u praznu sobu hrama, među mnoge druge mrtvačke kovčege koji su već bili tu. Tada se obrnula i otišla u neki svoj kutak, koji je negde imala, i više se nije vraćala u kuću Vang. Iskreno je oplakivala Lotosov Cvet, ukoliko je bila u stanju da bude iskrena.

Pre no što je prošlo deset određenih dana, Van-gu Tigru su se dosadila braća i njihovi sinovi. Ono osećanje prisnog srodstva koje je u svima bilo za vreme praznika iščezlo je sad. Ali je Vang Tigar ipak ostao do kraja, gledao kako dolaze i izlaze sinovi njegove braće, a i sam odlazio ponekad u ovu ili onu kuću u gradu. Činilo mu se da su mu sinovci jadni mladići, koji ništa dobro ne obećavaju. Dva mlađa sina Vanga Trgovca nisu imala većeg cilja nego da postanu kalfi. Nikakvih drugih snova nisu imali, osim da lenčare uz tezgju, da se smeju i ogovaraju sa ostalim kalfama kad im se u radnji ne nalazi otac. Čak je i mlađi sin, kome je bila tek dvanaesta, i koji je bio šegrt u jednoj radnji, svaki slobodan trenutak koji bi ukrao provodio igrajući novčića sa uličnim mangupima, koji su se okupljali na pragu radnje i tu ga čekali. Pošto je bio gazdin sin, niko se nije usuđivao da ma šta protiv njega kaže, niti da mu odbije kad za mangupčice zatraži pregršt gro-šcva iz fioke u tezgi. Čak su svi budno motrili da ne naiđe dečakov otac, kako bi se mogao sakriti dok Vang Trgovac ne prođe. Vang Tigar je primetio da mu je taj brat sav obuzet zarađivanjem para i da uopšte i ne obraća pažnju na sinove, i ne pomišljajući da će oni jednog dana i suviše lako trošiti što

317 je on tako pohlepno prikupljao; niti je uviđao da oni kalfovanje u radnji trpe samo u očekivanju da on umre, a posle će se osloboditi i neće morati da rade.

Vang Tigar je posmatrao i sinove svog starijeg brata, i opazio je koliko su gizdavi, kako trče za modom, kako sve što ih dodiruje mora da bude meko i lepo: hladna svila preko leta, topla, meka krzna preko zime! Nisu hteli da jedu dobro i mnogo, kao što mladići treba da čine, već su se vazda baktali oko hrane, žalili se da im je ovo suviše slatko, a ono suviše kiselo ili slano. Odgurivali su času za časom od sebe, a robinje su morale neprestano da trčkaraju oko njih.

Sve je to Vang Tigar gledao i ljutio se. Jedne noći se šetao sam po dvorištu koje je pripadalo njegovom ocu i najjednom je čuo neko žensko kikotanje. Pokraj

okruglih vrata njegova dvorišta projurila je neka devojčica, dete neke služavke po svoj prilici; dete poplašeno i bez daha. A kad je mala ugledala Vanga Tigra, zastade, s namerom da se provuče kraj njega. Ali je on odjednom uhvati za ručicu i viknu:

— Koja se to žena smeje?

Dete pokuša da se izvuče, sve preplašeno, što mu se moglo primetiti i po sjajnim očima, ali Vang Tigar ga je čvrsto držao, tako da se nije moglo da izvije.

Oborilo je pogled i promucalo:

— Mladi gospodar je moju sestru odvuкао u stranu!

Vang Tigar zapita suvo:

— Gde?

Dete pokaza na kraj dvorišta, prema jednoj praznoj sobi, koju je Lotosov Cvet upotrebljavala kao žitnicu. Ta soba je sad bila prazna i samo ovlaš pritvorena jednom rezom. Tad Vang Tigar pusti ruku deteta, a ono odjuri kao zečić. Uputio se prema mestu koje mu je ono pokazalo. Reza je bila toliko slaba da su vrata bila gotovo za čitavu stopu odškrinuta, tako da je mlado vitko telo lako moglo da se provuče. Stajao je tu u noći i osluškivao. Čuo je

318

prigušeni ženski smeli i kikot. Čuo je i neAl glas kako šapuće, ali ga nije razumeo, sem što je zapazio da je, onako uzbuđen i vreo, dolazio iz muškog grla. Ona njegova stara odvratnost prema čulnoj strasti probudila se sad opet u njemu. Hteo je već da udari na vrata, ali se uzdržao i s prezirom pomislio:

— A zar se mene nešto tiče što se u ovoj kući još uvek dešavaju iste stvari?

Vratio se utučen i neraspoložen u svoje dvorište. Ali neka čudna snaga je probijala iz tog njegovog gađenja i nije mu davala mira. Šetao se po dvorištu sve dok se pozni mesec nije javio. I malo posle je primetio kad se iz one unutrašnje prazne sobe, kroz pritvorena vrata, provukla mlada robinja. Zagladila je kosu i Tigar je pri svetlosti meseca jasno video kako se smeje. Brzo se obazrela oko sebe i žurno i nečujno krenu, u svojim vunenim papučama, preko praznog popločanog dvorišta koje je ranije pripadalo Lotosovom Cvetu. Samo se jednom zaustavila kraj narovog žbunja da pričvrsti raskopčani pojas.

Vang Tigar, koji je dalje stajao nepomičan i srce mu je podrhtavalo od neke vrste gađenja, koje je bilo i ogavno a nekako pomalo i slatko, primetio je, posle izvesnog vremena, kako se jedan mladić šetka, kao da je izašao da vidi noć i ništa drugo. Tad se Vang Tigar prodera:

— Ko je to?

Odgovorio mu je prijatan, razmažen i lak glas:

— Ja sam, striče!

Vang Tigar je video da je to doista bio najstariji sin njegova brata. I neki se bes podiže u srcu Vanga Tigra. Bio je u tom trenutku u stanju da skoči na mladića, misleći u samome sebi da razvratnost beskrajno mrzi, naročito kad dolazi od njegove krvi. Nije mogao to da podnese. Ali je čvrsto zadržao ruke, jer je dobro znao da ne može ubiti sina rođenoga brata, a znao je dobro i da ne bi mogao, kad

bi i dao oduške svome besu, zaustaviti se gde bi hteo. Zato je samo snažno hrknuo, okrenuo se nasumice, pošao u svoju sobu mrmljajući u sebi:

319— Moram otići iz ovih dvorišta u kojima živi jedan moj brat tvrđica, a drugi bludnik! Ne mogu više udisati ovaj vazduh, jer sam čovek slobodnog daha, čovek borbe. Ne mogu sputavati gnev kao što to moraju da čine ljudi po ovim dvorištima.

Odjednom je poželeo, obuzet nekim čudnim pro-htevom, da mu se pruži prilika da nekog ubije, da prolije krv bilo iz kog razloga, kako bi oslobodio srce od tereta koji nije razumevao.

A da bi se umirio, naterao je misli da se posvete njegovom malom sinu. Ušunjao se u sobu u kojoj je dete spavalo u majčinoj postelji i pogledao ga. Žena je tvrdo spavala, kao svaka seljanka. Usta su joj bila otvorena, a gadni zadah slobodno iz njih izlazio, da je čak i on bio primoran, naginjući se nad svojim malim sinom, da rukom stegne nozdrve. Dete je spavalo ozbiljno i mirno. Gledajući detinje ozbiljno lice u snu, Vang Tigar se zaklinjao damu sin neće biti kao iko od onih. Ne! Biće on očeličen još od rane mladosti, vaspitavan da bude veliki vojnik, obučavan svima vrstama ratnih veština; on se mora izgraditi u čoveka.

Odmah idućeg dana Vang Tigar je pokupio obe svoje žene i decu i ostale koji su došli s njim. Pozdravio se sa rodbinom, pošto su se još jednom svi zajedno počastili. Ali, i pored ove gozbe za srećan put, Vangu Tigru se činilo da posle ove posete odlazi manje blizak svojoj braći nego ranije. Gledao je najstarijeg brata, dremljivog, mirnog, utonulog u salo, i zapažao da mu oči zasvetle samo kad čuje svinjariju. A kad je video kako se i drugom bratu lice sve više sužava, a oči postaju sve zagonetnije ukoliko je bivao stariji, učinilo mu se da su to slepi, gluvi i nemi ljudi, jer više i ne primećuju šta su sami postali i kako su svoje sinove vaspitali.

Ali ništa nije rekao. Sedeo je uzbuđen i tih. Osećao je silnu gordost pri pomisli na svoga sina, pri pomisli kakvog će čoveka on od njega stvoriti.

Tako su se rastali. Na izgled je sve bilo u rukavicama i učtivo, klanjali su se duboko jedan drugome. Starija braća, njihove gospođe, sluge, sluški-

320
nje izašli su na ulicu i ispraćali ih sa stotinu dobrih želja. Ali Vang Tigar je pomislio u sebi da se začelo neće skoro vratiti u očevu kuću.

S najvećim zadovoljstvom se vratio Vang Tigar na svoje zemlje. One su mu sad izgledale najbolje što je u životu video, narod najснаžniji i najlepši, tako isto i njegova kuća — njegov dom. Svi vojnici su ga pozdravili dobrodošlicom, zapalili su vatromet u čast njegovog dolaska, i na sve strane se raz-livao osmejak dobrodošlice dok je on sjahao sa svog alatog konja; desetina dokonih vojnika u dvorištu je priskočila da prihvati uzdu koju je Tigar hitnuo u stranu. A Vang Tigar je osećao zadovoljstvo gledajući ih šta rade.

Zato je postavio sebi za zadatak da u ovo doba kad se proleće svuda pretvorilo u rano leto ponovo okupi svoje ljude i počne da ih vežba iz dana u dan. Opet je uputio uhode, poslao je poverljive ljude da vide kakvo je stanje u njegovim

novoosvojenim zemljama, razaslao je svoje pomoćnike da mu donesu poreze, a dao im potpuno naoružane straže da blago srećno prenesu, jer je bilo nastupilo vreme kad je morao slati više ljudi, pošto jedan čovek nije mogao sam nositi ovoliko njegovo srebro na leđima.

Ali kad nastupi večer, pri smiraju dana Vang Tigar bi sedeo u svom dvorištu, sam u toploj pro-lećnoj noći, u trenucima kad mnogim ljudima srce bludi i žudi za novom ljubavlju ili nekom drugom već okušanom slašću, posvećivao se sinu. Tad bi mu dete stalno donosili, iako sam nije znao kako da se igra s decom, pa čak ni sa svojim sinom. Naređivao je dadilji da sedne negde odakle bi mogla da motri na dete, a on bi nepomično posmatrao svaki detinji pokret i svako prelazno raspoloženje koje se ukazivalo na licu mališana. Kad je dečak naučio da hoda, Vang Tigar je jedva uzdržavao radost. Kad bi ostao sam u noći i niko ga u dvorištima ne bi mogao vi-deti, uzimao je pojas kojim je dadilja obavila dete oko pasa, držao ga i šetao se gore-dole, a dečak se teturao i ubrzano disao, prikačen za omču pojasa.

21 Sinov'

321 Da je ma ko zapitao Vanga Tigra šta misli dok tako gleda u sina, strašno bi se zbunio, jer ni sam to nije znao. Samo je osećao kako u njemu rastu veliki snovi o snazi i slavi, a ponekad bi se svim svojim bićem ubeđivao da se u ova vremena čovek može uzdići i na najviše mesto, samo ako ima dovoljno snage da natera ljude da ga se plaše, pošto tad nije bilo ni cara, ni dinastije, pa se svak mogao boriti i stvarati što hoće. Osećajući to u sebi, Vang Tigar bi u bradu mrmljao:

— A ja sam takav čovek!

Zbog te silne ljubavi prema sinu, dogodilo se i nešto vrlo čudno. Kad je učena žena Vanga Tigra čula kako mu sina svakog dana prinose, obukla je i svoju kćer u lepu novu haljinu i dovela je onako svezu i rumenu; na ručice joj je bila stavila male srebrne narukvice, crnu kosicu joj povezala svilenim koncem, kako bi samo izazvala očevu pažnju prema detetu. Vang Tigar se našao zbunjen, okrenuo je oči u stranu, ne znajući šta treba da kaže, a majka mu je svojim prijatnim glasom rekla:

— Ova naša mala devojčica zaslužuje isto tako tvoju pažnju; nije nimalo slabija ni ružnija od tvog sina.

Vang Tigar je bio prilično uzdrman hrabrošću ove žene, jer je uopšte nije poznavao, viđajući je samo u mraku noći kad na nju dođe red, pa je učtivo promrmljao:

— Vrlo je lepa za devojčicu.

Ali majka nije bila zadovoljna ovim, jer je on jedva i pogledao njenu kćer, pa je uporno nastavljala:

— Ne, supruže moj, pogledaj je bar malo, jer nije obično dete. Prohodala je tri meseca pre deča-ka, a govori sad već kao da su joj četiri, a nema ni dve godine. Došla sam da te zamolim da mi nešto učiniš. Dozvoli i njoj da uči, a svoju milost i njoj dodeli kao i svome sinu.

Na ovo Vang Tigar iznenađeno odgovori:

322

— A zar mogu da napravim vojnika od devojke? Tad majka odgovori pouzdano i prijatno:

— Ako ne vojnika, onda neka uči u školi, jer ima mnogo učenih devojaka u ovo vreme, supruže moj.

Najednom tek sad Vang Tigar primeti da ga ona oslovljava kako nijedna žena nije činila. Nije ga zvala „gospodaru moj“, kao što čine druge žene. Bio je zbunjen, i u toj svojoj pometenosti pogledao je dete, jer ništa nije mogao ni da smisli ni da kaže. I tad je primetio da je devojčica doista vrlo ljupka, okruglasta i punačka, da ima crvene male usne, koje se smeše i krupne crne oči, pune ručice, savršenih noktiju. Zapazio joj je nokte, jer ih je majka crveno obojila, kao što ponekad rade žene kad mnogo vole decu. Detinje noge su bile u obući od ružičaste svile. Majka ih je obe držala u svojoj ruci, a drugom je obuhvatila dete oko pojasa, jer je skakutala na majčinoj ruci. Kad je majka primetila da on gleda devojčicu, blago mu je rekla:

— Neću joj stezati noge. Hajde da je pošaljemo u školu i od nje stvorimo ženu kakvih ima podosta u T>oslednje vreme.

— Pa ko će se venčati takvom devojkom? — uzviknu Vang Tigar iznenađen.

Na ovo majka mirno odgovori:

— Takva se devojka može udati za onoga ko joj se sviđa, bar tako mislim.

Vang Tigar je o tome razmišljao nekoliko trenutaka, a onda pogleda ženu. Nikad je ranije nije posmatrao, nalazeći da je dovoljno i što ona samo obavlja svoju dužnost. Ali, gledajući je sad, zapazio je da ima pametno, dobro lice, i da se ponaša kao neko ko je u stanju da čini šta hoće. Kad ju je pogledao, nije ga se bojala. Uzvratila mu je pogledom bez kikotanja ili spuštanja usta kao što bi druga žena učinila. Mislio je, čudeći se:

— Ova žena je pametnija nego što sam mislio. Nisam je ranije dobro ni zagledao.

21*

323A glasno je rekao, učtivo, podigavši se malo u govoru:

— Kad dođe vreme, neću ti reci: „ne“, ako bi to mudro bilo!

Neobično je bilo što se ona, uvek staložena i zadovoljna, koliko je bar Vang Tigar znao ili koliko ga se ticalo, kad je kod ovog čoveka primetila to novo poštovanje prema sebi, najednom nekako čudno uzbudila. Lice joj se zacrvenelo, gledala ga je ozbiljno i mirno, a izvesna želja joj se čitala iz očiju. Ali kad je Vang Tigar video tu promenu, osetio je u srcu onu staru gadost prema ženama. Jezik mu je zanemio, okrenuo se i promrmljao da je nešto zaboravio, što treba odmah da svrši. Udaljio se brzo, zbunjen. Nije mu se dopalo kad ga je onako pogledala.

Posledica tog razgovora bila je ta što je majka slala i devojčicu s jednom robinjom kad god bi on zatražio da mu se dovede sin. Tako su sad ovo dvoje mališana zajedno dolazili, a Vang Tigar nije vraćao devojčicu. U početku se plašio da i majka ne navrati i da ne stvori naviku da razgovara s njime, ali kad je video da ona to ne čini, dopuštao je da devoj čiča ostaje neko vreme. Gledao je u nju, ali se pomalo i stideo pred ovim licem ženskog roda, iako je to bilo još dete koje je tek bauljalo tamo-amo. Ipak je bila ljupko stvorenje. Gledao je često malu, tiho se smeškao na njeno burenje i isprekidane reci. Sin mu je bio krupan i ozbiljan, nije se lako smejaio. Ali devojčica je bila mala, brza, sva vesela, a oči su uvek tražile očeve. Kad je Vang Tigar ne bi posmatrao, napadala je brata, oduzimala mu što ima u rukama, jer je bila vrlo brza. Vang Tigar ju je na izvestan način nesvesno zapažao. Primitio bi je među drugom decom, kad bi je ugledao gde je neka robinja drži na kapiji u gomili sveta, koji je izlazio da vidi šta se na ulici dešava. Ponekad bi zastao da je dodirne za ručicu i pogleda kako mu se osmehuju oči-ce kao munja.

Vraćajući se u kuću posle takvog osmejka, zadovoljan je bio i nije se više osećao usamljen, već najzad kao čovek među svojim, među ženama i decom.

324

XXIV

Vang Tigar je neprestano imao na umu da svoj posed mora proširiti i svoj položaj uzdići, sina radi. Često je to sebi govorio i zamišljao kako da tu zamisao ostvari, gde da se proširi i kako da izvojuje pobedu na kraju nekog opšteg rata, i da li da grune južno od reke i zahvati srez-dva za vreme neke gladne godine, kad bi se narod našao u nevolji zbog suše i poplave. Međutim, dogodilo se da nekoliko narednih godina nije bilo većih ratova. Jedan za drugim su slabi i nespremni ljudi dolazili na vlast i gubili je, ali, iako nije bilo pouzdanog mira, nije bilo ni većih ratnih naleta, niti je ovo bilo vreme da se neki ratnik osmeli i da istupi i suviše hrabro.

Drugi put je već izgledalo Vangu Tigru da ne može, kao što je ranije činio, sve svoje srce uneti u snove oko proširenja vlasti, jer je trebalo spremati i odgajivati sina, a voditi brigu i o vojnicima, trebalo je rešavati i pitanje uprave, jer niko nije dolazio da preuzme mesto starog upravnika. Jednom ili dva puta bilo je najavljeno neko ime Vangu Tigru, ali ga je on uvek brzo odbijao, jer mu je bolje bilo da ovde ostane sam. Ukoliko mu je sin rastao i iz detinj-stva prelazio u dečaštvo, sve mu se više činilo da bi vrlo dobro bilo ako bi se ovo pitanje s državom moglo odložiti još za nekoliko godina, kako bi on sam najzad postao upravnik kad toliko ostari da više ne bi mogao biti ratnik, a sin mu bude mogao da prihvati mesto na čelu vojske. Ali, tu svoju zamisao je krio, jer je bilo još rano da je obelodani. I, doista, dečaku je bila tek šesta godina. A Vang Tigar je toliko nestrpljivo želeo da mu odraste u čoveka da mu se činilo da to vreme nikad i neće proteći, iako mu je ponekad izgledalo da godine i suviše brzo jure. Gledajući sina, nije više video da je to još mali dečak, već ga je zamišljao kao

mladića, kao mladog ratnika koga će on stvoriti, pa je i nesvesno dete naterivao na mnogo štošta.

Kad je dečaku bila šesta godina, Vang Tigar ga je oduzeo od majke iz dvorišta u kome su bile žene

325i odveo ga da živi s njim u njegovim dvorištima. To je učinio da dečak ne bi omlitavio od ženske nežno-sti, ženskih rekla-kazala i sličnih strasti, ali je delom to učinio i zato što je mnogo žudeo da dečak bude stalno uz njega. U početku je dečak bio stidljiv i nekako se osećao izgubljen pored oca. Lutao je po dvorištima sav poplašen. Vang Tigar bi se tada ogromno napregnuo i pružio ruku da privuče dete, ali dečak se držao ukrućen, uzmicao je i jedva podnosio oca. Vang Tigar je osećao taj detinji strah, ali je žudeo za njim. Ništa nije govorio, jer nije ni znao šta da kaže, pa je morao da pušta dečaka da ode. U početku je Vang Tigar nameravao da dečakov život sasvim preseče od majčinog života i drugih žena, jer su njega ovde samo vojnici služili, ali se uskoro videlo da je takav nagli prekid i suviše težak za malo deti-nje srce. Dečak se ništa nije žalio. Bio je to ozbiljan i miran mališan, strpljivo je podnosio što mora, ali nikad nije pokazivao radost. Sedao je pored oca kad bi ga ovaj pozvao. Učtivo je i brzo ustajao kad bi otac ušao u sobu u kojoj se on nalazio, čitao je knjigu sa starim učiteljem, koji je dolazio svakog dana da ga poučava, ali nikad nije govorio više nego što je morao.

Jedne večeri ga je posmatrao pri jelu. Dečak je to osećao, pa, sagnute glave, nije mogao progutati ni zalogaja. Vanga Tigra to razljuti, jer je za to svoje dete činio sve što se moglo uraditi.

Tog dana ga je baš vodio i na veliki pregled trupa, posadio ga je na sedlo ispred sebe dok je jahao, a srce mu se topilo gledajući kako su vojnici pozdravljali malog generala, kako su ga već zvali. Dečak se na sve to slabo osmehivao, okrenuo je glavu, da ga je Vang Tigar morao naterati:

— Visoko podigni glavu. To su tvoji ljudi, tvoji vojnici, sine moj! Ti ćeš ih jednog dana voditi u rat!

Tako primoran, dečak je podigao glavu, ali obrazi su mu bili tamnocrveni, a kada se Vang Tigar nagnuo, video je da dečak uopšte ne gleda vojnike, već zuri negde daleko preko polja, izvan prostora

326

po kome je vojska marširala. A kada ga je Vang Tigar zapitao šta gleda, dečak je podigao mali prst i pokazao na jednog golog, suncem opaljenog dečaka na susednoj njivi, koji je ležao na leđima jednog bi-vola i buljio u vojnike junačkog izgleda. Mališan je rekao:

— Hteo bih da sam onaj dečko i da ležim na leđima bivola.

Vang Tigar nije bio zadovoljan ovom prostom, niskom željom, pa je strogo rekao:

— Eto, a ja sam mislio da bi moj sin pozeleo da bude nešto više, a ne običan čuvar krava!

Zatim je strogo naredio dečaku da gleda vojsku, da posmatra kako maršira i kako visoko drži puške pri počasnoj paljbi. Dečak je poslušno učinio što mu je otac rekao i nije više gledao malog pastira.

Ali Vanga Tigra je celog dana mučila ona sinovljeva želja. I sad za večerom pogledao je sina, video da sve više i više naginje glavu i da ne može da jede jer je plakao. Tad se Vang Tigar užasno po-plaši da sina nešto ne boli, pa se podiže, priđe de-tetu, uze ga za ruku i viknu:

— Imaš li groznicu ili ti nešto nije dobro? Mala ruka je bila hladna i vlažna, a dečak obori

glavu. Dugo vremena ništa nije hteo da odgovori, iako ga je Vang Tigar naterivao i pozvao čak u pomoć i svog vernog čoveka rasečene usne. Kad je odani čovek prišao, Vang Tigar je toliko bio rastrzan brigom i ljutnjom što se dete pokazivalo tako uporno da je najzad dreknuo:

— Izvedi ovu malu budalu i vidi šta mu smeta! Dečak je sad već očajnički jecao. Stavio je glavu

na ruke, da bi se sit isplakao i sakrio lice. A Vang Tigar je sedeo ljutit, skoro i sam voljan da brižne u plač, uznemirena lica, cupkajući bradu. Verni čovek podiže dete u naručje i odnese ga nekud, a Vang Tigar je neko vreme čekao u strahu, gledajući na času koju dečak nije ni dirnuo. Kad se čovek malo posle vratio, ali bez deteta, Vang Tigar dreknu na njega:

— Govori, reci mi sve! Kolebajući se malo, čovek odgovori:

327— Nije on uopšte bolestan. Ne može da jede jer se oseća usamljen. Nikad ranije nije živeo sam, bez druge dece, pa žudi za majkom i sestrom.

— Ali on u ovim godinama ne može da traci vre-me na igranje i sa ženama — rekao je Vang Tigar izvan sebe, oštro gladeći bradu i vrpoljeći se na stolici.

— Ne — odgovorio je čovek mirno, jer je poznavao prirodu svoga gospodara i nije ga se plašio — ali bi trebalo da ponekad navrati do majke ili bi sestra mogla neki put doći ovamo da se sa njim poigra, pošto su oboje još deca. Na taj način bi i razdvajanje dečaku lakše palo, inače će se doista raz-boleti.

Vang Tigar je mirno sedeo i osećao u sebi strašnu zavist, kakvu nije poznavao još od onih dana kad ga je ona žena koju je ubio počela da muči zato što je više volela mrtvog razbojnika negoli njega. Ali sad je bio pakostan, jer ga njegov rođeni sin nije potpuno voleo i više je žudeo za drugima negoli za svojim ocem. Patio je Vang Tigar, jer dok je on nalazio radosti u sinu i njime se ponosio, mališan nije bio zadovoljan ni tolikom ogromnom ljubavlju, niti je znao da je ceni, nego je i pored sve te ljubavi kojom ga je otac okruživao, čeznuo za jednom ženom. I Vang Tigar je uveravao sebe da žestoko mrzi sve žene na svetu. Najednom se naglo podigao sa svog mesta i viknuo vernom čoveku:

— Neka onda ide, ako je takav slabić. I ne tiče me se ako, na kraju krajeva, postane isti onakav sin kakve imaju moja braća!

Ali verni čovek blago odgovori;

— Generale moj, vi zaboravljate da je on još malo dete.

Vang Tigar ponovo sede; gundao je nešto, pa onda reče.

— Zar ti nisam rekao da ga puštam?

Onda je jednom u pet dana dečak odlazio u dvorište svoje majke. A svaki put kad je on tamo išao, Vang Tigar je grickao bradu dok se dečak ne bi vratio, a zatim ga pitao šta je tamo video i čuo. Započinjao bi:

— Šta oni tamo rade?

Dečakov bi odgovor uvek bio isti, jer ga je plašilo sevanje očevog pogleda:

— Ništa, oče!

Vang Tigar bi nastavljao uporno i viknuo:

— Kockaju li se, ili šiju, ili nešto drugo rade? Žene nikad ne sede besposlene, sem kad ogovaraju, a i to je za njih posao!

Tad bi se dečak prisetio, skupio bi obrve i brižljivo, polako odgovarao:

— Moja majka šije kaputić za moju najmlađu sestru od tkanine s crvenim cvećem, a najstarija sestra, ona čija majka nije i moja, sedi i čita jednu knjigu, da mi pokaže kako to ona lepo ume da radi. Nju više volim nego ostale sestre, jer me razume kad joj govorim i ne smeje se ni zbog čega kao one druge. Ima vrlo velike oči, a kosa joj pada ispod pojasa ada je raščešljana. Ali nikad ne čita dugo. Nemirna je i voli da priča.

Ovo bi se svidelo Vangu Tigru, pa bi sa zadovoljstvom rekao:

— Dabome, takve su ti sve žene na svetu! Dušu bi dale samo da o nečemu toroču.

Vrlo čudnovata je bila ta zavist u srcu Vanga Tigra, jer ga je sve više udaljavala od drugih ukućana, pa je sve rede i rede odlazio bilo kojoj svojoj ženi. Doista je sve jasnije izgledalo, ukoliko je vreme odmicalo, da će ovaj dečak biti i jedini njegov sin, jer je Vang Tigrova učena žena rodila samo onu jednu devojčicu, a ona druga, prosta žena, još dve devojčice u razmaku od nekoliko godina. Da li u Vanga Tigra nije bilo strasne krvi, ili nije imao prohteva za ženama, ili ga je ljubav prema sinu zadovoljila, tek on je najzad sasvim prestao da dolazi u dvorišta svojih žena. Bilo je to i zbog toga što se u njemu pojavio i čudan stid od vremena kad je sin došao da spava u njegovoj sobi; javio se taj neobičan stid prema dečaku, pa nije mogao da ustaje noću i da odlazi ženama. Godine su prolazile, a Vang Tigar nije, kao drugi ratnici, svoja dvorišta preplavio ženama i pravio u njima terevenke. Svoje blago je

328

329 ulagao u puške, samo u puške i vojnike, i samo je redovno odvajao izvesnu svotu koju je povećavao neprestano, da mu se nađe ako bi ga slučajno neka nesreća zadesila. Živeo je ozbiljno, jednostavno i usamljeno, sem što je sin bio kraj njega.

Ponekad je Vang Tigar dozvoljavao i da mu najstarija kći dođe i poigra se s njegovim sinom, svojim bratom. Bila je ona jedino žensko stvorenje koje je ikada ušlo u njegova dvorišta. Prvi ili drugi put je devojčicu majka dovela i posedela tamo nekoliko trenutaka. Ali Vang Tigar se tad vrlo rdavo osećao,

utoliko više što mu se činilo kao da mu žena nešto prebacuje, a on to nije razumevao, pa se dizao i odlazio izvinjavajući se s nekoliko ljubaznih reci što se mora ukloniti. Najzad, kao da je ona sasvim prestala da bilo šta očekuje od njega, i više je nije viđao. Jedna robinja je dovodila devojčicu kad bi ret-ko navratila da se poigra sa bratom.

Ali, posle godinu ili dve dana ni devojka više nije navraćala. Majka je javila da je kćer poslala u neku školu. Vang Tigar je bio zadovoljan, jer kad bi devojka dolazila u ozbiljna dvorišta u kojima je živeo, uznemiravalo ga je što je nosila kaput vrlo svetle boje, što je u kosu zabadala crveni narov cvet ili beli jasmin, koji je neobično jasno mirisao. A najviše je volela da se zakiti grančicom kasije u kiku. Vang Tigar, međutim, nije mogao da podnosi ka-sijino cveće, jer je taj miris toliko bio sladak i opojan da ga je mrzeo. Devojka je bila i suviše vesela, i suviše živahna, i suviše se ponosito držala, imala je baš sve ono što on kod žena nije voleo, a više od svega mu je bio mrzak smeh i sjaj u očima i na usnama sina kad bi mu sestra dolazila. Ona ga je jedina naterivala da bude veseo, da potrči i da se poigra po dvorištu.

Tad bi Vang Tigar u srcu osećao da je samo sin njegov i da to isto srce istiskuje iz sebe njegovu rođenu kćer. Ono nešto malo osećanja što je imao prema njoj dok je bila dete iščezlo je otkako se ona pretvorila u vitku devojku i u sebi nagoveštavala ženku koja će se uskoro javiti. Bio je, dakle, zado-

330
.■;■■

voljan kad je majka spremila devojku za put. Dao je odmah srebra široke ruke. Nije ništa prebacivao, jer je sad sin bio samo njegov.

Potrudio se odmah da mu sin opet ne ostane usamljen, pa mu je život ispunjavao mnogim stvarima. Govorio je sinu:

— Sine, ti i ja smo ljudi, i prestali smo da odlazimo u majčino dvorište, osim u prilikama kad je red da joj odamo poštovanje, jer je vrlo lakomisleno život provoditi sa ženama, pa makar bile to rođena majka ili sestra, pošto su one ipak žene, dakle, uvek glupe i luckaste. Hoću da se ti naučiš svakovrsnim vojničkim veštinama, i onima starim i ovima novim. Moji verni ljudi će te obučavati svemu što treba da znaš. Klač Svinja će te učiti kako se upotrebljava pesnica i noga, čovek rasečene usne kako se rukuje sabljom i kopljem. O novim načinima borbe sam čuo, ali ih nisam video. Poslao sam zato glasonoše na obalu da najme za tebe učitelja koji je izučio tu veštinu u tuđim zemljama. Taj poznaje sve vrste stranog oružja i načine ratovanja. Obučavaće prvo tebe, a što mu preostane vremena, učiće i našu vojsku.

Dečak ništa nije odgovorio, već je kao i uvek kad bi sa ocem razgovarao, sam od svoje volje uspravno stajao i slušao šta mu otac govori. Primio je očeve reci u savršenoj tišini. A Vang Tigar je gledao u nežno dečakovo lice i nije na njemu nalazio ni traga od onih osećanja koja je sam imao. Počekaio je malo, a kad dečak ništa drugo nije rekao, sem: — Mogu li napustiti sobu, ako je po vašoj

želji? — Vang Tigar je oborio glavu i uzdahnuo i ne znajući zašto je to učinio, a možda ne znajući ni da je uzdahnuo.

Tako je Vang Tigar učio i savetovao sina. Pazio je da svaki čas njegova života, osim kad bi jeo ili spavao, bude posvećen učenju. Naterivao je dečaka da rano ustaje i vežba se u ratnim veštinama s ver-nim ljudima. Kad bi to završio i doručkovao, provodio je jutro s knjigama, a pošto bi opet jeo, uzimao bi ga novi učitelj i celo poslepodne mu pokazivao razne stvari.

331 Taj novi učitelj bio je nekakav mladić kakvog Vang Tigar nikad nije video. Nosio je zapadnjačko odelo za rat i naočare na nosu, imao je vrlo pravo, okretno telo. Mogao je da trči, da skače i da se ma-čuje. Znao je kako se potpaljuje vatra pod svakovrsnim stranim oružjem. Neka od njih bi podržao u ruci, pa ih onda bacao, a ona su se raspucavala uz plamen, a iz nekih je pucao kao iz puške, s rukom na okidaču. Bilo je i mnogo drugih. A Vang Tigar je uvek sedeo kraj sina dok se ovaj učio svim tim načinima ratovanja. Iako nije hteo da prizna, i sam je naučio mnogo štošta o raznim stvarima koje nikad nije video niti je čuo o njima. Izgledalo mu je sad sitnica gorditi se zbog ona dva stara strana topa, jedina dva topa koja je imao. Uviđao je da i sam, zbilja, vrlo malo zna o ratu, jer je trebalo znati mnogo više nego što je i sanjao, pa je ostajao duboko u noć u razgovoru sa novim učiteljem svoga sina. Naučio je mnoge nove načine veštog ubijanja, i kako se zadaje smrt iz vazduha koja pada na ljude, i smrt koja vreba u utrobi mora i izlazi napolje da ubija, i smrt koja može da leti duže nego što ljudsko oko dopire i baca se i rasprskava nad neprijateljem. Vang Tigar je o svemu tome slušao s najvećim čuđenjem, pa bi tek rekao:

— Vidim da je narod iz drugih zemalja vrlo vest u ubijanju. To nisam znao.

Počeo je o tome stalno da razmišlja, pa je jednog dana rekao učitelju:

— Držim u rukama dobru i bogatu oblast. Potpunu glad imamo jednom u deset-petnaest godina, pa sam uspeo skloniti nešto srebra. Znam da sam dosad bio vrlo zadovoljan svojim ljudima, ali mi je jasno da će moj sin, ako hoće da primi sve te ratne veštine, morati imati vojsku snabdevenu takvim stvarima. Hoću da kupim neke od tih mašina koje se upotrebljavaju sad u stranim zemljama, a ti ćeš učiti moje ljude i stvarati vojsku da bude spremna za mog sina kad odraste. Mladi čovek se brzo i odrešito nasmeja. Bio je dobro raspoložen, te odgovori:

332

— Pokušao sam da učim vaše ljude, ali je gorka istina da je sve to samo odrpana gomila lotalica koja je i suviše zadovoljna kad samo ima da jede i pije. Ako biste nabavili nove mašine i odredili vreme preko dana kad će morati da marširaju i da se uče, videću da li nešto može od njih biti.

Vang Tigar je bio u potaji nezadovoljan ovom neprijatnom istinom, jer je mnogo časova proveo sam obučavajući svoje ljude, pa je suho odgovorio:

— Moraš prvo da učiš moga sina.

— Njega ću obučavati do petnaeste — odgovorio je mladi učitelj — a ako biste mi tad dozvolili da dam savet višem od sebe, ja bih ga poslao u neku vojnu školu na Jug.

— Šta, zar ljudi mogu da se uče ratu u školi? — zapitao je Vang Tigar, sav u čudu.

— Postoje i takve škole — rekao je učitelj — i oni koji iz njih izađu, postaju odmah kapetani u državnoj vojsci.

Ali se Vang Tigar zbog ovoga naduo:

— Moj sin nema potrebe da ide i traži neko malo kapetansko mesto u državnoj vojsci, kao da nema svoje sopstvene vojske.

Malo posle je nastavio:

— Osim toga, sumnjam da uopšte nešto dobro može doći s Juga. Služio sam kod jednog južnjačkog generala u mladosti. Bilo je to leno, požudno stvorenje, a vojnici mali ljudski majmuni.

Kad je učitelj video da je Vang Tigar nezadovoljan, osmehnuo se i otišao, a Vang Tigar je i dalje sedeo i razmišljao o svom sinu; izgledalo mu je da je za njega sve učinio što se uraditi može. Primetio je, po srcu punom tuge, da se seća svoje mladosti i prisetio se kako je nekad želeo da ima svoga konja. I idućeg dana kupio je jednog crnog konjića za svoga sina, snažnu dobru životinju iz mongolskih ravnica. Kupio ga je od jednog prodavca koga je poznavao.

Kad ga je hteo predati dečaku, pozvao ga je da vidi šta mu je nabavio i dok je mali crni konj stajao u dvorištu, s novim crvenim kožnim sedlom na leđima i sa crvenom uzdom, tučom ukrašenom, i dok je sluga čija je glavna dužnost bila da se stara o tom konju držao vranca i u ruci imao bič, ispletan od crvene kože, Vang Tigar je s ponosom mislio da je on, kao mladić, mogao o takvom konju samo da sanja, i da mu se tad činilo da je takav konj i suviše dobar da bi mogao živ postojati. I sad, kad ga je predavao dečaku, gledao je radoznalo na sina da vidi radost koja bi mu se morala pojaviti u očima, sa smehom na usnama.

Ali dečak je i dalje ostajao ozbiljan. Gledao je konja i rekao staloženo kao uvek: — Velika hvala, oče.

A Vang Tigar je još čekao, ali radost se nije pojavljivala u dečakovim očima. Njegov sin nije skočio da zgrabi uzdu, niti da okuša sedlo. Izgledalo je kao da očekuje da mu se dopusti da se udalji.

Vang Tigar se okrenu, strahovito razočaran. Otišao je u svoju sobu, zatvorio vrata, seo i uhvatio se rukama za glavu. Mislio je na sina, gnevan i razočaran zbog neuzvraćene ljubavi. Ali pošto je neko vreme tako tugovao, trgnuo se i odlučno rekao:

— Šta bi još mogao da poželi? Ima sve o čemu sam ja samo sanjao u njegovim godinama, ima čak i više nego što sam ja snevao da imam. Šta ja sve ne bih dao da sam mogao imati jednog ovako izučenog učitelja kakvog on ima, i onako savršenu stranu pušku, i onakvog malog, sjajnog konja, sedlo i uzdu crvene boje, i crveni bič sa srebrnom drškom?

Tako se tešio. Dečakovom učitelju je naredio da ne pravi pitanje od njegovih mana, jer se one javljaju kod svih dečaka dok rastu, a ne mogu se lako izlečiti.

Ali bi Vang Tigar noću, kad bi se budio, usta-jao uznemiren, slušao mirno disanje svoga sina u sobi i neka bolećiva nežnost bi mu tad ispunjavala grudi. Neprestano je razmišljao:

— Moram još i više učiniti za njega, moram se setiti još nečega što bih mogao za njega da uradim!

Tako je Vang Tigar provodio godine oko svog sina i možda bi neprimetno zašao u starost, toliko je

334

sav bio obuzet tim vaspitanjem, da se nije dogodilo nešto što ga je otreslo od te njegove prevelike nežnosti i nagnalo ga da se opet prihvati rata kao jedine svoje budućnosti.

Jednog prolećnog dana, kad je njegovom sinu bilo skoro deset godina, jer Vang Tigar je tako sad brojao godine, sedeo je on s dečakom ispod rascve-talog nara. Dečak je bio ushićen malim novim listićima, nalik na plamen, i uzviknuo je:

— Kunem se doista da su ovi mali vatreni listići lepši za mene nego i sam cvet.

Vang Tigar je gledao listiće, vrlo brižljivo pokušavajući da vidi ono što je njegov sin u njima nalazio, kad se začu velika buka na vratima, a jedan vojnik utrča da javi Vangu Tigru da neko dolazi. Ali pre nego što je vojnik mogao da izusti ijednu reč, Vang Tigar opazi svog rošavog sinovca kako se tetura slomljen brzim jahanjem. Bio je sav oro-nuo i premoren, jer je jahao dan i noć, a prašina mu se duboko zavukla u rupice na licu, tako da je imao vrlo neobičan izgled.

Reci su polako pristizale Vangu Tigru sve dok se nije razbesneo. Jedino je još mogao da bulji u mladića, a ovaj je zadihano govorio:

— Došao sam na hitrom konju, jurio sam i danju i noću da ti kažem da se Jastreb priprema da se odvoji od tebe. Od tvoje vojske je stvorio svoju vlastitu, a za svoje sedište uzeo je grad koji si ti op-sedao. U nekakvoj je vezi sa starim razbojnikom, koji se poslednjih godina uzvrpoljio u želji za osvetom. Znao sam da je poslednjih meseci zadržavao poreze i bojao sam se posledica, ali sam čekao da se dobro uverim da ne bih pravio lažnu uzbunu i Jastreba uvredio, jer bi me posle mogao krišom ubiti!

Sve se to izručilo iz mladićevih usta, a Vang Tigar je razrogačio oči da je izgledalo kao da tonu ispod čela ukoliko su se mrke veđe sve više nabirale.

Osećao je kako mu njegov dobri, plameni gnev dolazi u pomoć, pa je zatutnjao:

— Prokleta pseto, lopuža! ... Podigao sam ga od običnog vojnika! Za sve meni duguje! A vraća mi kao divlje pseto!

335 Osećajući da mu se ratničko raspoloženje sve više i više diže, Vang Tigar je zaboravio na sina, jurnuo je u spoljna dvorišta u kojima su kapetani živeli kako bi mogli da krenu s njime još to prepo-dne, naredio da mu se osedla konj i spremi britka i tanka sablja. Na sve strane po tim dvorištima, koja su ležala tiho i mirno u proleće, nastala je takva vreva kao u uznemirenom vodoskoku. Iz ženskih dvorišta su vriskala deca i robinje preplašena lica, zaprepašćeni tolikom galamom i dovikivanjem o oružju i ratu. I sami konji su se uznemirili, kopita su

im topotala i odjekivala po popločanom dvorištu. A Vang Tigar se, kad je video da je sve izvršeno kako je naredio, okrenuo glasonoši i rekao mu:

— Idi, jedi i odmori se. Vrlo dobro si učinio i za to ću te uzdići. Dobro znam da bi mnogi mladić prišao pobunjenicima, jer u srcima mladih leži da se bune, ali ti si se setio naše krvne veze i ostao si kraj mene. Budi uveren da ću te uzdići.

Tad se mladić osvrnuo i prema istoku i prema zapadu, i prošaputao:

— Jeste, striče, ali hoćeš li ubiti Jastreba! On će posumnjati na mene kad ti tamo dođeš, jer sam mu rekao da sam bolestan i da moram na kratko vreme otići do majke.

Tad mu Vang Tigar snažnim, besnim glasom obeća:

— Nije potrebno da me moliš, jer ću svoju sablju usijati o njegovo meso.

I mladić ode vrlo zadovoljan.

Ubrzanim hodom Vang Tigar je tri dana vodio svoje ljude prema novoj zemlji, vodio je sve svoje stare iiskusne ljude, a ostavio je kod kuće one koji su mu prišli iz opsednutog grada, a tako isto i kapetana koji je izdao razbojničkog vođu, da sad ne bi izneverio Vanga Tigra. Obećao je svojim hrabrim vojnicima da će sad na njih doći red da haraju grad, ako se samo budu hrabro borili za njega. Osim toga, daće im i jednu izvanrednu mesečnu platu, pa su zato svi marširali vesela srca i durašno.

336

Tako su brzo napredovali da Jastreb, kad je čuo da je Vang Tigar već zagospodario njime, nije dotle ni slutio o nesreći koja mu se sprema. Tačno je bilo da Jastreb nije znao koliko je prepreden i pun lukavstva Vang Tigrov sinovac, jer je mladić bio tako veseo i blagolagoljiv, i rošavo mu lice puno prividne bezazlenosti, kao da osim lakrdija i grubih šala koje je pravio među vojnicima ništa drugo i ne zna, da je Jastreb mislio da niko i ne sluti šta on priprema. Izdajnik je čak bio i zadovoljan kad mu je mladić izjavio da ga nešto boli jetra, pa bi hteo otići kući, do majke. Jastreb se pripremao da objavi proglas na pobunu i da utvrdi koji su mu ljudi odani, a ostale bi pogubio. Ljudima koji bi se s njime pobunili obećavao je da mogu slobodno pljačkati grad.

Tih dana se Jastreb, dakle, pripremao. Naredio je da se hrana donese u grad, jer je, poznajući dobro Vang Tigrovu narav, bio uveren da ovaj neće mirovati i pustiti da stvar tako olako prođe. U velikom strahu se bespomoćni narod opet spremao za opsadu. Čak i onoga dana kad je Vang Tigar već ušao u grad, mogao je vide ti kako seljaci u desetinama dolaze s tovarima ogreva na obramicama na leđima; video je magarce i mazge kako nose ukrštene vreće žita, a ljudi donose korpe razgalamljene živine, ili gone stoku i vuku svinje okačene o motke, koje su se strašno drale, jer su im glave visile, a noge bile gore. Vang Tigar je to gledao i škripao zubima, jer je znao da bi morao, da samo na vreme nije bio obavešten o zaveri, preduzeti vrlo tešku opsadu, pošto se tolika hrana nagomilala u gradu. A Jastreb je bio daleko opasniji neprijatelj negoli onaj razbojnički vođa, kome nije bilo sve u redu u glavi; ovaj je bio vrlo oštrouman čovek i vrlo divalj. Osim toga, imao je dva strana topa, koja je mogao dovući na zidove i okrenuti ih

protiv opsadivača. Kad se Vang Tigar setio svega onog što je za dlaku izbegao, od gneva su mu se oči zakrvavile, pa je zato grickao i žvakao bradu. Puštao je da mu se jarost što više skupi, pa je šibao konja i vikao ljudima da pođu pravo u dvorišta u kojima je bio smešten Jastreb.

22 Sinovi

337 Ali se već našlo nekih koji su dotrčali Jastrebu da mu jave da je otkriven i da mu je Vang Tigar već za petama. Jastreb se osećao kao da ga je udario grom iz vedra neba. Kolebao se za trenutak razmišljajući da li se može nekako hrabrošću i lukavstvom izvući, ili bi bilo bolje da pobegne kroz neki tajni izlaz. Nije imao nikakve nade da će ljudi ostati s njime, pošto je Vang Tigar doveo toliku silnu vojsku. Znao je da je ostao sam. I taj trenutak kolebanja ga je upropastio, jer je Vang Tigar već bio dojurio na konju kroz kapiju i glasno naređivao da se Jastreb po svaku cenu uhvati, kako bi ga on svojom rukom ubio. Govoreći ovo, okretao se u sedlu, a vojnici su jurili kroz dvorišta.

A Jastreb je, videći da mu je došao kraj, pobe-gao i — sakrio se. Iako je bio hrabar čovek, sklonio se i sakrio u gomilu slame u jednoj od kuhinja. Ali kakve je nade mogao imati pred tolikim četama koje su jurile da ga pronađu, ohrabrene obećanom nagradom? Niti se Jastreb nadao nečemu od svojih sledbenika, sem, možda, ako ga je neki od njih video gde se sakrio, da ga neće odmah izdati.

Čekao je tamo u slami, ali, iako skriven, nije drhtao jer je bio hrabar čovek.

Morao je biti pronađen jer su ljudi na sve strane trčali njuškajući za njim, željni da ga pronađu, da bi odmah potražili nagradu. Glavne i sporedne kapije, kao i onu s tajnim izlazom, dobro su čuvali, a zidovi dvorišta su bili i suviše visoki.

Tako je Jastreba i pronašlo nekoliko vojnika. Videli su gde peš njegovog kaputa viri iz slame, pa su istrčali napolje i zatvorili vrata. Povikali su i druge da dođu, pa kad je dojurilo oko pedeset ljudi, oprezno su ušli, jer nisu znali kakvog je oružja Jastreb imao uza se, mada je on, u stvari, bio skoro bez oružja, osim jednog malog kratkog mača; nalazio se, dakle, sasvim bespomoćan protiv toliko ljudi. Kad je Jastreb, zbunjen, jurnuo napolje, vojnici su pali na njega u gomili, svezali ga i odveli generalu. Jastreb je išao mrzovoljno, oči su mu divlje sevale, a slama mu je virila iz kose i odela. Tako su ga odveli u veliku dvo-

338

ranu u kojoj je Vang Tigar sedeo i očekivao. Sablja mu je bila isukana i presijavala se kao uzana srebrna zmija, opružena na njegovom kolenu. Užarenim pogledom ispod crnih veđa ošinio je Jastreba i oštro rekao:

— Dakle, postao si izdajnik prema meni, a ja sam te podigao od običnog vojnika i stvorio od tebe što si!

Jastreb je namrgođeno odgovorio, ne dižući oka sa sjajnog oružja na Vang Tigrovim kolenima:

— Ti si me naučio kako se ustaje protiv svog generala. A šta si i ti drugo nego odbegli sin? I ko te je podigao ako ne onaj stari general?

Kad je Vang Tigar čuo ovaj bezobrazni odgovor, nije to više mogao otrpeti.

Viknuo je okupljenim vojnicima koji su tu stajali i sve gutali očima:

— Mislio sam da ga probodem sabljom, ali nije to lepa smrt za njega! Odvedite ga i isecite na komade, kao što se radi sa zločincima i svima koji su suviše zli da bi mogli da žive, sa sinovima koji zaboravljaju dužnost prema ocu i sa izdajnicima države.

A Jastreb, kad je video da mu je došao kraj, pre nego što ga je iko mogao zaustaviti, izvukao je iz nedara mali, kratki mač, zario ga sebi u trbuh, naglo ga iskrenuo i ostavio ga tako u trbuhu. Stajao je, teturajući se za trenutak, i izdišući gledao Vanga Tigra, i grubim, bezobzirnim jezikom govorio:

— Ne bojim se da umrem! Za dvadeset godina ću se opet roditi u nekom drugom telu, i opet ću biti junak!

Pao je, a mač mu je i dalje ostao zaboden u trbuhu.

A Vang Tigar je unezvereno gledao šta se događa, pa nije mogao ni da dahne, ali je osećao da mu se pred tim prikazom i bes smiruje. Lišen je bio lične osvete, ali je sad, i pored sveg gneva, žalio što je izgubio takvog hrabrog čoveka kao što je bio ovaj pobunjenik. Čutao je neko vreme, a onda reče tiho:

— Vi desno i levo od mene, odnesite ovo mrtvo telo i sahranite ga negde, jer je ovaj bio sam na svetlu. Ne znam da li ima oca, sina ili svoj dom!

22*

339A malo kasnije

opet reče:

— Znao sam da je bio hrabar, ali nisam mislio da je tako velik junak. Stavite ga u dobar kovčeg.

Sedeo je tako neko vreme Vang Tigar i tugovao. Omekšala mu je srce ta tuga, pa je zadržao ljude neko vreme od pljačkanja koje im je obećao. Dok je on tako tugovao, došli su trgovci iz grada i zamolili da ih primi. A kad ih je pustio unutra da vidi šta od njega žele, pristupili su mu s mnogo učtivosti, i prepuno srebra, preklinjući ga da ne dopusti ljudima da haraju grad, jer je narod u velikom strahu. Pošto je baš tada u tom trenutku bio tako tužan, Vang tigar je uzeo srebro i obećao da će ga ljudima dati umesto pljačke. Trgovci su mu se zahvalili i otišli, slaveći tako plemenitog ratnika kao što je ovaj bio.

Ali Vang Tigar je imao muke da uteši vojnike. Morao je svakom od njih da plati veliku svotu srebra, naredio je da se sprema gozbe i vino za njih, a pre nego što su prestali mrgodno da ga pogledaju, Vang Tigar ih je podsetio na vernost prema njemu. Obećao im je nove prilike u narednom ratu, kad će se doista moći zadovoljiti, samo da bi prestali da psuju od razočaranja. Doista je Vang Tigar dva puta morao da šalje glasnike trgovcima za još srebra, pa je tek onda stvar legla i ljudi se zadovoljili.

A onda se Vang Tigar odmah počeo spremati da se još jednom vrati kući, jer je neizmerno želeo da vidi sina, pošto je u tolikoj žurbi otišao a da nije imao vremena ni da kaže šta da radi za ova tri dana. Ovoga puta Vang Tigar je ovde ostavio vernog čoveka rasečene usne, da održava red sa njegovim vojnicima, dok se rošavi sinovac ne bude mogao vratiti. A Jastrebove ljude je poveo sa sobom, ostavljajući na njihovo mesto okušane, stare ljude, koje je sam ovamo doveo. A opreznosti radi, Vang Tigar je poneo i ona dva velika strana topa, jer je

utvrdio da je Jastreb imao jednog kovača u gradu koji mu je pravio đulad, a nabavio je bio i baruta da pali topove.

340

Vang Tigar ih je uzeo da ne bi više nikada strahovao da li će se to oružje obrnuti protiv njega.

Dok je Vang Tigar ponovo išao kroz ulice grada, narod ga je gledao u prolazu i poglede pune mržnje bacao na njega, jer je na svaku kuću bio udaren porez da bi se skupila velika svota novca, koliko mu je bilo potrebno da nagradi vojnike i isplati trošak svog pohoda. Ali Vang Tigar nije hteo ni da obraća pažnju na ove poglede. Hrabrio je sebe i mislio da bi trebalo da narod, u stvari, od srca plati mir, jer da on nije ovamo došao i oslobodio ga, začelo bi svi teško patili u šakama Jastreba i njegovih ljudi. Jer je Jastreb bio vrlo okrutan. Ljudi i žene za njega ništa nisu značili. Na rat je bio naviknut od detinjstva. I, doista, Vang Tigar je osećao da je taj svet nepravedan prema njemu, koji je tih dana toliko naporno marširao; uviđao je da taj svet i ne shvata da je od nečega spašen, pa je u sebi ljutito mislio: „Ovi ljudi nemaju zahvalnosti ni za šta, a ja sam suviše blaga srca.”

Otvrdnulo mu je srce u takvim mislima. Nije sad više bio toliko milostiv prema narodu kao nekad. Sve je više sužavao svoje srce. Nije postavio nekog drugog vernog čoveka na Jastrebovo mesto, jer je sam sebi turobno govorio da se nikome ne može verovati sem onome koji je iste krvi. I u toj svojoj osamljenosti još se više pribijao uz svog toliko voljenog sina. Tešio se govoreći:

— Moj sin je tu. Samo on me nikad neće izdati!

Obadao je konja i požurivao vojnike, žudeći da što pre vidi sina.

A sinovac Vanga Tigra je čekao da čuje da je Jastreb ubijen. Ta vest ga je odobrovoljila i razveselila. Otišao je kući na nekoliko dana. Tu je svima pričao kako je bio hrabar i promućuran i kako je nadmudrio Jastreba, iako je ovaj bio tako pametan i mudar ratnik i već u godinama, da bi mu i otac mogao biti. Tako se mladić svuda hvalio. Njegova braća i sestre stajali su oko njega i sa najvećim zadovoljstvom ga slušali, a majka je uzviknula:

341— Još dok se ovaj moj sin dojió, znala sam da nije obično dete, jer mi je strašno halapljivo i snažno cimao grudi!

Ali Vang Trgovac je sedeo, slušao, a slabi osme-jak mu je bio ukočen na licu. Iako se ponosio sinom, nije hteo da ga hvali:

— Dobro je podsetiti se da je od trideset i šest načina kako da se izvučeš iz nezgode najbolji — umaći. Dobro lukavstvo je bolje od dobrog oružja.

A najviše od svega mu se sviđalo sinovo lukavstvo.

Ali kad je rošavi dečak otišao u stričevo dvorište da se pokloni Vangu Veleposedniku i njegovoj gospođi i ispričao im o svome junaštvu, Vanga Veleposednika je obuzela čudna zavist. Zavideo je misleći na svog mrtvog sina, a zavideo je i što je ipak osećao nekako neodređeno i plašio se da sa druga dva njegova sina, kojima se dičio zbog njihovog gospodskog izgleda i ponašanja nije baš sve kao što treba. Zato je, iako se pravio učtiv dok je rošavi sin njegova

brata priča svoj podvig, slušao samo jednim uhom, a stalno je vikao da se donese još čaja, da mu se donese i lula, da mu je zima, pošto je sunce zašlo, pa mu je zato potrebna laka prolećna haljina od krzna. A gospođa je obraćala pažnju na svog sinovca što je manje mogla, koliko tek da ne povredi propise učtivosti. Uzela je u ruke neki vez i pravila se da je njime mnogo zauzeta, stavljajući jednu svilu uz drugu u šari. Zevala je često i jako, pitala svog gospodara o ovoj ili onoj kućnoj sitnici, raspitivala se o zakupcima zemlje, koje su još uvek imali. Najzad je mladić video da joj je dosadan. Prestao je da priča i otišao, nekako zbunjen. Ali nije još ni izmakao, a čuo je kako gospođa podiže glas i kaže:

— Zadovoljna sam što nam nijedan sin nije vojnik. To je toliko nizak život da mladog čoveka stvara vrlo gadnim i prostim.

A Vang Veleposednik odgovori i ne slušajući:

— Slušaj... otići su, mislim, za kratko vreme u čajdžinicu.

342

Mladić nije znao šta to dvoje misle "o svom mrtvom sinu, pa se osećao rastužen sve dok nije došao do vrata. Tu je stajala druga žena Vanga Vele-posednika sa svojim najmlađim detetom u rukama. Sedela je i slušala sa ostalim šta je rošavko pričao, pa se izvukla ispred njega i živo mu rekla:

— Znaš, za mene je ovo bila vrlo zanimljiva priča o tvojoj hrabrosti!

I mladi čovek je, utešen, otišao svojoj majci.

Tri puta po deset dana ostao je rošavi sinovac Vanga Tigra kod kuće, jer je majka upotrebila ovu priliku da ga venča sa onom koja mu je bila name-njena. Bila je to devojka koju je majka za njega izabrala još pre nekoliko godina. Ta mladica bila je kći jednog suseda, po zanimanju tkača svile, ali ne običnog i siromašnog tkača koji radi u najam kod drugih. Devojčin otac je imao svoje razboje, dvadeset šegrti i pravio je svitke raznobojnog satina i svile s cvećem. Nije bilo mnogo sličnih zanatlija u gradu, tako da mu je posao dobro išao i devojka je bila vesta u tom zanatu. Kad bi proleće bilo suviše hladno, gajila je svilene bube na svom toplom telu, sve dok se ne bi leptirići izlegli. Znala je kako treba, da bi porasli, da ih hrani lišćem od belog duda, koje su šegrti skupljali. A znala je i da smotava svilu s .čaura. Tom veštinom je ona raspolagala, retkom u ovom gradu, jer je otac ovamo došao iz drugog kraja. Doduše, mladić za koga se udavala nije imao koristi od takve veštine. Ipak, žena Vanga Trgovca je osećala da je dobro za nevestu da i to zna, jer će biti štedljiva i valjana.

A mladića se malo ticalo šta devojka zna i ume, ali se radovao što se ženi, jer je već napunio dvadeset i petu i često se s mukom borio sa svojim željama. Bio je zadovoljan što je devojka uredna, pa i le-puškast. Izgledalo je da nije ni tvrdoglava, a njemu je bilo dovoljno što je takva.

Kad je venčanje završeno, venčanje prilično ugledno, ali bez velike raskoši, vratio se zajedno sa svojom ženom u grad u kome ga je Vang Tigar postavio.

343XXV

Svaki put kad bi se izvlačio iz duge zime, Vang Tigar je osećao u sebi kako mu se komešaju stare želje za velikim ratovima i svakog proleća je name-ravao da se obazre oko sebe i vidi gde bi se mogao proširiti. Razaslao je opet uhode da čuju da li će se, možda, i ove godine voditi opšti ratovi i kakvi će biti, i da li bi im se mogao i on priključiti. Smirivao je sebe da čeka dok se uhode vrate, dok dovoljno ne otopli i ne kucne čas kad će sam osetiti da ga zvezda vodilja zove. Ali, istina je bila da je Vang Tigrova mladost prošla, da je on sad imao sina, da je postao zadovoljan i uzdržljiv. Nije bilo više one stare uznemirenosti koja ga je gonila napolje i u rat. Svakog proleća je govorio sebi da svog sina radi mora krenuti nekud i postići što je sebi odredio kao životni cilj, ali mu se i svakog proleća pojavljivao nekakav iznenadan dobar razlog zbog koga je svoja zavojevanja morao odložiti do iduće godine. A isto tako, tih godina nije bilo nijednog velikog ni posebnog rata, a za to vreme mu je sin rastao. Bilo je mnogo malih ratnika svugde po celoj zemlji i svaki je držao mali posed. Nije se pojavljivao nijedan veliki čovek iznad svih njih. Iz toga razloga je Vang Tigar mislio da je bolje sačekati do iduće godine, a kad bi granulo i proleće iduće godine, onda je opet odlagao za dogodine. Ali je ostao ubeđen da će bilo kad, čim ga sudbina pozove, ponovo poći u pobedu koju će sam izabrati.

Došao je jednoga proleća, kada je njegovu sinu bilo skoro trinaest godina, glasonoša od njegova dva brata. Doveo ga je vrlo važan zadatak. Dogodilo se ništa manje već da je najstariji sin Vanga Velepo-sednika čamio u tamnici svoga grada. Braća su slala glasonošu preklinjući svoga brata Vanga Tigra za pomoć, kako bi mladić bio oslobođen. Vang Tigar je saslušao priču. Učinilo mu se da je to vrlo dobra prilika da okuša svoju snagu u oblasnom sedištu i uti-caj na oblasnog generala. Odložio je rat koji je sme-rao za još jednu godinu i prihvatio se da svrši što

344

su mu braća tražila. Naravno da ovo nije radio i bez nekog ponosa što su njih dvojica, starijih, došli da mole njega, mlađeg, ali ne i bez izvesnog prezira što im je jedan od sinova bačen u tamnicu, jer se takva stvar nikad ne bi mogla dogoditi njegovom dobrom sinu.

A evo u čemu je bila stvar i kako je najstariji sin Vanga Veleposednika dopao tammice.

Taj sin Vanga Veleposednika bio je u dvadeset i osmoj godini. Nije bio ni veren, a kamoli oženjen. Razlog tome je bio što je u mladosti proveo godinu--dve u nekoj školi nove vrste u gradu. Naučio je i mnoge stvari, a među tim stvarima naučio je i da smatra kao divljaštvo i stari običaj što roditelji mladog čoveka žene devojkom koju mu oni izaberu. Svi mladići treba sami sebi da biraju devojke za žene, devojke koje su već videli, sa kojima su razgovarali, kako bi ih mogli zavoleti. Zato, kad je Vang Velepo-sednik napravio pregled svih udavača da bi se na jednoj od ovih zadržao za svog najstarijeg sina, mladić je postao strašno ratoboran, razleteo se na sve strane i gordo raspričao da će on sam izabrati ženu.

U početku su Vang Veleposednik i njegova gospođa bili besni zbog ovakve njegove zamisli. Najzad su se i oni u nečemu složili, pa je gospođa pod-viknula sinu:

— A kako je uopšte moguće da se s jednom poštenom devojkom viđaš tako izbliza, da s njome razgovaraš i da se uveriš da li je voliš ili ne? A ko je drugi u stanju da ti izabere devojkicu ako ne tvoji roditelji, koji su te vaspitali i znaju ti svaku misao i prirodu?

Ali mladić je bio pun protivrazloga, vrlo vatren, zadizao je duge svilene rukave s belih, glatkih ruku, zabacivao crnu kosu s bledog čela i vikao:

— Ni ti, ni moj otac ništa drugo i ne znate osim starih mrtvih običaja. Vi ne znate da na Jugu u bogatom i izobraženom svetu roditelji dopuštaju sinovima da biraju ženu za sebe.

345A kad je video da se otac i majka zgedaju, kad je video da otac briše obrvu rukavom, a majka pući usne, ponovo je dreknuo:

— Dobro, verite me, ali ću ja tad napustiti kuću i više me nikad nećete videti. To je roditelje preko svake mere poplašilo, pa je Vang Veleposednik brzo rekao: — Pa reci nam koja je to devo j ka koju voliš. Videćemo da li bi se moglo što uraditi.

Istina je bila da mladić takve devojkice još nije sreo, jer su se žene koje je poznavao mogle lako kupiti. Ali on nije hteo da kaže da nema devojkice koju voli. Napućio je samo crvene usne i namršteno gledao svoje lepe nokte. Ali gledao je tako ljutito i nevaljalo da su i tad roditelji uvek morali da ga umiruju, govoreći:

— Dobro, dobro, neka bude tako za sada. — Dva puta je, zaista, Vang Veleposednik morao da prekine pogađanje s devojkicom s kojom je bio u pregovorima zato što se mladić, kad bi čuo o tome, zaklinjao da će se obesiti o prvu gredu, kao i njegov brat. To je poplašilo oca i majku, pa su mu oba puta popustili.

Dok je vreme tako promicalo, Vang Veleposednik i njegova gospođa su sve više želeli da ožene svoga sina, jer im je bio prvenac, glavni naslednik, a njegovi sinovi su imali da budu najglavniji među svim unucima. Dobro je znao Vang Veleposednik da taj mladić odlazi u razne čajdžinice i da traci mladost na sve strane. Iako mu je bilo poznato da su takvi svi mladići koji ne moraju da se brinu kako da zarade ono što pojedaju i popiju, ipak je Vang Veleposednik, otkako je prošao godine bečarluka i zašao u mirnije doba, bivao sve uznemireniji zbog tog svog sina. Oboje, i Vang Veleposednik i njegova gospođa, plašili su se da će, ako im se sin uskoro ne oženi, možda doći jednog dana s nekom lakom devojkicom iz čajdžinice kao ženom, sa ženskom koja bi mogla biti samo milosnica, ali ne i žena, jer bi time bacio ljagu na dom. Ali, kad bi izneli svoj strah mladiću, on bi nemilosrdno govorio da su došli novi dani i da se mladići i devojkice oslobađaju roditeljskog jar-

346

ma, da su ljudi i žene slobodni i među sobom jednaki. Govorio je još i mnoge druge takve lude stvari, tako da roditelji nisu ništa drugo mogli da rade već da

ćute, jer je mladićev jezik bio tako hitar i brz da mu se nije moglo odgovoriti. Odavno su oni još naučili da budu mirni za vreme dok on sipa svoje vatreno nezadovoljstvo i ševa očima na njih. Svaki čas bi zabacio svoju dugu, podšišanu kosu i gladio je mekom, belom rukom. Ali kad bi posle ovakvih govora otišao uznemiren, ne mogući duže tu da ostane, gospođa bi prekorno pogledala muža i rekla:

— Ti si ga naučio ovim stvarima svojim razuzdanim životom. Naučio je on od rođenog oca da se zadovoljava devojkama s cvetom, umesto s nekom poštenom ženom.

Govoreći ovako, povukla bi rukav i obrisala jedno oko, pa drugo. Smatrala je da se prema njoj rđa-vo postupa. A i Vang Veleposednik je bivao strašno zabrinut, jer je znao da ovaj blagi početak može da dovede do velike oluje, jer ukoliko je gospođa sta-rila, sve više je cepidlačila i postajala ljuća, pa bi Vang Veleposednik gledao što pre da ode. Rekao bi blago:

— Znaš i sama da, otkako sam zašao u godine, ne odlazim više tamo kao ranije. Pokušaću da primim tvoj savet, a ako znaš kakav izlaz iz ove zbrke, obećavani ti da ću sve učiniti kako budeš rekla.

Istina je bila, međutim, da gospođa nije mogla misliti kako da resi pitanje svog buntovnog sina. Morala je prvo sama da se uteši. Vang Veleposednik je primećivao da joj se narav pogoršava, pa bi se žurio što god je brže mogao da izmakne iz kuće. Pri prolazu kroz dvorište viđao je onu svoju drugu ženu gde na suncu doji dete. U brizi bi joj rekao:

— Idi gospodarici i odnesi joj nešto, jer je strašno ljuta. Oduzi joj čaj ili jedan od njenih molitvenika ili nešto drugo. Laskaj joj i reci joj da je neki sveštenik ili kakav drugi svetac rekao o njoj takvu i takvu stvar.

Žena bi se uvek podigla poslušno, noseći i dalje dete u ruci, a on je već izbijao na ulicu i razmišljao

347kuda da krene. Blagosiljao je čas kad je ugledao svoju drugu ženu, jer da je ostao sam sa gospođom, bilo bi zlo po njega. Ta druga žena je, ukoliko je više godina imala, bivala blaža i spokojnija nego ranije. Bila je to prava sreća za Vanga Veleposednika, jer se dve žene s jednim zajedničkim gospodarom često svađaju i tako stvaraju bučan život, naročito ako jedna, ili obe, vole svog gospodara.

Ali, ova druga žena je tešila Vanga Veleposednika na mnoge načine. Radila je i stvari koje služavke ne bi pristale da učine. One su znale ko je vlast u kući Vanga Veleposednika. Pa kad bi on dreknuo na neko od služinčadi, muško ili žensko, ono bi odgovorilo: — Da, odmah, odmah ću — ali je zakašnjavalo ili uopšte nije dolazilo. A ako bi Vang Veleposednik postajao mrzovoljan, sluga bi se izvi-njavao: — Gospodarica mi je naredila to i to — i tako gospodaru zapušio usta.

Međutim, ova druga žena ga je krišom služila. Ona mu je, u stvari, i donosila utehu. Kad bi se sa ono malo svojih njiva vratio bez volje i umoran, ona je gledala da ima toplog čaja u loncu. Ako je bilo leto, onda bi ga čekala lubenica,

ohlađena u izvoru. Posle bi sedela kraj njega i mahala lepezom dok je jeo. Donosila je vodu da mu opere noge i dodavala mu nove čarape i obuću. Njoj je on izlivaio sve nevolje i mržnje, a najglavnija od svih bila je ljutnja na zakupce; pričao joj je sve same gorke stvari:

— Danas je ona baba izbijenih zuba, majka za-kupca zapadne njive, nalila vode u korpu pšenice dok je nadzornik merio; taj čovek je prava budala, nevaljalac jedan! Plaćaju mu da se pravi šlep, ali sam ja video kad je teg na meri odskočio. Ona je na ovo odgovorila, tešeći ga:

— Ne verujem da baš tako mnogo varaju, jer si ti vrlo vest čovek, najpametniji među najpametnijim ljudima koje sam ikad poznavala.

I svoj jad zbog sina buntovnika je njoj izlivaio. I za to ga je tešila. A sad, dok je išao ulicom, mislio je kako će joj ispričati da ga je gospođa svirepo

348

uvredila. Sanjario je o melemu njenog odgovora, jer će ona reći, kao što mu je mnogo puta kazala:

— Za mene si ti najbolji čovek i nije mi potreban bolji. Zaklinjem se da moja gospođa ne zna kakvi su muškarci i da si ti bolji od svih.

Zbilja, u pogledu svih nevolja zbog sina i gospođe, kao i svih neprilika oko ono malo zemlje koju se nije usuđivao da proda, Vang Veleposednik se mogao osloniti samo na ovu svoju drugu ženu. Mislio je u svom srcu da mu je od svih žena s kojima je bio ova najpriyatnija. Govorio je samome sebi:

— Ona jedina od svih koje hranim zna kakav sam!

Srce mu se toga dana nadimalo naročitim besom protiv rođenog sina, koji je ocu stvarao nove nevolje.

Dok se Vang Veleposednik toga dana šetao ulicom razmišljajući o tome, sin mu je bio na putu prema kući jednog svog prijatelja. Dogodilo se da je tu na najčudnovatiji način sreo devojkicu koja mu se dopala. Taj drug kome je mladić sad odlazio bio je sin upravnika policije toga grada. Sin Vanga Veleposednika se s njime stalno kockao, i to radije negoli sa drugima, jer je kockanje bilo zabranjeno jednim novim zakonom koji je nedavno izdat. Ako bi i bilo nekih neprilika, sin upravnika policije bi se izvukao, a tako isto i njegovi prijatelji, jer je njegov otac bio vrlo moćna ličnost u gradu. Toga dana je sin Vanga Veleposednika nameravao da se malo kocka, da olakša gnev svoga srca i rasonodi se od nepriyatnosti koju su mu pričinjavali roditelji. Zato je krenuo kući svoga prijatelja.

Kad su mu otvorili vrata, kazao je svoje ime sluzi, pa je seo i čekao u gostinskoj sobi. Odjednom su se jedna unutrašnja vrata otvorila i na njima se pojavila vrlo lepa i mlada gospođa, potpuno sama. Da je to bila neka obična devojkica, kad bi primetila mladića u sobi, morala bi pokriti lice rukavom i okrenuti glavu što brže može. Ali ona to nije učinila. Mirno je pogledala sina Vanga Veleposednika, pogledala ga je pažljivo i polako, ali bez ženskog nestašluka. Nije nimalo bila stidljiva. A u susretu s tim mirnim, otvo-

349renim pogledom mladićeve oči su se prve oborile. On je video, što je svakom padalo u oči, da je to devoj-ka na svom mestu i pored sve te svoje otvorenosti. Bila je to devojka koja je pripadala novim naraštajima. Crna kosa joj je bila kratko podsečena, noge nisu bile stegnute. Nosila je dugu, pravu haljinu, kako su se nove devojke oblačile. A pošto je već bila pozna jesen, haljina je bila napravljena od meke svile, boje gušćijeg paperja.

I pored svog gospodskog govora, mora se reći da je sin Vanga Veleposednika imao vrlo malo prilike da se sreta sa devojka s kojima bi poželeo da se venča. Ako se nije kockao, bančio ili negde igrao, provodio je vreme čitajući ljubavne priče. Stare pri-povetke nije voleo, ali je vatreno gutao nove priče o slobodnoj ljubavi između čoveka i devojke. Snevao je o devojka plemenitog roda koje ne bi bile milosnice, ali ipak nisu bile ni stidljive i bojažljive pred ljudima, već su se s muškarcima družile kao muškarci, a ipak su ostajale devojke. Takvu je on tražio. Dosad još nijednu devojku te vrste nije poznavao, jer je u to vreme takve slobode bilo više u knjigama nego u prirodi. Ali, sad mu se učinilo da se ovde doista nalazi ona koju je tražio. Njegovo ispunjeno srce zapalilo se o njen hladan, odvažan pogled, jer je to njegovo srce bilo kao pripremljeno ognjište koje je samo čekalo buktinju pa da se pretvori u plamen.

U tom trenutku toliko je silno počeo da voli devojku da je i sam bio zapanjen. Iako nije ni reci rekao, a ona prošla svojim putem, on je i dalje sedeo kao prikovan. Kad je došao njegov prijatelj, prošaputao je, jer su mu usta bila suva a srce toliko lupalo samo da se rasprsne o grudnu kost:

— Koja je ovo gospođa što je sad prošla? A prijatelj nemarno odgovori:

— To je moja sestra; ona je u nekoj stranoj školi u jednom primorskom gradu. Došla je kući da provede prolećne praznike.

Tad se sin Vanga Veleposednika nije mogao uzdržati, pa je zapitao kolebajući se:

— Još nije udata?

350

Brat se nasmeja i reče:

— To ti je najgora devojka! Neprestano se svađa s roditeljima oko toga što neće čoveka koga joj biraju!

Sin Vanga Veleposednika je čuo ovo. Te reci su mu došle kao časa vina prinesena žednim usnama. Više ništa nije rekao, već je otišao da se kocka. Ali dok je igrao, bio je rasejan, jer je osećao da mu plamenovi ližu srce i vatra u njemu gori. Brzo se iz-vinio, požurio kući u svoju sobu, zatvorio vrata i tamo, sam, osetio se potpuno vezan za tu devojku. Mrmljao je da je prava sramota što i ona mora da trpi od svojih roditelja kao i on. Rekao je sebi da joj neće prići drukčije do slobodnim načinom koji primenjuju samostalni ljudi i žene. Njemu neće biti potrebne provodadžike, ni roditelji, pa čak ni njegov prijatelj, njen brat. U groznici i vatri uzeo je knjige koje je čitao i pažljivo ih proučavao da vidi kakva pisma ti junaci pišu svojim slobodnim ljubavima, pa joj i on napisa, takođe, jedno takvo pismo.

Zbilja je pisao toj devojci i stavio i ime na ono što je napisao. Pismo je otpočeo učtivim, na svom mestu recima. Ali je rekao da je slobodna duha, kao što je primetio da je i ona. Zato mu je ona sunčeva svetlost, prava boja božura, istinska muzika njegove flaute, ona mu je u magnovenju iščupala srce iz ne-dara. Kad je napisao ovo pismo, poslao ga je po svom ličnom sluzi. A kad ga je već poslao, čekao je kod kuće i bio u takvoj groznici da roditelji nisu znali šta mu smeta. A kad se sluga vratio i rekao da će odgovor doći docnije, mladiću nije ostalo ništa drugo već da čeka. Strašno mu je bilo to čekanje, mrzeo je sve po kući, bez milosti je udarao mlađu braću i sestre ako bi mu se približili, žalio se na sluge, da mu je čak i dobroćudna milosnica njegova oca podvignula:

— Ponašaj se kao pseto koje hoće da pobesni! — pa je zatim odvukla decu ispod njegova dohvata.

Tri dana kasnije glasonoša je doneo odgovor. Mladić, koji je danima visio na vratima, zgrabio je

351 pismo, odjurio u svoju sobu i u žustrini da ga otvori pocepao ga je. Sastavio je dva pocepana komadića i sklopio pismo. Pisala mu je svojom četkicom vrlo odvažno i lepo. Pošto je napred stavila reci učtivosti i reci kojima opravdava svoju odlučnost, rekla je:

„I ja sam slobodan duh. Roditelji me neće moći ni na šta naterati.“

Tako mu je ona na tanan način stavila do znanja da joj se dopada, a mladić je bio izvan sebe od radosti.

Eto, tako je čela stvar počela. Dvoje mladih se nisu mogli zadovoljiti samo mnogim pismima, već su se morali negde sresti. Tako su se susreli jednom ili dvaput na sporednoj kapiji devojčine kuće. Oboje su se toga i pomalo plašili, iako nijedno nije htelo to da pokaže. Tim sastancima na brzu ruku, mnogim pismima i odgovorima, podmićivanjem slugu i skrivanjem imena u pismima, njihova ljubav je postajala sve vrelija i vrelija.

Na trećem sastanku mladić vrlo odlučno reče:

— Ne mogu da čekam. Moram se venčati s tobom. Kazaću svome ocu.

Na ovo devojka voljno odgovori:

— I ja ću reći svome. Otrovaću se ako ne mogu imati tebe.

I tako su oni zbilja i rekli očevima. Dok je Vang Veleposednik bio prilično zadovoljan što mu je sin najzad svoju strast posvetio jednoj devojci iz tako dobre kuće i odmah počeo da priprema šta treba za brak, dotle je devojčin otac postao uporan i nije hteo da primi toga mladića za svoju kćer. Kao upravnik policije, imao je svuda i svoje uhode. Znao je izvesne stvari o tom mladiću koje drugi nisu znali, pa je podviknuo svojoj kćeri:

— Šta, zar za toga lenog gospodičića koji sve svoje vreme provodi po svim kućama za dokona uživanja?

Naredio je slugama da mu kćer zaključavaju u njegovim dvorištima sve dok se ne vrati u školu, a kad je ona sva besna dotrčala da razgovara s njime i da ga preklinje, nije hteo ni da je pogleda. Bio je to

inače vrlo miran čovek, ali dok mu je ona dokazivala, zviždukao je neku pesmicu i čitao knjigu. A kad se ona suviše razbesnela i rekla stvari koje jedna devojka ne bi smela da kaže, obrnuo se prema njoj i rekao:

— Odavno već uviđam da je trebalo da te držim u ovoj kući i ne šaljem u školu. Ta nam nauka baš sad upropašćava devojke. Kad bih se morao ponovo za to da odlučujem, ostavio bih te da budeš i u neznanju primerna kao tvoja majka, i rano bih te ven-čao za nekog pristojnog čoveka. A sad ću to i učiniti.

Dreknuo je na nju tako iznenadno da je ona zadrhtala i poplašila se.

Tad su ta dva mlada stvorenja počela pisati jedno drugom vrlo očajnička pisma, a sluge su se bogatile od podmićivanja, trčkarajući tamo-amo. Ali mladić je venuo kod kuće, nije izlazio da se kocka i zabavlja, a roditelji su primećivali da kopni, samo nisu znali šta da rade. Vang Veleposednik je krišom i zaobilaznim putem slao mito upravniku policije. Iako je ovaj bio čovek sklon podmićivanju, ovog puta nije primao mito, pa su tako svi ukućani bili u očajanju. Mladić nije više hteo da jede, govorio je da će se obesiti, a Vang Veleposednik je bio sasvim zbunjen.

Jedne večeri, dok se mladić šetao iza kuće u kojoj mu je ljubav živela, video je da su tajna vra-tanca otvorena. Sluškinja koja je nosila pisma provirila je i mahnula mu da uđe. On je ušao kolebajući se i plašeći, ali ipak ga je srce nagonilo. A kad je ušao, u malom dvorištu kraj kapije stajala je njegova dragana. Bila je vrlo odlučna, rešena, sa prepuno planova. Pošto su se sad našli licem u lice, reci im nisu lako tekle, ne toliko brzo kao reci na hartiji. Istina je bila da se mladić mnogo plašio da ne bude otkriven tu gde ne bi smeo biti ni po kakvu cenu. Ali devojka je bila hrabra, a pošto je bila u školama, odlučno je zahtevala da budu srećni:

— Ništa me se neće ticati oni stari. Hajde da po-begnemo nekuda, pa kad vide da smo iščezli, da bi izbegli sramotu, pustiće da se venčamo. Znam da me

23 Sinovi

353otac voli, jer sam mu jedinica, a majka mi je umrla. A ti si najstariji sin svoga oca.

Ali pre nego što je mladić mogao da pokaže svoju strast prema njoj, odjednom se upravnik policije pojavio na vratima kroz koja se iz kuće izlazilo u dvorište. Izdao ih je neki sluga iz osвете prema slu-žavci zaljubljene devojke. Upravnik je viknuo pomoćnicima:

— Zavežite ga i strpajte u zatvor, jer je mojoj kćerki oduzeo čast!

Bila je vrlo neugodna stvar za najstarijeg sina Vanga Veleposednika što je otac njegove ljubavi bio upravnik policije, pa je mogao da baca u tamnicu koga je hteo. Drugi čovek to ne bi mogao uraditi, već bi morao da plati srebrom ako bi želeo da ga zatvori. Čuvši ovo naređenje, stražari su odvukli mladića, a devojka je vriskala i okačila se o mladićevu ruku. Vikala je da se neće venčati za drugog i da će progutati svoje prstenje.

Ali se mirni starac, njen otac, okrenuo služavkama i rekao:

— Pripazite na nju. Ako je budete ostavili samu, te ona uluči priliku i učini što kaže, vi ćete mi odgovarati za njenu smrt.

Udaljio se kao da i nije čuo njeno jecanje i plač. Služavke se nisu usuđivale da je puste, plašeći se za same sebe, tako da je devojci jedino ostalo da i dalje živi.

A upravnik policije je izvestio Vanga Veleposednika da mu se sin nalazi u tamnici zato što je nasrnuo na čast njegove rođene kćeri. Pošto je poslao ovu poruku, seo je u svoju dvoranu i čekao. Ukućani Vanga Veleposednika su se našli u neverovatnoj zabuni. Vang Veleposednik je bio sasvim izvan sebe i nije znao šta da radi. Poslao je odmah poprilično mito, sve srebro što je imao kod sebe i spoticao se, obučen u najlepše odelo, dok je lično išao upravniku policije da mu se izvini. Ali taj čovek nije bio raspoložen da tako mirno resi stvar.

Naredio je onima na ulazu da kažu da se rđavo oseća od prevelikih briga i da ne može nikoga primati. A kad su mu doneli

354

mito, vratio ga je, poručivši Vangu Veleposedniku da se vara u njegovo poštenje i da on nije čovek koji se može tako lako potkupiti.

Vang Veleposednik se vratio kući psujući. Znao je da je mito suviše malo, znao je da sad, uoči žetve, nema mnogo srebra, znao je da mora tražiti pomoć od svoga brata. Njegov sin je ležao u tamnici i patio je zbog toga. Morao je da mu pošalje hrane i posteljnih stvari, da se i on tamo ne bi mučio. Kad je to bilo učinjeno i Vang Trgovac pozvan, Vang Veleposednik je seo u svoju sobu i čekao. A njegova gospođa je zaboravila na sve propise o ponašanju, pa je, u svojoj grdnoj nevolji, ušla unutra, dok je on sedeo onako podnimljen, i počela da priziva ovog i onog boga da joj budu svedoci šta sve ona mora da pretrpi u ovoj kući.

Neko vreme je Vang Veleposednik sedeo ne uzbuđujući se više nego obično, i pored svih gospođinih jecaja i prebacivanja, jer se do dna srca osećao poplašen pri pomisli da mu se sin nalazi u potpunoj vlasti upravnika policije. Vang Trgovac je ušao sasvim pribran. Napravio je bezazleno lice kao da ne zna šta se dogodilo, iako se priča raširila već na sve strane. Kao pravu poslasticu, svaki sluga ju je već znao, pa je doznala i njegova žena i odmah mu sve ispričala i još zamastila. Neprestano je s najvećim zadovoljstvom pričala:

— Znala sam da nikakva dobra ne može biti od sinova one žene i oca raskalašnog kao što je on!

Ali sad je Vang Trgovac sedeo i slušao događaj onako kako su pričali otac i majka uhapšenog mladića. Opisivali su njegovu krivicu kao vrlo laku. A Vang Trgovac se činio pravičan, kao da je za istinu primio mladićevu nevinost, i mozgao na kakav bi ga zgodan način mogao osloboditi. Znao je da stariji brat hoće da uzajmi veću svotu novaca i duboko je razmišljao o tome na koji bi se način to moglo iz-beći. Kad je priča bila završena, a gospođa na kraju glasno zajecala, on je rekao:

— Tačno je da je srebro vrlo korisno u saobraćaju s činovnicima, pa bilo gde da su, ali ima i bolja

355 Stvar od toga, a to je sila oružja. Pre nego što potrošimo sve što imamo, hajde da uputimo molbu našem bratu, koji je vrlo veliki general, da se zauzme i upotrebi svoj uticaj u oblasnom sudu, kako bi izdej-stvovali da se odozgo pošalje jedno naređenje našem upravniku da ovaj izda zapovest policajcu da oslobodi vašeg sina. A uz to bi se moglo upotrebiti i malo srebra ovde-onde, kako bi stvar brže tekla.

Ovo se svima učinilo silan i dobar plan. Vang Veleposednik se čudio kako se sam toga nije setio. Istog dana, istog časa poslao je glasonošu Vangu Tigru, i tako je ovaj o svemu tome čuo.

Pored dužnosti da pomogne braći, Vang Tigar je video da je to zgodna prilika da okuša svoju snagu i uticaj. Zato je napisao uljudno i ponizno pismo generalu oblasti, pripremio poklone i poslao sve to sa svojim vernim ljudima i stražom da čuva poklone od razbojnika. Kad je general primio poklone i pročitao pismo, zamislio se malo. Učinilo mu se da bi ovo bio koristan način da priveže Vanga Tigra uza se za slučaj rata. Ako učini ovu uslugu, Vang Tigar će se osećati obavezan. Izgledalo je generalu da će, puštajući jednog mladića iz tamnice, na jeftin način osvojiti naklonost Vanga Tigra, a nije ga se nimalo ticao tako sićušan stvor kao što je upravnik policije u jednom gradu. Zato je odmah izdao naređenje koje je Vang Tigar tražio, saopštio je to upravniku oblasti, upravnik oblasti izdao je zapovest upravniku sreza, a ovaj to stavio do znanja upravniku grada u kome je živela porodica Vang.

Vang Trgovac se pokazao vestij i nego ikada, pametniji nego u ranijim prilikama. Svaki svoj korak je propratio s dosta srebra, tako da se i svaki čovek koji se umešao u taj slučaj osećao nagrađen, ali mu se nije javljala pohlepa da dva puta više zatraži od tako bogatog izvora. I upravnik policije je dobio naređenje, a Vang Veleposednik i Vang Trgovac pažljivo su pratili trenutak kada će naredba stići, jer su znali da nijedan čovek ne želi da bude izložen javnom podsmehu. Zato, kad su doznali da je primio naređenje, otišli su mu s podobrim mitom, izvinjava-

356

jući se, i molili upravnika policije kao da sve samo od njega zavisi, praveći se da pojma nemaju šta se odozgo dogodilo. Klanjali su mu se preklinjući ga kao milostiva čoveka, pa je najzad on primio novac, kao preko volje, kao čovek koji je spreman da učini milost. Zatim je naredio da se mladić pusti iz tamnice, prekorio ga je i poslao kući.

A dva brata su priredila silnu gozbu upravniku policije, pa se tako stvar zataškala, jer je mladić bio ponovo slobodan, a i ljubav mu je malko ohladnela u zatvoru.

Ali devojka je bila upornija nego ikad, pa je ponovo stala zvočkati ocu. Ovaj je ovoga puta bio nešto bolje volje jer je uvideo koliko je silna porodica Vang, koliko je moćan ratnik, jedan od tri brata, koliko mnogo para ima Vang Trgovac, pa je poslao posrednika do Vanga Veleposednika i rekao mu:

— Hajde da venčamo ovo dvoje i da tako zapečatimo naše novo prijateljstvo. Tako je stvar do kraja izvedena, veridba obavljena, a venčanje određeno za prvi srećan dan koji naiđe. Vangu Veleposedniku i njegovoj gospođi je laknulo i bili su puni sreće. Mladoženja, iako je bio malo ošamućen ovim naglim preokretom, osećao je da mu se stara strast vraća i bio je sasvim zadovoljan. A devojka je likovala.

A za Vanga Tigra ćela ta stvar nije imala druge važnosti sem što je sad znao da je čovek od silnog uticaja u toj oblasti, znao je da ga je general držao za čoveka do čije mu je naklonosti stalo, pa mu se srce htelo rastopiti od miline. Kad je taj slučaj bio završen, a proleće već podobro zašlo u leto, Vang Tigar je pomislio, pošto je dotle bio toliko zauzet a godina već zamakla, da će bolje biti da odloži svoj nameravani rat do iduće godine. Ovo utoliko pre što je sad imao bezbedan položaj. Osim toga, navelo ga je na to i to što su se početkom proleća uhode vratile sa vestima da se na Jugu govori o nekom ratu, ali nisu znale kakav će to rat biti i ko će ga voditi. Kad je Vang Tigar ovo čuo, potpuno je razumeo vrednost njegove vojske za oblasnog generala i shva-

357tio je zašto mu je bila potrebna njegova naklonost. Zato je čekao do idućeg proleća da bi video šta će doći.

Kao i uvek, Vang Tigar je provodio život sa sinom. Dečak je ozbiljno obavljao svoje dužnosti. Bilo je zadovoljstvo za Vanga Tigra da neopaženo posmatra dečaka. Često je gledao sina, voleo je da se zadržava pogledom na njegovom ozbiljnom licu, pola de-tinjem, pola mladićkom. Mnogo puta je Vang Tigar, proučavajući lice svoga sina pognutog nad knjigom ili nekim poslom, bio zanesen nekim čudnim porodičnim izgledom dečakovog visokog, ispupčenog obraza ili odlučnošću njegovih usana. Nisu to bila lepa usta, ali vrlo odlučna i oštra za tako mladog dečaka.

Jedne noći Vangu Tigru je palo na pamet da taj njegov sin ima sličnosti sa svojom babom, majkom Vanga Tigra. Zbilja, Vang Tigar je znao da je ovo bio šušti lik njegove majke, iako se nje jasno sećao samo kad je umirala, a dečakovo zdravo lice sasvim je bilo drukčije od njenog bledog, samrtničkog lica. Ali jače od svakog sećanja bilo je u Vangu Tigru neko osećanje koje mu je govorilo da mu se sin kreće polako i mirno kao i njegova majka, da se njena ozbiljnost prenela na njegove usne i oči. Kad je Vang Tigar osetio tu nejasnu porodičnu sličnost na svom sinu, činilo mu se da mu ona još više zagreva srce. Voleo je sina još dublje. Zbog nekog razloga koji nije razumevao osećao se još više vezan za njega.

XXVI

Sin Vanga Tigra je bio dečak ovakve vrste: bio je savestan u svojim dužnostima, radio je sve što bi mu se reklo. Naučio je da izvodi sve ratne veštine i podvale koje su mu učitelji zadavali, jahao je konja dosta dobro, iako ne onako lako kao Vang Tigar. Ali dečak je sve to radio kao da uopšte ne uživa, kao da samoga sebe nagoni na te dužnosti. Kad je Vang Tigar zapitao učitelja kako mu sin napreduje, ovaj je odgovorio kolebajući se:

— Ne mogu da kažem da ne radi dobro, jer sve uči lepo do izvesne tačke. Čini tačno što mu se kaže, ali dalje od toga nikad ne ide, kao da uzdržava svoje srce. Taj je odgovor Vanga Tigra vrlo mnogo uznemirio, jer mu je još ranije izgledalo da mu sin nema onu silnu preku narav. Nikad se nije ljutio, niti je nešto mrzeo, ni žudeo za nečim, već je uvek išao ozbiljno i strpljivo radio sve što je morao. Znao je Vang Tigar da ratnik takav ne može da bude. Jedan vojnik mora da ima duha, ljutnje, pohlepnosti, da bude spreman na sve. Ražalostio se i pitao se kako će izmeniti sina.

Sedeo je jednoga dana i gledao dečaka kako u dvorištu puca na metu pod učiteljevim nadzorom. Iako je mladić stajao mirno, brzo podizao ruku i nije oklevao da čvrsto potegne za obarač kad bi zapo-vest pala, ipak je Vang Tigru izgledalo da sin samoga sebe ohrabruje. Pojavio se neki izraz na glatkom dečakovom licu kao da sam sebe nateruje da učini ono što mora, pošto toliko mrzi taj posao. Vang Tigar viknu dečaku:

— Sine, radi to sa srcem, ako hoćeš da me zadovoljiš!

Dečak brzo pogleda u oca, a revolver mu se još pušio u ruci. Čudan izraz mu se iskrađe iz očiju, on otvori usta kao da je hteo nešto da kaže. Ali je pred njim sedeo Vang Tigar. A on nije mogao da izgleda blago i da je hteo, one njegove obrve bile su teške i crne, usta stisnuta krutom, crnom bradom, čak i kad to nije želeo. Dečak ponovo pogleda u stranu, uzdahnu malo i strpljivo reče:

— Dobro, oče.

Vang Tigar pogleda sina, osetivši neki jasan bol. Jer je, i pored svog grubog izgleda, u srcu bio mek, ali nije znao kako da otvori to svoje srce. Malo posle uzdahnu i bez reci počeo dalje da posmatra, sve dok čas nije bio završen. A dečak pogleda oca oklevajući i zapita:

— Mogu li da idem, oče?

Palo je tad na pamet Vangu Tigru da njegov de-čak često odlazi nekuda sam, mnogo je puta iščezao, a Vang Tigar nije znao kud je otišao, sem što je bio uveren da stražar, koga je odredio, prati dečaka gde god bi krenuo. Ali toga dana Vang Tigar je posma-trao dečaka s nekom nevericom, pitajući se da li de-čak ne ide nekud gde ne bi smeo zalaziti. Primetio je da mu sin i nije više dete. Kao pokošen tom novom zavišću, Vang Tigar je načinio što ljubazniji glas i zapitao:

— Kuda to ideš, sine moj?

Dečak se kolebao, oborio glavu i najzad poluza-plašeno rekao:

— Nikud, oče, ne idem, već volim da izlazim izvan zidina grada i da se malo prošetam po polju.

Da mu je sin rekao da ide u neku javnu kuću, Vang Tigar se ne bi toliko iznenadio kao ovo sad. Zapitao ga je zaprepašćeno:

— Šta tamo jedan vojnik ima da vidi?

Dečak je oborio pogled, igrao se svojim malim kožnim pojasom i rekao slabim, mirnim glasom:

— Ništa... Tamo je mirno i prijatno mi je da gledam kako su voćke rascvetane. Volim ponekad s nekim seljakom da razgovaram kako obrađuje zemlju.

Sad je tek Vang Tigar bio potpuno zaprepašćen. Nije znao šta da radi s tim svojim sinom. Mrmljao je u sebi da je ovo doista čudan sin ratnika koji je od mladosti mrzeo poslove seljaka na njivi, pa je odjednom dreknuo ljuće nego što je mislio, jer se osećao nekako razočaran, iako nije znao zbog čega:

— Radi što god hoćeš, šta me se tiče!

Sedeo je još trenutak natmuren, jer je sin, brz kao slobodna ptica, već umakao od oca.

Vang Tigar je sedeo i dalje i mučno razmišljao, ali ipak još nije znao zašto mu se srce tako steglo. Najzad postade uznemiren, pribra se, reče da treba da bude zadovoljan ovakvim sinom, jer dečak nije bio pokvaren i radio je sve što mu se naređivalo. Tako je Vang Tigar još jednom o tome prestao da misli.

360

Za vreme poslednjih nekoliko godina pričalo se da se neko novo i veliko nezadovoljstvo pretvara negde u rat. Uhode Vanga Tigra donele su mu vesti da se mladići i devojke u školama na Jugu pripremaju za rat, donele su mu vesti da se i običan narod s polja sprema za rat. O takvim stvarima se nikad ranije nije čulo, jer su ratovi bili zanat ratnika i nikakve veze nisu imali s narodom. A kad je Vang Tigar, sav iznenađen, zapitao zašto hoće da se bore i iz kojih razloga, uhode nisu znale šta da odgovore. A Vang Tigar je mislio da je po svoj prilici u nekoj školi nekakav učitelj rdavo učio mladiće, a što se tiče naroda, mora biti da se negde našao i suviše rdav upravnik, pa narod ne može više da ga trpi, te se podigao da ga ubije i napravi kraj svemu što više nije u stanju da podnosi. Sve dok ne bi video kako će se novi rat završiti, da bi znao da li da mu se priključi, Vang Tigar nije preduzimao pohode za svoj račun. Čuvao je prihode i nabavljao oružje koje mu se sviđalo. Nije više bilo potrebno da traži pomoć svoga brata Vanga Trgovca, jer je sad imao svoje pristanište na ušću reke, najmio je brodove i sasvim lako krijumčario za sebe oružje iz drugih zemalja. Ako je neko od onih gore za to i znao, ćutao je, jer je znao da je on general na njihovoj strani, pa da svaka njegova puška znači pušku na njihovoj strani u borbi do koje jednog dana mora doći, pošto mir neće moći večito trajati.

Na taj se način Vang Tigar ojačavao čekajući tako, a sin mu je rastao i zašao u petnaestu godinu.

Za tih petnaest godina i više koliko je Vang Tigar bio veliki ratnik imao je sreće u mnogom pogledu, a glavno je što nije bilo potpune gladi u njegovim zemljama. Male gladi su se pojavljivale ovde-onde, jer je toga uvek moralo biti pod nemilosrdnim nebom, ali glad nikad nije zahvatila čitavu oblast. Tako, ako je jedan kraj i gladovao, on ga nije mnogo pritiskivao, već je podizao poreze u nekom drugom kraju u kome narod nije gladovao, ili bar ne toliko kao onaj tamo. Ovo je rado činio, jer je

361 bio pravičan čovek, pošto nije hteo laka srca uzimati i ono malo što je ostalo narodu koji umire od gladi, kako bi drugi ratnici začelo radili. Narod mu je bio zbog ovoga zahvalan i mnogo puta su se o njemu čule hvale po celoj zemlji.

— Videli smo i gorih ratnika od Vanga Tigra, a pošto tih pustahija mora biti, srećni smo što ovog imamo, jer nas oporezuje samo koliko da održi vojnike, a ne voli gozbe, žene i slične stvari, kao što ih skoro svi ljudi ove vrste obožavaju. I tačno je bilo da se Vang Tigar trudio da prema narodu bude pravedan što god je više mogao. Za sve to vreme još nijedan novi upravnik nije došao da u ovom dvoru zauzme mesto onog starog. Jedan je bio naimenovan, ali kad je čuo kakav je naprasit čovek Vang Tigar, odložio je dolazak, izgovarajući se da mu je otac star, pa mora da sačeka dok starac ne umre i bude sahranjen, pa tek onda da dođe. Kako novi upravnik nije dolazio, Vang Tigar je vrlo često sam delio pravdu u dvoru. Slušao je narod koji je pred njega izlazio, branio siromašne od bogataša i krvopija. Istina, Vang Tigar nije imao potrebe da se boji bilo kog bogatog čoveka. On je mogao svakog bogataša da strpa u haps, ako samo ne plati ono što mu Vang Tigar zatraži. Tako se dogodilo u tom gradu da su veleposednici, zelenaši i njima slični mrzeli Vanga Tigra iz dna duše. Izlazili su pred više sudove, samo da ne bi izneli slučaj pred Vanga Tigra. Ali on nije ni hajao za njihovu mržnju, jer je bio moćan i nije imao potrebe da se plaši. Plaćao je vojnike dobro i uredno. Ako je ponekad i bio grub prema nekom čoveku koji bi učinio nešto i suviše na svoju ruku, ipak su oni primali svakog meseca svoje plate, a to je kod retko koga ratnika bilo, jer se mnogi od njih morao da oslanja na pljačkanje da bi zadržao ljude oko sebe. Ali, Vang Tigar nije bio primoran da zagazi u ratove da bi izdržavao ljude. Mogao je da ih i odlaže, ako mu je volja. Njegov položaj u tome kraju, i kod naroda i kod vojnika, bio je vrlo dobar i pouzdan.

Ma koliko da se ljudi dobro obezbede, uvek imaju da računaju s poganim nebom. Pa tako i Vang Tigar. Kad je bilo četrnaest godina njegovom sinu, i kad se pripremao da ga dogodine pošalje u vojnu školu, udarila je strašna glad po svim delovima njegove zemlje. Širila se s jednog kraja na drugi kao zarazna bolest.

Do nje je došlo zato što su redovne prolećne kiše padale kao i obično, ali kad je došlo vreme da prestanu, nebo je nastavljalo da kiši. Lilo je kišu dan za danom, nedelju za nedeljom, pa se zašlo i u leto, tako da je mlado žito istrunulo i potonulo u vodu. Sve obezrođene njive pretvorile su se u jezera blatnjave vode. A tako je i mala reka, po prirodi inače spokojni potok, nadošla i divlje grunula. Razorila je obale od ilovače, prelila ih i jurnula na unutrašnje nasipe, probila ih i nastavila svojim tokom da zajedno sa blatom sve odnosi u more, tako da joj se bistra, zelena voda rasprostirala mnogo milja po poljima. Narod je u početku živeo po kućama, trpajući stolove i krevete na ormane iznad vode. Ali kad se voda popela do krovova, a zemljani zidovi počeli da se raspadaju, narod je prešao u čamce i korita i preselio se na one nasipe i brežuljke koji su još bili

iznad vode, ili se penjao na drveće i tu visio. Ali nije samo narod to činio, već su se divlje zveri i zmije s polja takođe tu sklanjale. Te su se zmije vile po drveću, visile su zakačene o grane. Izgubile su svaki strah od ljudi, puzajući se i šunjajući prema njima da bi zajedno živeli, tako da ljudi nisu znali koji je veći užas: opasnost od vode ili opasnost od puzavih zmija. Dok su dani prolazili, a voda nije opadala, pojavio se i jedan novi užas: užas gladi.

Bila je to bolna stvar koju je Vang Tigar morao da otrpi, stvar za koju ranije nije znao. Bio je u gorem položaju nego mnogi ljudi, jer je imao, osim svoje porodice, i druga bića na hrani; bio je on tu, sa svojom velikom vojskom, koja je od njega zavisila. Sve su to bili ljudi neznalice, uvek spremni da se žale, a zadovoljni samo kad su dobro nahranjeni

362

363i plaćeni, odani samo dok im se daje što smatraju da im pripada. S jednog, pa s drugog kraja oblasti Vanga Tigra u potpunosti su prestali da dolaze prihodi. A kad su se najzad vode održale i preko leta i došla jesen bez žetve, te zime nije bilo nikakvih poreza, osim na opijum, koji se krijumčario u taj kraj. A i to je bilo opalo, jer narod nije mogao da ga kupuje, pa su krijumčari privremeno odnosili svoju robu u druge krajeve. Čak su i nameti na so presahnuli, jer je voda preplavila rudnike soli. Ni lončari nisu pravili više krčage za vino, jer te godine novo vino i nije izmuljano.

Vang Tigar se našao u velikoj nevolji. I prvi put za sve ove godine otkako je postao ratnik i gospodar ovih oblasti nije mogao da plati svoje ljude. Kad je video dokle se došlo, znao je da se mora spašavati svirepošću i da nikako ne sme da pokaže neko sažaljenje, jer bi to vojnici shvatili kao njegovu slabost. Pozvao je stoga kapetane, pa im je podviknuo kao da su učinili nešto rđavo, kao da se ljutio na njih:

— Za sve minule mesece vi ste, moji ljudi, bili hranjeni, a drugi su gladovali; imali ste, štaviše, i svoje dnevnicе! Sad vam mora biti plata samo hrana, jer mi je srebro otišlo, a porezi neće pristizati dok ova vremena ne prođu. Za mesec-dva neću imati ni toliko srebra da vas hranim, pa ću morati odnekud da pozajmim veliku svotu da ne biste poumirali od gladi i da ja i moj sin ne bismo zajedno s vama skapali.

Govoreći ovo, Vang Tigar se namrštio, zurio je u ljude namrgođen i ljutito je čupao bradu, ali je krišom posmatrao kako mu se drže kapetani. Bilo je buntovničkih lica među njima, a kad su u mukloj tišini izišli napolje, vratili su se oni koje je Vang Tigar držao kao uhode među njima da mu kažu:

— Vele da se neće boriti sve dok im plate ne budu date!

Kad je čuo šta mu uhoda šapuće, Vang Tigar je neko vreme ostao namrgođen u svojoj dvorani. Svoje ljude je hranio dobro, kao i uvek, u toku svih onih

364

gladnih meseci dok je narod gladovao i umirao, a oni ne umeju to da cene. Jednom ili dva puta je pomislio da bi mogao uzeti nešto od svoje lične zalihe srebra, koju je čuvao za sebe, da se ne bi našao u nebranom grožđu ako bi došlo

do nekog povlačenja ili poraza u kakvom ratu. Ali, sad se zaklinjao da njegovi ljudi mogu i da gladuju, jer on neće da pljačka sebe niti svoga sina ni zbog jednog od njih.

Glad još nikako nije prestajala. Svugde po tom kraju voda je ležala, a ljudi su umirali od gladi. Pošto nije bilo suve zemlje gde bi se mogli sahraniti, leševi su bacani u vodu i po njoj su plivali. Bilo je mnogo i dečjih telesa. Ljudi su postajali očajni slušajući neprestanu kuknjavu gladne dece, koja nisu mogla shvatiti zašto nema da se jede. U mračnoj noći, u očajanju, neki roditelji su i podavili decu u vodi. Neki su to učinili iz sažaljenja, jer im je to izgledalo kao brža i slađa smrt, međutim, neki su to uradili i zato što im je ostala mala zaliha hrane, pa nisu hteli da je dele s drugima. A kad bi svega dvoje ostalo u porodici, i to dvoje se krišom mer-kalo ko će biti jači.

Oko Nove godine se niko i nije setio da je praznik. Vang Tigar je dao svojim ljudima polovinu uobičajenog obroka. Ni on sam nije jeo mesa sa svojom porodicom, već samo kašu od žita i druga prosta jela. Jednog dana, dok je sedeo u svojoj sobi i mislio u kakav je bezizlazan položaj zapao, pitajući se gde je sad njegova dobra sreća da mu se u ovom škripcu nađe, ušao je jedan od njegovih stražara koji su dan i noć stajali kraj vrata. Čovek je rekao:

— Došlo je šest ljudi da vas posete u ime cele vojske i da govore u ime svih. Imaju nešto da kažu.

Vang Tigar pogleda mrko iz tog svog očaja i zapita:

— Jesu li naoružani? Na ovo stražar odgovori:

— Ne vidim nikakvo oružje kod njih, ali ko bi mogao da zaviri u srce svakog čoveka.

U toj istoj sobi sedeo je i sin Vanga Tigra za svojim malim stolom. Glava mu je bila nagnuta

365nad nekom knjigom koju je marljivo čitao. Vang Tigar je pogledao u njega misleći da ga pošalje napolje. U tom se trenutku dečak podiže i spremi da izađe. Ali kad Vang Tigar vide tu njegovu spremnost, odjednom se izmeni. Pomislio je da i njegov sin mora naučiti kako se postupa s ljudima koji se bune ili podivljaju. Dreknuo je:

— Ostani!

Dečak se polako spusti, kao da nije znao šta da radi.

Vang Tigar se okrenu svojim stražarima i reče im:

— Pozovite svu stražu da dođe i stane oko mene, sa puškama spremnim za paljbu, a tu šestoricu uvedite!

Zatim Vang Tigar sede u veliku, staru naslonjaču koja je nekada pripadala bivšem upravniku. Preko nje je bila prostrta tigrova koža, da bi bilo toplije. Tu se Vang Tigar smestio, a straža ušla i stala levo i desno od njega, dok je Vang Tigar sedeo i gladio bradu.

Ušlo je tih šest ljudi. Svi su bili mladi, lako zapaljivi i odvažni, kao svi mladići. Ušli su vrlo učtivo kad su videli generala gde sedi, a straža oko njega sa

uperenim vrhovima pušaka koji su se svet-lucali. Onaj koji je bio određen da govori pokloni se kako valja i reče:

— Najplemenitiji, izabrali su nas naši drugovi da dođemo ovamo i zatražimo još malo hrane. Istina je da nismo siti. Ništa sad ne govorimo o plati, pošto vidimo da su vremena teška. Zasad još nećemo da tražimo zaostale plate. Ali smo gladni, iz dana u dan slabimo. Vojnici smo, i sva nam je vrednost u našim telima. Dobijamo samo jedan hleb na dan. Zato smo došli pred vas, da stvar iznesemo pred vašu pravednost.

Vang Tigar je znao kakve ljude neznalice ima, znao je da ih mora zaplašiti, jer se inače neće pokoravati svome vođi. Besno je čupao bradu i puštao da mu se gnev skuplja u grudima. Mislio je na sva dobra dela koja je učinio svojim ljudima, kako ih

366

nije nemilice upotrebljavao u ratu, kako im je i preko svoje volje dozvolio da pljačkaju posle opsade, kako ih je uvek plaćao i pazio da su dobro obučeni, kako je i sam dobar čovek, nije požudan i raskalašan u svojim strastima kao što su mnogi ljudi. I dok se svega toga prisećao, počeo mu se skupljati gnev što ti ljudi nisu u stanju da izdrže s njime zajedno iskušenje do koga je došlo milošću neba, a ne njegovom greškom. Ukoliko je više o ovom mislio, sve je više raspaljivao svoje bes i naprezao se da mu da maha. Kad je osetio da se jarost popela do vrhunca, požurio se da je što jače iskali, jer je znao da to mora učiniti. Dreknuo je:

— Jeste li ovamo došli da čupate tigru brkove? Želim li ja da vas umorim gladu? Jesam li vas ikada puštao da gladujete? Ja sam već učinio što treba i hrana svakoga časa može doći iz stranih zemalja. Ali ne, vi ste pobunjenici — vi mi niste verni!

Tad skupi sav bes i razdra se na stražare:

— Poubijajte ovih šest razbojnika!

I šest mladića padoše ničice i počеше preklinjali za živote, ali Vang Tigar se nije usuđivao da ih pomiluje. Ni zbog svog sina, ni zbog sebe, ni zbog svojih ukućana, niti zbog naroda celog ovog kraja na koji bi oni možda navalili da ga pljačkaju kad bi nestalo njegove vlasti nad njima, zbog svega toga nije smeo da ih pomiluje, nije hteo da mu milost ovog puta bude široka. Zapovedio je:

— Pucajte, vi ljudi, zdesna i sleva!

Stražari su okinuli, a prostrana soba je odjeknula od paljbe i napunila se dimom. A kad se dim uzdigao, onih šest ljudi su ležali mrtvi.

Vang Tigar se odmah podiže i naredi:

— Odnosite ih onima koji su ih poslali i kažite im da im je to moj odgovor.

Ali pre nego što su čuvari imali vremena da se sagnu i podignu leševe ovih mladih ljudi, čudno se nešto dogodilo. Sin Vanga Tigra, toliko ozbiljan dečak, koji je uvek izgledao kao da malo primećuje šta se oko njega dešava, sad je jurnuo, sav izvan sebe, kakvog ga otac nikad ranije nije video. Nagnuo

367se nad jednim mladićem, zagledao ga, pa zatim krenuo od jednog do drugog, opipavajući ih brzo. Po-smatrao ih je razrogačenim očima, tupo im gledajući otomboljene udove. A posle viknu svom ocu, gledajući ga pravo u lice, kao da je bio nesvestan šta čini:

— Ti si ih ubio! Svi su mrtvi! Ovoga sam poznavao, bio mi je prijatelj!

Upro je takav očajnički pogled u očeve oči da Vanga Tigra odjednom obuze nekakav čudan strah od toga pogleda svoga sina. Oborio je glavu i pravdajući se rekao:

— Bio sam primoran da to učinim, inače bi oni mogli povesti druge da se dignu protiv mene i tako nas sve poubijati.

Dečaku je zastao glas u grlu, mrmljao je:

— Oni su samo tražili hleba ...

I odjednom brižnu u plač i izjuri iz sobe, a otac je zverao za njim, zaprepašćen. Stražari su nastavljali svoj posao. A kad je Vang Tigar ponovo ostao sam, poslao je napolje i onu dvojicu stražara koji su se kraj njega nalazili i danju i noću. Sedeo je čitav sat ili dva i držao glavu rukama, sedeo je, grdio je i želeo da nije morao poubijati one mlade ljude. Kad više nije mogao da izdrži, viknuo je da sin mora doći k njemu. Posle malo vremena dečak je polako došao, pognute glave, a oči su mu bežale od oca. Vang Tigar mu je rekao da priđe bliže, a kad se dečak primakao, uzeo je dečakovu vitku, snažnu ruku, milovao je malo, što nikad ranije nije činio, i rekao blagim glasom:

— Učinio sam ono zbog tebe.

Ali dečak ništa ne odgovori. Savlađivao se, podnosio očevu ljubav bez reci i kruto, a Vang Tigar uzdahnu i pusti ga da ode, jer nije znao šta da kaže sinu i kako da učini pa da dečak razume njegovu ljubav. Zato je srce Vanga Tigra bilo vrlo tužno i činilo mu se da je od svih ljudi na svetu najusamljeniji. Patio je tako dan-dva. Zatim se i on pribra. Gledao je da se i ovo zaboravi, jer nije znao šta drugo da radi. Nameravao je da učini nešto kako bi i sin zaboravio taj događaj. Hteo je da mu kupi sat, novu pušku ili neku sličnu stvar, pa tako ponovo priveže dečaka za sebe. Na taj se način Vang Tigar umirio i utešio.

Ali pored toga, pristup onih šest ljudi u ime vojske pokazao je zbilja Vangu Tigru u kakav ga je tesnac zla sreća dovela. Uviđao je da mora naći hranu ako želi da zaista održi svoju vojsku. Slagao je kad je rekao da je već nabavio hranu za njih iz stranih zemalja, ali sad je znao da nekud mora krenuti i doneti tu hranu. Još jednom se setio svoga brata Vanga Trgovca. Pomislio je da u ovakvim časovima braća moraju zajedno da se drže. Odlučio se da ode i vidi kakve su prilike u očevoj kući i kakvu pomoć može obezbediti.

Zato je pustio glas među vojnike da je otišao da nađe hranu i srebra za njih. Obećavao im je mnogo. Kad su se svi obradovali i ponadali, i nekako osvežili u veri i odanosti prema njemu, izabrao je vernu dobru stražu, postavio je oko cele kuće, a svojoj straži rekao da se spremi za put. Jednog dana koji je unapred odredio zapovedio je da se čamci dote-raju. Sa sinom, vojnicima i njihovim konjima, ušao je u čamce i spremio se da se prebaci preko vode do jednog dela

druma gde su se nasipi još držali. Tu su imali opet da uzjašu na konje i odjezde do grada u kome su živela braća Vanga Tigra.

Po tim uzanim nasipima konji su im slabo išli, jer se voda pružala kao more sa obe strane, a same brane bile prenatrpane izmešanim narodom. Ali, nije tu bilo samo naroda, već su se i pacovi, zmije i divlje životinje borile da podele krajičak suve zemlje sa ljudima. Ta divlja stvorenja zaboravila su svoj strah i pokušavala su svim svojim slabačkim snagama da izvojuju mesta za sebe. Jedini život koji je dolazio od naroda pojavljivao se u obliku kratkotrajnog strašnog besa. Kada bi se mnogo zmija i životinja nakupilo, ljudi bi ih nemilosrdno tukli. Ali ponekad, i za duže vremena, narod se nije ni toliko

368

24 Sinovi

369branio, pa su se zmije uvijale i gmizale gde god su htele, a svet je sedeo kao u mrtvilu.

Kroz takvu je sredinu Vang Tigar išao. Bila mu je potrebna straža s puškama, jer bi inače taj narod nasrnuo na njega, kao što se i dešavalo. Ovde-onde podigao bi se neki Čovek ili žena, šunjajući se oko kopita njegova konja s nekom očajničkom, posled-njom nadom. A Vang Tigar je bio vrlo meka srca prema njima. Povukao bi konja i nije hteo da ih smrvi. Čekao je da naiđe neko od njegovih stražara i ukloni jedno stvorenje i baci ga ponovo na zemlju, a Vang Tigar bi tad prolazio ne obazirući se. Ponekad bi čovek ostao ležeći gde je bačen, ali bi ponekad divljački kriknuo, skočio u vodu i zapečatio svoje muke. Za vreme celog puta dečak je jahao kraj oca. Nije rekao ni reci, niti je Vang Tigar s njim razgovarao, jer je postojala neka hladnoća među njima zbog onih šest poubijanih mladića, pa se Vang Tigar plašio da bilo šta zapita sina. Dečaku je pogled uvek bio oboren, sem što bi ponekad izgledao kao da krišom gleda izmrcvareni narod sa strane. Takav se užasni izraz pojavljivao na njegovom licu da ga Vang Tigar nije mogao podnositi, pa je najzad morao da kaže:

— To je samo prost narod. Oni su naviknuti da im se tako što događa jednom u nekoliko godina. Ima desetine hiljada takvih kao što su oni. A to što su ovi umrli neće se ni osetiti kroz nekoliko godina. Ovaj narod raste kao mlad pirinač.

Tad dečak progovori, glasom koji se menjao kao u ptice kad dobija perje, glasom piskavim, jer ga je morila tuga, glasom uzdržanim, da ne bi pred ocem zaplakao:

— Mislim da im je isto toliko teško umreti kao i kad bi bili upravnici i ljudi kao i mi što smo.

Govoreći ovo, pokušavao je da stisne usta, ali su prizori oko njega doista bili potresni, pa su mu usne podrhtavale.

Vang Tigar je imao nameru da mu kaže koju utešnu reč, ali ga je zaprepastilo ono što mu je sin rekao. Nikako mu ni u glavu nije išlo da taj prosti

370

svet može da pati kao što bi i on trpeo, jer su ljudi rođeni gde im je mesto, pa jedan ne može da zauzima položaj drugoga. Nije mu se sasvim dopadalo što mu

je sin rekao, jer je to bilo i suviše bolećivo za jednog ratnika, koji ne sme da se zaustavlja i da misli srcem čoveka paćenika. Zato se Vang Tigar nije mogao setiti ni jedne blage reci, jer doista i nije ničega bilo za hranu, osim jata lešinara koja su polako kružila i letela u velikim lukovima oko vode. I zato je Vang Tigar rekao samo ovo:

— Svi smo mi isti pod krvničkom voljom neba!

Posle toga je Vang Tigar ostavio sina na miru, jer je video kakvim je mislima zaokupljen. Nije ga više uopšte ni o čemu pitao.

XXVII

Više puta za vreme ovog putovanja Vang Tigar je požalio što nije mogao ostaviti sina kod kuće. Ali je tačno bilo da se nije usuđivao to da učini, da se među njegovim ljudima ne bi našao neki osvetoljubivi vojnik da se iskali zbog one šestorice pogubljenih. Ali, koliko se plašio smrti svoga sina, toliko isto se bojao i da ga povede u dvorišta svoje braće. Po-dozrivo je mislio na lenost onih mladića tamo, a strahovao je i od one niske ljubavi prema novcu koju imaju trgovci. Zato je naredio učitelju svoga sina, koga je takođe poveo, a isto tako i svome vernom čoveku zečje usne, da nikako ne ostavljaju samoga mladoga gospodara. Osim toga, kazao je desetorici iskusnih i starih vojnika da se kraj njegova sina moraju nalaziti i danju i noću, a sinu je rekao da mora učiti iz svojih knjiga kao i kod kuće. Ali se nije usuđivao da mu saopšti: „Sine moj, ne srneš odlaziti tamo gde su žene“, jer nije znao da li je dečak već uopšte i mislio o takvim stvarima. U toku svih ovih godina za koje vreme je Vang Tigar držao dečaka kraj sebe u svojim dvorištima nije bilo u njima ni jedne žene, niti služavke, niti robinje, niti milosnice. Dečak nije znao drugog ženskog stvora

24*

371 osim svoje majke i sestara. A poslednjih godina Vang Tigar ga nije puštao ni da prilikom retkih poseta, kad je trebalo da oda poštovanje majci, odlazi tamo sam, već bi uvek slao po jednog stražara da ide s mladićem. Na taj način je Vang Tigar čuvao mladića. Bio je ljubomorniji na svoga sina nego drugi ljudi na žene koje vole.

I pored svih tih svojih zebnji, bio je to sladak trenutak za Vanga Tigra kad je na konju došao pred kapije svoje braće, a pored njega se, isto tako na konju, nalazio i njegov sin. Vang Tigar je po svojoj želji naredio bio da krojači naprave za dečaka odelo koje je bilo potpuno isto kao i njegovo. Dečak je nosio baš isti takav kaput od tuđinske tkanine, takvu istu pozlaćenu dugmad i kapu kao Vang Tigar, sa istim znacima. Vang Tigar je čak, za dečakov četrnaesti rođendan, poslao bio jednog čoveka u Mongoliju da pronade dva potpuno jednaka konja, sem što je jedan bio manji od drugog, ali jaka, tamnoalata-ste boje, sjajnih i kolutavih očiju, tako da su im i konji bili istovetni. Najslađe tepanje za Vang Tigrove uši je bilo kad bi narod po ulicama, zastajući da vidi kako vojnici prolaze, vikao:

— Pogledajte starog i mladog ratnika, liče jedan na drugog kao dve jabuke!

Tako su, jašući, stigli do vrata Vanga Veleposed-nika. Dečak je skočio s konja, kao i njegov otac, udario rukom o balčak sablje, kao i otac, i ozbiljno koračao kraj oca, i ne znajući da se u svemu ponaša baš kao i njegov otac. A kad su Vanga Tigra dočekali u rodbinskom domu, kad su oba njegova brata i njihovi sinovi izašli da ga pozdrave, pogledao je po svima njima i prosto im pio poglede divljenja koje su upravljali, kao što žednom čoveku klizi vino niz grlo. I kasnije je u toj kući Vang Tigar žudno posmatrao sinove svoje braće, gotovo i ne primećujući da to čini, željan da se još jednom ubedi da je njegov sin daleko najbolji, željan da se što više ponosi svojim jedincem.

Vang Tigar nije mogao tu oko sebe naći mnogo utešnih stvari. Najstariji sin Vanga Veleposednika

372

već je davno bio oženjen, iako još nije imao dece. Živeo je sa svojom ženom u istoj kući s Vangom Veleposednikom i njegovom gospođom. Taj najstariji sin je počinjao da liči na oca, dobio je već okrugli trbuščić, lepo telo mu se već uokvirilo mekim i dubokim salom. Ali imao je sumoran izgled, jer ga je začelo nešto tištalo. Žena mu nije htela lepo da živi sa svojom svekrvom. U tom svom novom ponašanju bila je drska, vikala je na muža kad bi ostali sami, pokušavajući da ga ukori:

— Šta? Zar ja da budem sluškinja onoj staroj nadutoj ženi? Zna li ona da smo mi, mlade žene, slobodne sad i da ne služimo više svojim svekrvama?

Niti se ta mlada žena nešto bojala gospođe. A kad bi gospođa rekla u onom svom starom dostojanstvu: — Kad sam bila mlada, služila sam svoju svekrvu, jer mi je to bila dužnost da činim, donosila sam joj čaj ujutru, klanjala sam joj se, jer sam tako bila vaspitana da činim — snaha bi zabacila svoju kratku kosu, lupila lepom, nestegnutom nogom o pod i vrlo bezobzirno rekla:

— Ali mi, žene današnjice, ne klanjamo se ni pred kim!

Zbog te svađe mladi muž bivao je često neraspoložen. Nije se mogao zadovoljiti ni svojim starim rasonodama, jer mu je mlada žena budno bdela i znala svako mesto u koje bi otišao. Bila je toliko srčana da se nije plašila ni da ga prati i na ulici i da glasno viče kako će i ona poći s njime. Pošto je sad bilo vreme kad se žene više ne zaključavaju kod kuće, jer su postale jednake sa muškarcima, ovakav njen govor, koji je privlačio pažnju ljudi na ulici, naterivao je mladoga muža da zbog stida odustane od starih provoda, jer je verovao da je ona toliko odvažna da bi ga i doista svuda pratila. Ta mlada ženica bila je toliko ljubomorna da je uništavala sve navike i prirodne želje koje je njen muž ranije imao, tako da ovaj nije mogao ni da pogleda neku lepu robinju. Nije mu htela dopustiti ni da se približi nekoj javnoj kući, ni u društvu sa prijateljima, a kad bi se ipak otud vratio, dočekivan

373 je takvom ciklom i plačem da se sva kuća orila. Jednom ga je posavetovao jedan prijatelj kome se požalio:

— Zapreti joj milosnicom. To poražava svaku ženu.

Ali kad je mladi čovek ovo pokušao, žena se uopšte nije poplašila, već je viknula, ošinuvši ga okruglim očima:

— U današnje vreme takve stvari žene neće trpeti!

I pre nego što se i osvestio, žena je skočila na njega sa ispruženim rukama i izgrebala mu oba obraza, kao mala mačka. Ostale su na njima četiri duboke ogrebotine, crvene i sveže. Svima je bilo jasno kako je do njih došlo, pa se od sramote punih pet dana nije usuđivao da izađe. Niti je mladoženja smeo javno da osudi ženu, pošto mu je njen brat bio prijatelj, a otac upravnik policije, čovek s vlašću u tom gradu.

Ali ju je u noći ipak voleo, jer je znala dovoljno slatko da se uvija oko njega, da ga mazi, da se pravi skrušena. U tim trenucima ju je žestoko voleo, i umirivao se slušajući joj govor.

A u takvim časovima je težište njenog razgovora uglavnom bilo u navaljivanju na njega da od oca zatraži izvesnu svotu novca, pa da njih dvoje odu iz kuće u neko пристаниšte kraj mora, i tamo nastave život na nov način, među ljudima kao što su i sami. Ona bi tad ispružila svoje lepe ruke, stezala ga, ulagivala mu se, ili bi se razbesnela, plakala i ostajala ležeći u postelji, odbijajući da ustaje ili jede sve dok joj ne bi obećao. Tako je ona na hiljadu načina mučila svoga muža, dok joj on najzad nije dao čvrsto obećanje. A kad je to učinio i rekao ocu šta namerava, ovaj ga je pogledao svojim mlitavim starim očima i odgovorio mu:

— Gde da nađem toliki novac koliko zahtevaš? Ne mogu da ga stvorim!

A malo posle, kada je već izgledalo da je opet utonuo u učmalost, u kojoj je sad provodio najveći deo života, ponovo je rekao:

374

— Čovek mora da podnosi žene, jer su i najbolje među njima pune otrova i svađe. Učene ili glupe, sve su takve, samo su one učene gore, jer se ničega ne boje. Žena neka vlada u kući, uvek sam to govorio, a ja ću sebi naći mira negde na drugoj strani. I ti moraš tako postupati.

Ali, mlada žena nije pristajala da se ta stvar tako olako prelomi. Nagonila je muža da ponovo ide ocu, te se Vang Veleposednik, svog mira radi, najzad otkravio i obećao da će naći puta i načina, iako je znao da mu je jedino ostalo da proda najveći deo zemlje što je još imao. A kad je mladoj ženi bilo i samo upola obećano, počela je da brblja o svome odlasku i odmah je napravila čitav plan. Neprestano je pričala na koliko se načina čovek može provesti u primorskom gradu, kako se tamo žene lepo oblače, pa kako i ona mora da kupi novu haljinu i kaput od krzna. Torokala je da su haljine koje sad nosi prave prnje i da upravo pristaju za ovo palanačko mesto. Sve je ovo pričala samo s ciljem da nagna muža da što brže krene i da se upozna sa svim tim čudima o kojima je govorila. I mlađi sin Vanga Veleposednika je već postao odrastao muškarac. Išao je stopama svoga brata. Brinuo se samo za jedno: da ne dobija ništa manje od onoga što mu i brat ima. On se krišom ogromno divio svojoj snasi. U srcu se bio odlučio da i sam, kad mu stariji brat napusti kuću, navali na oca da i njega pusti u taj grad u kome je bilo toliko lepih gospođa novoga kova, kao što mu je i

snaha. Ali, bio je ipak toliko mudar da svoj plan nije otkrivao sve dok mu brat nije otišao. Dotle je lenčario po kući i gradu, očekujući u preziru prema svemu što je imao i video oko sebe, jer je sad znao kako je divan taj primorski grad, koliko je u njemu novih stvari i novoga sveta, koji zna sve strane veštine života. Čak je i sina Vanga Tigra gledao kao da ga u potaji omalovažava. A Vang Tigar je to primetio, pa je omrznuo mladića zbog toga.

Ali su u kući Vanga Trgovca mladići na izgled bili mnogo skromniji. Kad bi uveče dolazili kući iz

375svojih dućana, sedali bi s kraja na stolicu i buljili u strica i stričevića. Vang Tigar je potajno uživao u tim pogledima divljenja koje su mladi trgovci bacali na njegova sina. Opazio je kako zveraju u de-čaka i njegovu pozlaćenu sablju, koju je ovaj ponekad otkačinjao i držao je na kolenu, da bi je manja deca gledala i dodirivala prstima.

U tim trenucima je Vang Tigar neizmerno uživao u svome sinu i zaboravljao da je dečak i dalje ostajao hladan prema njemu. Likovao je kad bi mu se sin podigao brzo i propisno kao što ga je učitelj učio, da pozdravi oca ili strica kad bi ulazili, a zatim da učtivo sedne tek pošto bi stariji zauzeli svoja mesta. Vang Tigar je gladio bradu i veoma voleo svoga sina. Bio je raspoloženiji nego ikad u životu, jer je video da mu je sin za svoje godine daleko veći od tih kalfića, sinova njegovoga brata, i da su mu mišići tvrđi, da mu je telo pravo, a ne zgrčeno, zgrb-ljeno i blede kao u njegovih rođaka.

Za sve te dane, dok je bio u gostima kod braće, Vang Tigar je vrlo marljivo čuvao sina. Na gozbama je dečak sedeo kraj njega i on je sam pazio koliko će vina popiti. Pošto bi sluga nalio vino tri puta, nije mu više dozvoljavao da njegovom sinu dalje naliva. A kad bi rođaci pozvali dečaka da pođe s njima da se igra, Vang Tigar je slao sa sinom učitelja, čoveka rasečene usne i još deset vojnika, i tako, gde god bi se krenuo. Svake noći se Vang Tigar izvinjavao, nije mogao biti miran dok ne bi otišao u sobu svoga sina i video da li je tamo i da li je sam, osim stražara koji je stajao na vratima.

U kući njegova oca, u kojoj su mu stanovala starija braća, još se uvek lako živelo, kao da nije bilo gladi na zemlji, kao da voda nije ležala po rodnim njivama, kao da niko nigde ne gladije. Ali zaista je Vang Veleposednik dobro znao i Vang Trgovac bio svestan šta se dešava izvan njihovog mirnog doma. Vang Tigar im je ispričao svoje nevolje i objasnio zašto je došao, a završio je ovako:

— Za vašu je korist da me spasete ove opasnosti, jer moja snaga i vas štiti.

376

Braća su dobro znala da istinu govori.

Bilo je isto tako gladnog naroda i izvan ovoga grada. Mnogi su strašno mrzeli ova dva brata. Prezirali su Vanga Veleposednika zato što je još uvek bio vlasnik zemlje, a oni koji su je obrađivali morali su s njime da dele, iako on uopšte ništa nije radio, morali su da dele onaj jadni plod koji su otkidali od zemlje. Smatrali su, pošto se muče nad zemljom da im je kičma pucala, i po zimi i po vrućini, i

po kiši i po suncu, da gruda i plod njima pripadaju. Bolno je doista bilo morati za vreme žetve dati dobru polovinu onom koji je sedeo u gradskoj kući i mirno čekao, a naročito što je i u doba gladi morao primiti svoj deo.

A tačno je bilo i to da je za ovo godina otkako je postao veleposednik i prodavao zemlju, Vang Najstariji postao strašan gazda. Iako je bio čovek slab i mlitav, ipak je znao da psuje i da se svađa. Njegova mržnja prema zemlji iskaljivala se na narodu koji ju je za njega obrađivao. Ali seljake nije mrzeo samo zbog zemlje već i zbog toga što mu je novac toliko bio neophodan za kućne potrebe. Zato je dvostruko bio svirep, jer mu se činilo da zakupci na-merno zadržavaju što njemu pripada i što mu je otac ostavio. Takav je postao da su zakupci, kad bi ga ugledali da dolazi, podizali oči k nebu i mrmljali:

— I mora kiša da nas davi kad se sotone javljaju!

Često bi ga grdili:

— Niste vi dobar sin svoga oca, jer je on bio milostiv čovek, čak i kad je postao bogat. Nije on zaboravljao da je nekada i sam dirindžio kao i mi, i nikad nas nije pritezao zbog zakupnine, niti je od nas tražio žito za vreme gladnih godina. Ali vi nikad niste trpeli, i milosrđe vam se nikad nije pojavilo u srcu!

Takva je mržnja među njima cvetala, i pokazivala se ove teške godine, jer bi u noći, kad se velike kapije zatvore, dolazili ljudi i lupali na vrata, ležali na stepenicama i jadikovali:

377— Mi umiremo od gladi, a vi imate pirinča i za jelo i da pravite od njega pića za gozbu!

A drugi su, prolazeći kraj vrata, vikali na ulici, pa su vikali čak i usred bela dana:

— Oh, kad bismo mogli da poubijamo te bogataše i uzmemo im što su od nas opljačkali!

U početku braća nisu obraćala pažnju na ovo, ali su najzad najmili nekoliko vojnika iz grada da stoje kod vrata i teraju one koji nikakva posla tu nemaju. Bilo je zbilja mnogo bogataša u gradu i okolini koje je narod harao i lišavao bogatstva, i to sve češće ukoliko je godina postajala sve gora. Razbojnici su se pojavljivali, mnogobrojni i na sve spremni, kao i uvek u lošim vremenima. Ipak su se dva sina Vanga Lunga osećala bezbedno, jer je upravnik policije i zapovednik vojske u tom gradu svoju kćer udomio u tu kuću, a i Vang Tigar je bio ratnik, i to nedaleko od njih. Zato se narod pred kućom Vang nije usuđivao i nešto više da učini, već samo da proklinje i da psuje.

Niko nije došao da opljačka ni malu kuću od zemlje, koja je pripadala toj omrzutoj porodici. Ona je stajala na brdašcu izvan vode, koja je polako opadala. Tu je Kruškov Cvetak dovoljno bezbedno ži-vela sa ono dvoje oko kojih se starala, pa čak i za vreme ove gorke zime, jer je bila nadaleko poznata sa svog milostivog srca. Narod je znao da je ona lično izmolila nešto od zaliha u kući Vang, pa su joj mnogi dolazili u malim čamcima i koritima, a ona ih je hranila. Jednom je Vang Trgovac otišao do nje i rekao:

— U ovako opasnim vremenima kao što su ova moraš preći u grad i živeti u velikoj kući.

Ali Kruškov Cvetak mu je na ovo mirno odgovorila, kao i uvek:

— Ne mogu! Ja se ne bojim, a ima stvorenja koja zavise od mene.

Ali ukoliko je zima sve više osvajala i bivala sve hladnija, i ona je počinjala ponekad da se plaši, jer su ljudi postajali očajnici zbog gladi, oštrog vetra nad smrznutom vodom, a oni su živeli po čamcima

378

ili viseći na granama drveća. Narod je dražilo što je Kruškov Cvetak još uvek hranila ludu i grbavka. Ljudi su joj u lice mrmljali, držeći u rukama do-bijeni poklon:

— Dokle ćeš hraniti to dvoje kad moraju da gladuju zdravi, snažni ljudi, koji imaju i decu?

Doista su prebacivanja postajala sve jača i češća. Kruškov Cvetak se i sama počela pitati da li da ovo dvoje odvede u grad, da ih ovde ne bi ubili zbog ono malo hrane što su jeli, a ona je bila i suviše slaba da ih odbrani. Ali baš tad jadna luda, kojoj je bilo više od pedeset dve, ali koja je još uvek ostala dete, preminu vrlo iznenadno i brzo. Jednog dana je jela i igrala se kao i uvek komadićem tkanine. Tumarala je oko vrata i zagazila u vodu i ne znajući da to nije isto što i suva zemlja na kojoj je obično sedela. Kruškov Cvetak je pojurila za njom, ali se luda već bila okvasila, tako da je sva drhtala od hladne vode. Od toga je nazebla. I pored sve nege Kruškovog Cvetka, nekoliko časova zatim je i izdahnula.

Umrla je onako isto lako kao što je i živela, ne zahtevajući ništa.

Kruškov Cvetak je u gradu zatražila od Vanga Veleposednika kovčeg, a pošto je i Vang Tigar bio kod kuće, došla su sva tri brata zajedno, pa je Vang Tigar poveo i sina. Stajali su i gledali kako jedno stvorenje polažu u kovčeg. Prvi put otkako se rodila sad je ležala pametnog i ozbiljnog izraza, s nekim dostojanstvom koje joj je smrt donela. A Kruškov Cvetak, koja je iskreno tugovala, utešila se malo kad je videla kako joj dete izgleda. Rekla je svojim mirnim, jedva čujnim glasom:

— Smrt ju je izlečila i najzad opametila. Sad liči na bilo koga od nas.

Braća joj nisu priredila pogreb, pošto je bila luda. Vang Tigar je ostavio sina u kućici od naboja, a on s braćom, Kruškovim Cvetkom, zakupčevom ženom i jednim nadničarem, čamcem otišao do drugog uzdignutog mesta, gde su se nalazili porodični grobovi. Tu su na nižem, ali ipak nepoplavljenom mestu, sahranili ludu.

379 Kad je sve bilo svršeno i kad su se vratili u kuću od naboja i spremili se za povratak u grad, Vang Tigar je pogledao Kruškov Cvetak i oslovio je prvi put u životu, mirnim, hladnim glasom:

— Sta ćete sad raditi, gospođo?

Tad Kruškov Cvetak podiže lice prema njemu, prvi put hrabro u životu, jer je dobro znala da joj je kosa proseda, a lice više nije mlado i glatko, i reče mu:

— Odavno sam se zaklela da ću, kad na onaj svet ode ovo moje dete, otići u obližnji manastir. Kaluđerice čekaju na mene. Živela sam uz njih mnogo godina, primila sam mnoge zavete, one me poznaju i tamo ću biti najsrećnija.

Zatim se okrete Vangu Veleposedniku i reče:

— Vi i vaša gospođa ste se već odavno odlučili šta ćete sa ovim svojim sinom. Njegov hram je vrlo blizu moga, pa ću se i dalje o njemu starati, jer uviđam koliko sam stara, da mu i majka mogu biti. Ako bi se razboleo ili dobio groznicu, a to ga često zadesi, mogu otići do njega. Sveštenici i kaluđerice se zajedno mole u jutru i uveče, te ga mogu viđati dva puta dnevno, iako ne smemo govoriti.

Tad braća pogledaše grbavog dečaka, koji se bio skupio uz Kruškov Cvetak, sasvim izgubljen otkako je luda umrla, jer se o njoj neprestano starao zajedno s Kruškovim Cvetkom. On je sad već bio čovek i bolno se smešio na njihove poglede. Vanga Tigra je to prilično potreslo, jer je i njegov sin stajao tu, vrlo visok i snažan, i zapanjen bio ovim što je video, a o čemu ranije ništa nije znao. I Vang Tigar reče vrlo blago, videći da mu se sin smeši grbavku:

— Želim ti svako dobro, jadni mladiću. Da si bio sposoban, bio bih te rado uzeo k sebi, kao što sam primio i tvoga brata od strica, i o tebi bih se starao isto onako kao i o njemu. Ali kad je moralo biti drukčije, dodaću nešto onome što budeš plaćao u manastiru, a tako isto i vama, gospođo, jer novac svugde kupuje položaj, pa, usuđujem se reći, i u hramovima kao i na drugom mestu.

380

Na ovo Kruškov Cvetak odgovori blago, ali jasno:

— Za sebe neću ništa uzeti, jer me kaluđerice poznaju, a i ja znam njih. Ali za dečaka ću uzeti nešto, jer će mu dobro doći.

Ovo je rekla blago prekoravajući Vanga Veleposednika jer je svota koju su on i njegova gospođa odredili za svog sina kad su se odlučili da ga pošlju u sveštenike bila doista jedna. Ali ako je on ovo i shvatio kao prekor, nije to ničim pokazao; rđavo se osećao, pošto mu je smetalo što mora da stoji. Ali Vang Tigar je i dalje gledao dečaka, te još jednom reče:

— A da li ti još uvek radije želiš otići u hram negoli drugde?

Grbavko skide pogled sa snažnog i visokog brata od strica, koga je posmatrao vrlo zavidljivo, obori glavu, pogleda se niz kratko grbavo telo i reče polako:

— Kad pogledam sebe, vidim da moram biti sveštenik.

A posle jednog trenutka dodade, teška srca:

— Mantija će mi, možda, sakriti grbu!

I još jednom pogleda svoga rođaka. Odjednom, kao da više nije mogao da ga posmatra, čak ni njegovu pozlaćenu sablju, obori oči, okrenu se i brzo odšepa iz sobe.

Te noći, kada se Vang Tigar vratio u kuću svoje braće i kad je svratio da vidi sina u postelji, zatekao ga je budnog i radoznalog. Dečak je pitao oca:

— Oče, je li ono bila kuća moga dede? A Vang Tigar iznenađeno odgovori:

— Da, i ja sam u njoj živeo kao dečak, dok nismo zasnovali ovu kuću i ovamo se svi preselili.

Tad dečak pogleda oca iz postelje, a glavu je naslonio na podvijene ruke, i živo i vatreno reče:

— Volim tu kuću. Voleo bih tako da živim, u kućici usred polja, kao što je ona od zemlje, u mirnoj kućici, s drvećem naokolo i volovima.

381 Ali Vang Tigar mu je odgovorio s izvesnim nestrpljenjem, koje nije mogao da razume jer je uviđao da mu sin nije rekao neku strašnu stvar:

— Ne znaš šta govoriš! Ja znam da je to jadan, zaostao život, jer sam tamo živeo kao dečak. Zudeo sam za trenutkom kad ću pobeći od nje.

Dečak je, međutim, odgovorio s nekom čudnom upornošću:

— Ja bih voleo! Začelo bih voleo!

Tih nekoliko reci sin je tako odlučno rekao da se Vang Tigar malo i nekako čudno naljutio, pa je ustao i izišao. Ali mu je sin ležao i sanjao te noći da je kuća od naboja njegov dom u kome živi usred polja.

A Kruškov Cvetak je otišla u manastir i sin Van-ga Veleposednika u svoj hram. Tako je stara kućica od naboja ostala pusta, jer su je napustila ona tri bića koja su u njoj toliko godina živela. Od Vang Lungove porodice niko sad nije živeo na njegovoj zemlji, već su tamo ostali samo stari zakupac i njegova žena, potpuno sami. Ponekad bi starica uzela malo uvenulog kupusa, koji je skrivala u zemlji, ili malo jela što je ostavila, pa bi sve to uvezala u maramu, otišla do manastira i podarila Kruškovom Cvetku, jer je za vreme svog službovanja navikla da voli tu blagu, tihu ženu. Tako je stara žena čak i u ovim strašnim vremenima uzimala ono malo što ima, čekala na vratima da izađe Kruškov Cvetak, koja je sad nosila kaluđersku rizu, i tiho bi joj pro-šaputala:

— Imam sveže jaje od jedine kokoške koju još držimo. Za tebe je!

Zavukla bi tad ruku u nedra, izvadila malo jaje, sakrila ga rukom i pokušavala da ga tutne Kruškovom Cvetku, tepajući joj:

— Pojedi ga, gospodarice! Kunem ti se da bi mnoge kaluđerice to učinile i pored svih svojih za-veta. Videla sam mnogo sveštenika koji jedu meso i piju vino. Stani ovde gde te niko neće videti i pojedi ga sveže! Tako si bleđa!

Ali Kruškov Cvetak nije htela to da učini. Ona je dala istinski zavet. Odmahnula je obrijanom gla-

vom u sivoj kapuljači. Blago je odgurnula staričine ruke i rekla:

— Kad bih i htela da ga pojedem, ti treba da ga pojedesh, jer ti je potrebnije nego meni, pošto se ja hranim koliko mi potreba nalaže. Ali kad bih i gladovala, ne bih ga pojela, jer sam se tako zaveto-vala.

Ni to nije moglo staricu da zadovolji, pa je jaje gurnula u nedra Kruškovom Cvetku, u haljinu gde se ukrštala na grudima, a zatim se žurno udaljila da je Kruškov Cvetak ne bi mogla da stigne. Otišla je smešeći se i zadovoljna. Ali ni pola sata nije prošlo, a Kruškov Cvetak je dala jaje jednom izglednelom stvorenju koje je izbauljalo iz vode. Bila je to jedna majka. Držala je izmršavelo dete na komadiću drhtave kože, koja je nekad bila puna, snažna dojka.

Pokazivala je na jadrnice i preklinjala Kruškov Cvetak, koja je izašla iz manastira kad joj je čula slabi glas:

— Pogledaj ove grudi! Nekad su bile okrugle i pune, a dete debelo kao mali bog!

Bacila je pogled na malo stvorenje koje je umiralo, sa usnama još uvek pritisnutim na praznom vrelu. Tad je Kruškov Cvetak izvadila jaje iz ne-dara, dala ga ženi i obradovala se što joj može nešto tako dobro pokloniti.

Takav je miran život provodila Kruškov Cvetak, i Vang Tigar je nikad više nije video.

Vang Trgovac je mogao pomoći Vangu Tigru u ovoj godini tegoba da je hteo, jer je zbilja imao velikih zaliha pšenice. Ako je glad bacila druge u siromaštvo, njemu i sličnima donela je samo još nova bogatstva. Kad je video kakva vremena dolaze, počeo je da zgrće ogromne količine pšenice. Prodavao ju je, doduše, s vremena na vreme bogatašima koji su mogli kupovati pšenicu po ogromnim cenama koje joj je on udario, ali je, uz to, nabavljao i pirinač i brašno iz drugih krajeva. Poslao je poverenike čak i u najbliže strane zemlje da kupuju hranu, tako da su mu žitnice bile prepune žita.

382

383I tako je Vang Trgovac imao sad više srebra nego ikad. S jedne strane mu je pšenica odlazila u ovu ili onu bogatašku kuću ili na po neko tržište, ali se zato srebro natrag vraćalo, pa je te godine Vang Trgovac bio toliko opterećen srebrom da je došao u položaj da se pita šta s njim da radi i kako da ga u bezbednosti čuva. Kao trgovcu, zemlja mu više nije bila potrebna, ali su takva vremena nastala da i nije moralo biti druge zaloge na pozajmljeni novac osim zemlje, koju je voda dužnicima prekrila. I Vang Trgovac se izlagao opasnosti dajući novac na zajam pod veliki interes. Stavljao je ogromne zaloge na buduće žetve, stavljao je zaloge na zemlju kad se voda bude s nje povukla. I tako je izgledalo da će žetva iz celog kraja dospeti u ambare Vanga Trgovca. Ali niko nije mogao tačno znati koliko je on bogat, jer je čak i svoje sinove pritezao zbog srebra koje su hteli da potroše. Pravio je preblago lice pred svakim od svojih sinova i držao ih da uče zanat u radnjama i na tržištima. Zato su mu sinovi, osim najstarijega kod Vanga Tigra, jedva čekali kad će doći čas da im otac umre, da bi mogli napustiti malo radnju i tržišta i potrošiti koju paru na igru i nova odela, čega ih je Vang Trgovac lišavao.

Nisu njegovi sinovi jedini prezirali to ropstvo; bilo je isto tako i nekoliko seljaka u okolini. Jedan od njih je bio i onaj isturenih zuba koji je kupio prilično od Vang Lungove zemlje, posle njegove smrti. Pošto je najveći deo tih njiva sad bio pod vodom, on se stisnuo i gladovao, i više voleo da gleda kako mu deca umiru od gladi negoli da uzajmi srebro od Vanga Trgovca. Čekao je da mu se zemlja pojavi iz vode, ali je za to vreme pokupio svoju mladunčad i krenuo na Jug, u neki grad. Više je voleo i takav život negoli da pusti Vangu Trgovcu da mu na zemlju stavi svoju šapu.

Ali je Vang Trgovac za sebe mislio da je pravedan, pa je govorio sebi i onima koji su dolazili da uzajmljuju novac od njega da niko ne može. očekivati da se u ovako oskudna i teška vremena podižu zajmovi i žito kupuje po cenama koje ne bi bile veće

384

od redovnih, jer kakvu bi inače zaradu trgovac dobio? Dakle, on je, po svom nahođenju, radio što je pravedno.

Bio je istovremeno i mudar. Znao je da ljudi u takvim vremenima ne misle na pravdu, znao je i da ga iz dna duše mrze, znao je i da bi mu Vang Tigar mogao biti od koristi samo zato što je ratnik. Zato se pretvarao da je plemenit, obećao je veliku količinu pšenice Vangu Tigru i pozajmio mu mnogo srebra, ali ne pod velikim interesom, ne više od dvadeset odsto. Kad su se jednog dana pogodili u čajdži-nici, Vang Veleposednik je, koji je tu takođe sedeo, teško uzdahnuo:

— Moj najmlađi brate, želeo bih da sam bogat kao ovaj naš brat, jer je začelo istina da sam svake

fodine sve siromašniji. Nemam tako unosnog posla ao on. Jedino što raspolazem s nešto malo novca, koji dajem u zajam, i nešto zemlje od onoliko polja koja su mi od oca ostala. Baš je dobra stvar što imamo i jednog bogataša među nama.

Zbog ovih reci se Vang Trgovac morao gorko nasmešiti. Odgovorio je otvoreno, jer nije bio blago-rečiv i nije znao uvijeno da govori:

— Ako i imam neku crkavicu, imam je zato što sam radio, sinove držao u radnjama, nisam im davao da nose svilu, a imam i samo jednu ženu.

Ali Vang Veleposednik nije hteo dozvoliti da se vodi ovakav razgovor, iako je poslednjih godina postajao sve mekši. Znao je da mu brat prebacuje što je prodao veliki deo svoje zemlje da bi mu sinovi mogli otići u primorski grad i zadovoljiti svoju želju. Naduveno je sedeo tako Vang Veleposednik, pa je najzad glasno progovorio, padajući sve više u vatru:

— Otac mora da hrani sinove. Smatram da su mi sinovi i suviše dragoceni da bi svoju zlatnu mladost proveli za tezgama. Ako treba da poštujem unuke svoga oca, hoću li im dozvoliti da gladuju? Dužnost mi je da hranim decu, držim, ali možda ne poznajem dovoljno svoju dužnost kad pružam sino-

25 Sinovi

385

■■■■■■■■HMMMi

vima život kakav dolikuje deci jednog veleposed-nika?

Više nije mogao reći, jer mu je, otkako je osta-reo, promukli kašalj stalno smetao. I sada je počeo da se nakašljuje i napinje. Zbog toga je neko vreme morao prestati da govori, pa je i posle ostao nadu-ren i ljutit. Oči su mu utonule u debele obraze, a crvenilo mu se polako pelo uz debeli vrat. Ali Vang Trgovac pokaza osmejaka na mršavom i uvelom licu, jer je video da je brat osetio žaoku. A više nije bilo ni potrebno bockati ga.

Kad su uglavili pogodbu i rukovali se, Vang Trgovac je zahtevao da se potpiše, ali Vang Tigar viknu:

— Šta? Zar mi nismo braća?

A Vang Trgovac mu uzvрати, kao izvinjavajući se:

— To samo koliko da se prisetim, jer sam doista izlapeo u poslednje vreme. Pružio je četkicu za pisanje Vangu Tigru, tako da je ovaj silom morao da je primi i napiše svoje ime. A Vang Trgovac je nastavljao, sve stalno sme-škajući se:

— Imaš li pri sebi svoj pečat?

Tad je Vang Tigar morao izvaditi pečat koji je nosio u pojasu. Na tom pečatu od kamena bilo je izrezano njegovo ime. Primoran je bio da taj svoj pečat udari na hartiju pred Vangom Trgovcem, koji ju je onda uzeo, presavio i pažljivo spustio sebi u pojas. Vang Tigar je ovo gledao i ljutio se, iako je dobio što je želeo. Zakleo se tad da nekako već mora proširiti svoje zemlje. Žalio je što je pustio da mu godine tako proteknu, te sad mora da zavisi od svoga brata.

Ali ljudi Vanga Tigra bili su spašeni bar za iz-vesno vreme. Pozvao je sina da se spremi, naredio je stražarima da se okupe, jer je trebalo poći kući. Pro-leće je uveliko bilo granulo, zemlja se brzo sušila, ljudi su na sve strane tražili novo seme za njive, zaboravljajući na zimu, na mrtve i opet su puni nade gledali u proleće.

386

Tako isto se i Vang Tigar osećao spreman za nove podvige, pa se s braćom oprostio. Braća su mu priredila gozbu za rastanak. Posle večere Vang Tigar je otišao u odaju gde su čuvane ploče predaka. Tu je pripalio tamjan. Dok je odavao tu poštu, kraj njega je stajao i sin. Gusti i slatki dim se vijugao, Vang Tigar se klanjao ocu i očevima svoga oca, a naredio je i sinu da to isto učini. Gledajući divnu pojavu svoga sina kako se vitko klanja, Vang Tigar je osećao u sebi neobično slatku gordost. Činilo mu se da su i duše ovih mrtvih došle sve zajedno da vide ovog svog tako divnog potomka. Osećao je da je izvršio svoju dužnosti u porodici.

Kad je sve bilo gotovo i tamjan izgoreo u urni, Vang Tigar je uzjahao konja, a sin za njim. Posle su, sa stražom, suvom zemljom odjahali u svoj kraj.

XXVIII

S proleća jedne godine, kada mu je sin napunio petnaest godina, Vangu Tigru je, dok se šetao dvorištem, prišao učitelj koga je najmio da mu poučava sina i rekao:

— Generale moj, naučio sam malog generala, vašeg sina, svemu što sam znam. Potrebno je da ode u vojnu školu, gde će imati drugove s kojima će marširati, boriti se i vežbati za rat.

Vang Tigar je znao da ovaj trenutak mora doći, ali mu se ipak činilo da je desetak godina prohujalo za tren oka. Poslao je po sina da dođe u to dvorište. Osećao se iznenadno oronuo i star, pa je seo ispod jedne kleke i čekao sina. Kad je dečak prošao kroz okruglu kapiju između dva dvorišta, koračajući snažnim, pomalo sporim hodom, Vang Tigar ga je radoznalo pogledao. Dečak je zbilja

bio krupan, visok gotovo kao i odrastao muškarac, na licu su mu se već pojavljivale grublje crte, a usne je držao čvrsto stisnute. Bilo je to pre lica muškarca negoli dečaka. Gledajući tako svoga jedinca, Vang Tigar se setio kako je nekad s nestrpljenjem očekivao da odraste

25*

387

... , .
i postane čovek, setio se kako mu je detinjstvo izgledalo bez kraja i konca. A sad mu se činilo da je dečak skočio pravo iz detinjstva u zrelo doba. Vang Tigar uzdahnu i pomisli:

„Voleo bih da ta škola nije na Jugu. Voleo bih da ne mora ići među one male južnjake da tamo uči!”

A glasno reče učitelju, koji je stajao i cupkao nekoliko kratkih dlačica na gornjoj usni:

— Dakle, ti baš misliš da je bolje da ide u tu školu?

Učitelj klimnu glavom u znak potvrde, a Vang Tigar tužno pogleda dečaka i najzad ga zapita:

— A ti, sine moj, želiš li da ideš?

Vrlo se retko dešavalo da Vang Tigar pita sina šta voli, jer je on, umesto sina, uvek odlučivao šta mu je najpotrebnije. Ovoga puta se ipak pomalo nadao da će mu dobro doći kao izgovor ako sin ne bi hteo da ide. Dečak brzo podiže pogled, jer se bio zagledao u džbun belih ljiljana ispod kleke i reče:

— Kad već ne mogu da idem u neku drugu školu, najradije bih ipak išao u ovu. Ovaj odgovor se nikako nije svideo Vangu Tigru. Nasmehio se, pročešljao bradu i mrzovoljno rekao:

— U koju bi drugu školu mogao ti da ideš, osim vojne škole? I kakve bi koristi imao od znanja iz tih knjiga kad ćeš biti ratnik?

Dečak bojažljivo odgovori, tihim glasom:

— Ima škola o kojima sam slušao da se u njima uči kako se obrađuje njiva i sve drugo u vezi sa zemljom.

Vang Tigar je bio zapanjen ovakvom glupošću. Nikad nije čuo o takvoj školi, pa je dreknuo:

— Da grdne li gluposti, pa makar i bilo takvih škola! Zar tako? Svaki seljak mora danas da uči kako se ore, seje i žanje? A ja se dobro sećam da mi je otac govorio kako se ne moraju učiti seljački poslovi, već samo treba pogledati šta sused radi!

A zatim promuklo i hladno nastavi:

— A kakve to veze ima sa mnom ili s tobom? Mi smo ratnici. Ti ćeš ići u vojnu školu ili ni u jed-

388

nu drugu, već ćeš ostati ovde i moju vojsku voditi posle moje smrti.

Sin uzdahnu, ustuknu malo, kao što je uvek činio kad Vang Tigar drekne, a zatim mirno reče, sa nekim čudnim strpljenjem:

— Onda ću ići u ratnu školu}

Ali bilo je u toj njegovoj trpeljivosti još nečega zbog čega se Vang Tigar ljutio. Gledao je sina, vukao zaliske i želeo da mu sin glasnije govori. Ipak je znao da bi se još više naljutio kad bi mu sin rekao šta mu na srcu leži.

— Spremi se, jer ćeš sutra ići! — dreknuo je Vang Tigar.

Dečak otpozdravi, kao što su ga učili, okrenu se na petama i izađe napolje, bez ijedne reci.

Međutim, noću, kad je ostao sam u svojoj sobi, Vang Tigar je počeo misliti kako će mu sin daleko otići. Neka vrsta straha ga je uhvatila kad je pomislio šta se sve njegovom sinu može dogoditi u tim krajevima, gde su ljudi vrlo prepredeni i lukavi. Pozvao je stražare i naredio da odmah dođe čovek rasečene usne. Kad je ovaj stigao, Vang Tigar se okrenuo i pogledao to užasno, ali odano lice, i rekao mu pomalo molećivo, kao da ne govori gospodar sluzi:

— Onaj moj sin, jedini moj sin, odlazi sutra u vojnu školu. Ali, iako s njime ide i njegov učitelj, mogu li ja znati šta je u srcu čoveka koji je tolike godine proveo u tuđim zemljama? Oči su mu sakrivene iza naočara, usta iza brkova, pa mi nepouzdan izgleda ako bi mi se sin morao potpuno oslanjati samo na njega. Ti ćeš poći s mojim sinom, jer tebe poznajem. Nema nijednog stvora koga bolje znam od tebe, koji si bio isti takav i kad sam bio siromašan i sam, kao i sad kad sam bogat i slavan. Moj sin mi je najveće blago. Pazićeš na njega u moje ime. Tad se dogodi nešto neobično, jer posle ovih Vang Tigrovih reci, čovek sa zečjom usnom reče ozbiljno, potpuno iskreno, a reci su mu piskavo izlazile kroz zube:

389

— Generale moj, ovo te ne mogu poslušati, jer želim da ostanem kraj tebe. Ako mladi general mora da ide, izabraću pedeset zbilja poštenih ljudi, koje ću lično naučiti šta im je dužnost prema njemu, ali ja ću ostati kraj tebe. Ti ne znaš koliko je potrebno da veran čovek bude uz tebe, jer u ovakvoj velikoj vojsci uvek ima nezadovoljstva, podbadanja, ovom nešto nije pravo, onome je nešto krivo, treći, opet, priča o boljem generalu. Osim toga, čuje se nešto i vrlo strašno o nekom novom ratu koji se priprema na Jugu.

Na ovo Vang Tigar bezobzirno odgovori:

— Ti sebe precenjuješ. A zar ne ostaje uza me Klač Svinja?

Ove reci u čoveku sa zečjom usnom izazvaše zlobu, i u svome preziru užasno namršti lice i reče:

— Zar taj, ta budala? On ume dobro da hvata muve u letu, a dobar je i kad mu kažem koga i kad da udari svojom snažnom pesnicom, ali nema dovoljno pameti u sebi da vidi išta drugo osim onog što mu se kaže da gleda!

Čovek nikako nije popuštao. Vang Tigar mu je naređivao, podnoseći ipak ovo njegovo odbijanje poslušnosti, što ne bi otrpeo nijednom drugom, ali je verni pomoćnik neprestano govorio:

— Dobro, ostaje mi sablja, ostaje mi sablja i — grlo moje!

Na kraju krajeva, Vang Tigar nije imao kud već je morao popustiti ovome čoveku. Kad je ovaj video da će Vang Tigar to učiniti, veoma se obradovao, iako je trenutak pre toga bio utučen i govorio o smrti. Još iste noći je odjurio, izabrao svojih pedeset ljudi, probudio ih iza sna i dobro ih ispsovao što su zevali i podrhtavajući stajali na svežem pro-lećnom vazduhu u dvorištu. Verni čovek im je kroz rasečenu usnu podviknuo:

— Ako i zub zaboli mladog generala, vi ćete mi za to biti krivi i moraćete umreti. Jedina vam je dužnost da idete za njim kud god se krene, da stojite kraj njega i da ga čuvate. Noću morate ležati oko njegove postelje, a danju nikome ne smete verovati,

390

nikome se pokoravati, pa čak ni njemu samome. Ako bi se on naljutio i rekao vam da mu niste potrebni, da mu smetate, odgovorićete mu: „Mi služimo starog generala, vašeg oca. On nas plaća, pa samo njega i slušamo." Moraćete ga čuvati i od njega samog.

Psovao je i dalje svoje ljude vrlo sočno i opako, da bi ih samo što više poplašio i stavio im do znanja .oliko im je važna dužnost, a na kraju im je rekao:

— Ali ako sve dobro svršite, dobićete lepu i:> gradu, jer nema plemenitijeg srca od našeg generala, a za vas ću se ja sam zauzeti!

Oni tad glasno obećaše vernost, jer su znali da je odani čovek bliži generalu nego iko dru^i, sem generalovog sina. A bili su začelo i zadovoljni što će ići u strane krajeve i videti što dosad nisu videli.

A kad je jutro svanulo, Vang Tigar se digao iz postelje u kojoj je proveo noć bez sna, pustio je sina da ode, ali nije mogao lako podneti rastanak s njim, pa ga je pratio neko vreme. Bio je to samo kratak predah, odlaganje onoga što mora doći. Jahao je otac neko vreme kraj sina, pa je pritegao uzde i naglo rekao:

— Sine, još u prastara vremena se govorilo da se, pratio ti prijatelja i tri hiljade milja, rastati moraš. Pa tako ima da bude i s tobom i sa mnom. Zbogom!

Sedeo je na konju ukočen, sačekao da mu se sin pokloni, gledao dečaka kako ponovo uskače u sedlo i jezdi dalje sa svojih pedeset ljudi i učiteljem. Tad Vang Tigar okrete svog konja i odjaha u praznu kuću. Nije se više osvrtao za sinom. Tri dana je Vang Tigar dozvolio sebi da tuguje. Nije mogao da spusti ruku ni na kakav posao, niti srce da posveti bilo kome razmišljanju, dok se i po-slednji čovek koga je slao kao glasonošu za sinom nije vratio i podneo svoj izveštaj. Stizali su svakih nekoliko sati s raznih mesta puta i obaveštavali Vanga Tigra.

Jedan je rekao:

— Vrlo je dobro. Veseliji je nego što možeš po-želeti. Dvapat je sjahao s konja i zalazio u njive, gde je sa seljakom razgovarao.

391

— A šta je on mogao reći takvom stvoru? — pitao je Vang Tigar iznenađen. Čovek je odgovorio, verno se svega sećajući:

— Pitao ga je kakvo je seme zasejao i gledao je to seme. Gledao je i kako je plug ujarmljen. Njegovi ljudi su mu se smejali, ali ga se to nije ticalo, već je ozbiljno gledao vola.

To je Vanga Tigra iznenadilo:

— Ne znam zašto bi se jednog ratnika ticalo kako je vo ujarmljen i kakvo je seme?

Počekao je još malo, pa je nestrpljivo zapitao:

— Zar nemaš ništa više da kažeš osim ovoga? ' Čovek se malo zamisli, pa odgovori:

— Uveče je zastao kod jedne krčme, jeo je slatko hleba, mesa, nekog mekog pirinča i ribe, a popio je samo malu času vina. Tu sam ga i ostavio, i vratio se da donesem vesti.

Zatim je i drugi stigao sa istim vestima šta mu je sin radio, šta je jeo i pio. Tako su mu javljali sve do onog dana kad je dečak najzad stigao do mesta gde se ukrcao na brod i krenuo niz reku do mora. Vangu Tigru sad ništa drugo nije ostalo već da čeka na pismo, jer ljudi nisu mogli sina i dalje da prate.

Vang Tigar nije znao da li bi mogao izdržati tu čamu bez sina da mu dve stvari nisu skrenule pažnju.

Prvo su uhode došle s Juga, s čudnim vestima:

— Čujemo da se sprema vrlo čudan rat s Juga. Biće to neki rat prevrata i pobune, a ne onaj dobri, pravi rat između ratnika.

Na ovo Vang Tigar odgovori pakosno, jer je tih dana bio ljut:

— Nije to ništa novo. Kad sam bio mlad, slušao sam o takvom ratu, o revoluciji, pa sam pošao i učešća da uzmem u njemu, misleći da činim veliko delo. Ali je to, na kraju krajeva, ipak bio običan rat. Ratnici su se za neko vreme ujedinili protiv dinastije, ali kad su pobedili i zbacili onog s prestola, opet su se pocepali.

Uprkos tome, uhode su se vraćale sa istom pričom:

392

— Nikako nije to, već nekakav novi rat, i nazivaju ga narodnim ratom, borbom prostoga naroda.

— A kako običan svet može da vodi rat? — odgovorio je Vang Tigar glasno, mršteći obrve na te svoje glupe uhode. — Ima li on puške, ili će se boriti štapovima, motkama, vilama i srpovima?

Gledao je svoje uhode, a oni su se rđavo osećali, kašljucali, jedan drugog posmatrali, pa je najzad jedan od njih rekao:

— Mi smo govorili što smo čuli.

Vang Tigar im je milostivo oprostio i rekao:

— Istina je da vam je to i dužnost, ali ste činili glupost!

Otpustio ih je. Ipak nije potpuno zaboravio šta su mu rekli. Mislio je da treba da motri na taj rat i da vidi šta će to, u stvari, biti.

Ali nije još ni stigao tome da posveti pažnju, a u njegovoj zemlji se pojavila nova smetnja, koja ga je zabrinula, tako da ni o čemu drugom nije mogao ni misliti.

Leto se bližilo, a kako nebo nije bilo toliko pro-menljivo, leto se pokazalo izvanredno, s dovoljno i kiše i sunca. Voda se povukla, oslobodila zemlju i ostavila je plodnu. A ljudi su, gde god su mogli naći malo semena, zasejavali ga u toplu, ustreptalu zemlju, koja se pušila pod suncem. Život je bujao iz te zemlje, žetva je obećavala hrane i blagodeti za sve.

Ali dok se čekalo na žetvu, bilo je sve više gladnih ljudi. Razbojničke bande su ponovo procvetale u Vang Tigrovoj oblasti, mnogo gore nego što su nekad bile. Čak je i u njegovoj zemlji, gde je Tigar držao veliku vojsku, bilo toliko očajnika da su se skupljali u razbojničke čete i samome njemu prkosili. A kad bi poslao vojnike za njima, nigde ih nisu mogli naći. Kao da su četa duhova! Uhode Vanga Tigra su se vraćale i javljale:

— Juče su razbojnici bili na severu i zapalili su selo porodice Čing.

Ili bi rekli:

393

i! ■

— Pre tri dana je jedna četa pljačkaša napala na trgovce, poubijala ih i odnela im svu robu, opijum i svilu!

Vang Tigar je užasno besneo slušajući ovakve nezakonitosti, a najviše ga je ljutilo to što je na ovaj način gubio porez od trgovaca, a novac mu je bio neophodan, kako bi se oslobodio Vanga Trgovca. Toliko je bio ljutit da je želeo da ubije nekoga. I tako je on krenuo iz svojih dvorišta, naredivši kapetanima da vojnike raspodele po čitavoj oblasti, a za svaku razbojničku glavu je obećao nagradu od jednog srebrnjaka.

Kad su vojnici, zaslepljeni nadom za nagradu, jurnuli napolje da uhvate razbojnice, nisu mogli naći nijednoga. U stvari, mnogi od tih razbojnika su bili obični seljaci, koji su se pojavljivali samo kad ih niko nije proganjao. Ali kad bi ugledali vojnike, odmah bi otpočinjali kopati i prekopavati po njivama, pričajući strašne priče o patnjama koje su pretr-peli od ove ili one razbojničke bande. I tako su oni govorili o svakojakim razbojničkim družinama, osim o svojoj. Svoju nikad ne bi ni spominjali, a ako bi je neko i spomenuo, gledao bi u čudu oko sebe, tvrdeći da za nju ništa ne znaju i da joj uopšte nisu čuli ni imena. Kako je Vang Tigar bio obećao nagradu a ljudi mu i inače bili krvožedni, vojnici su ubijali koga su stigli i donosili svaku glavu, govoreći da je razbojnička. Niko nije bio u stanju reći da nije, pa im je tako i nagrada izdavana. Na taj način poginulo je mnogo nevinih ljudi, a niko se nije usuđivao da se žali, jer su svi znali da je Vang Tigar poslao ljude da izvrše dobro i zakonito delo. Ako bi se ko i požalio, moglo bi to samo naljutiti nekog vojnika i privući mu pažnju na žalioca, pabi se možda setio da i taj ima glavu!

Ali kad je u leto trska vrlo visoko izrasla i postala viša od uspravljenog čoveka, razbojnici su se razmyleli na sve strane, kao vatra. A Vang Tigar se u tolikoj

meri razbesneo da se jednog dana sam digao protiv razbojnika, iako zbog takvih stvari već odavno nije izlazio. Čuo je za neku malu družinu u

394

jednom selu. Njegove uhode su motrile i videle da seljani preko dana rade zemlju, a noću se bave raz-bojništvom. Po svoj prilici su njive toga sela nisko ležale, a i ono samo bilo je u velikoj rupi, pa seljaci i nisu mogli da ih rano zaseju, kao drugi svet, te su još gladovali, a neki i gore negoli za vreme zime i proleća.

Kad je Vang Tigar dobio pouzdana obaveštenja

0 zlim delima tih ljudi, kako noću zalaze u druga sela, pljačkaju hranu i ubijaju one koji se protive, toliko se gneva u njemu sakupilo da je lično sa svojim ljudima otišao u to selo, naredio da se opkoli sa svih strana, tako da niko nije imao kuda da pobegne. Tad je s drugim ljudima jurnuo na konjima unutra, pohvatao sve ljude, njih sto sedamdeset i trojicu, i mladih i starih. Kad su svi bili pohvatani i konopcem vezani, Vang Tigar je naredio da se dovedu na prostrano gumno ispred kmetove kuće. Tu je sa svog konja prostrelio pogledom sve te jadnike. Neki su od njih plakali i drhtali, neki pobledeli kao ilovača, ali su neki stajali namršteni i odlučni, pomireni s onim što ih očekuje. Samo su starci stajali mirno i očekivali da im se dogodi što mora biti, jer su već zašli u godine, pa se svaki od njih ionako nadao smrti.

Ali kad je Vang Tigar video da ih je sve pohvatao, želja za ubijanjem mu je malo splasnula. Nije više mogao da kolje onako lako kao ranije. Osećao je potajno da je oslabio otkako je ubio onu šestoricu

1 video izraz svoga sina. A da bi sad sakrio svoj slabost, namrštio se, stisnuo zube i dreknuo na seljake:

— Zaslužili ste da umrete svi do jednog! Zar vi ne znate da ja nikad nisam hteo da trpim razbojnike na svojoj zemlji? Ipak sam ja dobar čovek! Imam na umu stare vam roditelje i male sinove, pa vas ovog puta neću ubiti. Odložiću smrtnu kaznu za idući put ako se drznete da me ne poslušate i ponovo se odate pljački. Tada je pozvao ljude koji su opkolili seljake i rekao im:

395— Izvucite oštre noževe iza pasa i odsecite im samo uši, neka im to služi kao opomena što sam im ovoga dana rekao.

Vojnici istupiše napred, nabrusiše noževe o donove svojih cipela i počеше da seku seljacima uši, slažući ih na gomilu ispred Vanga Tigra. A on je gledao te jadne ljude kako svakome dva potoka krvi liju niz obraze.

— Neka vam ove vaše uši služe kao opomena!

Zatim je okrenuo konja i odjurio. Ali pri povratku srce rnu se bunilo što nije pobio te ljude, slistio ih i tako očistio zemlju, jer bi tek takva kazna bila opomena i za druge. Srce mu je prebacivalo da je možda oslabio i suviše postao milostiv otkako je ostario. Ali se tešio govoreći sam sebi:

— Zbog sina sam spasao te živote. Jednoga dana ću mu reći da samo njega radi nisam uništio sto sedamdeset i tri života, pa će mu to biti drago!

XXIX

Na takav način je Vang Tigar provodio mesece otkako ga je sin ostavio osamljenog u ovoj kući. Pošto je još jednom uništio razbojništvo u svom kraju, a dobre žetve su došle i pomogle mu, i narod ponovo bio sit, uzeo je manju polovinu vojske i u jesen, kad nije hladno, jer nema jakih vetrova, niti je toplo, jer nema jakog sunca, prešao je još jednom sav svoj kraj. Rekao je sebi da mora još jednom da vidi da li je sve u redu za njegovog sina kad se vrati. Vang Tigar je nameravao da se odrekne uprave u ovim oblastima kad mu se sin vrati iz škole. Predao bi mu celu svoju veliku vojsku, a zadržao bi samo malu stražu za sebe. Njemu će tada biti pedeset peta, a njegovom sinu dvadeseta, postaće, dakle, čovek. Sne-vajući takve snove, Vang Tigar je jahao preko svojih zemalja, a srce mu je gledalo rođenoga sina dok je posmatrao narod, zemlju i mislio o porezima koje mogu dati i kakvi su izgledi na žetvu. Tako je još jednom glad nestala i zemlja dobro napredovala,

396

iako se i na narodu i na grudi još videla seaka dvogodišnje gladi — na rodnoj grudi, jer još nije davala potpunu žetvu, a na narodu, jer je bilo ljudi upaljih obraza, a suviše malo vrlo mladih i vrlo starih. Ali život je još jednom započinjao. Utešilo je Vanga Tigra kad je video mnoge trudne žene, pa je govorio sebi razmišljajući:

— Možda je dobro što mi je nebo poslalo glad da bi mi pokazalo budućnost, jer sam se mnogo odmarao poslednjih godina i bio zadovoljan onim što imam. Možda je ova glad poslata da me razdrma, te da postanem još veći, pošto moj sin treba da nasledi sve što ja postignem i osvojim.

Ako je Vang Tigar i bio mudriji od svog starog oca, te pod starost nije verovao u boga zemlje, ipak je verovao u srećnu zvezdu i nebo. Smatrao je da sve što mu se dešava nije sasvim slučajno, ni smrt ni život, već da sve ima svoga razloga, i da sve dolazi od neba.

Krajem devetog meseca godine jahao je sa razdraganim vojnicima iza sebe. Svugde su ga ljudi tako pozdravljali, jer su ga poznavali kao moćnog čoveka, koji već dugo vlada nad njima, a uz to je i pravedan. Imali su osmehe na licu, a ako bi se zaustavio u nekom gradu, najstariji toga mesta su mu priređivali gozbu. Samo običan seljački narod nije bio učtiv. Mnogi bi seljak, videći da dolaze njegovi vojnici, okretao leđa putu i žustro radio na njivi. A kad bi prošli, pljunuo bi, pljunuo da srce oslobodi od mržnje. Ako bi ga neki vojnik besno zapitao zašto pljuje, prekrio bi lice bezazlenošću i odgovorio:

— Pljujem, jer mi je prašina uletela u usta, pošto su je podigla mnoga konjska kopita.

Ali Vanga Tigra se nije ticao nijedan čovek, ni-u gradu, ni na selu.

Putujući tako, došao je do onog grada koji je nekad opsedao. U toj varoši u njegovo ime vladao je već mnogo godina njegov rošavi sinovac. Vang Tigar je poslao glasonoše da unapred objave njegov dolazak. Pažljivo je gledao i levo i desno kako grad izgleda pod upravom njegova sinovca.

397 Taj mladi čovek više nije bio mlad. On je već bio postao zreo čovek, imao ženu, kćer tkača svile, i dobio čak i sina ili dva. Kad je čuo da mu stric dolazi i da je već na gradskim kapijama, silno se zbunio. Istina je bila da je taj stvor proživio ovde mnoge mirne godine, toliko mirno je živio da je skoro i zaboravio da je vojnik. Uvek je bio veseo i raspoložen, željan provoda i novih stvari. Voleo je ovaj život, jer je imao vlast, pa je svet bio učtiv prema njemu. Posla mnogo nije imao, sem što je primao poreze i gojio se. Poslednjih godina je skinuo i vojničku uniformu i obukao lakše haljine, pa je izgledao kao kakav imućan trgovac. Zbilja je odlično živio s trgovcima u gradu, a kad su oni polagali porez za Vanga Tigra u njegove ruke, i sam je pravio malu zaradu, kao što trgovci obično rade. Služio se, ponekad, stričevim imenom da bi lakše udario poreze na neku novu stvar. Ali ako su trgovci to i znali, nisu mu prebacivali, jer su uviđali da bi to učinio i svaki od njih. Zato su voleli rošavog sinovca Vanga Tigra, davali mu ponekad i kakav poklon, jer su znali da može što god hoće da javi svome stricu i vrlo lako im baci nevolju na leđa.

Tako je sinovac Vanga Tigra živio veselim životom. Žena ga je zadovoljavala, jer nije bio suviše požudan, niti je često bivao sklon da se udaljuje od bračne postelje, sem po koje noći kad bi neki prijatelj davao gozbu veću nego obično, i tada naročito najmio lepe devojke samo za tu noć. Na takve gozbe su sinovca uvek pozivali, jer je bio duhovit šaljiv-džija. Imao je okretan jezik, pa su se ljudi tresli od smeha i zadovoljstva, naročito kad bi se napili.

A kad je čuo da mu stric dolazi, rošavi sinovac je pojurio i naredio ženi da mu pronađe vojničku uniformu u sanduku, gde ju je bila sklonila. Prikupio je svoje vojnike, koji su takođe živeli suviše lako. Oni su mu bili više sluge nego vojnici. I dok je uvlačio debele noge u čakšire, divio se sebi kako je ikad uopšte i mogao da izdrži pod ovako krutom uniformom. Trbuh mu je još više bio narastao otkako ga je mladost napustila, pa mu je i odelo oteš-

398

njalo. Zato je morao da zaveže veliki pojas oko struka kako bi to nekako sakrio. Kad se nekako obukao i pokupio vojnike, spremao se da sa njima zajedno dočeka Vanga Tigra.

Vang Tigar je za nekoliko dana video šta se ovde dogodilo, opazio je šta znače one velike gozbe koje su mu priređivali trgovci i upravnik. Video je da se njegov sinovac znoji u vojničkoj uniformi. I samo se hladno nasmešio jednoga dana kad su vetri-ći zamrli, a sunce sijalo nemilosrdno, te je sinovac skinuo mundir, jer mu je bila velika vrućina. Videlo mu se neraskopčano odelo kroz slabo obavijeni pojas. Vang Tigar je tad pomislio:

„Srećan sam što imam sina koji je gospodin čovek, a nije kao ovaj sin moga brata, koji je ipak samo trgovac!”

Ravnodušno se držao prema svome sinovcu, nije ga mnogo hvalio, već mu je hladno rekao:

— Vojnici kojima ti zapovedaš u moje ime zaboravili su da drže pušku. Začelo im je potrebno da ratuju. Zašto da ih idućeg proleća ne povedeš da se malo priviknu na rat?

Na ovo je sinovac zamucuo i preznojio se, jer iako doista nije bio kukavica, iako je mogao biti i vojnik, da mu je bio predodređen takav život, nije začelo bio ni čovek koji može da vodi ljude, da ih nagovori da se njega boje, pošto je najviše voleo miran život. Kad je Vang Tigar video da se nelagodno oseća, nasmejao se tiho, pograbio odjednom rukom za sablju i dreknuo:

— Slušaj, sinovče, pošto ti ovde ovako dobro živiš, a i grad je vrlo bogat, bez sumnje bismo mogli da povisimo poreze! Veoma mnogo trošim na sina na Jugu, a nameravam i da proširim-svoje oblasti, njega radi. Stoga moram i tebe malo da pritisnem i da udvostručim poreze.

Sinovac se, međutim, krišom bio pogodio s trgovcima da u slučaju da stric zatraži povišenje poreza odmah počne da kuka o siromašnim i teškim vremenima. Ako bi tako uspeo da ubedi strica, trebalo je da primi dobru svotu kao nagradu. Zato je

399počeo slabački da moli, ali Vang Tigar nije bio dirnut tim zapomaganjem, pa je najzad vrlo grubo viknuo:

— Vidim šta se ovde dešava. Ima više načina da se protiv mene radi, sem onog Jastrebovog, ali je lek za sve jedan isti!

Pokunjena nosa, jer je izgubio dobro srebro, st novac je obavestio trgovce, pa su i oni, sa svoje strane, počeli da se žale:

— Vama porez nije jedini. Plaćamo gradski namet i državni porez, a vama veći nego svima, pa nam se gotovo i ne isplaćuje da uopšte obavljamo kakav posao.

Vang Tigar je video da je došlo vreme da pokaže sablju, pa je jednostavno rekao, pošto je bilo svršeno sa učtivim rečenicama:

— Tako je, ali je sila na mojoj strani, pa ću uzeti što mi se ne da kad učtivo zahtevam.

Na taj način je Vang Tigar ukrotio sinovca i postavio ga ponovo na staro mesto, a na taj način je obezbedio i svoju vlast nad ovim gradom i nad svim svojim posedom.

Kad je sve bilo uređeno i obezbeđeno, vratio se kući i čekao da se zima svrši. Zaposlio se slanjem uhoda, stvaranjem velikih planova, sanjajući o silnim osvajanjima s proleća. Čak i u ovim svojim godinama snevao je da zauzme čitavu oblast za svoga sina.

Čele te duge zime Vang Tigar je o tome sanjao, Bila je to vrlo usamljениčka zima, tako duga da jednom ili dva puta zamalo što nije otišao u ženska dvorišta, toliko je bio izvan sebe. Ali tamo ničega nije bilo za njega, jer mu je neuka žena živela sama sa svojim kćerima, a Vang Tigar im nije imao šta da kaže. Zato je sedeo teško osamljen, gotovo i ne osećajući da su mu to deca. Ponekad je mislio na onu svoju učenu ženu, ali ona se nije vraćala kući mnogo godina, pošto je živela kraj svoje kćeri, koja je bila u nekoj školi. Jednom je poslala i

svoju sliku sa devojkom. Vang Tigar je zinuo za trenutak od čuda. Devojka je bila divna. Imala je malo, odvažno lice, gledala je hrabro sa slike. Oči su joj bile crne i odlučne ispod kratko ošišane kose. Ali Vang Tigar nije mogao da oseća da mu je to kći. Dobro je znao da će ona biti jedna od onih veselih, brbljivih devojaka sadašnjice, a njih nikako nije voleo. Tad je pogledao svoju učenu ženu. Nju, tako reći, nikad nije ni poznao, čak ni onda kad joj je noću dolazio. Posmatrao je nju duže negoli kćer. Iz slike ga je gledala i on je ponovo osećao onu nelagodnost koju je imao u njenu prisustvu, kao da bi ona htela nešto da kaže što on- ne želi da čuje, kao da traži nešto od njega što joj nije davao. Mrmljao je Vang Tigar, sklanjajući sliku: — U životu čovek nema vremena za sve ove stvari. Bio sam uvek mnogo zauzet, nisam imao vremena za žene.

I zaboravio je već na to; pomislio je da je vrlina što toliko godina nije odlazio svojim ženama. Nikad ih nije ni voleo.

Ali najstrašniji časovi su bili kad je sedeo sam u noći kraj svoga mangala. Danju se mogao nekako zaposliti, ali su noći morale doći. Visile su nad njime mračne i tužne, kao jednom već u prošlosti. U takvom raspoloženju sumnjao je u sebe, osećao se star, nije bio uveren da li će biti u stanju da s proleća postigne kakav veliki uspeh. Tad bi se bolno nasmejavao u ugljevlje, grizao bradu i tužno mislio: „Možda nijedan čovek nije u stanju da učini što kaže.“

A posle kratkog vremena je opet promislio i rekao:

— Mislim da čovek, kad mu se sin rodi, za života pravi planove za tri kolena. Ali se uz njega nalazio verni čovek, koji je pazio starog gospodara. Kad bi video kako Vang Tigar noću iznad ugljevlja razmišlja, kako nema volje da radi s vojnicima, već ih pušta da lenstvuju i čine što hoće, stari verni čovek bi ušao bez reći, doneo krčag toplog, dobrog vina i nešto slanog mesa, od koga se žedni, pa je na mnoge neveste i proste načine pokušavao da raspoloži svog gospodara.

Posle nekog, vre-

400

26 Sinovi

401mena bi Vang Tigar dolazio k sebi, pio bi malo, zatim još malo, pa onda sasvim slobodno. Tako bi se i razveselio i mogao da zaspi. Ovako pijan, pomislio bi, pre nego što bi zaspao:

„Eto, imam sina i on će postići što ja nisam uspeo za svog života.“

Te se zime dogodilo da je Vang Tigar, ne znajući ni sam, pio više vina no ikad. Bila je to velika uteha za starog vernog čoveka, koji ga je voleo. Kad bi Vang Tigar ponekad odgurnuo krčag, starac bi ga najozbiljnije tešio:

— Pij, generale, jer svaki čovek mora da ima neko zadovoljstvo kad stari, neku malu radost, a ti si suviše strog prema samome sebi.

Da bi ga zadovoljio, da bi pokazao koliko ga ceni, Vang Tigar je pio. Tako je mogao da spava, čak i te očajne zime, jer mu je piće pomagalo. Kad bi se napio, sa silnom snagom je sve nade polagao u sina. Sasvim je izgubio iz vida da

između njih postoji razlika. Tih dana Vangu Tigru nikako nije padalo na pamet da snovi njegova sina nisu isti kao i njegovi. Živeo je za proleće.

Dogodilo se jedne noći, još pre proleća, dok je Vang Tigar sedeo u svojoj sobi, utopljen i skoro zaspao, i vino mu se bilo ohladilo na malome stolu, pri ruci, a sablju je bio raskopčao i stavio je kraj krčaga s vinom, da je odjednom iz dubokog mrtvila zimske noći čuo u dvorištu topot kopita i vojničkih nogu.

Podigao se upola, rukama oslonjen na naslon od stolice, ne znajući čiji to vojnici mogu biti. Pitao se da li ne sanja. Ali pre no što se mogao više pokrenuti, jedan vojnik je utrčao i radosno javio:

— Mali general je ovde, vaš sin!

Vang Tigar je te noći strašno mnogo pio zbog hladnoće, pa nikako nije mogao brzo da dođe k sebi. Stavio je ruku na usta i promrmljao:

— Mislio sam u snu da je neki neprijatelj! Razbudio se zatim, ustao i izišao u dvorište kroz

veliku kapiju. Ona je bila osvetljena raspaljenim buktinjama u mnogim rukama.

Usred plamena video je sina. Mladi čovek je sišao s konja i stajao tu, kao da nešto očekuje. Kad je video oca, poklonio se, ali čineći to, bacio je na njega čudan, poluneprija-teljski pogled. Vang Tigar zadrhta na zimi, skupi kaput oko sebe i, oklevajući malo, zapita sina, zapanjen:

Gde ti je učitelj? Otkud ti ovde, sine moj? Na ovo je mladić odgovorio jedva mičući usnama:

— Otuđili smo se. Ostavio sam ga!

Dotle se Vang Tigar već bio pribrao od iznenađenja. Video je da ima tu nešto što ne treba da se kaže pred prostim vojnicima, koji su se gurali sa svih strana očekujući da čuju neku svađu. Zato se otac okrete i pozva sina da pođe za njim. Uputili su se u Vang Tigrovu sobu. Starac je naredio da svi izađu napolje. Ostao je sam sa svojim sinom. Ali nije seo. Stajao je, a stajao mu je i sin. On ga odmeri od glave do pete, kao da nikad nije video tog mladića — svoga sina. Najzad polako reče:

— Kakvu to čudnu uniformu nosiš?

Na ovo sin podiže glavu i odgovori mirnim, strpljivim glasom:

— To je uniforma nove revolucionarne vojske! Jezikom je prešao preko suvih usana i čekao pred ocem.

U istom trenutku Vang Tigar je razumeo šta je njegov sin učinio i šta je postao. Razumeo je da je to uniforma južne vojske u onom novom ratu o kome je slušao. Viknuo je:

— Pa to je vojska moga neprijatelja! Odjednom je seo, jer mu je dah zastao i počeo

se gušiti. Seo je i osećao da mu se onaj njegov krvnički gnev skuplja, kao kad je ubio šest ljudi. Zgrabio je uzanu, oštru sablju i dreknuo, po starom običaju:

— Ti si moj neprijatelj. Moram te ubiti, sine! Počeo je drhtati, jer mu je ovog puta gnev bio

sasvim neobičan. Toliko ga je brzo i čudnovato spo-pao da mu se smučilo. Gutao je neprestano pljuvačku, ne znajući šta radi.

402

26*

403 Ali mladić se nije povukao, kao što je obično to činio u detinjstvu. Stajao je miran i odlučan. Podigao je obe ruke, raskopčao kaput i obnažio grudi pred ocem. Onda je, pun gorčine, otpočeo da govori:

— Znao sam da ćeš poželeti da me ubiješ. To je tvoje staro i jedino sredstvo!

Posle se zagleda u oca i mirno reče:

— Ubij me, onda!

Stajao je spreman i čekao, a sveca mu je osvet-ljavala jasno i odlučno lice.

Ali Vang Tigar nije mogao da ubije svoga sina. Iako je znao da ima prava da to učini, iako je znao da svaki čovek ima prava da ubije neposlušnog sina, iako je znao da bi se to smatralo za sasvim pravedan čin, ipak nije mogao to da učini.

Osećao je da mu se jarost preliva kao poplava i juri izvan njega. Bacio je sablju na popločani pod, stavio ruku na usta ' sakrio usne. Mrmljao je:

— Suviše sam slab ... Uvek sam, na kraju krajeva, suviše slab ... Suviše sam slabić za jednog ratnika ...

A mladić pokri grudi kad je video oca gde onako sedi, sa šakom preko usta i da mu sablja leži na podu. Počeo je govoriti polako i razumljivo, kao da je ubeđivao starca:

— Oče, mislim da ne razumeš ... Nijedan od vas starih ne može to da shvati...

Vi ne vidite kako je ceo naš narod slab i razriven ...

Ali se Vang Tigar nasmejao. Prvo se nasmejao tiho, ali onda sam sebe natera da se glasno smeje, i reče snažno, mada još nije skidao ruke sa usta:

— Misliš li da se nikad ranije nije tako govorilo? Kad sam bio mlad ... Vi mladi ljudi mislite da ste jedini...

I Vang Tigar se silom nasrne ja čudnim, nesvakidašnjim smehom, kakav njegov sin nikad od njega nije čuo. Taj je smeh podbadao sina kao nož, ras-plamteo mu je u srcu takav gnev kao nikad dotle.

— Mi nismo isto! Znaš li ti kako mi tebe nazivamo? Ti si pobunjenik, razbojnički vođa! Da te moji drugovi poznaju, nazvali bi te izdajicom, ali ti

404

oni čak ne znaju ni imena, ne znaju ime tako malog ratnika u bednom sreskom gradiću!

Tako je govorio sin Vanga Tigra, strpljivi stvor kakav je bio celoga života!

Pogledao je oca i u istom trenutku se zastideo. Ućutao je, krv mu se pela u lice.

Oborio je pogled i počeo polako otkopčavati kožni pojas, a zatim ga pusti da padne na zemlju. Metalna dugmad odjeknuše o pod. Više ništa nije rekao.

Ali Vang Tigar nije odgovorio. Sedeo je bez pokreta u stolici, usta skrivenih iza ruke. Cuo je kako mu sinove reci odjekuju u srcu. Bio je sam običan mali ratnik,

da, da, mali ratnik u sreskom gradiću... Mrmljao je iza šake, slabački, kao po nekoj staroj navici:

— Ali ja nikad nisam bio razbojnički vođa. Sin je bio sad potpuno posramljen. Brzo je odgovorio:

— Ne, ne, ne...

A zatim, kao da je hteo da sakrije sramotu, rekao je:

— Oče, treba da ti kažem da se moram sakriti kad moja vojska prodre na Sever u pobjedničkom maršu. Moj učitelj me je u toku svih ovih godina vež-bao i računao je na mene. Bio mi je kapetan. Neće mi lako zaboraviti što sam se priklonio tebi, oče.

Glas mladog čoveka se gubio... Pogledao je brzo oca. Bilo je neke tajne nežnosti u njegovom pogledu.

Ali Vang Tigar nije odgovorio. Sedeo je kao da ništa nije ni čuo. Mladić je i dalje govorio, i svakog časa je bacao pogled na oca, kao da ga nešto pre-klinje.

— Mogu se sakriti u onu kućicu od zemlje. Mogu tamo da odem. Ako bi pošli da me traže, i ako bi me zbilja i pronašli, mogli bi pomisliti da sam sin običnog seljaka, a ne nekog ratnika.

Mladić se malo nasmeši, kao da se nadao da će oca odobrovoljiti ovim svojim slabačkim smehom.

Ali Vang Tigar nije odgovorio. Nije razumeo ni smisao sinovih reci kad je rekao:

405— Tebe sam izabrao, oče moj.

Sedeo je nepomičan, ceo njegov gorki život izlazio mu je pred oči. Snovi su mu se razbili, kao što čovek naglo izađe iz izmaglice kroz koju je dugo vremena hodao. Pogledao je sina i ugledao čoveka koga nije poznavao. Vang Tigar je stvarao sina u snovima, verno ga prilagodavao tim svojim snovima, a sad je taj sin stajao tu, i Vang Tigar ga nije poznavao. Običan seljak! Vang Tigar se prenuo i pogledao sina. I dok ga je posmatrao, osećao je da ga neka poznata slabost svega obuzima. Bila je to ona ista odvratnost koju je osećao onih dana kad mu je kuća od naboja bila tamnica. Još jednom je njegov otac, stari čovek iz zemlje, pružao svoju zemljanu ruku, i to na njegova sina. Vang Tigar je pogledao sa strane svog sina i promrmljao u sebi, iza šake:

— Ti nisi sin ratnika!

Odjednom se učini Vangu Tigru da čak ni ruka ne može zadržati drhtanje njegovih usana. Morao je da plače. To bi i učinio da se u tom trenutku nisu otvorila vrata i unutra ušao verni čovek rasečene usne, noseći krčag vina, tek zagrejanog, koje se pušilo, vrlo miriši javo.

Starac je pogledao gospodara kao i uvek kad bi ulazio u njegovu sobu. Video je kakvo je raspoloženje Vanga Tigra i pritrčao mu što je brže mogao. Nalio je toplo vino u praznu času na stolu.

Tako, najzad, Vang Tigar odmače ruku sa usta, požudno zgrabi vino, zagnjuri usne i poče dugo da pije. Vino je bilo dobro, toplo, divno. I drugi put je prineo čašu i prošaputao:

— Još!

I tako, ipak nije zaplakao.